HAZAR TÜRKÇESİ LEKSİKOLOJİ TESPİTİ DENEMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

PINAR ÖZDEMİR
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

HAZAR TÜRKÇESİ LEKSİKOLOJİ TESPİTİ DENEMESİ

PINAR ÖZDEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ BİLİM DALI

AKADEMİK DANIŞMAN
Doç. Dr. İsmail DOĞAN

ORDU
2011-2012

ÖZET

ÖZDEMİR, Pınar. Hazar Türkçesi Leksikoloji Tespiti Denemesi, Yüksek Lisans Tezi, Ordu, 2011

Eski Türkçenin diyalektleri arasında sayılan Hazar Türkçesi maalesef ardında yazılı eserler bırakmamıştır. Göktürklere bağlı bir devlet olan Hazarlar Kafkasya'da yaklaşık 400 yıl bir konfederasyon olarak hüküm sürmüşlerdir. İçlerinde muhtelif etnik unsurların bulunmasına rağmen Türk yönetim kültür ve dili ağırlıkta olmuştur.

Rus, Gürcü ve Bizans ile savaşlar-barışlar yapmış, içinde dört ayrı inanç sistemini barındırmış Hazarlardan günümüze kadar gelen kalıntılar diğer bir değişle kırıntılar şeklindedir.

Çalışmamızda bu dönemden kalan mevcut kelimelerin ses ve şekil özelliklerini esas alarak öncelikle Hazar Türklerinin kilit ses, şekil ve kelimeleri tespit edilmiştir. Tespit edilen bu kilit özelliklerin dışında Hazar bakiyesi olarak bilinen Karaçay-Malkar, Karaim, Kırımçak, Kumuk Türkçelerinin sözlüklerindeki ortaklıklar belirlenmiş, Hazar Türkçesi kelime hazinesi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler : Hazar, Karaçay-Malkar, Karaim, Kırımçak, Kumuk

ABSTRACT

ÖZDEMİR, Pınar. An essay on Khazars and the identification of lexical science of the dialect of Khazar, Master Thesis, Ordu, 2011

Unfortunately there is not left any written works behind Khazar Turkish which is deemed to be one of the dialects of old Turkish. Khazars, an associated state to Gokturk, reigned in Caucasia for around 400 years as a confederation. Although Khazars contain various ethnical groups within, Turkish management culture and language dominated them.

Nothing important remains untill now from Khazars which had war and peace between Georgians, Russians and Byzantine and which consisted four different belief systems.

In our work primarily key voices, forms and the words of Khazar Turkish have been determined with respect to the features of voice and forms of the existing words remaining from that period. Apart from these determined key features it have been determined the mutual aspects of Karachay-Malkar, Karaim, Krymchak and Kumuk Turkish which are known as the remnants of Khazar and it has been intended to reveal the vocabulary of Khazar Turkish.

Key Words : Khazar, Karachay-Malkar, Karaim, Kırımchak, Kumuk

TC.

ORDU ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Bu çalışma jürimiz tarafından …/…/……. tarihinde yapılan sınav ile …….. Anabilim Dalı, …….. bilim dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan :

Üye :

Üye :

ONAY :

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

…/…/… …

Unvanı Adı Soyadı

Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya, kullandığım başka yazarlara ait her özgün fikre kaynak gösterdiğimi bildiririm.

/ /2011

Pınar ÖZDEMİR

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Pınar ÖZDEMİR
Doğum Yeri ve Tarihi	ORDU/Fatsa - 14.09.1987
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Erzurum Atatürk Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi ve Bilim Dalı	Ordu Üniversitesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları
Bilimsel Etkinlikleri	ÖZDEMİR, Pınar. *Hazarlar Hakkında Genel Bilgiler ve Hazar Bibliyografyası,* **Çukurova Aylık Fikir Sanat Edebiyat Dergisi**, Sayı 9-10-11, Eylül- Ekim-Kasım 2010, s.67-76 (http://www.cukurovasanatdergisi.com/pinar-ozdemir) ÖZDEMİR, Pınar. *Elimizdeki Hazar Dönemi Eserleri Nelerdir?* **İst. Kültür Üni. – III. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi,** 20 – 22 Eylül 2010 ÖZDEMİR, Pınar. *Yeni Bir Şan Kızı Destanı Mı? "Hazar Ellezi",* **III. Uluslar arası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu,** Kanyılmaz Matbaası, 16-18 Aralık 2010, İzmir. S.710-716 ÖZDEMİR, Pınar. *13. Kabile Söylemi ve Hazarların Edebi Mirası,* **Ordu Üniversitesi-Uluslararası Lisans Üstü Öğrenci Sempozyumu**, 28-30 Nisan 2011
İletişim	
Tel	0 536 608 26 22
E-Posta	pnrgrsn@hotmail.com

SÖZ BAŞI

Tarih sahnesinden bir yıldız gibi kayıp gittiği söylenen Hazarlar hem Türk tarihinde hem de insanlık tarihinde önemli bir yer tutar. 7. ve 10. yüzyıllar arasında Kafkasya'da önce Göktürklerin vassal devleti olarak kurulan Hazar Devleti, sonraları Kafkasya'nın ticaretinde ve siyasetinde güven unsuru olan bir imparatorluk halini almıştır. Bu imparatorluk Kuzeyde Slavlarla, güneyde Araplarla, batıda Bizanslarla karşılaşmış birlikte yaşamıştır. Yine bu imparatorluk, Tanrı dinine inananları, Müslümanları, Hristiyanları ve nihayet Musevileri bünyesinde barındırmıştır.

Tarihteki geniş coğrafya ve nüfuzuna rağmen geriye yazılı pek bir şey bırakmadığı söylenen, şehirlerinin bir kısmı maalesef günümüzde sular altında kalan, ardından birkaç altın eşya, birkaç mezar ve üç mektup kalan büyük bir imparatorluk…

Gerçekten Hazarlardan geriye kalan bir şey olmadı mı yoksa bunlar birileri tarafından yok mu edildi? Bu düşündürücüdür.

Hazarlar üzerine yapılan araştırmaların çoğu onların Museviliği yönünden olmuş ve bu araştırmalar daha çok Museviliğin bir parçası olarak incelenmiştir. Hazar Türkçesine ait birkaç kelime Arap, Bizans ve Gürcü kaynaklarından, adeta karanlıktaki ateş böcekleri gibi ilim adamlarınca neşredilmiştir. İşte bu birkaç kelime Hazar Türkçesini aydınlatan ateşböcekleri olmuştur. Hazarların yaşadığı coğrafyayı dikkate aldığımızda, bu gün o coğrafyayı işgal eden halkların (dışarıdan alınan göçler hariç) Hazar İmparatorluğu içerisinde yaşayan halkların devamı olduğu bir gerçektir. Bunu ilim âlemi kabul etmektedir. Türklük açısından Hazarların bakiyesi olarak bugün farz ettiğimiz Türk boyları, Musevi olmaları sebebiyle Karaim ve Kırımçaklar, İslamiyeti en son kabul eden Türk boylarından Karaçay-Malkarlar ve yine bir Müslüman unsuru olarak Kumuklar, Hristiyan temsilcisi olarak da Urumlar bu bölgede hala hayatlarını sürdürmektedirler. Hatta Kafkasya'nın yerli halklarından olan Kabartaylar da bazı bilim adamlarınca Hazar bakiyesi olarak kabul edilmektedir. Biz etnik açıdan Kabartayları çalışmamızın dışında tuttuk. Maalesef henüz bir sözlüğü oluşturulamayan Urumlar da bilimsel yönden inceleme dışında tutulmuştur.

Çalışmamızda ilk önce Hazarlar hakkında okuyucuya sağlam bilgiler vermek istedik. Bu konuda yurtiçi ve yurtdışında yapılan kaynakların çoğuna ulaştık. Gördüğümüz şey eserlerin çoğunun birbirini tekrar etmesiydi. Bunları da dikkate alarak bölgedeki yapılan Türkoloji ve arkeoloji çalışmalarını da değerlendirmeye aldık. Yaptığımız çalışmada izlediğimiz metot şuydu: Giriş bölümünde hazarların tarihi, coğrafyası, ekonomisi, dini ve etnik yapısı hakkında bilgilere yer verdik. İnceleme kısmında Hazar Türkçesine ait olduğu genel kabul gören kelimelerin ses-şekil ve anlam özelliklerini ölçüt olarak aldık. Hazar Türkçesinin devamı farz edilen ve sözlükleri bulunan Karaçay-Malkar, Kumuk, Karaim, Kırımçak Türkçesi sözlüklerini eş zamanlı tarayıp ses-şekil ve anlam birlikteliği olan kelimeleri tespit ettik. Bu kelimeleri bilindik metotlarla Hazar Türkçesi kabul edilen kelimelerden elde ettiğimiz ölçütlerimiz doğrultusunda inceledik. Ortak olarak 700 kelimeyi tespit ettik. Bu kelimelerin ses değerlerini, şekil ve anlam özelliklerini inceleme kısmında ele aldık. Ortaya küçük ama dikkate değer bir Hazar grameri koymaya çalıştık. Gramer çalışmasından sonra 700 maddelik *Muhtemel Hazar Türkçesi Kelime Hazinesi Sözlüğü'*ne yer verdik.

Çalışmamız sırasında Hazarların tarihleriyle ilgili Prof. Dr. Saadettin Gömeç, dil çalışmalarıyla ilgili Prof. Dr. Osman Fikri Sertkaya ve Prof. Dr. Ayşe Gül Sertkaya tarafımıza yakın ilgi gösterip yönlendirmişlerdir. Hazarların mektupları ve yine tarihi hususunda Doç. Dr. Osman Karatay bizden yardımını esirgememiş, henüz yayımlanmamış makalelerini dahi kullanmamız için bize izin vermiştir. Burada onlara teşekkür etmeyi zevkli bir borç biliyorum.

Bu çalışma esnasında üniversitemizin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyelerinden Yrd. Doç. Dr. Salim Küçük başta olmak üzere, tarih bölümü öğretim üyeleri Doç. Dr. Ergin Ayan ve Doç. Dr. Fatih Ünal kütüphanelerini ve desteklerini eksik etmemişlerdir. Onlara da teşekkürlerimi sunuyorum. Tez konumu belirleyen ve bilimsel desteğini esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. İsmail Doğan'a da teşekkürü bir borç bilirim.

Metinlerin elektrik ortamda düzenli bir şekilde sunulmasında desteklerini esirgemeyen Aykut Depe ve Canan Burtas'a da teşekkürlerimi sunarım. Eğitim hayatımda ve özellikle zor günlerimde yanım olan, beni destekleyen aileme ve arkadaşlarıma teşekkür etmek benim için bir onurdur.

Çalışmamızda gözden kaçan bir takım eksik ve yanlışların olacağı muhakkaktır. Yüksek lisans tezi çerçevesinde bu eksik ve yanlışların okuyucular tarafından hoş görüleceğini umuyorum.

Çalışmanın Türklük bilimi ve Türk âlemi için faydalı olması dileğiyle…

Ordu-2011

Pınar ÖZDEMİR

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET I

ABSTRACT II

ONAY III

BİLDİRİM IV

ÖZGEÇMİŞ V

SÖZ BAŞI VI

KISALTMALAR XII

GİRİŞ

1. HAZAR TARİHİ 1
   1.1.Hazarların Devletinin Yükselişi 2
   1.2.Hazar Devletinin Çöküşü 3
2. HAZAR COĞRAFYASI 6
3. HAZARLARDA DİNİ İNANIŞLAR 7
   3.1.Hazar Devletinde Hristiyanlık 7
   3.2.Hazar Devletinde İslamiyet 8
   3.3.Hazar Devletinde Musevilik 9
4. HAZARLARIN ÖNEMLİ ŞEHİR MERKEZLERİ 15
   4.1.Belencer 15
   4.2.Derbent 15
   4.3.İdil 16
   4.4.Sarkel 17
   4.5.Semender 17
5. HAZARLARIN ETNİK YAPISI
   (HAZAR DEVLETİ'NİN YÖNETİMİNDEKİ KAVİMLER) 19
6. HAZAR DEVLETİ'NDE EKONOMİ 19
7. HAZAR BAKİYESİ KAVİMLER 20
   7.1.Karaçay-Malkarlar 20
   7.2.Karaimler (Karaylar) 21

7.3.Kırımçaklar 21
7.4.Kumuklar 22
7.5.Urumlar 23
İNCELEME
8. HAZAR TÜRKÇESİ 24
8.1.Hazar Türkçesinin Türk dilindeki yeri 24
8.2.Hazar Türkçesinin Mevcut Kelimeleri 28
8.2.1. Hazar İsimleri- K.Alan. Brook 28
8.2.2. Hazar Sözcük Listesi – P.Golden 31
9. HAZAR TÜRKLERİNE AİT KÂĞIDA YAZILI ESERLER 33
9.1. Hasdai Bin Şaprut'un Kağan Yusuf'a Mektubu 33
9.2. Kağan Yusuf'un Hasdai Bin Şaprut'a Mektubu 37
9.3. Kenize Hazar Mektubu 54
10. HAZAR TÜRKÇESİ GRAMERİ 61
10.1. HAZAR TÜRKÇESİ SES BİLGİSİ 61
10.1.1. Ünlüler 63
10.1.2. Ünsüzler 64
10.2. HAZAR TÜRKÇESİ YAPI BİLGİSİ 67
10.2.1. YAPIM (TÜRETME) EKLERİ 68
10.2.1.1. İsimden İsim Yapım Ekleri 68
10.2.1.2. İsimden Fiil Yapım Ekleri 68
10.2.1.3. Fiilden İsim Yapım Ekleri 68
10.2.1.4. Fiilden Fiil Yapım Ekleri 69
10.2.2. KELİME TÜRLERİ 69
10.2.2.1. İSİMLER 69
10.2.2.1.1. Sayılar 69
10.2.2.1.2. Sıfatlar 69
10.2.2.1.3. Zarflar 72
10.2.2.1.4. Zamirler 72
10.2.2.2. FİİLLER 72
10.2.2.3. EDATLAR 75
10.2.2.4. ÜNVANLAR 75

10.3. Hazar Türkçesinin Devamı Kabul Edilen Lehçelerden Tespit Edilen Ortak Kelimeler İçinde Yazılışları Aynı Olan, Farklı Anlamlarda da Kullanılabilen Kelimeler 76
10.3.1. Dört Lehçede Yazılışları Aynı Olan, Farklı Anlamlarda da Kullanılabilen Kelimeler 76
10.3.2. Üç Lehçede Yazılışları Aynı Olan, Farklı Anlamlarda da Kullanılabilen Kelimeler 88
10.3.3. İki Lehçede Yazılışları Aynı Olan, Farklı Anlamlarda da Kullanılabilen Kelimeler 110
10.4. Hazar Türkçesi Devamı Kabul Edilen Lehçelerden Tespit Edilen Ortak Kelimeler İçinde Anlamları Aynı Olan Kelimeler 119
10.4.1. Dört Lehçede Aynı Anlamda Kullanılan Kelimeler 119
10.4.2. Üç Lehçede Aynı Anlamda Kullanılan Kelimeler 130
10.4.3. İki Lehçede Aynı Anlamda Kullanılan Kelimeler 151
11. HAZAR TÜRKÇESİNE AİT OLDUĞUNU DÜŞÜNDÜĞÜMÜZ KELİMELERİN İSTATİSTİKÎ DURUMU 161
12. **MUHTEMEL HAZAR TÜRKÇESİ KELİME HAZİNESİ SÖZLÜĞÜ** ... 163
13. **SONUÇ** 324
14. **KAYNAKÇA** 330

KISALTMALAR

[y.m.] Yayımlanmamış Makale

[y.y.] Yayın Yeri Bilinmiyor

Alt. Altay Türkçesi

AT Anadolu Türkçesi

ATS Altayca Türkçe Sözlük

Az. Azeri Türkçesi

bk. Bakınız

Blg. Bulgarca

C Cilt

CC Codex Comanicus

Çağ. Çağatay Türkçesi

çev. Çeviren

Çuv. Çuvaş Türkçesi

DLT Divan-u Lügati't-Türk

drl. Derleyen

DS Derleme Sözlüğü

EAT Eski Anadolu Türkçesi

ET Eski Türkçe

ETY Eski Türk Yazıtları

H Hicri

Hzl. Hazırlayan

Kab. Kabartayca

KB Kutadgu Bilig

Kıpç. Kıpçak Türkçesi

Kır. Kırım Türkçesi

Kırg. Kırgız Türkçesi

KKlp. Kara Kalpak Türkçesi

KLS Kuman Lehçesi Sözlüğü

Kmk. Kumuk Türkçesi

Krç . Karaçay Türkçesi

Krg. Kırgız Türkçesi

Kum. Kuman Türkçesi

Kzk. Kazak Türkçesi

M Miladi

Mac. Macarca

MEB Milli Eğitim Bakanlığı

Moğ. Moğolca

Nu. Numara

Oğ. Oğuz Türkçesi

Osm. Osmanlıca

OT Orta Türkçe

ODÜ Ordu Üniversitesi

Özb. Özbek Türkçesi

Rus. Rusça

s. Sayfa

S Sayı

Sal. Salar Türkçesi

SUyg. Sarı Uygurca

Şor. Şor Türkçesi

TatK. Kazan Tatarcası

TD Türk Dili

TDA Türk Dilleri Araştırmaları

TDAY Türk Dilleri Araştırmaları Yıllığı-Belleten

TDK Türk Dil Kurumu

THAY Türk Halk Bilim Araştırmaları Yıllığı

TKA Türk Kültürü Araştırmaları

Tkm. Türkmen Türkçesi

TTK Türk Tarih Kurumu

Ur. Urum Türkçesi

Uyg. Uygur Türkçesi

vb. Ve bunun gibi

Yak. Yakut Türkçesi

YUyg. Yeni Uygurca

1. HAZAR TARİHİ

Hazar isimi Arapçada *el'-Hazar*; İbranicede *Hazar, Kozar*; Latincede *Chazari, Gazari*; Grekçede *Khazaroi*; Rusçada *Koza*r; Gürcücede *Hazari* şeklinde; Çincede *Ko-sa ve Ka-sat* şeklinde kullanılır[1]. Kelimenin anlamı bu gün birçok şekilde değerlendirilmektedir. Bunlardan en yaygınları şunlardır:

a. Gez anlamında *kaz* kökünden türemiş, Anadolu Türkçesinde bu karşılığıyla serbest yaşayan, bir yere bağlı olmayan, gezer manasında kullanılmıştır. Bu haliyle Hazar halkının göçebe özellikleriyle bağdaştırılmaktadır[2].

b. Hazarların yaşadığı dönemde oluşan eserler ve onların müessirlerinden elde ettiğimiz bilgilerden yola çıkarak Hazar kelimesinden kast edilenin bir etnik gurup olmadığı yalnızca o bölgede yaşayan insanları karşılamada kullanıldığını görürüz. Önceleri Hazar Denizi'nin kuzey kıyılarında sürekli değişen göçebelerin hepsi Hazar diye adlandırılmaktadır[3]. Daha sonra ise kelime Hazar Devleti'nin bünyesinde yaşayan halklarla bütünleşir.

c. 744 yılında Uygur Kağanlığı'nın kurulmasından kısa bir süre sonra kazınan *Terhin ve Tes* yazıtları üzerinde yer alan ***gsr*** ses grubunu konuyla ilgilenen muhtelif kişiler ***gasar*** şeklinde okumaktadır. Kelimenin kullanıldığı yerlerde birbirinden bağlantısız şekilde kullanılması sebebiyle kelime bir etnonim (etnik grup ismi) olarak değerlendirilir. Yapılan incelemeler burada bahsi geçen kelimenin Uygur kökenli oluşu ve bir kabile ismi olması münasebetiyle Hazarların menşei ile bağdaştırılabileceği yönündedir[4].

Görüldüğü gibi kelimenin anlamı ve kullanım şekli itibariyle bugün hala tartışmaların sürmesine rağmen ortak kanaat Hazarların Türk olduklarıdır. Türk olmadıkları şeklinde iddialar bulunsa da kanıtlanamama münasebetiyle bu iddialar kayda değer tutulmamaktadır. Bu noktada esas sorun Türklükleri konusunda olmayıp hangi boya mensup oldukları konusudur. Oluşumları Sabirlere, Göktürklere, Suvarlara ve de Hunlara bağlansa da daha eski bir varlığa sahip oldukları muhakkaktır. Hazarlara ait sınırlı sayıda kaynak bulunması, onlarla ilgili mevcut bilgilerin çoğunun Arap,

---

[1] Şaban Kuzgun, **Hazar ve Karay Türkleri,** Üçbilek Matbaası, 1. Baskı, Ankara, 1985, s. 14
[2] Kuzgun, 1985:14
[3] Yakov Kuzmin Yumanadi - Pavel Kuleshov, *Hazarlar*, çev. Babür Turna, **Türkler Ansiklopedisi,** Cilt II, 12. Bölüm, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 464
[4] Saadettin Gömeç, *Dokuz Oguz Problemi ve Hazarların Menşei* (T.Senga), **Bilge,** Sayı 23, Ankara 2000, s.27

Ermeni, İbrani, Bizans ve Slav kaynaklarından elde edilmesi farklı görüşlerin varlığını kaçınılmaz kılmıştır.

1.1. Hazar Devleti'nin Yükselişi

Batı Göktürk Devleti'nin iç ve dış savaşlar neticesinde yıkıldığı 630–650 yılları arasındaki süreç Hazar Hakanlığı'nın oluşum temellerinin atıldığı yıllardır. Göktürk Devleti bünyesindeki Tu-lu ve Nus-shi-pi konfederasyonları arasındaki savaşlar devletin uç kesimlerini oluşturan bölgelerdeki kopuşun gözden kaçmasına neden olmuş, içlerindeki en güçlü etnik yapıya sahip Hazarlar bir devlet oluşturmayı başarmıştır[5].

Harita 1[6]

Fakat Göktürk iktidarının yıkılmasıyla batı bozkırlarında ortaya çıkan tek siyasi yapı Hazarlar değildir. Onların batılarında; Kuban Nehri ve Azak Denizi bölgesinde, Kiev'in güneyine kadarki Karadeniz bölgesince uzanan, Kubrat (hükümdarlık yılları; 630-665) yönetimindeki Bulgar Devleti de bunlardan biridir[7]. Hunların 4. yüzyılın 70'li yıllarında kurduğu, Atilla'nın döneminde en ihtişamlı zamanlarını yaşadığı Göktürk

[5] M. İ. Artamonov, **Hazar Tarihi (Türkler, Yahudiler, Ruslar),** Selenge Yayınları, İstanbul, 2004, s. 230

[6] Harita - 1, 10. yüzyılda Hazar İmparatorluğu'nun siyasi yönden en zirvede olduğu yıllardaki konumunu göstermektedir. **(http://www.khazaria.com/turkce/hazartarih.html)**

[7] Golden - Zuckerman - Zajaczkowski 2005:12

İmparatorluğu 7. yüzyıl sonlarındaki iç savaşlarla sarsılırken, İmparatorluğun batı kanadındaki tebaalar durumu değerlendirir. 630 yıllarında iki büyük kavim birliği meydana çıkar. Bulgarlar ve Hazarlar. Göktürk kökenli hanedanlara sahip bu kavimler arasındaki birlik, Batı Avrasya steplerine hâkim olma arzusu neticesinde, VII. yüzyılın son çeyreğinde bozulur. 665 yılında Kubrat'ın ölümünden sonra komşu Hazar Hakanlığının baskısıyla Büyük Bulgar Devleti parçalanır[8]. Bulgarların bozguna uğraması sonucunda Hazarlar üç, Bulgarlar beş cephede ilerlemeye başlar. Bulgarlardan Kubrat'ın oğullarından Asparuh'un yönetiminde iki kabile İtalya ve Tuna havzasına bugünkü Bulgaristan'a, Kubrat'ın oğullarından Batbayan'ın himayesinde bir kabile Don Irmağı'nın doğu kıyısına, Batbayan'ın kardeşi Kotrag ile birlikte diğer bir kabile Don Irmağı'nın batı kıyısına yerleşir. En son kabile ise Orta Volga'ya giderek Hazarlara bağlı yeni bir devlet kurar. Hazarlar ise batı cephesinde Bulgar boylarını itaat altına alıp Doğu Slavlarına nüfuzlarını yayar. Güneybatı yönünde Kırım yarım adasına kadar topraklarını genileten Hazarlar, Bizans'ın iç politikalarına etki edip Güneyde ise Kafkasya'da hâkimiyet gösterir[9].

1.2. Hazar Devleti'nin Çöküşü

X. yüzyıl ortalarına kadar, Hazar Hakanlığı Doğu Avrupa'nın en kuvvetli devleti olma özelliğini sürdürdü. Fakat iç düzenin bozulması ve dış tehlikelerin artması devletin gücünü yavaş yavaş azaltmıştır. Hazar Hakanlığı birçok yönde Göktürk Devleti'nin teşkilatına ve o meyanda askeri teşkilata da sahip olduğu halde, zamanla bu askeri teşkilat gevşedi. Yani asker millet olmaktan çıktılar. Hazar ordusunda 10-12 bin kadar Hārezmli ücretli asker bulunuyordu. Devlet ekonomik yönden zayıflayınca ücretleri veremez duruma geldi. Bu sebepten çıkan huzursuzluklar devleti askeri ve idari yönden sarstı. Ayrıca doğudan gelen Peçeneklerin hücumları Hārezm-İtil ticaret yolunun huzurunu bozmuştu. Yine ülkenin Karadeniz sahillerindeki Tamatarhan gibi ticaret merkezleri Slavların hücumuna maruz kaldı. Ruslar Kuban bölgesine kadar ilerlediler ve yağma yaptılar. Hazar ülkesinde vaziyet böyle iken, Aşağı Sirderya

---

[8] İ. Kafesoğlu, **Türk Milli Kültürü,** Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1988, s. 191

[9] Golden, 1989:150. Fakat bu siyasi ilişkiler ve yaşadıkları coğrafyaların ortaklığı zaman zaman arkeolojik buluntuların Proto-Bulgarlara mı yoksa erken dönem Hazarlarına mı ait olduğu konusunda bir karışıklığa da sebep olmuştur. Ayrıca Hazar soy damgaları ile Proto-Bulgar ve Kaşkay Türk soy damgaları arasındaki paralellik, günümüz Türk boyları arasında da devam etmektedir. İ. Doğan, **Doğu Avrupa'daki Göktürk (Runik) İşaretli Yazıtlar,** Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2002, s. 22

çevresindeki Türk kavimleri arasındaki kaynaşma neticesinde Hazar Hakanlığı iyice sarsıldı.

Özetlemeye çalışarak açıklayacak olursak; hüküm sürdükleri 400 yıla yakın zamanın içinde Museviliği kabul ederek bünyesindeki dinlere müsamaha göstermeleri[10], Güney Rus steplerinde varlıklarını hissettiren Peçenek ve Oğuz Türklerinin baskıları, sürekli genişleyen Rusların saldırıları[11], hakanlık bünyesindeki Kabarlar, Macarlar ve Kalizler (Müslümanlar)'le Bulgar İskitlerinin bağımsız hareket etmeye başlayıp ayaklanmaları Hazarların sarsılıp ihtişamlarını yitirmelerine sebep olmuştur. Bu durum ekonomik bunalımlarla birleşince devletin içine girdiği çöküş hızlanmış, Rusların 965 yılındaki büyük darbesi ile Hazar devleti yıkılmıştır[12].

965 yılında Hazar İmparatorluğu yıkılmıştır, fakat izleri birden bire silinmiş değildir. Nitekim Hazarların gerilediği yıllar, Rusların geliştiği ve yayıldığı yıllardır. Yaşadıkları bölgeler tarih boyunca sürekli Türklerin elinde kalmış olsa da bu gün etnik olarak büyük bir kısmı Rus bölgesidir.

Bu konuyla ilgili olarak, aradan bin yıl geçtikten sonra Hazarların tarihte oynadıkları rolün ve kültürel düzeylerinin izlerini silmek için Sovyet rejiminin elinden geleni yaptığını söylemek zorunda kalmak, oldukça üzücüdür. Koestler olayı 12 Ocak 1952 yılında *The Times* gazetesinde çıkan bir haberle destekler:

"Eski Rus Kültürünü Küçümseyen Sovyet Tarihçisi Yerildi

Pravda[13] gazetesi yine bir Sovyet tarihçisini Rus halkının eski kültür ve gelişimini küçümsediği gerekçesiyle yermiştir. Söz konusu tarihçi Prof. Artamonov'dur. SSCB Bilim Akademisi Tarih ve Felsefe Bölümü'ndeki bir konu sırasında, Artamonov, 1937 yılında yayımlanan kitabında savunduğu tezini yineleyerek, tarihi Kiev kentinin Hazar halkına çok şey borçlu olduğunu öne sürmüştür. Hazarları, Rusların hırçın saldırısına kurban gitmiş bir topluluk olarak göstermiştir"[14].

---

[10] P. B. Golden, 1989:150

[11] İ. Doğan, *Yeni Bilgiler Işığında Hazarlar ve Soy Kütükleri Üzerine Katkılar,* **Orkun Türkçü Dergi,** İstanbul, 30.sayı, (2000a) , s. 28

[12] M. Uydu Yücel, **İlk Rus Yıllıklarına Göre Türkler,** TTK Yayınları, Ankara, 2007, s. 31–32

[13]199'de SSCB'nin dağılmasına değin ülkenin en önemli resmi gazetesi, haber ve eğitim organı olan Pravda, bilim, ekonomi, kültür ve edebiyat konularında yorumlar ve nitelikli makaleler yayımlıyordu. Ayrıca okur mektuplarına ve onları komünist kuram ve programlar konusunda bilgilendirmeyi amaçlayan yazılara yer veriyordu. **(http://english.pravda.ru/)**

[14] Koestler 2010: 107

Koestler durumu şu şekilde değerlendirir; görünüşe göre Pravda'nın tokadının indiği yıllarda Artamonov'un en kapsamlı eseri *Hazarların Tarihi* henüz hazırlık aşamasındaydı. Sonuç olarak kitap on yıl sonra 1962'de yayımlanabilmiştir. Partinin Hazarların tarihteki rolünü unutturma politikası, Sarkel[15] kalıntılarının baraj gölü altında bırakılmasıyla tümüyle uygulanmış bulunmaktadır[16].

[15] Hazar-Oğuz ittifakına rağmen zayıflamayan Peçenekler Hazar yurdunun içinden batıya ilerlemiş Volga Nehri'ni aşarak Don ve Kuban boylarına gitmişlerdir. Ünlü Sarkel Kalesi de bu dönemde yapılmıştır. Sarkel Don nehri ağzında, sol kıyıda kurulmuş hazar kale şehridir. 833-830 yılları arasında Bizans'ın yardımıyla Rus saldırılarına karşı koymak ve Yukarı Don ile Aşağı Volga yolunu Ruslara kapatmak için yapılmıştır; İ. Doğan, **Kafkasya'daki Göktürk (Runik) İşaretli Yazıtlar**, Türk Dil Kurumu, Ankara, (2000b) s. 183

Sarkel tam zamanında yapılmıştı. Bu sayede Rus filolarının Don'un güneyinde, Don-Volga kanalında, yani Hazar geçidinde, gidiş gelişlerini denetim altına alabildiler. Bu kale çok sonra 956 yılında Rusların devleti yıkıcı darbesi sırasında harap edildi; Koestler (2010) s. 104

Sarkel; Beyaz Kale demektir. Biela Viezha da Sarkel'in Slavcası olarak Bayaz Şato anlamında sık sık karşımıza çıkar.

[16] Koestler (2010) s. 109

Sözü edilen kitap Türkiye'de Ahsen Batur'un çevirisiyle yayımlanmıştır: M.İ. Artamonov**, Hazar Tarihi (Türkler, Yahudiler, Ruslar)** Çeviren: D. Ahsen Batur, Selenge Yayınları, İstanbul, 2004

2. HAZAR COĞRAFYASI

VII. ve X. yüzyıllar arasında Ortaçağın en önemli kuvvetlerinden biri halini alan Hazar Devleti coğrafi sınırlarını batıda Kiev, kuzeyde Bulgar, güneyde Kırım ve Dağıstan, doğuda Hārezm sınırlarına uzanan step bölgelerine kadar genişletmiştir[17].

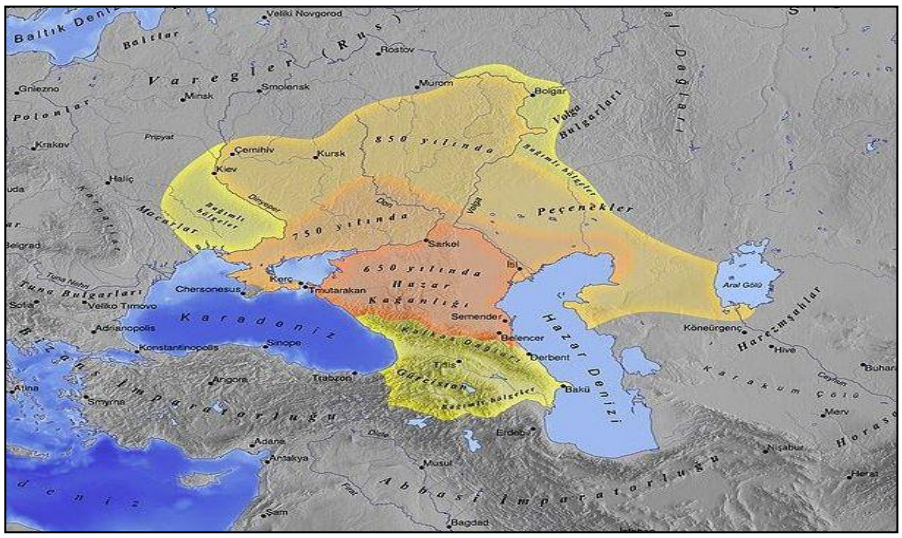

Harita2[18]

Şimdiki coğrafi tanımlama ile batıda Ukrayna'dan doğuda Aral Gölü boylarına, güneyde Azerbaycan'dan kuzeyde Tataristan'a kadar uzanan bir alanda yaklaşık 400 yıl bir konfederasyon olarak hüküm sürmüşlerdir[19].

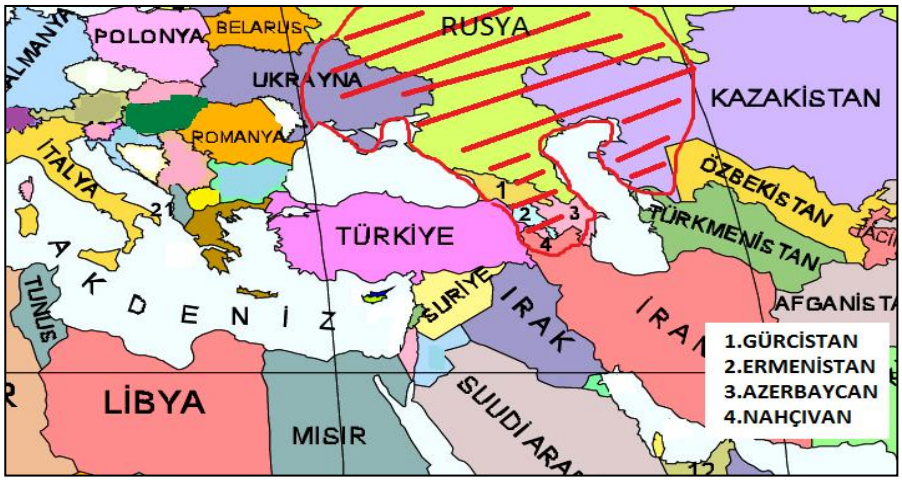

Harita3[20]

[17] P. B. Golden, *Hazar Dili*, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, 1971,** Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989, s. 147

[18] Harita 2, Hazar Kağanlığının 650, 750 ve 850 yıllarındaki sınırlarını, topraklarının genişleyişini ve o yıllardaki coğrafi komşularını gösterir. **(http://tr.wikipedia.org/wiki/Hazarlar)**

[19] P. B Golden - C. Zuckerman - A. Zajaczkowski, **Hazarlar ve Musevîlik,** Çeviren: Osman Karatay, Karam Yayınları, Çorum, 2005, s. 1

[20] Harita - 3 **http://www.eogretmen.com/dunya_haritasi.htm** uzantılı sitede yer alan dünya haritasından yola çıkılarak tarafımızca oluşturulmuştur. Kırmızı çizgilerle belirttiğimiz alan, geçmişte Hazar Devleti'nin hakim olduğu coğrafi bölgenin bu günkü durumunu gösterir.

3. HAZARLARDA DİNİ İNANIŞLAR

3.1. Hazar Devletinde Hristiyanlık

8. yüzyılın başlarında dünya iki büyük gücün elinde kutuplaşmış durumdadır. Hristiyanlık ve Müslümanlık. Bu tabloda Hazar İmparatorluğu üçüncü bir güç durumundadır. Kaynaklarda Hazarların hangi dinleri daha önce benimsediği konusunda açık bir bilgi yoktur. Yapılan tahminler Hazar kağanı Yusuf'un mektubunda Yahudiliğe geçiş konusuna değindiğinden Yahudilikten önce Hristyanlığa geçildiği açıktır. Çünkü en başta Hazarlarda Eski Türk Dini hâkimdir. Ortak kanaat şudur ki Hristiyan, Musevi ve Müslüman misyonerler Hazar topraklarında ve halkları üzerinde oldukça büyük faaliyetlerde bulunmuşlardır.

Ünlü bir Hristiyan misyoneri Hazar topraklarına Bizans İmparatoru tarafından Hristiyanlığı yaymak için gönderilmiştir. Bu misyoner, "Slavların Havarisi" olarak tanınan ve Kiril Alfabesi'nin de mucidi olarak bilinen Aziz Kiril'in ta kendisidir. Kiril'in Hristiyanlaştırma kampanyası Doğu Avrupa'nın Slavları arasında oldukça başarılı olmasına karşın Hazar topraklarında aynı etkiyi yaratmamıştır[21].

Hristiyanlık Hazar sarayına devletin son zamanlarına kadar girememiştir. Ancak halktan bir kısım insanlar çok önceleri Hristiyanlığı benimsemişlerdir. Hazarların arasında Hristiyanlığın yayılmasına etki eden en önemli faktörlerin başında onların, Bizans'la olan ilişkileri gelir. Bizans sarayına gelin giden Çiçek, Hristiyanlığı kabul ederek vaftiz olmuş, bu olay Hazar ülkesinde Hristiyanlığa karşı bir ilgi uyandırmıştır[22].

Hazarlarda Hristiyanlığın yaygınlaşması 860'lı yıllara rastlar. Hazar Hakanı'nın isteği üzerine meşhur Slav Apostol'u Cyril (Kiril), başkent İtil'e 860 yılında gelmiş ve Hakan'ın sarayında çok iyi kabul görmüştür. Fakat Hakan'ın huzurunda Musevi Hahamları ile yaptığı münakaşada pek tesirli olmamıştır. Kiril bu seyahat için özel olarak İbraniceyi öğrendiği halde Hakan'ı iknaya muvaffak olamamıştır. Ancak çok daha önceleri Bizans kanalıyla gelen Hristiyanlık, Kiril'in bu seyahatinden sonra, Hazar ülkesinde geniş bir taraftar bulmuş ve yayılmıştır[23].

---

[21] Koestler, 2010:93
[22] Kuzgun, 1985:91
[23] Kuzgun, 1985:92

Hazarların son hakanı Kırım'da Bizans'ın yardımını sağlayabilmek için Hristiyanlığı resmi din olarak kabul etmiştir. Hazarlarda küçümsenemeyecek kadar büyük bir topluluk Hristiyanlığı benimsemiştir. Ancak Bizans'tan beklediği yardımı alamamıştır. Fakat bu Hristiyan Hazar topluluğu devlet yıkıldıktan sonra, Hristiyan Rus camiası içerisinde eriyerek kaybolmuştur. Devlet yıkıldıktan bir müddet sonra başlayan Moğol akınları, Ruslarla beraber oturan Hazarların Hristiyanlaşmasına ve Ruslarla kaynaşarak Ruslaşmasına sebep olmuştur. Bu sonradan Ruslaşan Hristiyan Hazarlar, Rusların Boyar (Bayar) asilzade sınıfını meydana getirmişlerdir[24]. Artamonov, Yahudi Hazarların, Yahudiliğin resmi din olarak benimsendiğinde ülkedeki Hristiyanlara, özellikle de Kırım'da yaşayan Hristiyanlara, baskı yaptıklarını ifade eder[25].

3.2. Hazar Devletinde İslamiyet

Hazar ülkesinde İslamiyet, tahmin edilebileceği gibi Araplar ile ilişkiler başladıktan sonra görülür. İslam orduları bir yandan Ermenistan ve Kafkasya bölgelerinde fetihler yaparken öbür yandan da fethedilen topraklarda İslamiyet'i yayma çalışmaları sürdürülmüştür. Müslüman Araplar Hazarlara İslamiyet'i zorla, savaş yoluyla kabul ettirme yolunu seçmişlerdir. Bu yüzden İslamiyet'in Hazarlarca kabulü hayli geç olmuştur. Eğer savaşlar yerine bilginler gönderilerek onlara İslamiyet anlatılmış olsaydı, Hazar ülkesindeki dini rahatlık yüzünden bu yol daha başarılı olurdu.

Nitekim bütün zorlamalara rağmen Hazarlar savaş yoluyla İslamiyet'i kabule yanaşmamışlardır. İslamiyet, Hazar ülkesine Müslüman Arap tüccarların Hazarlarla teması sonunda barış yoluyla girmiştir. Müslüman tüccarlarla oluşan münasebetlerle yavaş yavaş Müslümanlığı benimsemeye başlamışlardır.

Daha sonraları 737 yılında son Emevi halifesi Mervan bin Muhammed'in başkent İdil'i zapt etmesi üzerine, İslamiyet'i kabule mecbur olmuşlar, Hazar Hakanı İslam Devleti'nin yüksek hâkimiyetini tanımak zorunda kalmış ve bu sayede tahtını koruyabilmiştir. Bu tarihte iki İslam bilgini İslamiyet'i öğretmek için Hazar ülkesine gitmiştir. Ancak Mervan'ın ölümü üzerine Hazar Hakanı İslamiyet'i terk etmiş, eski dinine dönerek bu dini kabulünün siyasi bir gereklilik olduğunu ortaya koymuştur[26].

---

[24] Kuzgun, 1985:93
[25] Artamonov, 2004:520
[26] Kuzgun, 1985: 94

Hazarların İslamiyet'i kabul etmesi yalnızca Müslüman tüccarlarla girilen münasebetler neticesinde olmamıştır. Aynı zamanda Müslüman Hārezmli askerlerin de etkisi büyüktür.

965'den sonra komşu Türk kavimlerinin saldırıları üzerine Hazarlar, Müslüman Hārezmlilerden yardım istemiştir. Ancak Hārezmli askerler Hazarlara İslamiyet'i kabul etmeleri şartıyla yardım edebileceklerini söylemişlerdir. Bu olaylar esnasında Hazar topraklarında yaşayan halkın büyük bir çoğunluğu Müslümanlığı benimsemiştir. Bu konumda dahi Müslümanlığı kabul etmeyen Hazar Hakanı, yine aynı tarihlerde Rusların saldırılarını arttırmaları üzerine, son çare olarak Hārezmlilerden yardım sağlamak için İslamiyet'i kabul etmiştir.

Müslüman olan Hakan'ın bir dönem eski inancına döndüğü bilinse de Arap-Hazar savaşlarının hızı kesildikten sonra halk arasında İslamiyet hızla yayılmaya başlamış ve devlet nüfusunun çoğunluğunu Müslümanlar oluşturmuştur. Devlet yıkıldıktan sonra ise bu büyük çoğunluk Kumanlara, Peçeneklere ve diğer Türk kabilelerine karışarak erimiştir[27].

3.3. Hazar Devletinde Musevilik

Hazar ülkesi, Arapların doğal ilerleme yolu üzerinde bulunmaktaydı. Hz. Muhammed'in ölümünden (MS. 632) birkaç yıl sonra Halifelik orduları iki imparatorluğun kalıntıları üzerinden, her şeyi önlerine katarak kuzeye doğru ilerlemiş ve doğal bir engel olan Kafkas Dağları'na varmıştı. Bu engel aşıldığında Doğu Avrupa topraklarının yolu açık demekti[28]. Oysa Arapların, Kafkas engeline vardıklarında düzenli bir ordu tarafından karşılandıklarını ve bu ordunun onların Avrupa yönünde ilerlemesini durdurduğunu biliyoruz. Araplarla Hazarlar arasında yüz yılı aşan bir süre devam eden bu savaşlara ilişkin pek az bilgimiz olmasına rağmen, bunların tarihsel öneminin büyük olduğu ortadadır. Fransızların Charles Martel komutasında, Arapları Tours Meydan Savaşı'nda[29] durdurması ne kadar önemliyse, aynı tarihlerde Doğu Avrupa'yı tehdit eden Arap ordularının Kafkaslarda durdurulması da aynı derecede önemlidir.

---

[27] Artamonov, 2004:500

[28] D. M. Dunlop, **Hazar Yahudi Tarihi**, Çeviren: Zahide Ay, Selenge Yayınları, İstanbul, 2008. s. 16

[29] İslam ordularının Hristiyanlar tarafından 10 Ekim 732 de yenilgiye uğratıldığı savaş, adından da anlaşılacağı üzere Fransa'nın Tours şehrinde meydana gelmiştir.

O güne kadar peş peşe zafer kazanan Müslümanlar, Hazar kuvvetleri tarafından karşılanmış ve durdurulmuştur. Eğer Kafkasların kuzeyinde Hazarlar bulunmasaydı, Avrupa uygarlığının doğudaki temsilcisi sayılan Bizans, Araplar tarafından yenilgiye uğratılacak, Hristiyanlar ve Müslümanlar için tarihin seyri bu gün olduğundan bam başka bir hale getirecektir.

Hazar İmparatorluğu'nun, Müslümanlığın ve Hristiyanlığın iki büyük güç halinde olduğu 7. yüzyılda üçüncü güç konumunda olduğunu *Hazar Devletinde Hristiyanlık* başlığı altında belirttik. Bu üçüncü gücün tutumu çok önemlidir. Bağımsız bir konumda olan Hazar İmparatorluğu'nun bu bağımsızlığını sürdürebilmesi için tek yol, Hristiyanlığı ve Müslümanlığı kabul etmeyerek yaşamını sürdürmesiydi. Çünkü bu inançlardan herhangi birini seçerse ya Doğu Roma İmparatorluğu'nun ya da Bağdat Halifesi'nin nüfuzu altına girecekti. Hazar Krallığı kararlıydı. Üçüncü güç durumunda bağımsız ve tarafsız ulusların önderi olmayı sürdürecekti. Bu dinlerden herhangi birine geçmenin, taraflardan birinin etki alanı içinde erimek demek olduğunun farkındaydı. Arthur Koestler'in ifadesiyle *"O çağda Yahudi dinini kabul etmeyi düşünmek, bir deha eseriydi"*[30].

Gerçekte Hazarlar, gerek Yahudilerle gerek onların inançlarıyla, aşağı yukarı yüz yıldan beri ilişki halindeydi. Bu ilişkiyi sağlayan, Bizans'ın dinsel baskısından kaçan Yahudi kalabalığıyla, Ön Asya'nın Araplar tarafından fethedilen bölgelerinden kuzeye kaçan daha küçük Yahudi gruplarıydı. Hazar Devleti'nin kuzey barbarları arasında oldukça uygar bir ülke olduğu ve askeri baskı uygulayan inançlardan ikisine de bağlı olmadığı bilindiğine göre, ikide bir vaftiz olmaya zorlanan ve zulümle karşılaşılan Bizans yönetimindeki Yahudilerin zulme maruz kaldıklarında Hazarlara sığınması oldukça olağandır. Gerçekte ise kaçanlara ya da kaçırılanlara feleğin gösterdiği tek insaf kuzeyde Hazarlar gibi bir devletin varlığıydı. *740'dan önce bu ülke bir göçmen cennetiydi. Daha sonra ise bir tür 'ulusal yuva' oluverdi*[31].

Din değiştirme Hazar Kağanlığı için siyasi yönden kurnazca bir politikaydı. İktisadi ve askeri bakımdan çok güçlü oldukları için Yahudi olmayı göze alabilmişlerdir. Bunun yanı sıra Yahudilik hesaplarda olmayan kültürel gelişmelere de neden oldu. İbrani alfabesi bunlardan yalnızca başlangıcıdır.

[30] Koestler, 2010:62
[31] Koestler, 2010:64

Zamanla din değiştirme olayının seyri destanlar arasında da yer almaya başlamıştır. Arthur Koestler'in *13. Kabile* isimli kitabında Arap kaynaklarından El-Bekri'nin *Krallıklar ve Yollar* adlı eserinden aldığını ifade ettiği aşağıdaki hikâye Hazarların din değiştirmesine yönelik en ilgi çekici hikayelerden biridir:

> *Daha önce putperest olan Hazar Kağanı'nın Yahudi dinini kabul etmesindeki sebep şudur: bu kral önce Hristiyanlığı kabul etmiştir. Sonra bu dinin yanlışlığını görmüş, duruma canı çok sıkılmış ve içini emrindeki yüksek rütbelilerden birine açmıştır. O yüksek rütbeli adam krala şöyle demiştir: " Ey kağanım, kutsal yazılar üç ayrı toplumun elindedir. Onlardan birer kişi çağırtıp inançlarını anlatmalarını emredin. O zaman doğru olanı seçip onun yolunda gidebilirsiniz."*
>
> *Bunun üzerine kağan Hristiyanlara haber gönderip bir piskopos*[32] *istedi. Kağanın yanında, tartışma yeteneği çok üstün olan, onunla sık sık konuşan bir de Yahudi de bulunuyordu. Piskopos gelince Yahudi ona, " Amaran'ın oğlu Musa hakkında ve ona gönderilen Tevrat hakkında görüşün nedir?" diye sordu. Piskopos buna, " Musa bir peygamberdir ve Tevrat'ta yazılanlar da doğrudur" diye karşılık verdi. O zaman Yahudi, krala dönüp, " Bakın, daha şimdiden benim inancımın doğruluğunu kabullendi. Şimdi ona kendisinin neye inandığını sorun "dedi.*
>
> *Kağan bu soruyu sorunca, piskopos, " Benim inancıma göre, kurtarıcı İsa, Meryem'in oğludur, esas gerçek onun sözüdür, bize Tanrı'nın sesini yansıtan da odur " diye yanıtladı. O zaman Yahudi Kağana dönüp, şöyle dedi: " Onun söyledikleri benim bilmediğim şeyler. Oysa o benim dediklerimi kabul ediyor. " Piskopos, söylediklerini kanıtlarla desteklemeyi başaramayınca, davayı kaybetmişti. Bunun üzerine kral, huzuruna bilgili bir Müslüman çağırttı. Müslümanlar ona çok okumuş, akıllı ve iyi tartışan bir adam yolladılar. Ama krala yakın olan Yahudi, birisine para verip, Müslüman'ı yolculuğu sırasında zehirletti. Böylelikle Yahudi, kralı ikna etmeyi başarmış ve kral da Yahudi dinini kabul etmişti.*[33]

Metinde açıkça bir Müslümanlık sempatisi sezilir ve görünüşe göre, Hazar sarayında din değiştirme olayından önce de Yahudi etkisi oldukça güçlüdür. Buna kralın

---

[32] Piskopos: Katoliklerde, bir bölgenin din işlerine başkanlık eden, papazlığın en yüksek aşamasında olan din görevlisi. **Büyük Türkçe Sözlük,** (TDK yay. 2005) s. 1610

[33] Koestler, 2010:69

bir piskoposla Müslüman bilimciyi ayağına çağırdığında, Yahudi bir bilginin daha önceden kralın yanında bulunmasını kanıt olarak verebiliriz. Tabi eğer destanlaşan hikâyede doğruluk payı yüksekse.

Arap kaynaklarında din değiştirme olayına abartılı da olsa ışık tutan yukarıdaki ifadelere çok benzeyen bir başka kaynak da İbrani kaynaklarında görülür. Bu kaynakların en önemlisi tarihçilikte *Hazar Yazışması* olarak anılan mektuplaşmalardır. Bu yazışmalar Hazar Kağan'ı Yusuf ile Endülüs (Güney İspanya) Halifesi III. Abdurrahman'ın dış işleri danışmanı olan Yahudi tabibi Hasdai bin Şaprut arasında gerçekleşir. Mektuplaşma Endülüs Halifesinin tahtta kalış süreleri değerlendirilerek 912 ile 961 yılları arasında olmuş olarak değerlendirilir. Mektuplaşma ise din değiştirme olayından yaklaşık iki yüz yıl sonra olmuştur. Kağan Yusuf cevabında yarı efsane bir nitelikte de olsa, din değiştirmeye yönelik bilgiler verir. Kendilerini buna iten koşulları anlatır. Yusuf bu hikâyeye atalarından Kral Bulan adındaki zeki ve yetenekli fatihin ülkedeki büyücüleri ve puta tapanları sınır dışı edişini anlatarak başlar. Kral Bulan'a rüyasında bir melek görünmüştür. Ona tek gerçek Tanrı'ya tapmasını emretmiştir. Karşılığında Bulan'ın dölünü Tanrı'nın kutsayacağını, çoğaltacağını ve krallığını dünyanın sonuna kadar süreceğini söyler. Bu Tevrat'ın başlangıcında anlatılan anlaşma'dan esinlenerek oluşturulmuş bir hikâyedir. Hazarların *"Tanrı'nın seçtiği halk"* olma iddiasını ortaya koyar. Onlar da, Tanrıyla kendi özel anlaşmalarını yapmışlardır. Tek ayrım İbrahim'in soyundan gelmeyişleridir. Ama bu noktada Yusuf'un hikâyesinde değişik bir bölüm durumu adeta denkleştirir. Kral Bulan rüyasında Ulu Tanrı'ya hizmet etmeye razı ve hazırdır. Fakat yönetmekte olduğu halk putperesttir. Ona inanıp inanmayacaklarından emin değildir. Tanrı'ya yalvarır ve halkının büyük Prensine de görünmesini diler. Ulu Tanrı, Bulan'ın duasını kabul eder ve prensin de rüyasında görünür. Prens sabah uyanınca kralın yanına gelmiş ve durumu ona anlatmış. Bu son olaylar Koestler tarafından Hazar çifte krallığının belirgin bir özelliği olarak değerlendirilir.

Hazar siyasetini en kapsayıcı şekilde aktaran yazarlar, dokuzuncu yüzyılın sonu ve onuncu yüzyıl boyunca yaşamış olan Arap coğrafyacı ve tarihçileridir[34]. Hazarların

[34] Dokuzuncu yüzyılda yaşayan İran menşeli İslam coğrafyacılarından *Ebu'l-Kâsım Ubeydullâh b. Hurdâdbih,* sekizici yüzyıl sonlarında ve dokuzuncu yüzyıl ortalarında yaşayan Arap tarihcisi ve coğrafyacısı *Ebu'l-Hasan Alî b. el-Hüseyn el-Mes'ûdî,* dokuzuncu yüzyılda yaşamış Arap yazarı, tarihçisi ve coğrafyacısı *Ebu'l Kâsım Muhammed b. Havkal*, sekiz ve dokuzuncu yüzyıllarda yaşamış İslam coğrafyacılarından *Ebû Ubeyd Abdullâh b. Abdül'aziz el-Bekrî* ve *Ebû İshâk İbrâhîm b. Muhammed el-*

siyasi yapısıyla alakalı stratejik bir görüş üretmişlerdir. Bu görüşe göre, devletin en tepesinde gerçek bir iktidara sahip olmayan sembolik bir kutsal hükümdar, yani *"kağan"* bulunmaktaydı. Onun *şad, bey* ya da *han* gibi yardımcıları kağana sembolik bir saygı göstermek şartı ile devleti yönetmekte, orduları kumanda etmekteydi. Bu durum *Hazar diarşisi* olarak bilinmekteydi. *Hazar diarşisi,* Bilim adamları tarafından geleneksel olarak çok eskilere, Kağanlığın kuruluşuna dayandırılmakta ve kökeni Göktürk geleneğinden gelen Hazar siyasetinin temel yapısal özelliği olarak algılanmaktadır[35].

Yusuf'un mektubu, bundan sonra meleğin iki kez kralın rüyasına girdiğini ve içinde Tanrı'nın yaşayabileceği bir tapınak yaptırmasını ona söylediğini anlatır. Kral yaptıracağı tapınağın Tanrı'ya layık olması için birçok sefer yapar ve toplayabildiği kadar altın ve gümüş toplar. Bu olaylar da yine siyasi olayların yansıması olarak efsaneleşmiş görülmektedir. Nitekim Yusuf'un mektubu 10. yüzyılın ikinci yarısında yazılmıştır. Anlattığı olaylardan sonra iki yüz yıl kadar bir zaman geçmiştir. Dolayısıyla bu tür efsanevi ifadelerin olması normaldir.

Hazarların Yahudileşmesi, başlangıçta siyasi ihtiyaçlar yüzünden ortaya çıkmış, sonra adım adım gelişmiş bir süreçtir. Yıllar geçtikçe bu din Hazarların zihinlerinin daha derinliklerine sinmiş, sonunda, devletin yıkılması sıralarında Mesihlik düzeyine varmıştır. Dinlerine bağlılıkları devletlerinin yıkılmasından sonra da sürmüş, Rusya ve Polonya'daki Hazar-Yahudisi kentleri oluşturmuşlardır[36].

Arthur Koestler, bu konuda yine farklı bir hikâyeye daha yer verir. Hazar Yazışması'ndan bir yüzyıl sonra ve aşağı yukarı Cambridge Belgesi'nin[37] yazıldığı tarihlerde, Jehuda Halevi, ünlü kitabı *Kuzari* (Hazarlar)'ı yazmıştır. Halevi (1086-1141) İspanya'nın en büyük İbrani ozanı olarak tanınsa da kitabını Arapça yazmış, sonradan İbraniceye çevirmiştir. Siyonist[38] olan Halevi, Kudüs'e yaptığı bir hac seferi sırasında ölmüştür. Ölümünden bir yıl önce yazılmış olan *Kuzari,* Yahudi ulusunun Tanrı ile öteki insanlar arasında tek aracı olduğunu savunan bir felsefe sunmaktadır. Tarihin akışı

İstahrî el-Fârisî vb. Ramazan Şeşen, **İslam Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri,** Türk Kültürünü Araştırma Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1998, s. 11-15

[35] Constantine Zuckerman, *Hazarlarda İkili Yönetimin Kökeni ve Yahudiliğe Geçiş Şartları,* **Türkler Ansiklopedisi**, (Cilt II, 12. Bölüm, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002) s. 481

[36] Koestler 2010:82

[37] *Cambridge Belgesi*, 10. yüzyıl ortalarında, Hazar kağanı Yusuf zamanında yazıldığı kabul gören bir mektuptur. (*Hazar Türklerine Ait Kağıda Yazılı Eserler* başlığı altında detaylı bilgi verilecektir.)

[38] Siyonizm: XIX. yüzyıl sonlarında çeşitli ülkelerde Yahudilerce ortaya atılan, Filistin'de bağımsız bir Yahudi devleti kurmayı amaçlayan akımdır. Siyonist de bu akımın yanlısı olan kişilere verilen isimdir. **Büyük Türkçe Sözlük**, 2005:1780

sona vardığı zaman bütün ulusların Yahudilik dinini kabul edeceğini söylemekte, Hazarların bu dine geçişinin de kaçınılmaz olayın bir ön belirtisi, bir sembolü olduğunu öne sürmektedir. Kitapta din değiştirme olayına ilişkin yeni bir efsane sunar. Bu kitaptan öğrenildiğine göre meleğin rüyada görülmesinden sonra Hazarların kağanı rüyasının sırrını ordularının komutasına açar. Yine Hazarların çifte krallık sistemine, kağan ve bey sistemine atıflar yapar.

Hazarların Musevileşme sürecine birçok küçük ayrıntılarla açıklık getirmeye çalışılsa da Arap ve İbrani kaynaklarındaki yarı gerçek yarı efsanevi anlatımların birleştiği nokta, Museviliğin Kağan'dan halka tepeden inmesidir. Rüya neticesinde ya da siyasi yolla, mantıklı sebepler ya da mantıksız şüpheli sebepler bulunsa da Krallıkta bu dini ilk önce Kağan benimser ve yavaş yavaş alt tabakaya iner. Dolayısıyla tepeden inme bir inancın, hele ki bu yaratılışla ilgili bir inançtır, bu yolla geniş kitlelerce hemen benimsenmemesi son derece normaldir.

Hazar Devletinin yıkılmasına yakın halkın benimsediği dini inanışın tablosu; birincil çoğunlukta Müslümanları, ikincil çoğunlukta Hristiyanları ve son olarak yönetici sınıf tarafından benimsenen Yahudiliği gösterir.

Fakat Hazarlardan geriye kalan en önemli yazılı belgeler olan mektupları değerlendirirken yer vereceğimiz Kağan Yusuf'un Mektubu bize gösterecektir ki zamanla Yahudilik son derece benimsenir. Hazar yöneticileri dünyanın başka yörelerinde yaşayan Yahudilerin kaderi konusunda da sorumluluk duyguları taşımaya başlar.

4. HAZARLARIN ÖNEMLİ ŞEHİR MERKEZLERİ

4.1. Belencer (Balancar)

İbrahim Kafesoğlu Türk Milli Kültürü adlı kitabında Belencer adında bir Hazar boyundan bahseder[39]. Muhtemelen şehir adını bu boydan almıştır. Hazarlardan bahseden kaynakların hemen hemen hepsinde bahsi geçen bu şehrin konumu, ne yazık ki net olarak bilinmez.

8. yüzyıla kadar Hazar Kağanlığı'na başkentlik yapan şehrin Kafkasya'nın Dağıstan bölgesinde olduğu bilinir. Şehrin adını bir kabile adından aldığı konusunda Peter Golden da hemfikirdir[40]. Kaynaklarda bizzat yer alır ki Belencer, Halife Osman zamanında 641-652'de Hazarlar ve Araplar arasında yapılan savaşlar esnasında, Hazarların başkentidir[41]. Fakat Arapların bu saldırılarından sonra şehir yağmalanmış, önemini yitirmiştir[42]. 723 tarihinde ise Hazarların başkenti olan Belencer Müslümanlar tarafından tamamen zapt edilir. Bu tarihten sonra başkent İdil'e taşınır[43].

4.2. Derbent

Kaynaklarda Derbent, geçitlerin kapısı olarak anlamlandırabileceğimiz *Bab el-Ebvâb* olarak, ya da Türk boylarının bu geçidi sık kullanması münasebetiyle *Türk Kapısı* olarak da yer alır.

Yâkût el-Hamavi[44] *Bab el-Ebvâb'ı* Hazar Denizi'nin limanı olarak tanıtır. Bu şehir Kafkas dağı başından Hazar Denizi'ne kadar uzanır ve denizin üç mil içine kadar sokulur[45]. Yâkût el-Hamavi'nin *Muc'cem el-Büldân* adlı eserinde yer alan bilgilere göre Sasani hükümdarı Anuşirvan[46], 6. yüzyılda Hazarlara karşı *Derbend* kalesini yaptırmıştır[47]. Buraya kuzeyden Hazarlar, Serîr, Şînzân ülkelerinden gelen tüccarlar, güneyden Gürcistan, Tabaristan, Deylem halkları gelerek ticaret yapmışlardır.

---

[39] Kafesoğlu, 1988:157
[40] Golden, 2006:254
[41] Kafesoğlu, 1988:159
[42] Artamonov, 2004:159
[43] Şeşen, 1998:7
[44] *Yâkût el-Hamavi,* 7. yüzyılda yaşamış meşhur tarih ve coğrafya bilginidir. Hayatını çoğunu Harezm ve Maveraünnehr dolaylarında geçirmiştir. *Muc'cem el-Büldân* adlı büyük coğrafya lügati ve *İrşâd el-erîb* en meşhur eserleridir. Şeşen, 1998:16
[45] Şeşen, 1998:41
[46] 531-579 yılları arasında Sasani hükümdarı olan I. Hüsrev, Farsça ölümsüz ruh anlamına gelen *Anuşirvan* olarak da anılır. Adaletli oluşuyla bilinir.
[47] Dunlop,2008:39

Hazarların başkenti İdil'den buraya on iki günlük, Semender'den dört günlük, Serîr ülkesinden ise üç günlük uzaklıkta bir mesafe vardır[48].

Peter Golden 714 yılında Emevi Hükümdarı Abdülmelik tarafından Hazarlardan geri alındığını ifade eder[49]. Aynı ifadeye Ramazan Şeşen'in kitabında da rastlarız[50]. Bu bilgiden yola çıkarak Derbent'te Hazarlardan önce Emevilerin yaşadığı söylenebilir. Bu tarihi şehir günümüzde Rusya Federasyonu'na bağlı Dağıstan Cumhuriyeti'nde bulunur. Kafkasya'nın kuzeyini güneyine bağlayan geçit yollarından en önemlisidir.

4.3. İdil

İdil, kaynaklarda İtil, Etil olarak da kullanılır. Şehir olarak Hazarların başkentini, nehir olarak Hazar Denizi'ne dökülen Volga Nehri ifade eder. 723 tarihinde Hazarların başkenti olan Belencer Mervan bin Muhammet (II. Mervan) komutasında Müslümanlar tarafından zapt edilir. Bu tarihten sonra İdil Hazarların yeni başkenti olur[51].

Hazar Kağanlığı'na 8. yüzyılın ortalarından, 10. yüzyılın sonlarına kadar başkentlik yapan şehir, Volga deltasında ve Karadeniz'in kuzeybatısında yer alır. Bu nedenle o dönemde ekonomik açıdan üstünlük getirecek bir konumdadır. Bulunduğu mevki İpek ve Baharat yollarının üzerindedir.

Kentin doğu kesimine *Sarıgşın* (Sarı Şehir) denilir. Kağanın ve askerlerinin oturduğu batı kesimi ise, *Han-Balık* (Han Kenti) olarak anılır[52]. Sarıgşın Arap kaynaklarında El-beyzâ (Beyaz-şehir) olarak yer alır[53]. İdil'in her iki kesimi de surlarla çevrilidir. Bu durum *Hudûd el-âlem*'de[54] *" Etil nehri ile ikiye bölünen bir şehirdir. Burası Hazarların merkezi olup Tarhân Hâkân adında Ansa (?) tarafından bir kralın olduğu yerdir. Tarhân surla çevrili bu şehrin batı yakasında, askerleriyle birlikte oturur. Şehrin diğer yarısında Müslümanlar ve putperestler yaşar [55]."* şeklinde yer alır.

---

[48] Şeşen, 1998:130
[49] Golden, 2006:75
[50] bk. Şeşen, 1998:129-131
[51] Şeşen, 1998:7
[52] Artamonov, 2004;507
[53] Kafesoğlu, 1988:161
[54] *Hudûd el-âlem:* 372(982) tarihi civarında tamamlanmış olan, eski Türk ülkelerinin coğrafyası hakkında en ayrıntılı bilgi veren eselerdendir. Değeri İbn Rusteh, Mes'udî ve Gerdîzî'nin eserlerinden sonra gelir. Ayrıca, çeşitli Türk ülkelerindeki önemli şehirler hakkında oldukça fazla bilgi içerir. İslam ve özellikle Türk coğrafyası hakkında yapılan en önemli çalışmalardandır. Şeşen, 1998:14
[55] Şeşen, 1998:70

Benzer bilgilere İdrîsî'nin *Nüzhet el-Müştâk fî İhtirâk el-Âfâk*[56] isimli eserinde de rastlanır[57].

4.4. Sarkel

Sarkel Don Nehri ağzında, sol kıyıda kurulmuş Hazar kale şehridir. 833-830 yılları arasında Bizans'ın yardımıyla Rus saldırılarına karşı koymak ve Yukarı Don ile Aşağı Volga yolunu Ruslara kapatmak için yapılmıştır[58].

Şehrin kaleleri dört kale ve iki kapı ile güneydoğu bölümlerindeki bir hisardan oluşur. Askeri bir savunma kalesi oluşunun yanı sıra İpek Yolu üzerindeki başlıca ticaret merkezlerinden biridir. Şehir nüfusunun Şamanist, Musevi ve Hıristiyanlardan oluştuğu bilinir.

965 (963) yılında Kiev Rus Prensi Svyatoslav Igorevich tarafından işgal edilene kadar Hazar yönetiminde kalmıştır. Bu işgalden sonra Doğu Slavca bir kelime olan 'Belaya Vyeha' şeklinde 'Ak Kale' manasında anılmıştır. Şehir bugün Rusya'nın açtığı baraj sularının altında kalmış ancak yüksek kesimleri ve merkezden uzak yerleri suyun dışında kalabilmiştir. 1930-1950 yılları arasında M.İ Artamonov, S.A. Pletneva ve P.A. Rappoport'un aralarında bulunduğu bir gurup Sovyet arkeologu yaptıkları kazı çalışmaları sonucu elde ettikleri materyallerle Sarkel'in mimari ve el sanatları açısından oldukça gelişmiş olduğunu belirtir. Bölgede yapılan kazılarda hala Hazar Türklerinin muhtelif eserlerine rastlanmaktadır[59].

4.5. Semender (Samandar)

Etrafında dört bin kadar bahçesiyle Semender Kafkasya'nın Dağıstan bölgesindeki deniz kenarında yer alır[60]. Deniz kıyısında çarşıları ve tüccarları olan hoş bir şehirdir[61].

Eskiden Hazar Denizi'nin batı kıyısında ve İdil'in güneyinde yer aldığı sanılan Kuzey Kafkasya şehridir. Şehrin konumu kesin olarak belli olmasa da, Zeki

---

[56] *Ebû Abdullâh Muhammed b. Muhammed el-Şerîf el-İdrisî*, Kurtuba'da yetişmiş ve Sicilya'da ölmüştür. *Nüzhet el-Müştâk fî İhtirâk el-Âfâk* adlı coğrafya kitabını 548'de Sicilya'da tamamlamıştır. Bu kitapta doğruluğu kanıtlanmış bilgilerin yanı sıra okurun okur okumaz anlayacağı türden abartılı hikâyeler de yer alır. Şeşen, 1998:16

[57] bk. Şeşen, 1998:111

[58] Doğan, İsmail, **Kafkasya'daki Göktürk (Runik) İşaretli Yazıtlar,** Türk Dil Kurumu, Ankara, 2000, s.183

[59] Doğan, 2000:184-185

[60] Kafesoğlu, 1988:161

[61] Şeşen, 1998:70

Velidi Togan Terek Irmağı'nın kıyısında, bugünkü Kizliar şehri civarlarında olduğunu düşünmektedir[62]. Bilim adamları Semeder'i kimin kurduğu hakkında kesin bir kanıya sahip olmasa da İdil'i anlatırken bahsettiğimiz İdrîsî'nin *Nüzhet el-Müştâk fî İhtirâk el-Âfâk* isimli eserinde şehrin Sasani hükümdarı Anuşirvan tarafından kurulduğu bilgisi yer alır[63].

Artamonov Arap yazarı Mesudî'den aldığı bilgilere göre Semender'in 944'de Hazarlara başkentlik yaptığını söyler. Bu tarih şehrin İdil'den sonra başkent olduğunu gösterir[64].

Kaynaklarda Semender, genellikle İdil anlatılırken kullanılır. İdil'den Semender'e sekiz günlük mesafe olduğu ifade edilir[65]. İstahrî'nin *Mesâlik el-Memâlik*[66] adlı eserinde şehir *"Hazarların Semender denen ve Edil (İdil) ile Bab el-Ebvâb (Derbent)arasında bulunan bir şehri daha vardır. Bu şehrin pek çok bahçeleri bulunur. Bu şehrin dört binden fazla bağı olduğu söylenir. Bu bağların meyvelerinin çoğunu üzüm teşkil eder. Bu şehirde Müslümanlardan bir topluluk ve bu Müslümanların mescitleri vardır. Semenderlilerin evleri örülmüş ağaçtandır. Evlerinin damları kubbemsidir[67]."* şeklinde betimlenir. Aynı betimlemeleri dokuzuncu yüzyılda yaşamış Arap tarihçisi ve coğrafyacısı *Ebu'l Kâsım Muhammed b. Havkal* da yapmıştır[68].

---

[62] Golden, 2006:270
[63] bk. Şeşen, 1998:111
[64] Artamonov, 2004:245
[65] Şeşen, 1998:112
[66] *Ebû İshâk İbrâhîm b. Muhammed el-İstahrî el-Fârisî,* dördüncü yüzyıl İslam coğrafyacılarındandır. *Mesâlik el-Memâlik* batı Türkleri ve bilhassa Hazar denizi etrafındaki Türkler hakkında ayrıntılı bilgi verir. Şeşen, 1998:13
[67] Şeşen, 1998:157
[68] bk. Şeşen, 1998:166,167

5. HAZAR DEVLETİNİN ETNİK YAPISI (HAZAR DEVLETİNİN YÖNETİMİNDEKİ KAVİMLER)

Hazar Devleti tıpkı Osmanlı Devleti gibi bir konfederasyon şeklinde hüküm sürmüştür. Bu sebeple mevcudiyetinin sürdüğü yıllarda, bünyesinde farklı birçok kavim bulunmuştur. 8. ve 9. yüzyıllarda Avarlar, Alanlar, On-Ogurlar, Kafkasların dağlı kavimleri, Kırım'da Gotlar, Volga Bulgarları, Volga civarındaki Fin-Ugorlar, Burtaslar, çeşitli Fin kolları, Slav boyları (Radimiç, Vyatiç, Severyan ve Polyanlar) ve Macarlar Hazar hâkimiyetindeki kavimlerdir[69].

6. HAZAR DEVLETİNDE EKONOMİ

Hazarların siyasi ve ekonomik gücü coğrafi mevkileriyle paraleldir. Önceleri Terek havalisinde yaşayan sonra Aşağı Volga'da merkezileşme gösteren Hazarların yaşadığı bölge Don, Volga, Ural ve Kuban gibi dört büyük nehrin havzasıdır. Aynı zamanda burası devrin en önemli ticaret yollarının da kavşağıdır. Volga Nehri, İslam Dünyası, Çin ve İskandinavya arasında büyük bir ticaretin başlamasında vesiledir. Hārezm'den Volga boyuna oradan da Karadeniz sahillerine giden büyük bir kervan yolu Aşağı Volga'dan geçer. Hazar topraklarından geçen her mal için onda bir vergisi (öşür) vardır[70].

8. ve 9. yüzyıllarda Hazar Hakanlığı büyüyerek Doğu Avrupa'nın en kudretli devleti olmuştur. Avarlar, Alanlar, On-Ogurlar, Kafkasların dağlı kavimleri, Kırım'da Gotlar, Volga Bulgarları, Volga civarındaki Fin-Ugorlar, Burtaslar, çeşitli Fin kolları, Slav boyları (Radimiç, Vyatiç, Severyan ve Polyanlar) ve Macarlar 8 ve 9. yüzyıllarda Hazar hâkimiyetindeki kavimlerdir ve Hazarlar bu kavimlerden her yıl belirli şartlarda vergi almıştır.

Kervan yolunun Hazar topraklarından geçmesi, toprakların ticaret yolları merkezinde olması, bünyelerindeki kavimlerden aldıkları vergiler ve savaş ganimetleri devleti ekonomik açıdan ayakta tutmuştur. Fakat ekonomide önemli yer tutan

---

[69] Mualla, Uydu Yücel**. İlk Rus Yıllıklarına Göre Türkler**, TTK Yay. VII. Dizi-Sayı 222, Ankara 2007 s. 26-27

[70] Peter Benjamin Golden. (**Türk Halkları Tarihine Giriş,** Çev. Osman Karatay, Karam Yayınları, Ankara 2002) s. 282

bünyesinde barındırdığı bu farklı etnik gurup ve kavimler, devletteki dini çeşitlilik gibi bir süre sonra hakanlığın çöküş sebeplerinden biri halini alacaktır.

7. HAZAR BAKİYESİ KAVİMLER

Geçmişte Hazar Devletinin yaşadığı coğrafya bugün Kafkasya olarak isimlendirilmektedir. Bağımsız Devletler Topluluğu sınırları içinde kalan ve güney sınırı Aras Nehri ile belirtilen Kafkasya bölgesi yaklaşık 324.000 km^2'lik bir yüz ölçümüne sahiptir. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin Aralık 1991'de dağılmasından sonra Kafkasya bölgesinde bugün üç cumhuriyet, iki özerk bölge ve on özerk cumhuriyet bulunmaktadır. Bunlar :

- Cumhuriyetler: Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan
- Özerk bölgeler: Azerbaycan'a bağlı Dağlık Karabağ, Gürcistan'a bağlı Güney Osetya
- Özerk cumhuriyetler: Azerbaycan'a bağlı Nahçıvan; Gürcistan'a bağlı Abazya ve Acaristan; Rusya Federasyonu'na bağlı Adıge, Dağıstan, İnguş, Karaçay-Çerkes, Kuzey Osetya, Kabardin-Balkar ve Çeçenistan şeklindedir.

Bugün bölgede yaşayan Türk halklarına baktığımızda Hazar bakiyesi kavimler olarak Karaçay-Malkarlar, Karaimler (Karaylar), Kırımçaklar, Kumuklar ve Gürcülerin Berze olarak adlandırdıkları Urumlar çıkar. Bunlar Hazar devletinin geçmişte yaşadığı topraklarda bugün yaşayan Türk boylarıdır.

7.1. Karaçay-Malkarlar

Karaçay-Malkarlılar tarih boyunca Kafkasya'da hâkimiyet kuran Kimmer, İskit, Hun, Bulgar, Alan, Hazar, Kıpçak gibi Hint-Avrupa, Proto-Türk ve eski Türk kavimleri ile çeşitli Kafkas halklarının bütünleşmesinden ortaya çıkmış bir Kafkas halkıdır[71]. Dilleri Türk lehçelerinin Kıpçak öbeğine bağlıdır.

Karaçay-Malkarlar, Kafkasya'nın orta Kafkaslar olarak bilinen merkezi kısmında yer almaktadır. Yalnızca Kafkasya'nın değil Avrupa'nın en yüksek dağları Karaçay-Malkarlar toprakları içerisindedir. Bunların başlıcaları Mingi Tav (Elbruz 5.642 m), Dıh Tav (5.203 m), Koştan Tav (5.145 m) gibi zirvelerdir.

---

[71] Ufuk Tavkul , **Kafkasya Gerçeği,** Selenge Yayınları, 2009, s. 150

Karaçay-Malkarlar bölgesinin kuzeyindeki düzlüklerde Adigey-Kabardey-Abaza bölgeleri yer alır. Güney kısımları baştanbaşa Kafkas sıradağları ile kaplıdır. Tonguzorun, Mahar, Kluhor, Morh, Sançar dağ geçitleri Karaçay-Malkarlar'ı Abhazya ve Gürcü bölgelerine bağlar. Doğularında ise Osetya yer almaktadır[72].

7.2. Karaimler (Karaylar)

Bugün Polonya ve Rusya'da yaşayan Karay Türkleri, Kıpçak ve Hazarların karışımından ortaya çıkmış ve Hazar Yahudi dinini günümüzde de yaşayan bir Türk boyudur. Karayların Polonya'ya Kafkasya'dan gittiklerini ispatlayan dil ve kültür verileri mevcuttur. Bu verilerden en önemlisi Karay Türkçesi ile Karaçay-Malkar Türkçesi arasındaki yakınlıktır[73].

Diğer bir veri ise Karaimlerde görülen din çeşitliliğidir. Polonya'da yaşayan Karaim asıllı Prof. Ananiasz Zajaczkowski Karayların Polonya'ya Yahudi, İslam, Hristiyan ve eski Türk dini kültürlerinin bir arada yaşadığı bir ülkeden gelmiş olduklarını söyler. Orta çağda bu dört dinin bir arada yaşayabildiği tek ülke Hazar ülkesidir. İtiraz edilmeyecek kadar açık ve gerçek olan bu özelliklerin sonucunda Karay Türkleri Hazar ülkesinden gelmiştir ve günümüzde Hazarların torunları olarak kabul edilmeleri gerekir[74].

Bugün Karay Türklerinin dili denince akla ilk olarak Polonya Karaylarının dilleri gelmektedir. Çünkü kırımda yaşayan Karaylar zamanla kendi şivelerini terk ederek Tatarcaya yakın bir şive kullanmaya başlamışlardır. Litvanya ve Polonya'ya göç edenler ise dillerini onlardan daha iyi korumuşlardır. Kıpçakça ve Hazarcanın karışmasından meydan gelen, ancak Kıpçakçanın hakim olduğu Karay Türklerinin dilini, dil tasnifçileri Kıpçakçanın bir şivesi olarak kabul etmektedirler[75].

7.3. Kırımçaklar

Kırımçaklar Museviliği benimsemeleriyle Türk dünyasında Karaim Türkleriyle birlikte dikkat çekerler. Kırımçakların, Karaimlerle birlikte anılmalarının diğer bir sebebi ise Kırım'da bir arada yaşamış olmalarıdır.

---

[72] Tavkul, 2009:37
[73] Tavkul, 2009:80
[74] Şaban Kuzgun, **Hazar ve Karay Türkleri,** 1. Baskı, Seda Yayınları, Kayseri, 1985, s. 224
[75] Kuzgun, 1985:221

1859 tarihli Rus kaynaklarında yer alan Kırımçak adı, Kırım + Türkçe küçülme anlamı ifade eden –çak ekinin birleşmesiyle oluşmuştur. Kırım sakini yani Kırımda oturan Türkler anlamına gelir. 18. yüzyılın sonunda Kırım'ın Rus yönetimine girmesi ve 19. yüzyılda bölgedeki diğer Yahudilerden bu Türkleri ayırt edebilmek için Kırımçak adının kullanıldığı anlaşılır[76].

Kırım bu gün Ukrayna'ya bağlı özerk bir cumhuriyettir. 600'lü yıllarda Kırım Hazarların yönetiminde olduğu bilinir. 10. yüzyıl sonunda Hazarların dağılmasından sonraki bakiyeleri oldukları düşünülür. Bu düşüncenin en büyük kanıtı olarak da konuştukları dilin Türkçe olması gösterilir.

Kırımçaklar Kırım Yarımadasının Karasu Pazar, Kerç, Kefe, Solhat, Mangup bölgelerinde yoğun olarak yaşamaktadırlar. Fakat Kırımçaklar içerisinde bugün maalesef Kırımçak Türkçesini konuşabilen birkaç kişi kalmıştır[77].

7.4. Kumuklar

Kafkasya'nın Dağıstan bölgesinde yaşamakta olan Kumuk Türkleri Kafkasya Hunlarının ve Hazarların torunları ve mirasçıları olarak görülürler. Dağıstan'ın Hasavyurt, Babayurt, Kızılyurt, Karabudahkent, Kayakent, Kaytak kasaba ve bölgelerinde yaşayan Kumuk Türklerinden bazı etnik guruplar da Çeçenistan'ın Gudermes ilçesi ile Kuzey Osetya'nın Mozdok ilçelerinde yaşamaktadırlar.

19. yüzyıl başlarında Kafkasya'da araştırmalar yapan Macar dilbilimcisi J. Klaproth, Kumukları Hazarların torunları olarak kabul etmekle birlikte, Vambery ve W. Barthold gibi bilim adamları Kumukların kökenini Dağıstan halklarından Kazi-Kumuklar (Gazi-Kumuklar) arasında aramışlardır. Bu Kazi-Kumuklardan bazı boyların Türk boylarına karışarak Türkleştiklerini ve onlara Kumuk adını verdiklerini ileri süren bu bilim adamlarının görüşlerine karşılık, Kumuk Türkçesi üzerine çalışmalarıyla tanınan Bekir Çobanzade, Kumukların Hazarlar zamanında bu bölgeye yerleştiklerine hükmetmenin mümkün olmayacağını ve Kumukların Karaçay- Malkar ile Kırım Türklerinden ayrılmış bir boy olduklarını söyler. Onun bu görüşüne katılan ünlü Rus Türkolog A. Samoyloviç de Karaçay-Malkarlar gibi Kumukların da Türklerden önce

[76] İsmail Doğan, *Kırımçaklar,* **Türkler Ansiklopedisi, Cilt 20,** Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 790
[77] Doğan, 2002:793

bölgede yaşayan Kafkasya yerlilerinin Türkleşmesi neticesinde teşekkül eden karışık bir kabile olduğu hakkında N. Y. Marr'ın ileri sürdüğü nazariyeyi kabul eder[78].

Kumukların tarihleri hakkında kesin bir bilgiye rastlanmamakla birlikte, yaşadıkları ülkenin jeopolitik konumu sebebiyle 7. yüzyıldan itibaren bölgeye hakim olan Hazar Devleti sınırları içine alındığı, Kumukların da Kıpçak ve Oğuz boyları ile Dağıstan'da yaşamakta olan yerli Kafkas kavimlerinin bu sahadaki kaynaşması neticesinde bir Türk boyu olarak teşekkül ettikleri anlaşılmaktadır.

7.5. Urumlar

Urumlar, Yunanlılar tarafından *Yunan ve Grek*, Gürcüler tarafından *Berze*, SSCB zamanında Rusya'da *Grek* olarak adlandırılan Urumlar, Türk araştırmacılar tarafından "*Hristiyan Türkler, Urum Türkleri ve Urumlar*" şeklinde adlandırılmaktadır[79]. Günümüzde nüfusları giderek azalan Urumlar Yunanistan, Ukrayna, Güney Kıbrıs Rum Kesimi, Gürcistan, Kazakistan ve Rusya Federasyonu'nun içinde yaşamaktadırlar. Bu bölgelere Kırım'dan göç ettikleri bilinmektedir. Yaşadıkları coğrafya tarih boyunca Avarlara, Hunlara, Peçeneklere, Kıpçaklara, Bulgarlara ve de Hazarlara ev sahipliği yapmıştır.

---

[78] Tavkul, 2009:184

[79] *Dimitri Çitlov, Tsalkintsi Deti Gruzii, Tiflis 1992, s. 210–211'* dan alıntılayan Albayrak, Osman. Urumlar Üzerine Değerlendirmeler, **Çukurova Sanat Dergisi, S. 9-10-11,** 2010, s. 52

İNCELEME

8. HAZAR TÜRKÇESİ

8.1. Hazar Türkçesinin Türk Dilindeki Yeri

Hazar Devleti ve Türkçesi hakkındaki bilgiler 6. yüzyıldan itibaren karşımıza çıkar. Türk dili 6.-10. yüzyıl Eski Türkçe, 11.-16. yüzyıl Orta Türkçe, 17.-20. yüzyıl Yeni Türkçe ve 20. yüzyıl ve sonrası Modern Türkçe şeklinde dört tarihsel döneme ayrıldığından Hazar Türkçesini, Eski Türkçe Çağı içerisinde incelemek doğru olacaktır.

Hazarlar Volga-İdil'in Hazar'a yakın bölgelerinde Kırım yarım adasında Dinyeper nehri kıyılarında devletlerini kurarlar. 7. yüzyılda devletin sınırları oldukça genişler. 7-10. yüzyıllar arasında dünya politikasının gelişmesinde ve Bizans, Gürcü, Arap ve Slavlar üzerinde büyük hadiselerin neticelenmesinde etkili olurlar. Bu dönemlerde Hazarlar Bizanslılarla anlaşmalar yaparlar. Kaşgarlı Mahmut da Hazarların topraklarının Bizans'a sınır olduklarını belirtir. Belencer, Semender ve Sarkel tarih boyunca onlara başkentlik yapmış önemli kentlerdir.

Hazarların altın işlemede usta oldukları bilinir. Hatta ilim âleminde Atilla'nın olarak bilinen, bugün Macaristan'da kültür tarih müzesinde altın eserler arasında yer alan Nagy-Szent-Mikloş[80] hazinesinin Hazarlara ait olduğu iddia edilmiş olup tartışmalar halen sürmektedir.

Söz konusu hazinenin parçalarından birinde Latin harfleriyle yazılmış bütün bir cümle yer alır. Thompson bunu okuyup Almancaya çevirmiştir. Bu da Latin ve Yunan yazısının bulunduğuna bir kanıt teşkil eder[81].

Hazar Devleti 10. yüzyılda yıkıldığında Halkları arasında Tanrı Dini, İslamiyet, Hristiyanlık ve Musevilik şeklinde dört ayrı inanış hala mevcuttur. Dolayısıyla Hazar Türkçesi üzerinde her dört dinin de izleri söz konusudur.

---

[80] *Nagy-Szent-Mikloş* hazinesi 1799 senesinde Romanya'nın Transilvanya bölgesinde, şimdiki adıyla Sînnicolau Mare şehrinde, Sırp asıllı Neda Wuin adlı bir işçi tarafından bulunmuştur. Neda Wuin bu eserlerin değerini bilmeyerek pazarda birkaçını satmıştır. Avusturya Macaristan İmparatoru Kral Fransua bu eserlerden haberdar olunca satın alanlardan toplatılır ve Viyana'ya getirtilir.Şimdi eserin orijinali 23 parçalık koleksiyon olarak Viyana'da, Kunsthistorische Museum'de bulunmaktadır.

Bu malzemeden 'Notitia Hungaricae rei numariae, 1801 Budae' adlı ederiyle ilk bahseden Schoenvisner Stephan olmuştur. Eserlerin resimleri 1827-29 yılları arasında Steinbüchel tarafından hazırlatılmış, ancak 1950 yılında Arneth tarafından 'Die Gold und Silbermonumente des k. k. Münz und Antiken Cabinets' adıyla Viyana'da yayımlanmıştır. Daha sonra bu konuda birçok kimse çalışmış fakat Jozsef Hampel tarafından 1884'de Macarca ve 1885'de Almanca yapılmış yayınlar bilim dünyasınca daha çok tanınmıştır. En son Laszlo Gyula ve Racz Istvan tarafından bu koleksiyonun bazı parçalarının açıklamalı albümü yayımlanmıştır. Eserlerin bazılarında Grek ve Göktürk yazılı satırlar bulunmaktadır. Doğan, 2002:225

[81] Doç.Dr.İsmail Doğan, Yüksek lisans *Mukayeseli Diyalektoloji Çalışmalarında Usuller* dersi, ders notları. 2010-2011

Baskakov'a göre Hazar Türkçesi Bulgar Türkçesi grubunda yer alan ölü bir dildir[82]. Hazar Türkçesinin Bulgar Türkçesine olan yakınlığı ise ortak coğrafyalarda bulunmuş olmalarının bir sonucudur. Tarihte Hazarların Göktürk ve Yunan alfabelerini kullandığı net olarak bilinir. Hazarlardan kalma aşağıdaki madalyon üzerindeki yazılardan onların, Arap ve İbrani alfabelerini de kullandıkları anlaşılır.

Fotoğraf 4[84]

Nevoçerkask Müzesi'ndeki Hazar eserleri arasında yer alan, 12 cm çapındaki bu madalyonun fotoğrafı müzenin arkeologu İgor Parisimoviç'den alınmıştır. 1914 yılında müzenin kurucusu Hariton Papovivanoviç tarafından bire bir ölçüde çekilmiştir. Müze yetkililerinin ifadesine göre eser depoda tutulmaktadır. Madalyonun bu yüzünde leopar, tavşan, tilki ve dağ keçisi (geyik) resimlerinin etrafında bir satır Arap alfabesiyle yazı bulunmaktadır[83].

Fotoğraf 5[86]

Madalyonun diğer yüzünün çevresinde bir satır yazı ve içinde de gövdesi kanatlı aslan, başı taçlı bir insan kafası olan resim simetrik olarak yer almaktadır[85].

[82] Doç.Dr.İsmail Doğan, Yüksek lisans *Mukayeseli Diyalektoloji Çalışmalarında Usuller* dersi, ders notları. 2010-2011
[83] Doğan, 2000b:193
[84] Doğan, 2000b:193
[85] Doğan, 2000b:193
[86] Doğan, 2000b:193

Yapılan arkeolojik kazılarda ve bulunan kaplarda Göktürk yazılarıyla yazılan kelimeler bulunur. Aşağıdaki fotoğraf *Kenize Hazar Mektubu*'nun sol alt köşesinden kesilmiştir ve Göktürk yazısının Hazar versiyonuna örnektir[87].

Fotoğraf 6[88]

Fotoğraf 7

Mektubun altındaki altı harfli '*hukurim (ben onu okudum)*' yazılı ifade ile Tmutorokan (Phanagon)'daki kazılarda bulunmuş Hazar soy damgaları birbiriyle örtüşmektedir[89].

Şerbak bunları incelemiştir. Arkeologların tabiriyle çömlek ustası damgaları oldukları ve aletlerin ne amaçla kullanıldıklarını söylemiştir. Bu buluntular içerisinde

---

[87] Söz konusu mektup hakkında ayrıntılı bilgi için bknz. *Hazar Türkçesine Ait Eserler* başlıklı bölüm.

[88] " **http://www.lib.cam.ac.uk/cgi-bin/GOLD/thumbs?class_mark=T-S_12.122** "
Cambridge Üniversitesi resmi sitesi, Schechter Genizah Araştırma Birimi; siteye erişim tarihimiz : 25.06.2011

[89] Doğan, 2000b:3

Yunan harfleri ile Türkçe kelimeler de vardır. Bu durum Hazarların içerisinde Hristiyanların da oluşunun doğal bir sonucudur.

Bugün bunların dışında Hazar Türkçesiyle elimizde kabile, kale, 12 yılı gösteren hayvan isimleri kalmıştır. Hazarların hiçbir iz ve eser bırakmadan tarih sahnesinden silinmiş olması mantıken mümkün görünmemektedir. Dolayısıyla onların devamı ve mirasçısı sayılacak bir topluluğun var olması gerekir. Yapılan araştırmalar sonucu *"Karay"* veya *"Karaimler"* olarak bilinen Musevi Türklerin Hazarların devamı olduğu fikri hüsnü kabuldür. Karaim Türkçesinin gramer özelliklerinin Eski Doğu Türkçesinin devamı olan Türk lehçelerinden faklılıklar göstermesi de bu fikri pekiştirmektedir[90].

[90] İsmail Doğan, **Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri,** (Serüven Kitap, Ordu, 2010) s.19

8.2. Hazar Türkçesinin Mevcut Kelimeleri

8.2.1. Hazar İsimleri

Aşağıdaki altmış beş kelimeden oluşan Hazar Türkçesine ait erkek ve kadın isimlerini içeren liste "*http://www.khazaria.com*" uzantılı sitede yer alan Kevin Alan Brook'a ait *Khazarian Names (Hazar İsimleri)* başlıklı İngilizce makaleden Türkçeye aktarılarak alınmıştır[91].

a. Hazar Erkek İsimleri

Türkçe İsimler:

Alp (*'alp',* kahraman anlamında)

Baghatur (*'bahadır'*, cesur savaşçı anlamında)

Balgitzi, Belgichi, Bälgichi, Balghichi (*'belgici'*)

Barjik (*'barcık'*)

Bashtu, Bashtwa (*'baştu'*)

Bihor, Biheros, Bihar, Virhor (*'Bihor/Biheros/Bihar/Virhor'*)

Bugha (*'buga'*, boğa anlamında)

Bulan (*'bulan',* bir cins geyik anlamında)

Bulchan, Buljan, Bluchan (*'buluçhan'*)

Buzer, Busir, Bazir (*'bazir'*)

Chat (*'ç/kat'*)

Chat`n (*'çat'*)

Chorpan (*'çolpan',* yıldız anlamında)

Itakh ('iteh', köpek yavrusu anlamında)

Kayghalagh, Kayqalagh (*'kayhalag'*)

Khatir, Khadir, Qadir (*'kadir'*)

Khuterkin, Quterkin (Tanrısal güçlere sahip lider anlamında)

Kisa (*'kısa'*)

Kundajiq, Kundaj (*'kundacık'*)

---

[91] Sitede en son güncellenme tarihi olacak 29.09.2006 tarihi verilmiştir. Siteye en son erişim tarihimiz 22.06.2011'dir. **http://www.khazaria.com/khazar-names.html**

Mänär (*'manar'*)

Mänäs (*'manas'*)

Ötemish (*'ötemiş'*)

Papatzys (*'papatus'*)

Samsam, Simsam (*'samsam/simsam'*)

Tarkhan (*'tarkan'*, general veya komutan anlamında bir unvan/rütbe ismi)

Tarmach (*'tarmaç'*)

Tuzniq (*'tuznik'*)

Yilig, Ilig (*'ilig'*)

Ziebil (*'ziebil'* muhtemelen "Yabghu, Jebghu" kelimeleriyle eşdeğerdir)

İbranice İsimler:

Aharon, Aaron *('Aharon, Aaron')*

Amram *('amram')*

Avraham, Abraham *('ibrahim')*

Benyamin *('bünyamin')*

David *('davut')*

Hanukkah *('Hanukkah')*

Hezekiah *('Hezekiah')*

Menakhem *('Menahem')*

Menashe *('Menaşe')*

Nisi, Nissi *('Nisi, Nissi')*

Obadiah, Ovadiah *('Obadiah, Ovadiah')*

Pesakh, Pesah *('Pesakh, Pesah')*

Reuven, Reuben *('Reuven, Reuben')*

Sabriel *('Sabri')*

Shmuel *('İsmail')*

Simson *('Simson')*

Sinai *('Sinai')*

Yakov *('Yakov')*

Yehudah *('Yehuda')*

Yitzhak *('Yitzhak')*

Yosef *(‘Yusuf’)*

Zebulun, Zavulon *(‘Zebulun, Zavulon)*

Zechariah, Zachariah, Zecharias *(‘Zechariah, Zachariah, Zecharias’)*

Slav İsimleri:

Ivan *(‘İvan’)*

Gostyata, Gostata *(‘Gostyata, Gostata’)*

Diğer isimler:

George, Georgios, Georgius *(‘George, Georgios, Georgius’)*

Kibar *(‘kibar’)*

Kupin, Kufin *(‘Kupin, Kufin’)*

Menumorut, Menmarót, Mënü Marót *(‘Menumorut, Menmarót, Mënü Marót’)*

Morut, Marót *(‘Morut, Marót’)*

Zambri, Zambrios *(‘Zambri, Zambrios’)*

Zoilus, Zoilos *(‘Zoilus, Zoilos’)*

b. Hazarca Kadın İsimleri

Türkçe İsimler:

Chichek, Chichäk (*‘çiçek’*, "çiçek" anlamında)

Khatun (*‘katun’*, "kadın" veya "kraliçe" anlamında genel bir isimlendirme)

Parsbit, Barsbek (*‘Parsbit, Barsbek’* aynı zamanda bir erkek adıdır)

İbranice İsimler:

Serakh, Serah *(‘Serah’)*

8.2.2. Hazar Sözcük Listesi

Aşağıdaki elli üç kelimeden oluşan Hazar Türkçesine ait *Hazar kabile, yer ve şahıs adları, unvanlar ve muhtelif sözcükler* alt başlıklarına sahip liste, Peter Golden'ın *Hazar Çalışmaları* isimli kitabında yer alan *"Hazar Sözcük Listesi"* başlığı altında incelenen kelimelerden oluşturulmuştur[92].

a. Kabile İsimleri

Barsıl-Berzılıa (*'barsıl'*)

K'azar (*'hazar'*)

Kabar

Kara K'azar (kara Hazar)

b. Şahıs Adları Ve Ünvanlar

Alp' T'arxan *('Alp Tarkan')*

Alp' Ilut'uer *('Alp İluter')*

Ansa (*'Ansa'* Bir soyadıdır.)

As Tarxan *('As Tarkan')*

Awç'ı Tarxan *('Avçı Tarkan')*

Bagatur *('Bahadır')*

Bak ~ Bag *('Bak, Bag')*

Barjık *('Barçık')*

Baştu / Baştwa *('Baştuy')*

Belgiçi *('Belgiçi')* ~ Balgiçi - Balğıçı *(*Balıkçı ?)*

Bluç'an/Bulç'an/Buljan *('Bluçan/Bulçan')*

Boluşçı *('Boluşçı')*

Bulan *('Bulan')*

Ç'atı Kasar *('Çatı Hazar')*

Ç'at'n Xazr *('Çatn Hazar')*

Çiçak *('Çiçek')*

Ç'orpan T'arxan *('Çorpan Tarkan')*

Çul/Çulı/Çur *('Çul/Çulı/Çur')*

Hazar Tarxan *('Hazar Tarkan')*

(I)Buz(S)Er Glıaban (R)

[92] Kitabın tam künyesi kaynakçada belirtilmiştir.

İr-Tigin (Ell-Tigin) *(‘Er-Tigin’)*

Jabğu *(‘Yabgu’)*

Jawaşigar *(‘Yavaşigar’)*

K.Sa *(‘Kisa’)*

Kağan *(‘Kağan’)*

Katun *(‘Katun/Hatun’)*

Kundajık *(‘Kundacık’)*

Kündür *(‘Kündür’)*

P‘Arsbit‘/Barsbek *(‘Parsbek’)*

Papatzys *(‘Papatus’)*

Salıfan *(‘Salifan’)*

Tarkan/Tarxan *(‘Tarkan’)*

T'armaç *(‘Tarmaç’)*

Tudun *(‘Tudun’)*

Xat'irlit'ber *(*Kadır İl Tabar)*

Yazır Bulaş *(‘Yazır Bulaş’)*

Yilig *(‘<İlig ~ İlik’)*

a. Hazar Yer Adları

Balanjar *(‘Balancar’)*

Samandar *(‘Samandar’)*

Sarıgşın *(‘Sarıgşın’)*

Sarkel *(‘Sarkel’)*

Varaç'an *(‘Varaçan’)*

Xamlij / Xamlix-Xutluğ *(‘Kutluğ’)*

c. Muhtelif Sözcükler

Ahmad Ibn Kûyah *(‘Kuwaıh’)*

Al-Jdadah *(Al- Jadah’)*

Kışu(N)I Ve B.Ğ.Nd

Brook’a ait kelime makalenin orijinalinde atmış altı adet dipnot görünmesine rağmen yirmi dördüncü dipnot ve kelime eksiktir. Golden’ın kitabından aldığımız elli üç kelime ile bu atmış beş kelime arasında ortak on iki kelime bulunmaktadır. Yani toplamda elimizde net yüz altı kelime bulunmaktadır.

9. HAZAR TÜRKLERİNE AİT KÂĞIDA YAZILI ESERLER

9.1. HASDAİ BİN ŞAPRUT'UN KAĞAN YUSUF'A MEKTUBU

Mektup İbranice yazılmış yirmi yedi satırdan oluşmaktadır. Endülüs (Güney İspanya) Halifesi III. Abdurrahman'ın (912-961) dış işleri danışmanı olan Yahudi tabibi Hasdai bin Şaprut bu mektubu Hazar kağanı Yusuf'a Hazarlar hakkında duyduklarını doğrulamak için yazmıştır[93]. Hasdai bin Şaprut aynı zamanda bir fizikçidir ve gümrük vergileri baş sorumlusudur[94].

Mektubun girişinde Hasdai Tanrı'yı ve Halife Abdurrahman'ı över ve kendisine verilen görevler için her ikisine de teşekkür eder. Görevinin Halife için Franklardan, Alman kralların dan ve Constantinople kral- larından gelen hediyeleri iletmek olduğunu söyler.

Hasdai Bin Şaprut'un Kağan Yusuf'a Mektubu [95]

[93]P. B. Golden, **Hazar Çalışmaları,** Selenge Yayınları, İstanbul, 2006, s. 303
[94]Osman Karatay, *Hazarların Musevîleşmesine Dair Bir Belge: Kenize Mektubu,* **Karadeniz Araştırmaları Dergisi, Yaz-18. Sayı,** 2008, s. 2
[95]Pletnjowa, 1978:17

Bu hediyeleri getirenlere sık sık İsrailli din kardeşlerinin durumunu sorarken Horasanlı tüccarlardan Hazar Kağanlığının bir Yahudi kağanlığın olduğu bilgisine ulaştığını dile getirir. Duyduklarına göre bu kağanlık güçlüdür. Din kardeşleri burada rahat yaşamaktadır. Din kardeşlerinin eziyetler çektiğini düşündüğü zamanlarda böyle bir bilgiye ulaşmak onu sevindirmiştir ve mektubu bu sevinçle yazmıştır. Kardeşlerini rahat ettiren bu kağana saygılarını ileterek sonsuz teşekkürler eder[96].

Bu mektubun Türkçedeki çok geniş bir filolojik incelemesini ise Dunlop'un kitabında bulmak mümkündür[97]. Fakat metnin aslını Dunlop'un kitabında değil Golden'in kitabında buluruz.

> *Ben, İspanya'daki sürgün edilmiş Kudüslü Yahudilerden İshak bin Ezra'nın oğlu Hasday, efendim Kralın bir hizmetkârı, size secde eder ve uzaktaki diyardan gelerek sizin şefkatinize sığınırım. Sükûnetinize ve ihtişamınıza minnet eder, gökteki Tanrı'ya el açarak İsrail'deki hükmünüzün baki olmasını dilerim…*
>
> *Bana merhamet ettiği için Tanrı'ya hamd olsun! Onun (Abdurrahman'ın) ihtişamını ve gücünü bilen, Frankların kralı, Alman Gebalim kralı, Constantinople kralı ve diğerleri gibi yeryüzü kralları ona hediyeler sunar; değerli armağanlarla onun kalbini kazanmaya çalışırlar. Tüm bu hediyeler benim elimden geçer ve benim görevim de bunlara karşılık olarak hediyeler hazırlamaktır. (Birkaç dil bilen İbn Şaprut, yabancı ülkelerin sefaret heyetlerini ağırlardı.) Dudaklarım, ben layık olduğum için değil ama o kendisi merhametli olduğu için, beni sevgi dolu bir şefkatine mahzar eden gökteki Tanrı'ya hamd etsin!*
>
> *Bu kralların hediye getiren elçilerine, daima esaretten geriye kalan İsrailli din kardeşlerimizin, kölelikle yıldırılıp hiç rahat yüzü görmemiş olan bu kardeşlerimiz hakkında herhangi bir şey duyup duymadıklarını sorardım. (İbn Şaprut, kayıp "10 kabile"nin bir yerlerde bağımsız bir Yahudi devleti olarak mevcut olup olmadığını şiddetle merak ediyordu.)*
>
> *En nihayet, Horasanlı (Hazar Denizi'nin güneydoğusunda bir yer) tüccar elçileri bana El-Hazar adında bir Yahudi Krallığı olduğunu söylediler. Ancak bu tür şeyleri benim iyi niyetimi ve gönlümü kazanmak*

[96] Golden, 2006:304-306
[97] Dunlop, 2008:141-169

için söyleyebileceklerini düşündüğüm için bu sözlere inanmamıştım. Bu nedenle hala merak içindeyim, ta ki İstanbul'dan elçiler yanlarında hediyelerle ve kendi krallarından bizim kralımıza yazılmış bir mektup getirip de (944 ile 949 arası) ben onları bu konuda sorgulayana kadar. Onlar da bana cevap verdiler: "Bu doğrudur ve o krallığın adı El-Hazar'dır. Deniz yoluyla Constantinople on beş günlük bir mesafededir, ancak karadan gidildiğinde aramızda başka birçok kavim yer almaktadır; şimdi hüküm süren bu krallın adı Yosef'dir; bazen onların ülkesinden bizim ülkemize balık, deri ve her türden eşyalar getiren gemiler gelir. (Usta tacirler olan Hazarlar, eşyaları kuzeydeki Ruslardan satın almaktadırlar.) onlar bizim müttefikimizdirler ve biz onlara saygı duyarız, aramızda elçiler ve karşılıklı hediyeler vasıtasıyla bir iletişim mevcuttur, onlar pek güçlüdürler, zaman zaman seferlerde kiraladıklarıyla beraber çok kalabalık bir orduya sahiptirler."

Bu duyumu alınca bana şevk geldi, elime kuvvet geldi ve umudum perçinlendi. Bunun üzerine diz çöküp gökteki Tanrı'ya dualar ettim. (Hasday mutlu olmuştu: Hristiyanlar artık onların İsa'yı inkâr ettikleri için bırakılarak cezalandırıldıklarını söyleyemeyeceklerdi.)…

Efendim Kralın, ailesinin ve ocağının dirliği için ve saltanatının sonsuza dek sürmesi için dua ettim. Günleri ve oğulları İsrail'in orta yerinde baki olsun! [98].

Golden'in kitabından aldığımız bu satırlar ne derece güvenilirdir bilmiyoruz. Hasdai'nin mektubu kitapta, *çevirenin ekleri* kısmında yer alır. Egemen Çağrı Mızrak bu mektubu bir internet sitesinde[99] yer alan İngilizce özet nüshalardan çevirdiğini ifade eder. Kralın cevabını okuduğumuzda hemen anlarız ki bu mektup gerçekten özet niteliğindedir. Çünkü Dunlop başta olmak üzere mektubun bir şiirle başladığı sık sık ifade edilmiştir. Dunlop'a göre bu şiirin sahibi, 10. yüzyılda Hasdai ile kesin ilişkisi bulunan meşhur bir edibe aittir. Aynı

[98] Golden, 2006: 304-306
[99] http://www.fordham.edu/halsall/source/khazars1.html

şiir Harkavy ve E. Deinard tarafından bağımsız olarak gözden geçirilmiş olan bir İbranice İncil yazmasında da yer almaktadır[100].

[100] Dunlop, 2008:148

9.2. KAĞAN YUSUF'UN HASDAİ BİN ŞAPRUT'A MEKTUBU

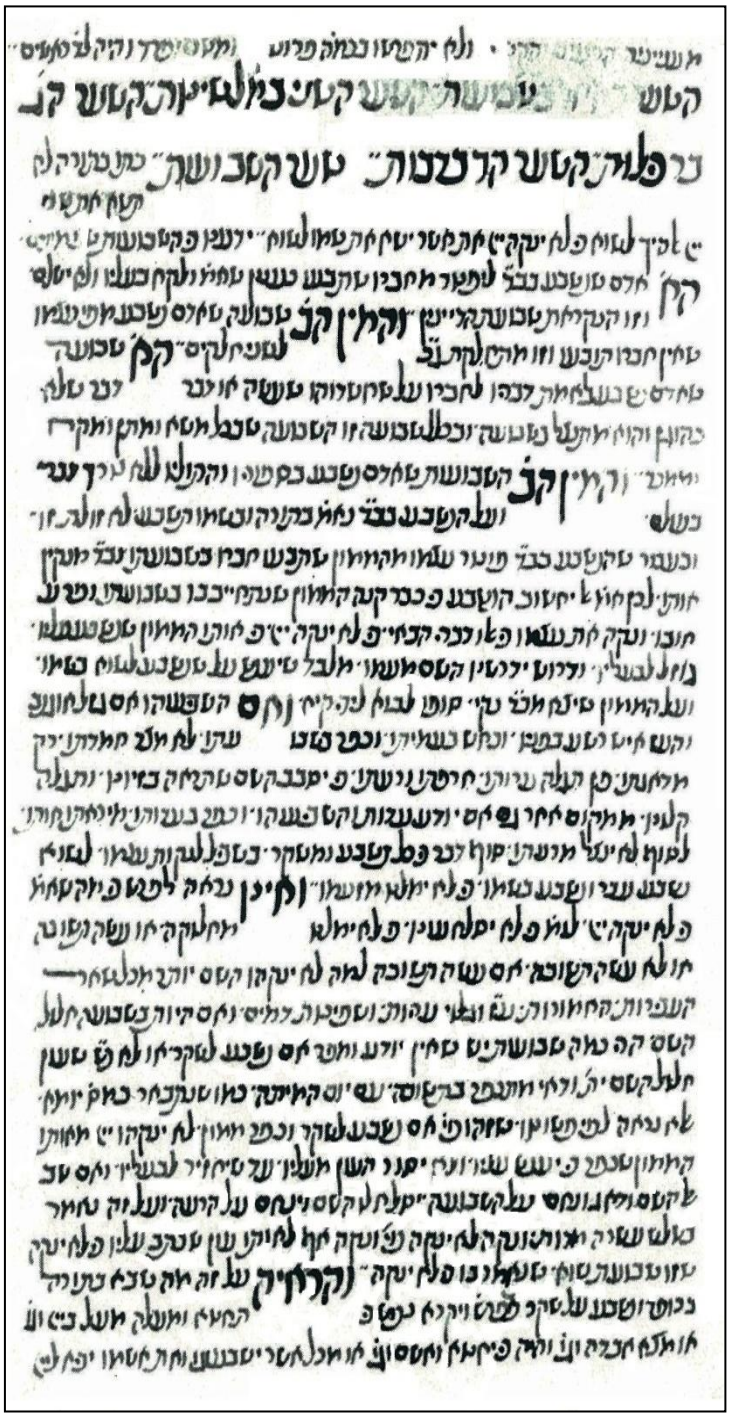

Kağan Yusuf'un Hasdai Bin Şaprut'a Mektubu[101]

Hasdai bin Şaprut'un kim olduğunu ve bu mektubun yazılma sebebi olan mektubu yazdığını bir önceki mektubu incelerken belirttik.

Şimdi inceleyeceğimiz mektup Hasdai'ye yazılmış olan cevaptan ibarettir. Kağan Yusuf yer yer kendisine nelerin sorul-duğunu hatırlatarak soruları cevaplayacak, anlatımına bir düzen getirecektir. Fakat şu da gözden kaçmaz bir gerçektir ki kağan Yusuf tüm sorulara açıkça cevaplar vermemiştir.

Hasdai ile Yusuf'un yazışmasının çok erken tarihlerde özellikle de İspanya'da iyi bilindiği, on ikinci yüzyılda yazılan eserlerden anlaşılmaktadır.

[101] Pletnjowa, 1978:18

Abraham ben David hem bu yazışmadan bahseder, hem de Hazar soyundan gelen kimselerin Toledo'da bulunduklarını bildirir. Onun çağdaşları olan Yehuda Halevi ve Yehuda ben Barzillay da bu yazışmadan ve Hazar'da olup bitenlerden haber verirler. Mektubun ilk yayını tahminen 1577 yılında İstanbul'da yapılmıştır. İshak Akriş adlı bir Yahudi, muhtemelen Mısır'da gördüğü mektupları *Qol Mebasser (Resul'ün Sözü)* adlı kitabının ardına ek olarak koymuştur. Bu kitabı okuyan Buxtorf 1660 yılında Basel'de *Cosri (Hazarlar)* adıyla bir tenkitli neşir hazırlamış, bu esnada mektuba kuşkulu yaklaşmıştır. Bundan iki asır sonra, yine İstanbul'dan Mısır'a giden bir başka Yahudi olan Avraham Firkowicz orada mektubun daha ayrıntılı bir nüshasını bularak Kırım'a götürdü. Bu mektup, daha sonra onun bütün terekesiyle birlikte Petersburg Kütüphanesi'ne aktarılmıştır. Lakin bir Karaim olan Firkowicz'in sahte belgeler ürettiğini ileri süren diğer Yahudi âlimler başlangıçta buna çok kuşkulu yaklaşmışlardır. Yine de başta Harkavy ve Chwolson olmak üzere, 19. yüzyılın ikinci yarısındaki en önemli isimler bu mektupları incelemiş ve diğer benzer belgelerle birlikte ayrıntılı neşirler yapmışlardır. Kısa ve uzun olmak üzere iki nüshası bulunan mektupların Türkçeye aktarılmış şekli aşağıdadır[102].

9.2.1. KISA NÜSHA

Bu, Togarma[103] hükümdarı Yusuf'un cevabıdır. Bizlerce değerli sayılan ve bize muhterem olan, Sürgün'ün başındaki Sefarad Ezra oğlu İshak oğlu Rabbi Hasday'a Togarma hükümdarı Harun oğlu Yusuf'un mektubudur.

İşte ben sana, N-m-ts[104] ülkesinden Eliezer oğlu Rabbi Yakup aracılığıyla saygın mektubunun bize ulaştığını bildiriyorum. Biz de bu mektuba sevindik; senin aklın ve bilgeliğine hayran kaldık. Ben bu mektupta ülkenin bulunduğu yer, uzunluğu ve genişliği, bu ülkeyi yöneten hükümdar

---

[102]Osman Karatay, ve Duranlı, Muvaffak. *Hazar Kağanı Yusuf'un Endülüs'e Mektubu,* **[y.m.]**

[103]Osman Karatay [y.m.]'den aldığımız bilgilere göre; Togarma İsrailiyat'ta Türklerin atası olarak bilinir ve Ortaçağ Musevi kaynaklarında, dolayısıyla onlara dayanan İslam eserlerinde Türk ülkelerini anlatır. Yafes oğullarından bir atanın adıdır. Öte yandan, Gürcü ve Ermeni kaynaklarının da bu ismi kendi ataları olarak benimsedikleri ve tüm Kafkas halklarının atası yaptıkları görülür. Hasday mektubunda kağana 'Hazar hükümdarı' diye hitap eder; kağan ise cevaben 'Togarma' tabirini kullanır. Burada, Kokovtsov'un dikkat çektiği üzere Hasday'ın ona Hazar hükümdarı demesine mukabil, onun Togarma diye cevaplamasında kendisini sadece Hazarların değil, aynı soydan gelen tüm ulusların hükümdarı olarak sunma çabası vardır. Bir bakıma kendisini daha geniş bir topluluğun temsilcisi ve Turan tahtının varisi olarak görmektedir.

[104]Bu şekilde yazılan kelimeler, mektubun nüshalarının alındığı kaynakta okunuşu netleşmemiş veya tartışmalara söz konusu olan kelimeleri belirtir. Biz bu mektupları Osman Jaratay ve Muavaffak Duranlı'nın makalelerinden olduğu gibi alarak tezimizde yer verdik.

Abdurrahman'ın aslı, yüceliği ve büyüklüğü ve Tanrı tarafından ona gösterilen yardımla ilgili (çeşitli) yazılanları, Doğu iklimlerini kendine nasıl itaat ettirdiğini, devletinin gücünün bütün yeryüzünde duyulur olduğunu, o zamanlar Kustantiniya'dan elçilerin hediyelerle (nasıl) gelmeye başladığını ve devletimiz ve inancımızla ilgili gerçeği size anlattıklarını ki, siz önce bu konudaki haberleri yalan saymış ve inanmamıştınız, buldum.

Sen devletimiz ve kökenimiz, atalarımızın İsrail dinini nasıl kabul ettiğini ve Tanrı'nın gözlerimizi nasıl aydınlattığı, kasımızı nasıl kaldırdığı ve düşmanlarımızı nasıl kırdığımızla ilgili doğru bilgilerin sana bildirilmesini rica etmişsin. Ülkemizin ölçülerini, uzunluk ve genişliğini, çevremizde yaşayan halkları, bizlerle dostluk içinde olanları ve bizimle savaşanları ve (ayrıca) elçilerimiz iyi tutumuyla (bütün) kalplerin kendisini sevmesini ve davranışlarının doğruluğuyla kendisine bağlanmasını sağlayan haşmetmaab ve yüce hükümdarınıza hürmetlerini arz etmek üzere ülkenize gelebilirler mi diye sormuşsun. Zira (öbür) milletler onlara (Yahudilere) İsrail'de hükümet ve devletin olacağı bir bakiye ve yerin bulunmadığını söylemekteler. Çünkü İsrail oğulları bundan (haberden) memnun olmuşlar, bu onların ruhunu kaldırmış ve İsrail'de hükümet ve devletin olduğu bir yer olmadığını ve kalıntısının bulunmadığını söyleyenler karşısında daha cesurca cevap vermek, öğünmek ve gururlanmak imkânı vermiştir.

Biz, mektubunda sorduklarının her maddesi hakkında, ülkeni ve bu ülkede hüküm sürenlerin kökenlerini anlatırkenki bilgeliğinden (hâsıl olan) sevinç ve sana hayranlık içinde cevap vererek seni yanıtlıyoruz.

Bahtiyarâne talepleri olan mektuplar önceden de bize ulaşmıştı ve atalarımız önceden de yazışmıştı. Bunlar bizim kitaplarımızda korunmuştur ve zikrettiğin gibi, bütün doğuda ülkemizin bütün yaşlıları tarafından bilinmektedir. Biz, daha önce atalarımız arasında olanı yenileyelim ve bunu nesillerimize miras bırakalım.

Mektubunda bizim hangi halktan, hangi soy ve boydan (geldiğimizi) soruyorsun. Bil ki, Yafes oğullarından, onun oğlunun oğullarından, Togarma'dan (geliyoruz). Atalarımızın şecere kitaplarında Togarma'nın on oğlu olduğunu bulduk; adları işte şöyledir: Birincisi Agiyor, (sonra) Tiras,

Avar, Ugin, Biz-l, T- r- na, Hazar, Z-nur, B-l-g-d, Savir. Biz Hazar'ın oğullarından geliyoruz; bu (oğulların) yedincisidir. Onda, onun günlerinde atalarımın sayıca az olduğu yazmaktadır. Fakat Allah-u Tekaddes ona güç ve metanet vermiştir. Kendilerinden daha kalabalık ve güçlü halklarla savaşmışlar, ama Tanrı'nın yardımıyla onları kovmuş ve ülkelerini almışlardır. Diğerleri kaçmışlar, onlar da 'Runa' adındaki büyük nehirden geçmeye zorlayıncaya kadar onları takip etmişlerdir. Onlar günümüze kadar 'Runa' nehrinde ve Kuştantiniya yakınlarında kalmışlar, Hazarlar da onların ülkesini almıştır.

Bundan sonra adı Bulan olan hükümdarları gelinceye dek aradan nesiller geçmiştir. O bütün kalpleri hayran bırakan bilge ve Tanrı'dan korkan birisiymiş. Tanrı'nın himaye ve korumasını istemiş ve falcı ve putperestleri ülkeden çıkarmış. Rüyasında ona melek görünmüş ve demiş: "Ey Bulan! Rab beni sana duanı ve yakarışını duydum demek için gönderdi. İşte seni kutsayacak ve çoğaltacağım. Devletini asırların sonuna dek devam ettireceğim ve bütün düşmanlarını eline vereceğim. Şimdi kalk ve Rabb'e dua et". O böyle yapmış ve melek ona ikinci kez görünmüş ve şöyle demiş: "Ben senin davranışını gördüm ve işlerini onayladım. Biliyorum ki bütün kalbinle beni izleyeceksin. Sana emir, kanun ve kurallar vermek istiyorum. Eğer benim emir, kanun ve kurallarıma uyarsan seni kutsayacak ve çoğaltacağım". O cevap vermiş ve kendisiyle konuşan meleğe şunları söylemiş: "Rabbim, kalbimdeki niyetleri biliyorsun ve içimi gördün ki, ben kendimi sadece sana emanet ettim. Fakat yönettiğim halk inançsızdır. Onlar bana inanırlar mı bilmiyorum. Eğer senin nazarında merhamet bulursam ve bana merhametin gelirse, onların büyük beyine belir. O bu işte bana yardım edecektir".

Allah-u Tekaddes onun isteğini yerine getirdi ve rüyasında o beye belirdi. O da sabahleyin kalkıp hükümdara geldi ve (bunu) anlattı. Hükümdar bütün bey ve hizmetçilerini ve bütün halkını topladı ve tüm bunları anlattı. Onlar bunu onayladılar, (yeni) inancı kabul ettiler ve Şehina'nın himayesi altına girdiler.

Melek ona bir kez daha göründü ve dedi: "İşte gökler ve göklerin göğü beni almadı. Fakat sen (yine de) benim adıma bir mabet kur". O cevap

verdi ve şöyle dedi: "Dünyanın hâkimi, ben senin önünde çok mahcubum. Onu inşa etmek için yetecek kadar gümüş ve altınım yok". O ona dedi: "Güçlü ve yiğit ol! Ordularını al ve Rudlan ve Ardil ülkelerine git. Ben onların kalbine senin karşında korku ve dehşet koyacağım ve onları eline vereceğim. Sana iki ambar hazırladım: Biri gümüş ve biri altın. Senin yanındayım ve gittiğin (her) yerde seni koruyacağım. Sen (bu) malı alacak, sağ salim dönecek ve adıma mabet inşa edeceksin". O ona inandı ve emrettiğini yaptı. Savaştı, şehre ant verdi ve sağ salim geri döndü. (Sonra) o (alınan) malı Tanrı'ya adadı ve ondan bir çadır, gemi, şamdan, masa, sunaklar ve kutsal kap kacak yaptı. Şimdi bunlar benim emrimde saklanmaktadır ve sağlamdırlar.

Bundan sonra onun hakkındaki söylenti yeryüzüne yayıldı. Edom hükümdarı ve İsmail oğullarının hükümdarı duydular ve onu kendi inançlarına (geçmesi) için bilgeleriyle birlikte pek çok hediye ve mebzul malla elçilerini gönderdiler. Fakat hükümdar akıllıydı ve İsrail oğullarından (da) bilgelerin gönderilmesini emretti. İyi inceledi, araştırdı ve sorguladı. (Sonra) da kendi inançlarıyla ilgili (gerçeği) açıklamaları için onları birlikte görüştürdü. Onlar birbirlerinin sözlerini yalanladılar ve hiçbir konuda (birbirleriyle) anlaşamadılar. Hükümdar bunu gördüğünde Edom'un rahibine ve İsmail oğullarına dedi: "Evinize gidin, üçüncü gün sizi çağıracağım, siz de geleceksiniz".

Diğer gün hükümdar rahibi çağırdı ve ona dedi: "Biliyorum ki Edom'un hükümdarı bu hükümdarlardan büyüktür ve inancı saygın inançtır. Ben (artık) senin inancını sevdim. Fakat senden gerçeği söylemeni istiyorum: Eğer İsrail inancını ve İsmail oğullarının inancını almak gerekirse, hangisi daha iyidir?". Rahip cevap verdi ve dedi: "Beyimiz, hükümdarımız yüzyıl yaşasın! Gerçeği bil ki, dünyada İsrail inancına benzer inanç yoktur. Çünkü Allah-u Tekaddes bütün halklar içinde İsrail'i seçti, "benim ilkim" olarak adlandırdı. Onlar için işaretler ve harikalar yarattı; firavunun köleliğinden çıkardı; deniz üzerinden karada geçirdi; takip edenleri boğdu. İsteklerini azalttı ve onlara kayadan su verdi, ateşten kanun verdi, miras mülk olarak Kenan ülkesini verdi ve aralarında olmak için onlara mabet inşa ettirdi. Bundan sonra onlar O'nun karşısında günah

işlediler; O da onlardan nefret etti; kendi cemalinden mahrum bıraktı ve onları her tarafa saçtı. Eğer böyle olmasaydı, dünyada İsrail inancı gibi başka inanç yoktu. İsmail oğullarının inancında ne Cumartesi, ne bayramlar, ne kanun, ne de Urim vardır. Onlar her pisliği, her tiksinti vereni ve her sürüngeni yerler". Hükümdar ona cevap verdi: "Böylece sen kendi sözlerini söyledin. Gerçekte bil ki sana saygı duyuyorum".

İkinci gün hükümdar İsmail oğullarından Kadı'yı çağırdı, ona sordu ve dedi: "Bana gerçeği bildir: İsrail inancıyla Edom'un inancı arasındaki fark nerede, hangisi daha iyi?" Kadı ona cevap verdi ve dedi: "İsrail'in inancı iyi inançtır ve hepsi gerçektir. Onlardaki kanun Tanrı'nındır ve adaletli hüküm ve kurallardır. Fakat sonuçta onlar O'nun karşısında günah işlediler ve O'ndan ayrıldılar. O da öfkelendi ve onları düşmanların eline verdi. Edom'un inancı nasıl? Onlar her pisliği yer ve ellerinin ürünü olana eğilirler". Hükümdar ona cevap verdi: "Sen de bana gerçeği söyledin, ben gerçekten de sana saygı duyuyorum".

Diğer gün hepsini birlikte çağırdı ve kendi bey ve hizmetçilerinin ve halkının huzurunda onlara dedi: "Benim için seçim yapmanızı istiyorum: İnançlardan hangisi en iyi ve en doğrudur?" Onlar tartışmaya başladılar. Hükümdar rahibe "Eğer İsrail'in inancını ve İsmail oğullarının inancını alacak olursak hangisi daha iyidir?" diye (sonunda) soruncaya dek onlar kendi sözlerini (sağlam) bir temelde ikna edemediler. Rahip cevap verdi ve dedi: "İsrail'in inancı iyidir". O zaman Kadı'ya sordu ve dedi: "Eğer İsrail'in inancını ve Edom'un inancını alacak olursak (onlardan) hangisi daha iyidir?". Kadı cevap verdi ve dedi: "İsrail'in inancı iyidir". O zaman hükümdar cevap verdi: "Siz kendi ağzınızla itiraf ettiniz ki, İsrail'in inancı en iyi ve (inançlar içinde) en doğrusudur. Ben de artık (kendime) İsrail'in inancını seçtim, çünkü bu İbrahim'in inancıdır. Yüce Tanrı bana yardımcı olsun! Sizin bana vereceğinizi söylediğiniz gümüş ve altını o bana zahmetsizce verebilir. Siz de salimen memleketinize gidiniz".

O günden itibaren ve sonrasında Yüce Tanrı ona yardım etti ve gücünü pekiştirdi. O ve hizmetçileri kendi kendilerini sünnet yaptılar. (Sonra) o (elçileri) gönderdi ve (kendisine) İsrail bilgelerinden bazılarını getirtti; onlar da ona (Musa'nın) kanununu açıkladılar ve ona her emri bir

düzen içinde tanzim ettiler. Günümüze dek biz (bu) saygın inanç ve gerçeğe tutunduk. Allah-u Tekaddes'in adı yüzyıllarca sena edilsin. Atalarımızın Şehina'nın örtüsü altına girdiği o günden beri bütün düşmanlarımızı bize itaat ettirdi ve çevremizde yaşayan bütün kavim ve kabileleri alaşağı etti. Böylece şimdiye kadar hiç kimse karşımızda duramadı. Onların hepsi bize hizmet edecek ve haraç ödeyecektir -Edom'un hükümdarları ve İsmail oğullarının hükümdarları.

Bu olaylardan sonra onun oğullarının oğullarından Obadye adında biri hükümdar oldu. O dindar ve adaletli biriydi. Devleti yönetti ve inancı yasaya ve kurala uygun şekilde pekiştirdi. Toplanma ve eğitim evleri inşa etti ve İsrailli bilgelerden çok kimseyi topladı. Onlara gümüş ve altın verdi, onlar da ona 24 kitabı, Mişna'yı, Talmud'u ve hazanların (kabul etmiş olduğu) duaların bütün düzenini açıkladılar. O Tanrı'dan korkuyor ve kanun ve emirleri seviyordu.

Ondan sonra Ezekiya'nın oğlu hükümdar oldu, ondan sonra onun oğlu Menasse, ondan sonra Obadye'nin kardeşi Hanukka hükümdar oldu, onun oğlu İshak, onun oğlu Zebulon, onun oğlu Menasse, onun oğlu Nissi, onun oğlu Menahem, onun oğlu Bünyamin, onun oğlu Harun ve ben, zikredilen Harun oğlu Yusuf. Biz bütün hükümdarlar, hükümdar oğluyuz. Bizim atalarımızın tahtında yabancı oturamaz, (sadece) babanın tahtına oğlu oturur. Atalarımızın geleneği ve bizim geleneğimiz böyledir. Devletimizde hükümdar olanlar devleti her daim kendi kanun ve emirlerinde korusun!

Ülkemizin boyutu ve uzunluk ve genişliğiyle ilgili soruna gelince, (bil ki) G-r-gan denizine bitişik nehrin yakınında yer almaktadır; doğuya doğru uzunluğu dört aylık yoldur. (Bu) nehrin yakınında sayısı kalabalık pek çok halk vardır; hem köy ve şehirlerde hem de (duvarlarla) tahkim edilmiş kentlerde yaşarlar. Bu halklardan dokuzu (kesin olarak) bilinmemekte ve sayıları da. Bunların hepsi bana haraç öderler. Buradan sınır G-r-gan'a döner (ve gider). (Bu) denizin kıyısında bir aylık yol mesafesinde bütün yaşayanlar bana haraç öderler. Güney tarafında Bab'ül-Ebvab'a kadar kesin sayısı bilinmeyen kalabalık ve güçlü 15 halk yaşar. Bunlar dağlarda yaşarlar. İki aylık yol mesafesinde olan, Kustantiniya denizine kadar Bas ve T-n-t ülkesinin bütün sakinleri bana haraç öderler. Batı tarafından

Kustantiniya denizinin kıyısı boyunca kalabalık ve güçlü 13 halk yaşar. Buradan sınır kuzeye Yuz-g adındaki büyük nehre döner. Onlar (burada) koruma duvarları olmayan açık alanlarda yaşarlar, Hin-diim (ülkesinin) sınırlarına dek bütün bozkırda gezerler. Denizin kıyısındaki kumlar gibi kalabalıktırlar ve bana haraç öderler. Ülkeleri dört aylık yol boyunca uzanmaktadır.

Ben (kendim) nehre girişte yaşıyorum ve gemilerde gezen Rusların onlara ulaşmasına izin vermiyorum. Daha doğrusu ülkelerine girmek için kara yoluyla gelen hiçbir düşmanlarını bırakmıyorum. Onlarla şiddetli savaşlar yapıyorum. Eğer onları (rahat) bırakırsam, İsmail oğullarının Bağdat'a kadar bütün ülkelerini yok ederlerdi.

Sana tekrar bildiriyorum ki, Kadir-i Külli Şey'in yardımıyla ben bu nehrin yanında yaşıyorum ve devletimde üç şehir bulunuyor. (Onlardan) birinde harem ağaları ve hizmetkârlarıyla hatun yaşıyor. Bu şehrin uzunluğu ve genişliği, rabatlar ve ona ait köylerle birlikte 50'ye 50 fersah ediyor ve burada Museviler, İsmail oğulları ve Hristiyanlar yaşıyorlar. Diğer kavimlerden diğer halklar da yaşamaktadır. İkinci şehir rabatlarıyla birlikte sekize sekiz fersah uzunluk ve genişlik tutmaktadır. Üçüncü şehirde beylerim, hizmetçilerim ve tüm memurlarımla ben yaşıyorum. Burası büyük değildir ve uzunluk ve genişliği üçe üç fersah tutmaktadır. Bu şehrin duvarları arasında (diğer tarafa doğru) nehir uzanmaktadır.

Biz bütün kışı şehirde geçiriyoruz. Nisan ayında şehirden çıkıyor ve kendi tarla ve bahçemize ve kendi (tarla) işimize gidiyoruz. (Bizim) soylarımızdan her biri kendi atalarından (isim almış olan) kendi (miras) mülküne sahiptir. Onlar (oraya) giderler ve kendi sınırları içinde sevinçle ve şarkılarla otururlar. Hiç kimse zalimin, düşmanın sesini duymaz ve ahmakça olaylar yoktur. Ben ise, benim beylerim ve hizmetkârlarım V-r-şan adı verilen büyük nehre kadar 20 fersahlık yol boyunca gidiyoruz. Buradan da şehrin sonuna gelinceye dek (ülkenin) çevresinden geçiyoruz. Ülkemizin ölçüleri ve bizim dinlenme yerimiz böyledir. Ülkemiz çok yağmur almaz. Burada pek çok balığın büyüdüğü pek çok nehir bulunmaktadır. Pek çok da kaynak vardır. Ülke verimli ve münbittir; tarlalardan, bağlardan, bahçe ve

parklardan oluşmaktadır. Bütün bunlar nehirlerden sulanır. Bizde türlü türlü meyve ağaçları vardır.

Ülkemin sınırlarını da bildiriyorum. Doğu tarafına doğru G-r-gan denizine dek 20 fersah yol uzunluğundadır; güney tarafına 20 fersah yola ve batı tarafına 40 fersah yola sahiptir. Ben bir adada yaşıyorum. Tarlalarım, bağlarım, bahçe ve parklarım adadadır. Kuzey tarafına doğru ülke 30 fersah yol boyunca uzanmaktadır (ve burada) pek çok nehir ve kaynak bulunur. Yaradan'ın yardımıyla ben sükûnet içinde yaşıyorum.

Sen "harika sonu" da sormuşsun. Gözlerimiz Tanrımız Rabb'e ve İsrail bilgelerine, Kudüs'te bulunan akademiye ve ayrıca Babil'deki akademiye yönelmiştir. Biz Sion'dan uzağız, fakat bize günahlarımızın çokluğu yüzünden hesapların karıştığı söylentisi ulaştı, lakin biz hiçbir şey bilmiyoruz. Fakat yüce adı için Tanrı'ya uygun olan yapılmalıdır. O'nun gözleri önünde mabedinin yıkımı, (orada) ona kulluğun ortadan kaldırılması ve uğradığımız tüm felaketlerin hiçbir değeri olmayacak. O bize sözlerini (yazılarını) bildirir "ve birden mabede girer" vs. Bizim ellerimizde sadece Daniel'in peygamberliği var. Tanrı, İsrail'in Tanrısı kurtuluşu hızlandırsın ve onun adını seven biz ve sen ve bütün İsrail daha yaşarken sürgünlerimizi ve dağılmışlarımızı toplasın!

Mektubunda beni görme istediğini dile getiriyorsun. Ben de (benim için) hoş olan yüzünü, (herkes tarafından) sayılan bilgeliğini ve yüceliğini görmeyi çok istiyorum. Eğer istediğin şey olursa, ben de seninle iletişim kurmak ve senin saygın ve şiddetle arzulanan yüzünü görmekle bahtiyar olacağım. Sen benim için baba olasın, ben de sana oğul. Halkım senin sözlerine inkıyat etmektedir ve ben senin sözüne ve doğru kararına uygun olarak girip çıkmaktayım. (Sana) ziyade saadetler (dilerim)!

9.2.2. UZUN NÜSHA

(Bilim) topluluğunun başındaki Ezra oğlu İshak oğlu Hasday'a - yaratıcısı olan Rab onu korusun- Togarma hükümdarı Harun oğlu hükümdar Yusuf'un mektubu.

(Hiçbir) ordunun kaçmaya yöneltemediği ve (hiçbir) sürü görüntüsünün geriye çekilmeye zorlayamadığı, Rab'den korkan, onun

karşısında bilgece ve saygı duyulan bilgelerin sözleriyle titreyen, uysal ve ezilenleri (kendine) yaklaştıran, kanunun sözlerini (kendine) seçen, herkese kalbiyle yaklaşan ve bütün gücüyle Yaradan'ına güler yüz gösteren güçlü hükümdar, Harun oğlu hükümdar Yusuf'tan, onun saydığı ve kendisi için büyük istek duyduğu Ezra oğlu İshak oğlu, bilgelikle taçlanmış, değerli, sevilen R. Hasday'a -Tanrı onu korusun ve esirgesin- ziyade mutluluklar.

Ben sana, sözünün güzelliğiyle taçlanmış mektubunun, Eliezer oğlu İshak adındaki, N-m-ts ülkesinden bir Yahudi aracılığıyla bize ulaştığını bildiriyorum. Biz de senin adına çok sevindik ve anlayış ve bilgeliğine hayran kaldık. Onda senin ülkenin bulunduğu yer ve buradan gece ve gündüz eşitliyle (çizgiler) uzaklığı, ülkede hüküm süren Abdurrahman'ın aslı, onun hükümdarlığının büyüklüğü ve onun yüceliği ve saygınlığı, (daha önce) atalarının iktidarı altında olduğu gibi, Doğu'nun bölgelerini itaat altına almada Tanrı'nın ona gösterdiği yardım hakkında ve de senin mektubunun bize geç ulaşmasına neden olan zorluklar hakkında yazılmış. (Bütün) halkların buradan uzak olması ve tüccarların (gelişini) kısaltılmasıyla ilgili olarak, devletinizin gücünün dünyanın her köşesinde sayılmadığı ve yeryüzünün bütün hükümdarlarının sizin hükümdarınıza saygı duymadığı konusunda şüphe etmiştin. O zaman ülkenize Kustandina hükümdarının elçileri onun hükümdarından hediyelerle geldiklerinde ve onlar size bizim devletimiz ve inancımızla ilgili gerçeği anlattıklarında, önceleri bu konudaki haberleri siz yalan saymış ve buna inanmamışsınız. (Sonra) sana bizim devletimiz ve kökenimizle, onların Tanrı'nın bizim gözlerimizi aydınlattığı İsrail'in inancını nasıl kabul ettikleri, kasımızı nasıl kaldırdığı ve düşmanlarımızı nasıl ezdikleriyle ilgili sahih bilgileri bildirmemizi rica etmişsin. Ülkemizin ölçülerinin ve kendileriyle dostluk içinde olduğumuz veya savaştığımız çevremizde yaşayan halkların, keza sizin saydığınız ve (herkes tarafından) kabul edilmiş, kendi iyi davranışıyla (bütün) kalplerin kendisini sevmesini sağlayan ve davranışlarının doğruluğuyla onları kendine bağlayan hükümdara –Yaradan'ı onu korusun!- saygı göstermek için elçilerimizin ülkenize nasıl ulaştıklarının da bildirilmesini rica etmişsin. İsrail oğullarında hükümet ve devletin olduğu bir yer bulunmadığını ve kalıntısının da olmadığını söyleyen halklar

karşısında İsrail oğullarının bundan memnun olduğunu, onlar için bunun kalplerine süs olduğunu ve bu halklara daha cesurca cevap vermek, övünmek ve onlar karşısında gururlanmak fırsatı verdiğini de (bildirmişsin).

Biz sana her konuda cevap vererek, ülkenden ve bu ülkede hüküm sürenin kökeninden bahsederkenki bilgeliğinden çıkan sevinç ve senden gelen hayranlık içinde mektubuna karşılık olarak cevap veriyoruz. Atalarımız arasında önceleri mektupların ve mutlu taleplerin yazıldığı çok önceden bize ulaşmıştı. Bu bizim kitaplarımızda korunmuş olup, ülkemizin bütün yaşlıları tarafından bilinmektedir. Biz de sürekli olarak sizin ülkenizi ve hükümdarının yüceliğini duyduk –Yaradan'ı onu korusun ve Tanrı senin anlattığın gibi (daha önce onun) atalarının Doğu ülkesindeki onun atalarının devletini ona geri versin! Biz, daha önce atalarımız arasında olanı yenileyelim ve bunu nesillerimize miras bırakalım.

Mektubunda bana soruyorsun: "Hangi halktan, hangi soydan ve boydansın?" Sana Togarma neslinden, Yafes oğullarından (olduğumu bildiriyorum). Şecere kitaplarında atalarımı şöylece buldum: Togarma'nın on oğlu vardı; işte adları: birinci Aviyor, ikinci Turis, üçüncü Avaz, dördüncü Uguz, beşinci Biz-l, altıncı T-r-na, yedinci Hazar, sekizinci Yanur, dokuzuncu B-lg-r, onuncu Savar. Ben (oğulların) yedincisi olan Hazar'ın oğullarından (geliyorum). Ben de yazılıdır ki, atalarım sayıca daha az olduğunda, Allah-u Tekaddes ona güç, kuvvet ve metanet vermiştir. Onlar kendilerinden güçlü ve kuvvetli pek çok halkla savaş üstüne savaş yaptılar. Tanrı'nın yardımıyla onları kovdular ve ülkelerini aldılar. Bazılarını ise şimdiki güne kadar haraç ödemeye zorladılar. Benim yaşadığım ülkede daha önce V-n-n-t-r-lar yaşıyordu. Atalarımız Hazarlar onlarla savaştılar. V-n-n-t-r-lar daha çoktu; deniz kıyısındaki kum kadar çoktular, fakat Hazarlar karşısında duramadılar. Ülkelerini bıraktılar ve kaçtılar. Diğerleri onları "Duna" adlı nehre kadar takip ettiler. Şimdi de onlar Kustandina yakınlarında ve "Duna" nehrinde yerleşiktirler. Hazarlar ise onların ülkesine hala sahiptirler.

Bundan sonra Bulan adlı bir hükümdar ortaya çıkıncaya kadar aradan nesiller geçti. O bilge ve (Tanrı'dan) korkan, Yaradan'ına bütün kalbiyle hamdeden, Rabb'ın kulu bir adamdı. Ülkesinden falcıları ve

putperestleri uzaklaştırdı ve Tanrının himaye ve korumasını istedi. Rüyasında ona bir melek göründü ve dedi: "Ey Bulan! Rab beni şunu söylemeye gönderdi: "Oğlum! Duanı duydum ve işte seni takdis ediyorum. Seni(n halkını) çok türetecek ve (sayınızı) çok fazla çoğaltacağım. Hükümdarlığını binlerce kuşak boyu devam ettireceğim ve eline bütün düşmanlarını vereceğim". O sabah kalktı ve Rabb'ine şükretti. Onu daha fazla saymaya ve kulluk etmeye başladı.

Melek ona ikinci kez göründü ve dedi: "Ey oğlum! Davranışlarını gördüm ve işlerini onayladım. Bütün ruhunla ve gücünle beni izleyeceğini biliyorum. Eğer benim (bu) kanunlarıma ve emirlerime uyacaksan, sana kanun ve kural vermek istiyorum". O kendisiyle konuşan meleğe cevap verdi: "Rabbim! Sen kalbimdeki niyetleri ve içimi biliyorsun ki ben sadece sana ümit bağladım. Hükmettiğim halk inançsız (insanlardır). Onlar bana inanılar mı bilmiyorum. Eğer bana merhamet ediyorsan onların arasındaki şu beye de görün". Allah-u Tekaddes onun isteğini yerine getirdi ve rüyasında o adama göründü. O sabah kalktı, geldi ve (bunu) hükümdara anlattı, hükümdar da bütün bey ve hizmetçilerini ve bütün halkını topladı. Onların önünde tüm bunları yorumladı. (Yeni) inancı kabul ettiler, gittiler ve Şehina'nın himayesi altına girdiler. Bundan (artık) 340 yıl (geçmiştir).

O bir kez daha ona göründü ve dedi: "Ey oğlum! Gökler ve yer beni almıyor. Sen yine de benim adına bir mabet inşa et ve ben orada bulunacağım". O cevap verdi: "Ey kâinatın hâkimi! Biliyorsun ki emrimde gümüş ve altın yok. (Mabedi) neyle yaptıracağım?". O ona dedi: "Metin ve cesur ol! Halkını ve bütün ordunu al ve "D-ralan" yoluna, Ar-d-vil ülkesine git. İşte sana karşı duranların kalbine korku ve dehşet koydum ve onları eline veriyorum. İşte sana iki ambar hazırladım: Biri gümüşle ve biri altınla dolu. Onları alıyorsun. Ben seninleyim, seni koruyor ve yardım ediyorum ve sen (bu) malı sağ salim (kendine) getiriyor ve onunla benim adıma mabet inşa ediyorsun". O Rabb'e inandı ve söylediği gibi yaptı. Gitti ve pek çok savaş yaptı ve Yaradan'ın yardımıyla zafer kazandı. (O) şehri boşalttı, malını aldı ve sağ salim geri döndü. Bunları (Tanrı'ya) adadı ve bu sayede bir çadır, gemi, şamdan, masa, sunaklar ve kutsal kaplar yaptırdı. Rabb'in

merhameti ve Yaradan'ın gücüyle bunlar şimdi bile sağlamdır ve benim kullanımımda korunmaktadır.

Bundan sonra onunla ilgili söylenti yeryüzüne yayıldı. Edom hükümdarı ve İsmail oğullarının hükümdarı bunu duydular ve kendi ulak ve elçilerini mebzul malla ve çok sayıda hediyeyle kendi bilgeleriyle hükümdara kendi inançlarına meyletmesi için gönderdiler. Fakat hükümdar bilgeydi. Ruhu onun Tanrısı olan Rabb'in yaşam tomarında bağlı olsun! İsrail oğullarından (da) bilgelerin getirtilmesini emretti. İyi öğrendi, inceledi ve tarttı. (Daha sonra) onları kendi inançları hakkında tartışmaları için birlikte görüştürdü. Onlar birbirlerinin sözlerini çürüttüler ve (herhangi) bir inanç üzerinde birleşemediler. Hükümdar bunu gördüğünde onlara dedi: "Şimdi evinize gidin, üçüncü gün gelin". Onlar evlerine gittiler.

Diğer gün hükümdar Edom hükümdarının rahibini çağırdı ve ona dedi: "Biliyorum ki, Edom'un hükümdarı bütün hükümdarlardan daha büyüktür ve inancı güzel ve saygın bir inançtır. Ben (artık) senin inancını sevdim. Ancak bir sorumu cevaplamanı istiyorum. Gerçeği söyle; ben de seni affedeyim ve saygı göstereyim. Eğer İsrail inancını ve İsmail oğullarının inancını alacak olursak, hangisi daha iyidir, söyler misin?" Rahip cevap verdi ve dedi: "Hükümdar yüzyıl yaşasın! Eğer inançla ilgili sorarsan dünyada İsrail inancına benzer inanç yoktur. Allah-u Tekaddes bütün halklar ve kabileler içinde İsrail'i seçti; onu "benim ilkim" olarak adlandırdı. Onlar için büyük mucizeler yaptı; Mısır ülkesinden çıkardı ve Firavun'un elinden ve Mısırlılardan kurtardı. Deniz parçaları arasında karadan geçirdi; takipçilerini ise denizin derinliklerinde boğdu. Açlıklarını bastırmak için isteklerini azalttı ve susuzluklarını gidermek için kayadan su verdi. Kenan toprağına geçirinceye ve onlar O'na mabet inşa edinceye dek onlara ateşten ve alevden kanun verdi. Bundan sonra onlar (O'na karşı) isyan ettiler, günah işlediler ve inancı bozdular. O da onlardan nefret etti ve sürgüne gönderdi; onları kendi sûretinden mahrum etti ve her bir tarafa dağıttı. Eğer böyle olmasaydı dünyada İsrail gibi inanç olmazdı. İsrail'le (inancıyla) İsmail oğullarının (bu) inancı nedir? Ne Cumartesi, ne bayramlar, ne emirler, ne de kanunlar var. Onlar her pisliği, deve ve at

etini, köpek etini, her çürümüşü ve her sürüngenin etini yerler. İsmail oğullarının inancı (gerçek) inanç değildir; yeryüzünün (diğer) halklarının inançlarına benzer". Hükümdar ona cevap verdi ve dedi: "Sen bu sözlerini gerçeğe göre söyledin. Ben de sana merhamet gösteriyor ve saygıyla Edom'un hükümdarına gönderiyorum".

İkinci gün hükümdar (haber) gönderdi ve İsmail oğulları hükümdarının Kadı'sını çağırdı ve ona dedi: "Sana bir şey soruyorum. Gerçeği söyle ve (hiçbir şey) gizleme: Eğer Hristiyan *ve Yahudi inançlarını alacak olursak, hangisi sana daha iyi gelir?" Kadı ona cevap verdi: "Yahudi inancı gerçek inançtır. Onların emir ve kanunları var. Ama günah işlediklerinde Allah-u Tekaddes onlara öfkelendi ve onları düşmanlarının eline verdi. Fakat kefaret ve kurtuluş onlar üzerine (kalır).* Hristiyanların *inancı (gerçek) inanç değildir. Onlar domuzu ve her pisliği yerler. Kendi ellerinin ürününe eğilirler ve (kurtuluş) ümitleri yoktur". Hükümdar ona cevap verdi ve dedi: "Sen gerçeği söyledin, ben de sana merhamet gösteriyorum".*

Üçüncü gün onları birlikte çağırdı ve dedi: "Konuşun, tartışın ve bana hangi inancın iyi olduğunu açıklayın". Onlar (konuşmaya) başladılar ve tartıştılar ve hükümdar (sonunda) rahibe dönüp şunları söyleyinceye dek kendi sözlerini onaylatamadılar: "Sen ne dersin? Eğer Yahudi ve İsmail oğullarının inancını alacak olursak, hangisi (daha) saygındır?" Rahip cevap verdi ve dedi: "İsrail'in inancı İsmail oğullarının inancından daha saygındır". Hükümdar (sonra) Kadı'ya sordu ve dedi: "Sen ne dersin? Eğer Hristiyan *inancını ve İsrail'in inancını alırsak, hangisi (daha) saygındır?" Kadı cevap verdi ve (ona) dedi: "İsrail'in inancı daha saygındır". O zaman hükümdar cevap verdi ve (onlara) dedi: "Eğer (artık) sizin kendi ağzınızla itiraf ettiğiniz gibi İsrail'in inancı (daha) saygınsa, ben de (artık) Allah'ın merhametiyle, yüce olanın gücüyle İbrahim'in inancı (olan) İsrail inancını (kendime) seçtim. Eğer Rab bana yardım ederse, sizin bana söylediğiniz malı, gümüş ve altını, himayesinden ve iltica ettiğim korumasından ümitli olduğum Tanrım bana zahmetsizce verir. Siz de selametle memleketinize gidiniz".*

O zaman ve sonrasında Kadîr-i Külli Şey ona yardım etti, gücünü pekiştirdi ve kasını güçlendirdi. Kendisi, köleleri ve hizmetkârları ve bütün halkı sünnet oldular. (Sonrasında) (ulakları) gönderdi ve her yerden İsrail bilgelerini getirtti. Onlar da ona (Musa'nın) kanununu açıkladılar ve ona emirleri düzene koydular. Günümüze dek biz bu inanca uyuyoruz. Allah-u Tekaddes'in yüzyıllarca zikredilsin! Atalarımın bu inanca girdiği o günden itibaren İsrail'in Tanrısı onların bütün düşmanlarını onlara tabi kıldı ve gerek Edom hükümdarları, gerekse İsmail oğullarının hükümdarları ve yeryüzünün (diğer) halklarının bütün hükümdarları, onların çevresinde yaşayan her halk ve kabileyi devirdi. Hiç kimse onların karşısında yükselemedi; onlar hepsi hizmet etmeye ve haraç ödemeye başladılar.

Bu olaylardan sonra onun oğullarının oğullarından Obadye adında biri hükümdar oldu. O devleti yönetti ve inancı gerektiği şekilde ve kuralına göre tahkim etti. Toplanma ve eğitim evleri inşa etti ve İsrail bilgelerini topladı. Onlara gümüş ve altın verdi, onlar da (ona) (kutsal yazılı) 24 kitabı, Mişna'yı, Talmud'u ve bayram dualarının (hazanlar tarafından kabul edilmiş olan) külliyatlarını açıkladılar. O Tanrı'dan korkan ve kanunu seven, Rabb'in kullarının kulu bir adamdı. Rab ona huzurlu ruh versin!

Ondan sonra Ezekiya'nın oğlu ve ondan sonra Menasse'nin oğlu hükümdarlık yaptı. Ondan sonra Obadye'nin kardeşi Hanukka ve onun oğlu İshak, (sonra) onun oğlu Zebulon, onun oğlu Musa, onun oğlu Nissi, onun oğlu Harun, onun oğlu Menahem, onun oğlu Bünyamin, Harun, hükümdar Harun'un oğlu, hükümdar oğlu hükümdar, hükümdar oğullarının (hükümdar) oğlu olan ben Yusuf. Benim atalarımın tahtına yabancı oturamaz, (sadece) oğul babasının tahtına oturur. (Bu) ülkede onlar olduğu günden itibaren atalarımızın geleneği ve bizim geleneğimiz böyledir. Bu sayede benim devlet tahtımı bütün nesillerin sonuna dek daima koruyacak olan bütün hükümdarlar lütuf göstereceklerdir.

Ülkemi ve mülkümün ne kadar büyüklükte olduğunu da ısrarla sordun. Ben sana G-r-gan denizinin sonunda İtil adında bir nehrin kıyısında yaşadığımı haber veriyorum. (Bu) nehrin başlangıcı doğuya doğru dört aylık yol boyunca uzanmaktadır. (Bu) nehrin civarında bazıları açık alanlarda, diğerleri ise (duvarlarla) tahkim edilmiş kalelerdeki köy ve

şehirlerde kalabalık halklar yer almaktadır. İşte onların adları: Bur-t-s, Bul-g-r (Bulgar), S-var, Arisu, Ts-r-mis, V-n-n-tit, S-v-r, S-l-viyyun. Her halk (tam olarak) incelenmemiştir ve sayıları yoktur. Hepsi bana hizmet eder ve haraç öder. Buradan sınır G-r-gan'a doğru Huvarezm'e giden yola dönmektedir. (Bu denizin) kıyısında bir aylık yol boyunca yaşayanların hepsi bana haraç öderler. Daha güney tarafında ise T-d-lu (ülkesinin) sonunda, (sınırın) 'Kapılar'a (yani) Bab-ül-Ebvab'a döndüğü yerde S-m-n-d-r vardır; denizin kıyısında yer alır. Buradan sınır dağlara döner. B-g-da (ülkesinin) sonunda Azur, S-ridi, Kitun, Ar-ku, Şaula, S-g-s-r-t, Al-bus-r, Uhus-r, Kiarus-r, Tsig-l-g, Zunih, çok yüksek dağlarda yer alırlar. Af-kan sınırına dek bütün Alanlar, Kasa ülkesinde yaşayanların tümü ve Kiyal, T-k-t, G-bul, bütün (kabileler) Kustandina denizinin sınırına dek iki aylık yol boyunca herkes bana haraç öder. Batı tarafından Ş-r-kil, S-m-k-r-ts, K-r-ts, Sug-ray, Alus, L-m-b-t, B-r-t-nit, Alubiha, Kut, Mank-t, Bur-k, Al-ma, G-ruzin. Bu (yerler) Kustandina denizinin kıyısında, (onun) batı tarafına doğru yer almaktadır. Buradan sınır kuzey tarafı yönüne, B-ts-ra adındaki (ülkeye) doğru döner. Onlar Va-g-z adındaki nehrin civarında yer almıştır. Duvarları olmayan açık yerlerde yaşarlar; göçerler ve H-g-riim (bölgesinin) sınırına dek bozkırda otururlar. Deniz kıyısındaki kumların çokluğu kadar çokturlar. Hepsi (bana) hizmet eder ve haraç öderler. Onların yerleşme ve yaşam yerleri dört aylık yol ölçüsünde uzanmaktadır.

Bil ve düşün ki, ben Yaradan'ın gücüyle nehrin ağzında yaşıyorum. Nehrin ağzını koruyor ve gemilerle gelen, İsmail oğullarına ulaşmak için deniz yolunu kullanan Rusları ve (daha da kesin olarak) kara üzerinden 'Kapılar'a gelmeye çalışan düşmanları(nı) bırakmıyorum. Onlarla savaşıyorum. Eğer onları bir saat (rahat) bıraksam, İsmail oğullarının bütün ülkesini Bağdat'a ve ... ülkesine kadar tahrip ederlerdi. Benim sınırlarım ve devletimin iktidarı buraya dek (uzanır).

Bana yaşadığım yeri de soruyorsun. Bil ki, Yaradan'ın yardımıyla bu nehirde yaşıyorum ve onda üç şehir bulunmaktadır. (Onlardan) birinde hatun yaşıyor. Bu benim doğduğum şehirdir. Büyüktür, 50'ye 50 fersah uzunluğa (ve genişliğe) sahiptir; bir daireyi tasvir etmektedir, daire biçiminde yer almıştır. İkinci şehirde Yahudiler, Hıristiyanlar ve

Müslümanlar yaşar ve bunların yanı sıra her halktan köleler vardır. Burası orta büyüklüktedir, sekize sekiz fersah uzunluğa ve genişliğe sahiptir. Üçüncü şehirde ben (kendim), beylerim, köle ve hizmetkârlarım ve bana sakilik yapan yakınlarım yaşıyor. Burası daire biçiminde yer almıştır, üç fersah uzunluğa ve genişliğe sahiptir. Bu duvarların arasından nehir geçer. Bu kış günlerimdeki ikametgâhımdır. Nisan ayından itibaren biz şehirden çıkarız ve hepimiz kendi bağ ve tarlamıza ve kendi işimize gideriz. Soylarımızdan her biri kendi atalarından (aldığı) (miras) mülke sahiptir. Onlar bu yerde kalır, (oraya) giderler ve oranın sınırlarında kalırlar. Ben ise, beylerim ve kölelerimle çıkarım ve V-d-şan adı verilen büyük nehre ulaşıncaya dek 20 fersahlık yol boyunca gideriz. Buradan da endişesiz ve korkusuzca şehrimizin sonuna gelinceye dek (ülkemizin) çevresini dolaşıyoruz. Kislev ayının sonunda, Hanukka (bayramı) günlerinde şehrimize geliriz. Bulunduğumuz bölgenin ölçüleri ve durduğumuz yerler böyledir. (Bizim) ülke çok yağmur almıyor, (fakat) nehirleri ve kaynakları boldur; nehirlerinden de çok çok balık… (Bizim) ülke bereketlidir; çok tarla, çayır ve… Sayısı bilinmez. Bütün bunlar (bizim) nehirden sulanırlar ve (bizim) nehirden bitki alırlar. Sana yaşadığım ülkenin sınır ölçülerini de bildiriyorum. Doğu tarafına G-r-gan denizine dek 20 fersahlık yola uzanmaktadır. Güney tarafında doğru Ug-ru adındaki büyük nehre dek 30 fersahlık yol vardır. Batı tarafına doğru Ug-ru'dan çıkan Buzan nehrine dek 30 fersahtır. Kuzey tarafına doğru G-r-gan denizine doğru (akan) nehrin yamaçlarına ve Buzan'a dek 20 fersahlık yol vardır. Ben bir adada yaşıyorum; tarlalarım ve bağlarım ve bana gereken her şey adada bulunmaktadır. Kudretli Tanrı'nın yardımıyla rahat bir şekilde yaşıyorum.

Sen ayrıca "harika sonu" kastederek sormuşsun. Bizim gözlerimiz… yöneldi [105].

[105] Osman Karatay – Muvaffak Duranlı, ***Hazar Kağanı Yusuf'un Endülüs'e Mektubu,*** [y.m.]

9.3. KENİZE HAZAR MEKTUBU

Kenize Hazar Mektubu [106]

1912 yılında bilim dünyasına tanıtılan ve yayıncısının adıyla *Schechter Mektubu*, şimdi orijinalinin Cambridge Üniversitesinde muhafaza edilmesinden dolayı bulunduğu yer sebebiyle *Cambridge Belgesi* denilen ve içeriğinden ve Hazar kağanına yazılmış olmasından dolayı *Kenize Hazar Mektubu* olarak bilinen bu eser göndericisi ve alıcısı belirsiz bir mektuptur. Kahire'nin eski şehrini oluşturan Fustat'ta 882 yılında inşa edilen Ben Ezra sinagogunun mahzenindeki Yahudi arşivinden elde edilmiştir.

Mektubun ilk yayınını onu bulan Schechter 1912 yılında yapmıştır. 1913'te Kokovtsov hemen bunu Rusçaya çevirmiş, *Evreysko-Xazarskaya Perepiska v Xveke*, Leningrad, 1932. Adlı kitabına alarak tekrar yayınlamıştır.

[106] **http://www.lib.cam.ac.uk/cgi-bin/GOLD/thumbs?class_mark=T-S_12.122**
Cambridge Üniversitesi resmi sitesi, Schechter Genizah Araştırma Birimi; siteye erişim tarihimiz : 25.06.2011

Batıdaki genişletilmiş yeni yayını ise N. Golb ve O. Pritsak 1982 yılında yapmışlardır. Aradan geçen zaman zarfında Schechter ve Kokovtsov'un okumalarında yapılan düzeltmeleri ve özellikle Pritsak'ın yeni önerilerini içeren bu çalışma, 1997 yılında V. Petruxin tarafından Rusçaya çevrilmiştir. Bu belge üzerine yapılan çalışmalar arasında Golden'in Türkçeye çevrilen *Hazar Çalışmaları* kitabı da oldukça önemlidir[107]. Kahire'den çıkan bu değerli belgenin elimize ulaşan kısmı 20 x 15 cm ebadında, dörde katlanmış bir sayfadan ibarettir. Sayfa tam kullanılmıştır ve 92 satırlık İbranice yazıdan oluşmaktadır. Üzerinde yapılan çalışmalar mektubun aslının dört sayfadan oluştuğunu, hitap cümlelerini içeren birinci sayfanın ve sonuç cümlelerini içeren dördüncü sayfanın kayıp olduğunu gösterir.

10. yüzyıl ortalarında, Hazar kağanı Yusuf zamanında yazıldığı anlaşılan bu mektup, Hazar vatandaşı bir Yahudi'ye aittir ve bir Akdeniz ülkesindeki meraklı bir üst düzey Yahudi'yi Hazarların nasıl Musevileştiği konusunda bilgilendirmeyi amaçlamaktadır. Yusuf'un cevap mektubuna benzer bir içeriğe sahiptir. Bu kişinin yukarıda ayrıntılarıyla değindiğimiz iki mektupta söz konusu olan Hasdai bin Şaprut olduğu düşünülmektedir.

Schechter ve Golb-Pritsak yayınlarındaki İngilizce metinler ile Kokovtsov'un Rusça yayınına dayanılarak 2008'de metin Türkçeye aktarılmıştır: Karatay,O., (2008) "Hazarların Musevîleşmesine Dair Bir Belge: Kenize Mektubu", *Karadeniz Araştırmaları,* Yaz-18.sayı, s.1-17. Aşağıda tamamına yer verdiğimiz mektup Karatay'ın söz konusu makalesinden alınmıştır.

Kenize Hazar Mektubu/ Schechter Mektubu/ Cambridge Belgesi:

1. *... Ermenistan ve babalar(ımız) onların önünden kaçtı... (çünkü)*
2. *putperestlerin boyunduruğuna dayanamıyorlardı. Ve (Hazar halkı) onları kabul etti (zira)*
3. *Hazar (halkı) önceden Tevratsız idiler. Nasıl ki (onların komşusu Ermenistan da)*
4. *Tevrat'sız ve Tanah'sız kalmıştı. Ve memleketin sakinleriyle evlendiler (ve onlarla karıştılar).*
5. *Onların amellerini öğrendiler ve onlarla birlikte (sürekli savaşmaya) gittiler.*

[107] Karatay, 2008:1-4

6. *(Ve) onlar (bir) halk oldular. Sadece sünnet akdine riayet ediyorlardı. Ve (birazı)*
7. *Sabbat'a riayet ediyordu. Hazar memleketinde (o zamanlar) hükümdar yoktu. Sadece*
8. *savaşta zafer kazananları ordunun komutanı olarak atarlardı.*
9. *Yahudiler onların istediği gibi bir defasında onlarla birlikte savaşa gidinceye kadar (böyleydi).*
10. *O gün Yahudi'nin biri kılıcıyla güçlü olduğunu gösterdi ve*
11. *Hazar'a karşı gelen düşmanları kaçırttı. Böylece Hazar halkı onu eski adetlerine göre*
12. *ordunun komutanı olarak atadılar. Onların işleri çok zaman böyle gitti.*
13. *Rab merhamet edip bu beyin kalbini tövbeye uyarıncaya kadar.*
14. *Çünkü onun ismi Serah olan karısı onu döndürmüş ve faydalı şekilde öğretmişti. Ve o da*
15. *razı oldu, çünkü sünnetliydi. Ayrıca da o kuşakta erdemli bir adam olan genç kadının babası da*
16. *ona yaşama biçimini öğretti. Ve olan oldu; Makedon kralları*
17. *ve Arabistan kralları bu şeyleri duydular; çok hiddetlendiler. Ve*
18. *Hazar beylerine İsrail'e küfür kelimeleri getiren elçiler göndererek dediler:*
19. *"Sen nasıl oluyor da bütün milletlerin elinin altında tabi olan Yahudilerin inancına geçiyorsun?"*
20. *ve bizim ağza alamayacağımız kelimeleri söylediler ve beylerin*
21. *kalbini şerre yönelttiler. Sonra Yahudi olan büyük bey dedi: "Neden lafı*
22. *uzatıyoruz? Haydi, İsrail'in bilgeleri ve Yunan'ın bilgeleri ve*
23. *Arap'ın bilgeleri gelsin. Ve bunların her biri sizin ve bizim huzurumuzda konuşsunlar.*
24. *Tanrı(sının) işi (başından) sonunadır." Ve öyle yaptılar ve (Ma)ke(d)on*
25. *(bilgelerinden) bazılarını gönderdi; Arabistan kralları (da). İsrail'in bilgeleri de Hazar beylerinin (talebiyle)*

26. *gelmek için gönüllü oldular. Şimdi, Bizanslılar kendi delilleriyle başladılar*
27. *…… ve Yahudiler ve Araplar onları yalanlamaya başladılar. Ve bundan sonra*
28. *(Araplar delillerini sundular) ve Yahudiler ve Bizanslılar onları yalanladılar. Ve sonra*
29. *(İsrail'in bilgeleri) altı günde Yaratılış'tan İsrailoğullarının*
30. *Mısır'dan çıkıp ıssız bir memlekete varmalarına kadar anlattılar. (Bunun doğruluğu üzerine) Bizanslılar*
31. *ve dahi Araplar deliller koydular ve bunu doğruladılar, fakat aralarında ihtilaf da çıktı.*
32. *Sonra Hazar beyleri dediler: "Bakın! Tizul vadisinde bir mağara var. Bize*
33. *oradaki kitapları getirin ve huzurumuzda açıklayın." Ve onlar öyle yaptılar ve mağaranın*
34. *ortalarına gittiler. İşe bakın ki, Musa'nın şeriatının kitapları oradaydı ve İsrail bilgeleri*
35. *ilk söyledikleri sözlere uygun olarak onları açıkladılar. Sonra*
36. *İsrail, Hazar halkıyla birlikte, tam bir tövbeye yöneldi. Ayrıca da*
37. *Bağdat'tan, Horasan'dan ve Bizans ülkesinden Yahudiler gelmeye başladılar ve memleket insanının*
38. *elini güçlendirdiler ve onları Kalabalığın Babası'nın akdi için teşvik ettiler. Memleketin insanları kendi üzerlerine*
39. *bilgelerden birini hâkim olarak atadılar. Onu Hazarların dilinde*
40. *Xagan כגנו adlandırırlar. Böylece ondan sonra çıkan hâkimler de günümüze kadar*
41. *Xagan adlandılar. Hazar'ın büyük beyine gelince, onun ismini Sabriel'e çevirdiler*
42. *ve başlarına kral yaptılar. Şimdi memleketimizde derler ki,*
43. *atalarımız Simeon kabilesinden21 gelmektedir fakat biz bu konunun*
44. *doğruluğunda ısrarcı olamayız. Şimdi kral, komşumuz Alanların kralıyla barış yaptı,*

45. *çünkü Alanların krallığı çevremizdeki tüm milletlerin en güçlü ve çetinidir.*
46. *Zira bilgeler demişlerdi: "Milletler bizimle savaşmaya kalktıklarında,*
47. *o da düşmanlarımıza katılmaya." Böylece, sıkıntıda birbirine (yardım etmek için o onunla*
48. *barış yaptı). Ve çevremizdeki (milletlerde Hazar beylerinden) korku vardı.*
49. *Ve onlar Hazar krallığına karşı gelmiyorlardı. (Fakat) kral (Bünyamin'in zamanında)*
50. *tüm milletler (Hazar halkına) karşı ayaklandılar ve onları darboğazda koydular*
51. *Makedon kralının (yardımıyla). Ve savaşmak için 'SY ve TWRQ(Y'...) ... ve*
52. *'BM ve PYYNYL ve Makedon kralı gittiler. Sadece Alanların kralı (Hazar'ın) desteğindeydi.*
53. *(Zira) onlardan bazıları Yahudilerin Tevrat'ını gözetiyorlardı. (Tüm) bu krallar*
54. *Hazar'a karşı savaşanlardır. Fakat Alanların kralı onların ülkesine yürüdü (ve kırıp geçirdi),*
55. *kendilerine gelemeyecek şekilde. Kral Bünyamin'den önce Rab onların belasını böyle verdi. Fakat Kral Harun'un zamanında*
56. *Alan kralı Hazar'la savaştı, çünkü Rumların kralı kendisini kışkırtmıştı. Lakin Harun*
57. *ona karşı TWRQY' kralını kiraladı, çünkü o (güçlüydü). Ve Alanların*
58. *kralı Harun'un önünde düştü ki, (o da) onu canlı yakaladı. Ama (kral) onu (çok) onurlandırdı*
59. *ve kızını kendi oğlu Yusuf'a eş olarak aldı. Bunun üzerine Alan kralı ona doğrulukla yemin etti.*
60. *Ve Kral Harun onu (memleketine) gönderdi. Ve o günden beri etraflarındaki milletlerin*
61. *üzerine Hazarların korkusu düşmüştür. Ve ayrıca efendim Kral Yusuf,*
62. *melun Romanus zamanında zulüm olduğunda, onun yardımını (istedi).*

63. *(ve mesele) efendimce (öğrenildi); sünnetsizlerden/Hristiyanlardan pek*
çok kimseyi ezdi. Ama Romanos (melun) da
64. *RWSY' kralı HLGW'yabüyük hediyeler gönderdi ve onu kendi şerri*
için
65. *ayarttı ve o geceleyin SMKRYY eyaletine saldırdı ve orayı hile ile aldı.*
66. *Çünkü silahlı birliklerin başı olan komutan orada değildi. Fakat*
mesele BWLŞSY,
67. *yani komutan Pesah'a ulaştığında, o şiddetli bir öfke ile Romanus'un*
şehirlerine yürüdü ve
68. *hem erkek hem de kadınları ezdi. Ve üç şehir ve pek çok sayıda köyü*
69. *ele geçirdi. Ve oradan ŞWRŞWN(.)'a yürüdü ve orayla savaştı.*
70. *... ... ... ve topraktan çıkan solucanlar gibi çıktılar.*
71. *... ... ... İsrail. Orada onlardan doksan adam öldü.*
72. *... ... ... (onları savaşta yok etmedi) köle olarak hizmet ettirdi. Ve*
(Hazar esirleri) kurtardı
73. *... ... ... Rusların elleri(nden). Onlardan ele geçenlerin hepsini*
(kılıçla) kırdı.
74. *... ... ... ve oradan HWLGW ile savaşmaya gitti ve (dört) ay*
75. *... ... ... savaştı ve Rab ona Pesah'ın önünde boyun eğdirdi ve*
(HWLGW'nun)
76. *... ... ... SMKRYW'dan aldığı ganimete ulaş(tı). Sonra (HWLGW)*
dedi: "Kesinlikle Romanus
77. *bunu yapmak için aklımı çeldi." Bunun üzerine Pesah ona dedi: "Eğer*
öyleyse, Romanus'a karşı yürü
78. *ve bana karşı savaştığın gibi ona karşı da savaş ve (bu takdirde) seni*
bırakacağım, yok yoksa ya burada
79. *öleceğim veya öcümü alıncaya kadar yaşayacağım." Ve isteksizliğine*
rağmen yürüdü
80. *deniz üzerinde dört ay boyunca İstanbul (QWNSTNTYN') ile savaştı.*
Ve bu güçlü adam orada
81. *mahvoldu. Çünkü Makedonyalılar ona karşı ateş sayesinde galip*
geldiler. O kaçtı fakat memleketine dönmeye

82. *utandı. Ve deniz yoluyla İran'a (FRS) gitti ve o ve tüm ordası orada mahvoldular.*
83. *Sonra Rus Hazar'ın kudretine boyun eğdi. Bak, efendime*
84. *bildiriyorum ki, kitaplarda bulduğumuz şekliyle memleketimizin ismi*
85. *'RQNWS'tur ve kraliyet şehrinin adı Hazar'dır ve onun içinden geçen ırmağın*
86. *adı 'TYL'dir. Burası (siz)in ülkenizden gelen denizin sağıdır ki, buradan*
87. *senin elçilerin İstanbul'a geldiler. Ve ben sanıyorum ki,*
88. *o Büyük Deniz'den başlar. Fakat bizim şehrimiz o denizden*
89. *iki bin yüz altmış rîs uzaktadır. Bizim ülkemiz ile İstanbul arası*
90. *denizden doksan ve karadan yirmi sekiz gündür*
91. *ve efendimin mülkünün arazisi elli gündür. Bak, bize karşı savaşanlar (şunlardır): 92. 'SY', Bab'ül-Ebvab, zybws, twrqw ve lwznw* [108].

[108] Karatay, 2008:1-17

10. HAZAR TÜRKÇESİ GRAMERİ

10.1. HAZAR TÜRKÇESİ SES BİLGİSİ

Araştırma konumuz çerçevesinde hem geçmişteki çalışmaları dikkate aldığımızda hem de Hazar Türklerinin devamı sayılan Türk boylarından Karaçay-Malkar, Karaim, Krımçak, Kumuk lehçelerinin sözlüklerinden hareketle tespit ettiğimiz ortak kelimelerin, ortak ses özelliklerini temel aldığımızda Hazar Türkçesinin dar çerçevede de olsa ses özelliklerinin aşağıdaki gibi olduğu görülür.

b : *bolġa-/bulġa-/bulġat- (bulandır-, karıştır-) ; ber-/berirge/beriv (ver-) ; bütev/bütün (bütün)* şeklinde kelime başında mevcuttur. Fakat #b>#m değişimi de birkaç kelimede görülür. *mıyıg/mıyık/mıyıx/miyik (bıyık) ; min (bin) ; men (ben)* vb.

"*balak, balgur, beşinnik, boyrankız, burunmak*[109]"

b/ : *abdıra-/abdira- (şaşır-, hayran ol-) ; abrek (eşkıya, yol kesici) ; cibin/çibin/çibin (sinek)*

"koban, sabar, sibil[110]*"* örnekleri dışında daha çok b/> y/ örnekleri görülür

b # : b sesi kelime sonunda kullanılmamaktadır.

#c : *cibin/çibin/çibin (sinek) ; cuwmag/yuv- (yıka-) ; cayav/yayav/yeyev (yayn), "cayık/caşak/celke/cer/cetmiş (yatmiş)* [111]*"* örneklerinde olduğu gibi kelime başında mevcuttur ve *#c > #y* örnekleri görülür. c/ ve c# : bu durumdaki sesler Türkçenin genel karakterinin eğilimini gösterir ve ç olurlar.

#d : *daş/taş ; dak-/tak- ; dış/tış*

d/ : *ada-/adaş-, adaşmag (yolunu kaybet-, yanıl-) ; kuda (dünür)*

d/>y/ : Kelime kökü palatal d/ sesi eldeki Hazar Türkçesine ait olarak gösterilen metnin içinde daha çok y/ olarak görülmektedir. "*ayrık/kıyrım/koyman/kuymug*[112]*"* örneklerinde olduğu gibi.

d# : d sesi kelime sonunda kullanılmamaktadır.

---

[109] Pınar Özdemir, *Yeni Bir Şan Kızı Destanı Mı? "Hazar Ellezi",* **III. Uluslar arası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu, 16-18 Aralık 2010,** Kanyılmaz Matbaası, İzmir, 2011 s. 710

[110] Özdemir, 2011:713

[111] Özdemir, 2011:713

[112] Özdemir, 2011:713

#k : *kabar- ; kiyiz (keçe) ; kaburga, "kam/karacurt/kıyraç/kıyrım/koban/künelik*[113]*"* şeklinde kelime başında k sesine rastlansa da genel eğilim *gobelek/göbelek/ göbelekke (kelebek) ; köl (göl) ; guzu/kozu (kuzu) ; guyrug (kuyruk)* kelimelerinde görüldüğü gibi #k>#g değişimi söz konusudur.

k/ : *ag/ak ; dak-/tak- ; dok-/tök-* kelimeleri gibi belli başlı kelimelerde kökte görülür.

-k- : kelime ortasında *argan/arkan ; Ülker/ilker ; deñiz/dinkiz/teñiz (deniz) ; esgi/ esgi-/iski (eski), "caka, caşakgı, sakgı*[114]*"* örneklerinde olduğu gibi kullanılır.

k# : *abrek (eşkıya, yol kesici) ; atik/etik/itik (ayakkabı) ; ayak/ayax, "ayık/bolduk/Kıpçak/terk*[115]*"* kelimelerindeki gibi kullanılır.

#t : *tayan-, tayandırırġa (dayan-) ; tegenek, tıkenek (diken) ; til (dil) ; tiri (diri, canlı) ; tirmen (değirmen) ; tuban/tuman (duman)* şeklinde Eski Türkçenin bir özelliğini görmekteyiz. *"tarhan, tav, tökin, törezinde, tügelledik*[116]*"* kelimelerinde görüldüğü gibi Kıpçak grubunda olduğu gibi #t korunur.

#y > #c : Örnek metinde kelime başı #y sesinin #c'ye dönüştüğü görülür ki bu genellikle Kıpçak grubunun özelliğidir. *yabuş-, yapış-, cabışırġa (yapış-) ; yemiş, cemiş (meyve) ; yibek, yifek, yıpek, yipek, cibek (ipek) ; yiz, yez, cez (bal, sarı bakır) "yer/cer, yaşak/caşak, yay/cay*[117]*"* kullanımlarında olduğu gibi.

Hazar Türkçesi şekil özellikleri ile ortak Türkçe pek fazla farklılık göstermemektedir. Ancak *sekizin**nik,** üçün**nük*** şeklinde sıralama sayı sıfatı yapan ***+nIk*** eki göze çarpar. Bunun dışında, ***+sIl*** ekinin yoğun kullanıldığı da dikkat çeker. Ayrıca *elleri>ellezi* örneğinde olduğu gibi *r>z* değişimi de sık rastlanan bir özelliktir[118]. Yine eklendiği kelimeye küçültme anlamı katan ***+CIk*** ekinin *aġaç**çık** (ağaç), ata**çıx** (ata), burun**çıġ** (burun), buzav**çık** (buzağı), çipçe**çik** (civciv)* şeklinde anlamı değiştirmeden kullanıldığı göze çarpar. Tabiat taklidi kelimeler dışında madde başında k kullanımı da çok azdır.

[113] Özdemir, 2011:714
[114] Özdemir, 2011:714
[115] Özdemir, 2011:714
[116] Özdemir, 2011:714
[117] Özdemir, 2011:714
[118] Özdemir, 2011:714

Karaçay-Malkar, Karaim, Krımçak, Kumuk lehçelerinin sözlüklerinden hareketle tespit ettiğimiz ortak kelimelerin ses incelemesi aşağıdaki gibidir.

10.1.1. Ünlüler

a ünlüsü : Kalın, düz, geniş bir ünlüdür. Keimenin başında, içinde ve sonunda kullanılır.

Kelime Başında	Kelime İçinde	Kelime Sonunda
al-	*abzar (avlu)*	*agsa- (aksa-)*
At	*almas (elmas)*	*alma (elma)*
az-	*aylan- (dön-)*	*ana*

e ünlüsü : İnce, düz, geniş bir ünlüdür. Keimenin başında, içinde ve sonunda kullanılır.

Kelime Başında	Kelime İçinde	Kelime Sonunda
ek-/ik-	*demir,*	*de-*
er/ir (yiğit)	*deñiz/teñiz (deniz)*	*ebe*
erik	*gel-*	*geçe (gece)*

ı ünlüsü : Kalın düz, dar bir ünlüdür. Keimenin başında, içinde ve sonunda kullanılır.

Kelime Başında	Kelime İçinde	Kelime Sonunda
ındır/ınnır (harman işinin yapıldığı yer veya mevsim)	*alış-*	*garşı/karşı*
	boyın (boyun)	*gişi/kışı/kişi*
	cıy (topla-)	*tamçı/tamçi/tamla (damla)*
ızın/izin		
ışıltırga/işımag/işk-(ov-, ovuştur-)		

i ünlüsü : İnce, düz, dar bir ünlüdür. Keimenin başında, içinde ve sonunda kullanılır.

Kelime Başında	Kelime İçinde	Kelime Sonunda
iç,	*bil-,*	*çalı/çali*
ine/iyne (iğne)	*cibin*	*gişi/kişi*
izle-	*çille (çile)*	*tamçı/tamçib(damla)*
	demir/temir	

o ünlüsü : Kalın, yuvarlak, geniş bir ünlüdür. Kelimenin başında ve içinde bulunmaktadır. Kelimenin sonunda o sesi bulunmaz.

Kelime Başında	Kelime İçinde	Kelime Sonunda
otur- *orman,* *og/ok*	*bol-,* *boyın (boyun)* *çoçga/çokça(domuz)* *kol*	-

ö ünlüsü : İnce, yuvarlak, geniş bir ünlüdür. Kelimenin başında ve içinde bulunmaktadır. Kelimenin sonunda ö sesi bulunmaz.

Kelime Başında	Kelime İçinde	Kelime Sonunda
ögüz/ üküz (öküz) *öpke (öfke)* *öz (kendi)*	*gök/kök* *böl-* *göter-/köter- (kaldır-,* *yükselt-)*	-

10.1.2. Ünsüzler

b ünsüzü : Kelime başında, içinde ve sonunda mevcuttur. Kelime başında #b>#m değişimi de birkaç kelimede görülür. *mıyıg, mıyık, mıyıx, miyik (bıyık) ; min (bin) ; men (ben)* vb. Kelime sonunda *b*/*p* değişimi de söz konusudur. - *tab- (bul-),ġab/kap, tob/top* vb.

Kelime Başında	Kelime İçinde	Kelime Sonunda
baba, ber- (ver-), bil-	*abzar (avlu),* *ebe,* *cibin (sinek)*	*tab- (bul-)* *ġab/kap* *tob/top*

c ünsüzü : Kelime başında ve içinde mevcuttur. Kelime sonunda çok nadir görülür.

Kelime Başında	Kelime İçinde	Kelime Sonunda
cıy- (yığ-) *cibin/çibin (sinek)* *cıld/cılt (cilt)* *cadur/cıdır (çalı)*	*acıra- (ayrıl-)* *bace/bacı (kız kardeş)* *gıcırmag/kıçır- (şarkı* *söyle-*)	*arc/xarc (harç)*

ç ünsüzü : Kelime başında, içinde ve sonunda mevcuttur.

Kelime Başında	Kelime İçinde	Kelime Sonunda
çaç-(saç-)	*açıv/açuv* (öfke)	*çaç- (saç-)*
çalı/çali	*ata/ataçıx*	*aç-*
çıray *(yüz, çehre)*	*boyın/boyınçıġ/boyınçık*	*kaç-*
	(boyun)	

d ünsüzü : Kelime başında ve içinde mevcuttur. Kelime sonunda yer almaz.

Kelime Başında	Kelime İçinde	Kelime Sonunda
dam/tam	*cadur/cıdır (çalı)*	-
demir/temir	*kardaş/gardaş*	
dur-/tur-	*(kardeş*)	
	kındık/kindik/gindik	
	(göbek)	

g ünsüzü : Kelime başında, içinde ve sonunda mevcuttur. Mastar eklerinin *–mag/-meg* şeklinde kullanılması sonucu sonda sık görülür. *aytmag, yırtmag, açmag* vb.

Kelime Başında	Kelime İçinde	Kelime Sonunda
gara/kara	*arga/arka,*	*gulag/kulak*
gat-/kat-	*çoçga/çokça/çuşka*	*çag/çaġ/çak (zaman, çağ)*
gaya/kaya	*(domuz)*	*guçag, kuçak*
	ögüz/üküz	

h ünsüzü : Kelime başında ve içinde mevcuttur. Kelime sonunda yer almaz.

Kelime Başında	Kelime İçinde	Kelime Sonunda
harbuz/xarbuz/xarpuz (karpuz),	*ġısha,*	-
harlamag/xorlan- (söz-),	*tahta,*	
honşu/konşu/xonşu (komşu)	*kaphak (kapak)*	

k ünsüzü : Kelime başında, içinde ve sonunda mevcuttur. Kelime başında k sesine rastlansa da genel eğilim *kardaş/gardaş, gobelek, göbelek, göbelekke (kelebek), guyrug (kuyruk)* kelimelerinde görüldüğü gibi #k>#g değişimi söz konusudur.

Kelime Başında	Kelime İçinde	Kelime Sonunda
kalay/ġalay	*çoçga/çokça*	*kındık/gindik/kindik (göbek)*
kalk-	*(domuz),*	*kursak*
kabar-	*kükre-,*	*mıyıg/mıyık (bıyık)*
	ögüz/üküz	

m ünsüzü : Kelime başında, içinde ve sonunda mevcuttur.

Kelime Başında	Kelime İçinde	Kelime Sonunda
mıyıg /mıyık/	*alma (elma)*	*dam/tam*
mıyıx/mïyïk (bıyık)	*demir/temir*	*kalam/kalem*
maymul/maymun	*golmek/kolmek*	*salgım/salkın(serin,taze)*
(maymun)	*(gömlek)*	
men (ben)	*göm-/köm-*	
müñüz/müyüz (boynuz)		

n ünsüzü : Kelime başında, içinde ve sonunda mevcuttur.

Kelime Başında	Kelime İçinde	Kelime Sonunda
ne,	*ana*	*boron/burun (burun)*
neçe/nice (kaç)	*deñiz/teñiz (deniz)*	*cibin (sinek)*
	gon-/kon-	*gelin*
	güneş/küneş	

p ünsüzü : Kelime başında bulunmaz. İçinde ve sonunda mevcuttur.

Kelime Başında	Kelime İçinde	Kelime Sonunda
-	*gapu/kapu (kapı),*	*gop-/kop-,*
	yabış-/yapış-	*gab/kap,*
		tob/top

s ünsüzü : Kelime başında, içinde ve sonunda mevcuttur.

Kelime Başında	Kelime İçinde	Kelime Sonunda
salgım/salkın(serin,taze)	*agsa-*	*almas (elmas),*
salkım	*sansar*	*es (akıl, hafıza)*
sakal	*kıska (kısa)*	*ses*

ş ünsüzü : Kelime başında, içinde ve sonunda mevcuttur.

Kelime Başında	Kelime İçinde	Kelime Sonunda
şaş-,	*duşın-/tüşün-*	*arış/ariş (çavdar)*
şiş-,	*garşı/karşı*	*aş*
şo/şu	*gişi/kişi*	*eş*
		güneş

t ünsüzü : Kelime başında, içinde ve sonunda mevcuttur. Burada Eski Türkçenin bir özelliğini görmekteyiz. *tarhan, tav, tökin, törezinde, tügelledik* kelimelerinde görüldüğü gibi Kıpçak grubunda olduğu gibi #t korunur.

Kelime Başında	Kelime İçinde	Kelime Sonunda
tolu (dolu)	*ata,*	*art (arka, geri)*
tiş (diş)	*bütün*	*at*
tırnak	*gatın/hatın (hatun)*	*gart/kart*

v ünsüzü : Kelime başında çok nadir rastlanır. İçinde ve sonunda mevcuttur.

Kelime Başında	Kelime İçinde	Kelime Sonunda
vızılda-	*avçı*	*açıv/açu/açuv (öfke)*
	avuç	*giyew/küyuv/küyüv(damat)*
	yalvar-/yalbar-	*sorav/soraw/soruv (soru)*

y ünsüzü : Kelime başında, içinde ve sonunda mevcuttur.

Kelime Başında	Kelime İçinde	Kelime Sonunda
yabuş-/yapış-	*cayav/yayav/yeyev*	*alay/halay*
yalbar-/yalvar-	*(yayan),*	*çiy*
yel (rüzgar)	*gaya/kaya*	*uy/üy (ev)*
	tayan-	

10.2. HAZAR TÜRKÇESİ YAPI BİLGİSİ

Hazar Türkçesine ait doğrudan yeterli metin bulunmamaktadır. Dolayısı ile değerlendirme malzememizin temelini Hazarların devamı olarak görülen Hazar bakiyesi diyalektlere ait sözlükler oluşturmuştur. Bu sebeple Hazar Türkçesi şekil bahsinde çekim eklerini değerlendirmek maalesef mümkün değildir. Aşağıda yer alan yapım

ekleri ise sözlüklerde bulduğumuz ortak kelimelerin türemiş hallerinden yola çıkılarak tespit edilmiştir.

10.2.1. YAPIM (TÜRETME) EKLERİ

10.2.1.1. İsimden İsim Yapım Ekleri

acıramaklık : +lık
ağaççık : +çık (küçültme eki)
alaşa : +şa
alga : +ga (yön gösterme eki)
aladay : +day (bekiştirme eki)
apsın : +sın
ebenay : +nay
çaynik : +nik
kıçkené, kiçkene, kişkene : +kene
kızçık, kızçıx, kızlıx : +cık, +lık

10.2.1.2. İsimden Fiil Yapım Ekleri

algasa- : +sa-
almaşın- : +ın-
çınla- : +la-
gözet- : +et-
gürle- : +le-
izle- : +le-
kabar- : +r-

10.2.1.3. Fiilden İsim Yapım Ekleri

acıramak : -mak (mastar)
adamak : -mak (mastar)
açuv : -v (mastar)
agsarga : -ga (mastar)
alırga : -ırga
egin/igin : -in
gelin, kelin : -in

10.2.1.4. Fiilden Fiil Yapım Ekleri

agsa- : -sa-

alış- : -ış-

awdar- : -dar-

aylan- : -n-

bolgat- : -t-

cıyıl-/yiyil- : -ıl- / -il-

10.2.2. KELİME TÜRLERİ

10.2.2.1. İSİMLER

10.2.2.1.1.Sayılar

ékı, iki: İki.

min : Bin, bir sayı birimi.

otız, otuz : Otuz.

segiz, sekız, sekiz : Sekiz sayısı.

seksan, seksen : Seksen.

uç, üç : Üç sayısı.

yedı, yedi, yetti, ceti : Yedi, altıdan sonra gelen rakamın adı.

yetmış, yetmiş, cetmiş : Yetmiş.

yigirma, yigirmi : Yirmi.

yuz, yüz, cüz : 1. Yüz sayısı.

10.2.2.1.2. Sıfatlar

ag, aķ : Ak, beyaz.

aġır, avur : Değeri çok olan, kıymetli

al : Al, kırmızı.

anavu, anaw, anîsi, ansi : 1. Şunu, şusu. 2. Bu, o. 3. Orası

arga, arķa, arxa : 1. Arka

balaban : Büyük, boyutları benzerlerinden daha fazla olan, küçük karşıtı.

bay: Zengin, varlıklı.

beri, berli : 1. Beri, buraya. 2. Bu yanda, bu yakada. 3. Konuşanın önündeki iki uzaklıktan kendisine daha yakın olanı. 4. -den bu yana

beter, betér: Beter, daha kötü, iyice kötü.

biyik : Yüksek.

bu : Bu

bulay : Böyle, bunun gibi, buna benzer.

bütev, bütün: 1. Bütün, hep, tamam. 2. Eksiksiz, mükemmel.

carlı, xarlı, yarlı : 1. Fakir, yoksul. 2. Bağımlı .

cayav, yayav, yeyev: Yayan, yürüyerek

cıger, ciger : 1. Çevik, canlı enerjik. 2. Cesur.

cox, çok : Sayı, güçlük süre vb. bakımından aşırılık bildirir.

cut, çift, çüft : Çift.

çalt : Hızlı, tez, çabuk

çiy : Pişmemiş.

demir, temir: Demirden yapılmış.

dış, tış : 1. Bir alanın sınırları içinde bulunmayan, harici, dışarı, dış çevre, dış yer. 2. Yurt dışı. 3. Görülen, içte bulunmayan yüzey, kapak.

esen, isen: Sağ, hiçbir hastalığı olmayan, sağlıklı, sıhhatli.

esgi, esgi-, iski : Eski.

ganna, kıska, kiska, ḳısha : Kısa.

gara, kara, ḳara : 1. Kara, en koyu renk, siyah. 2. Mec. kötü, uğursuz, sıkıntılı.

gart, kart, ḳart : Yaşlı, gençliği ve körpeliği kalmamış.

gattı, ḳatı, kattı : Katı, sert, yumuşak karşıtı.

gerek, kerek : Gerek, bir şeyin yapılabilmesinin veya olabilmesinin bağlı olduğu şey, lâzım, icap.

geri, keri : 1. Uzak, geniş. 2. Geriye doğru.

gerti, kerçek : Gerçek, gerçekten

gıya, kılıy, kıyış, kiyiş, ḳıyav : Bükük, eğri büğrü, kusur, çatlak.

giççi, kıçkené, kiçi, kiçkene, kikçine, kişkene, küçük: 1. Küçük, boyutları benzerlerininkinden daha ufak olan, büyük karşıtı. 2. Büyümesini, gelişmesini henüz tamamlamamış olan, yaş bakımından daha aşağı olan kimse.

golay, kolay, ḳolay: 1. Kolayca sıkıntısız bir biçimde, basit. 2. Ferah.

gözel, guzel : Güzel.

guru, kuru, ḳuru: 1. Kuru, ıslak olmayan. 2. Boş, çıplak. 3. Yalnızca, tek.

gümüş, kümüş : Gümüş.

ince, inçe, inçke, niçke: 1. İnce, kendi cinsinden olanlara göre, dar, ve uzun olan, kalınlığı az olan 2. Sivri. 3. Zarif, güzel.

kaba : Kaba, büyük, iri, hafif olduğu halde kalın ve hacimli olan.

kalın : 1. Kalın, ince karşıtı. 2. Başlık, başlık vermek.

kay : Ne, nere, hangi, hangisi.

kör : Kör, görme duyusu olmayan, görmez.

körpe, kurpe: 1. Körpe, genç, taze, hayvanlar için, büyümemiş.

kür : Gür, bol ve güçlü olarak çıkan veya fışkıran.

neçe, neçagı, nice: Kaç.

ogi, öge, ögey: Üvey, öz olmayan.

oksüz, öksüz : Öksüz, anası ölmüş olan.

on, oñ, oñġ : Sağ, sağ taraf.

orta : Orta.

saġ, saw : 1. Sağ, diri, canlı.

salgim, salkın, salķın : Serin, soğuk, taze.

sarı, sari: Renk,sarı.

semiz : Şişman.

sık : Sık, seyrek karşıtı.

siyrek, zirek : 1. Seyrek, aralıklı sık karşıtı. 2. Nadiren.

sogur, sokur : Kör.

şo, şol, şu, şul : Yerde, zamanda veya söz zincirinde biraz uzak olanı belirten işaret sıfatı.

tahta, takta, taxta : Tahtadan oluşmuş yüzey.

tatlı : 1. Güzel, hoş, insanı çeken, göze kulağa hoş gelen. 2. Lezzetli. 3. Şekerli.

tiri : Diri, canlı.

tok, toķ : 1. Aç olmayan, tok 2. Şişman. 3. Tam, dolu.

tolu : Dolu, içi boş olmayan, dolmuş durumda olan.

tüz : Yüzeyinde girinti çıkıntı olmayan, düz.

ucuz, uçuz : Fiyatı yüksek olmayan, pahası az, düşük fiyatlı.

ufak, uwak, yifayix : 1. Ufak, çok küçük, 2. Yaşı küçük olan.

uzak, uzaķ, yırag, yırax, yirak: Yakın karşıtı, gidilmesi çok süren, çok ötelerde bulunan, uzak.

uzun : 1. İki ucu arasında fazla uzaklık olan, kısa karşıtı. 2. Başlangıcı ile bitimi arasında fazla zaman aralığı olan, çok süren 3. İnsan için boyu uzun olmak.

üs, üst: 1. Bir şeyin yukarı doğru olan yanı 2. Bir şeyin dış yüzü, yüzey.

yalpak, yalpax : Yassı, yayvan ve düz.

yaman, caman : Kötü, fena, öfkeli.

yaŋa, yañı, yeñi, canı : Yeni, biraz önce, çok zaman geçmeden.

yılı, yıllı, cılı : Sıcak, ılık.

yıpek, yibek, yifek, yipek, cibek : İpek.

yügürük : Çabuk giden.

10.2.2.1.3. Zarflar

aladay, alay, olay, ole : Böyle, öyle, o denli, o kadar, onun gibi, ona benzer.

cox, çok : Sayı, güçlük süre vb. bakımından aşırılık bildirir.

dayın, dayi, dayin : Yeniden, tekrar.

eger, eğer : 1. Şayet, şart anlamını güçlendirmek için şartlı cümlelerin başına getirilir. 2. Zağar.

eli, endi : Şimdi, şu anda içinde bulunduğumuz zamanda.

erte, erten : Erken, sabah.

erte, erten : Erken, sabah.

geçe, kiç : Gece

gezik, kere: 1. Kez, defa, sefer. 2. Sıra.

göre, köre : Göre, uygun olarak, bir şey uyarınca, gereğince.

mında, mındağı, mındaki, munda : Buradaki.

oġarı, yokarı, yuġarġa, yuġari: 1. Üst tarafa, yükseğe, yukarıya. 2. Bir şeyin üst bölümü, aşağı karşıtı.

10.2.2.1.4. Zamirler

biz : Biz, şahıs zamiri.

kim : Hangi kişi anlamında cümlede özne, tümleç, yüklem, nesne görevinde kullanılır.

men : Ben, şahıs zamiri.

ne, né: 1. Niçin 2. Hangi şey.

öz : Kendi

sen : Tekil ikinci kişiyi gösteren zamir

siz : Çoğul ikinci kişi zamiri.

10.2.2.2. FİİLLER

al-, alırġa : 1. Almak. 2. Bir şeyi bulunduğu yerden ayır mak.

av-, avdar-, awdarmag : 1. Yıkmak, devirmek, devrilmek, yıkılmak. 2. Karıştır mak, alt üst etmek.

aylan-, aylanmag : Dönmek, kendi ekseni üzerinde veya başka bir şeyin dolayında hareket etmek.

ber-, berirge, beriv : Vermek.

bil-, bilirge : 1. Bilmek. 2. Anlamak.

bolġa-, bulġa-, bulġat- : Çevirtmek, karıştırmak, zarar vermek, bulandırmak, karartmak.

böl-, bül- : Bölmek, bir bütünü iki veya daha çok parçaya ayırmak, taksim etmek.

butarga, butay, puta- : Budamak, kırpmak, yeni filiz sürmesi için bir bitkinin dallarını kesmek.

buyur-, buyurmag : Buyurmak, emretmek.

cıwullamag, cuwullamag ,çüvülde : Cıvıl cıvıl ötmek, cıvıldamak.

cıy- , cıyılırġa, cıymag, yiyil- : Toplamak, bir araya getirmek, yığmak.

çaçmak, çeç-, saç- : Saçmak, dağıtmak , yaymak, serpmek.

çal-, çalmag : 1. Müzik aleti çalmak. 2. Çalmak, hırsızlık yapmak.

de- : Söylemek, söz söylemek.

dur-, tur-, tuturġa : 1. Hareketsiz olmak, yürümez olmak. 2. Beklemek, kalmak, dikilmek.

gat-, kat- ķatarġa : İlave etmek.

gel-, geĺ- kelirge, kil-, kel- : Bir yere gitmek, varmak, gelmek.

geltir-, ketir- : Getirmek.

gıcırmag, kıçır- kiçkir-, ķıçırırġa : : Sevinçle bağırıp çağırmak, haykırmak.

gızmag, kız- kiz- ķızġanırġa : 1. Isınmak. 2. Öfkelenmek.

gonmag, kon-, ķonarġa : Konmak.

gop-, kop-, kub-, ķop- : Kopmak.

gostér-, görset- : Göstermek, görülmesini sağlamak.

goymag, guymag, koy-, kuy-, koy-, ķoyarġa : 1. Bırakmak, terk etmek. 2. Vermek. 3. Koymak.

göm-, kom-, kömerge, küm- : Gömmek, toprağın içine koymak, toprakla örtmek.

göter-, kotér-, köter-, küter- : Kaldırmak, yukarı yükseltmek.

gürle-, ġorle-, kükre- köküre- : Gürlemek, kalın ve gür ses çıkarmak

kalk-, kalkmak, ķalķarġa : Kalkmak, yukarı yükselmek. 2. Uyanarak yataktan ayrılmak 3. Hareket etmek, bulunduğu yerden ayrılmak.

koş-, goşmag, ķoşarġa kuş- : 1. İlave etmek, eklemek, katmak, ulaşmak 2. Koşmak, bir yere ivedilikle gitmek.

oĺçe-, ölç-, ölçe-, ölçemek, ülçe- : Ölçmek, birimi kıstas alarak derecelendirmek.

olturmag, oltururġa, otur-, ultur- : Oturmak, vücudun belden yukarısı dik duracak biçimde bir yere yerleşmek.

öl-, ölürge, ül-, oĺ- : Ölmek, hayatı sona ermek.

sayla- : Seçmek, birine oy vererek bir göreve getirmek.

sınmag, sındırırġa, sin-, sindir- : Kırmak, vurarak veya ezerek parçalamak.

sor-, sora-, sura-, sorarġa : Sormak, sual etmek.

tabarġa, tap-, tab- : Bulmak, keşfetmek, bir şeyin sonucuna ulaşmak.

taşı-, taşırġa : Bir şeyi bir yerden alıp başka bir yere götürmek.

tut-, tutarġa : Elde bulundurmak, ele almak.

tüş-, tüşerge : 1. Bulunduğu yerden dengesini yitirerek yukarıdan aşağıya düşmek. 2. Tutunduğu yerden ayrılarak dayanağını yitirip düşmek.

uyu-, yugla-, cuķlarġa, yuxla- : Uyumak, uyku durumunda olmak.

yabuş-, yapış-, cabışırġa : Yapışmak, sıkıca yakalamak, tutmak.

yala-, yala-, calarġa : Bir şeyin üzerinden dilini sürüp geçirmek.

yay-, cayarġa : Bir şeyi açarak, bir alanı örtecek biçimde düzelterek ser-

yek-, yik- cegerge : Atı arabaya koşmak.

yen-, yeŋ-, yin, yeñ-, cenerge : Savaş veya yarışmada üstünlük sağlamak, üstün gelmek.

yet-, yit-, yit-, ceterge : Yetmek, yeter olmak, kafi olmak .

yıġ-, yık-, yimer-, cıġarġa : Yıkmak, yok etmek, imha etmek, ortadan kaldırmak, tahrip etmek.

yılamag, yıġla-, yila-, yila-, cıllarġa : Ağlamak.

yıltıra-, yıltınlamag, cıltırarġa, sarırġa : Parlamak, güçlü bir ışık çıkarmak, ışık saçmak.

yırt-, yırtmag, yirt-, cırtarġa : Yırtmak.

yolıx-, yoluġmag, coluġurġa : İsabet etmek, karşılaşmak.

yor-, yora-, yormax, coralarġa : Yormak, çözmek, tahmin etmek, açıklamak, yorumlamak, tabir etmek, göstermek, işaret etmek, ima etmek, anlam çıkarmak.

yum-, cumarga : Sıkarak kapalı duruma getirmek.

yürü-, cürürge : 1. Adım atarak ilerlemek, gitmek. 2. Yayan gezmek, yayan gitmek.

10.2.2.3. EDATLAR

kadar : Ölçüsünde, derecesinde.

kibik, kimik, yimik : Gibi, ...e benzer.

10.2.2.4. UNVANLAR

aġa, aġay : Ağabey, ağa, kardeş, amca, dayı.

ana : Anne, ana.

apay, apte : Abla, hala, teyze.

apsın, apsun : Kayın biraderin eşi, yenge.

ata, ataçıx, atay, eti : Ata, baba, dede, cet, soy.

baba, babay : 1. Çocuğu olmuş erkek. 2. Ata.

bala : Çocuk, yavru.

ebanay, ébe : Ebe, doğum işini yaptıran kadın ebe.

er, ir : 1. Koca, eş. 2. Yiğit, er.

eş : Karı kocadan her biri, hayat arkadaşı.

gade, gence : Küçük kardeş.

gardaş, gurdaş, kardaş, ķarnaş, ķarındaş : 1. Kardeş. 2. Küçük birader. 3. Arkadaş, koldaş. 4. Akraba.

gatın, ķatın, xatın, xatun: 1. Bayan, kadın, hanım. 2. Eş, zevce.

geleçi, kuda, keleçi : Dünür, karı kocanın ana babaları.

gelin, geĺın, kelin : Gelin, evlenmek için hazırlanmış, süslenmiş kız.

gız, kız, ķız, kızçık, kızçıx, kızlıx, kiz : Kız, dişi çocuk.

gişi, kışı, kişi : 1. Kişi. 2. Erkek.

giyew, küyuv, küyüv: Damat, güvey, nişanlı.

oğlan, ulan : Oğlan, oğul, erkek.

10.3. HAZAR TÜRKÇESİ DEVAMI KABUL EDİLEN LEHÇELERDEN TESPİT EDİLEN ORTAK KELİMELER İÇİNDE YAZILIŞLARI AYNI OLAN, FARKLI ANLAMLARDA DA KULLANILABİLEN KELİMELER

10.3.1. Dört Lehçede Yazılışları Aynı Olan, Farklı Anlamlarda da Kullanılabilen Kelimeler

A

abzar (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Avlu, Bir yapının veya yapı grubunun ortasında kalan üstü açık, duvarla çevrili alan.

al (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Al, kırmızı. 2. Ön, önde, öndeki. 3. Başlangıç. 4. Giriş, açış.

al-, alırġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Almak. 2. Bir şeyi bulunduğu yerden ayırmak.

aladay, alay, olay, ole (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Böyle, öyle, o denli, o kadar, onun gibi, ona benzer.

alış-, alışmag (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:**1. Alışmak, uyar duruma gelmek, intibak etmek. 2. Değiştirilmek. 3. Irlamak, şarkı söylemek.

alma (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Elma.

ana (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Anne, ana. 2. Tüy rengi renk, dişi kısrak.

araba, arba (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Araba, her türlü kara taşıtı.

arış, ariş (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Çavdar, unlu tane veren bir bitki. 2. Araba oku, dingil.

art (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Art, arka, geri, sonunda.

aş (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Yemek. 2. Ekmek, yiyecek, aş, gıda, yem.

at (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. At, binek hayvanı. 2. İsim. 3. Şöhret, ün.

ata, ataçıx, atay, eti (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ata, baba, dede, cet, soy.

aylan-, aylanmag (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Dönmek, kendi ekseni üzerinde veya başka bir şeyin dolayında hareket etmek.

az-, azarġa, azmaḳlıḳ (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Hastalık için etkili, tehlikeli duruma gel- 2. Arıklanmak, zayıflamak. 3. Boş kalmak, işe ara vermek. 4. Zayıflamak, içi boşalmak.

B

baba, babay (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Çocuğu olmuş erkek. 2. Ata. 3. Baba, bir ülkeye, bir topluluğa yararlı olmuş, önemli kişi.

ber-, berirge, beriv (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Vermek 2. Vur-, dövmek.

bil-, bilirge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Bilmek. 2. Anlamak. 3. Sezmek, duymak. 4. Tanımak. 5. Olmak. 6. Farz etmek, düşünmek.

bir (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bir.

biz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Biz**,** şahıs zamiri.

bol-, bul- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Olmak.

bolġa-, bulġa-, bulġat- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çevirtmek, karıştırmak, zarar vermek, bulandırmak, karartmak.

bora, boran (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Bora, genellikle arkasından yağmur getiren sert rüzgâr. 2. Boran, şiddetli kar yağışı. 3. Erkek deve.

borç (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Borç, kredi, ödenmesi gerekli para veya başka bir şey. 2. Vazife, mecburiyet. 3. Vecibe, taahhüt. 4. Lahana çorbası.

boron, burun, burunçıġ, murin (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Burun. 2. Bucak. 3. Uç. 4. Gaga.

boyın, boyınçıġ, boyınçık, boyun, buyun, moyin, muyin (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Boyun. 2. Bel. 3. Bilek, el, kolluk, diz .

böl-, bül- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Bölmek. 2. Arasını açmak. 3. Bir bütünü iki veya daha çok parçaya ayırmak, taksim etmek.

bu (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bu

butarga, butay, puta- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Budamak, kırpmak, yeni filiz sürmesi için bir bitkinin dallarını kesmek.

buyurmag (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Buyurmak. 2. Ismarlamak.

buz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Buz, donarak katı duruma gelmiş su.

bütev, bütün (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Bütün, hep, tamam. 2. Eksiksiz, mükemmel.

C

cadur, cıdır, çalı, çali (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çalı, odunsu bitki

cıy- , cıyılırġa, cıymag, yiyil- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Toplamak, bir araya getirmek, yığmak.

cibin, çibin (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** Sinek.

Ç

çaçmak, çeç-, saç- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Ekin saçmak, ekmek. 2. Yayılmak. 3. Saçmak, dağıtmak, yaymak, serpmek.

çay (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çay, içecek. (Türk dillerinde kullanılan biçimleri Moğolcadan geçmiştir.)

çıbık, çibik, çubuk (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** 1. Baston, değnek, sopa**.** 2. Sigara, tütün.

çıray (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Yüz, çehre, surat, kişi. 2. Dış yüzey.

çille (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Çile, zahmet ve sıkıntı. 2. Ağustos. 3. İpek. 4. Kışın en soğuk kırk günü.

çoçga, çoçka, çuşka (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Domuz.

dam, tam, tem (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Dam, çatı. 2. Tat, lezzet.

D

daş, taş (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kimyasal veya fiziksel durumu değişiklikler gösteren, rengini içindeki maden, tuz ve oksitlerden alan sert ve katı madde. 2. Taştan taban, taştan döşeme. 3. Tahmin, kehanet.

de- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Söylemek, söz söylemek.

demir, temir (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Demirden yapılmış.

deñiz, dinkiz, teñiz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Deniz, Yer kabuğunun çukur bölümlerini kaplayan, birbiriyle bağlantılı, tuzlu su kütlesi.

dırek, terek, tirek (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kırdaki büyük ağaç.

dur-, tur-, tuturġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Zarf fiillere gelerek süreklilik bildiren fiiller oluşturur. 2. Kalkmak, gitmek üzere yerinden ayrılmak 3. İşlemez olmak, çalışmamak 4. Kalkmak, uyanarak yataktan ayrılmak 5. Hareketsiz olmak, yürümez olmak 6. Beklemek, kalmak, dikilmek. 7. Kalkmak, yukarı doğru yükselmek. 8. Bulunmak, var olmak 9. Geciktirmek. 10. İkamet etmek, yaşamak. 11. Olmak.

G

gade, gence (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Küçük kardeş.

ganna, kıska, kiska, ḳısha (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kısa.

gapu, kapi, kapu, ḳapu (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kapı, açılıp kapanan kanat, döşeme kapısı. 2. Kapan, tuzak. 3. Sır, gizlenen şey.

gara, kara, ḳara (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kara,en koyu renk, siyah. 2. Mec. kötü, uğursuz, sıkıntılı.

gardaş, gurdaş, kardaş, ḳarnaş, ḳarındaş (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kardeş. 2. Küçük birader. 3. Arkadaş, koldaş. 4. Akraba.

garġa, karġa, ḳarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) : Karga.

garşı, karşı, karu, ḳarşı (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:**1. Bulunan yere göre önde, ileride olan. 2. Karşıt, zıt, muhalif 3. Bir şeyin, bir yerin, bir kimsenin, esas tutulan yüzünün ilerisi.

gart, kart, ḳart (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** Yaşlı, gençliği ve körpeliği kalmamış.

gat-, kat- ḳatarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. İlave etmek. 2. Katı olmak, katılaştırmak. 3. Mert olmak, kuvvetli olmak. 4. İzin vermek, müsaade etmek.

gatın, ḳatın, xatın, xatun (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Bayan, kadın, hanım. 2. Eş, zevce.

gaya, kaya, ḳaya (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kaya.

geçe, kiç (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gece

gel-, geĺ- kelirge, kil-, kel- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bir yere gitmek, varmak, gelmek.

gelin, geĺın, kelin (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gelin, evlenmek için hazırlanmış, süslenmiş kız.

geltir-,ketir- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Getirmek.

gıcırmag, kıçır- kiçkir-, ķıçırırġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Şarkı söylemek 2. Ağlamak 3. Vızıltı. 4. Sevinçle bağırıp çağırmak, haykırmak.

gıya, kılıy, kıyış, kiyiş, ķıyav (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bükük, eğri büğrü, kusur, çatlak.

gız, kız, ķız, kızçık, kızçıx, kızlıx, kiz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kız, dişi çocuk.

gızmag, kız- kiz- ķızġanırġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Isınmak. 2. Öfkelenmek.

giççi, kıçkené, kiçi, kiçkene, kikçine, kişkene, küçük (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Küçük, boyutları benzerlerininkinden daha ufak olan, büyük karşıtı. 2. Büyümesini, gelişmesini henüz tamamlamamış olan, yaş bakımından daha aşağı olan kimse.

gindik, kındık, kindik, künlük (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Göbek, karın.

gişi, kışı, kişi (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kişi. 2. Erkek.

giyew, küyuv, küyüv (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Damat, güvey, nişanlı.

gol, kol, kul, ķol (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. El. 2. Kol, omuz başından parmak uçlarına kadar olan bölüm. 3. Kiriş. 4. Sahiplik, mülkiyet. 5. Dere.

golaç, ķulaç, kolaç, kulaç (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kulaç, eski bir uzunluk ölçüsü. 2. Kolan, çevre, çember.

goĺmek, gölen, koĺmek, kölek, kölmek (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gömlek.

goltug, koltıx, ķoltuķ (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Omuz başının altında, kolun gövde ile birleştiği yer, koltuk. 2. Körfez. 3. Dönüş, eğ-, bük-

gonmag, kon -, ḳonarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Bir yere inmek. 2. Kısa bir süre için bir yerde kalmak. 3. Konakla-, yolculuk sırasında bir yerde kalıp geceyi geçirmek. 4. Oturmak, binmek. 5. Yerleşmek.

gop-, kop-, kub-, ḳop- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kopmak.

ġorle-, gürle-, kükre- köküre- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gürlemek, kalın ve gür ses çıkarmak.

goşmag, koş-, ḳoşarġa kuş- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. İlave etmek, eklemek, katmak, ulamak 2. Koşmak, bir yere ivedilikle gitmek.

goymag, guymag, koy-, kuy-, koy-, ḳoyarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Bırakmak, terk etmek. 2. Vermek. 3. Durdurmak. 4. Miras bırakmak, vasiyet etmek. 5. Gecikmek 6. Yerleştirmek 7. Koymak, dökmek.

gozu, koçanay, kozu, kozuçık, ḳozu (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kuzu, koyun yavrusu.

gök, kok, kök, kük (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Mavi, gökyüzü, sema. 2. Yeşil. 3. Hamak, budala. 4. Çivit, çivitlemek.

göm-, kom-, kömerge, küm- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gömmek, toprağın içine koymak, toprakla örtmek.

göter-, kotér-, köter-, küter- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kaldırmak, yukarı yükseltmek. 2. Manevi anlamda yükseltmek, bir mertebe aşmak. 3. Silmek. 4. Devirmek.

gulag, kulak, ḳulaḳ (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kulak. 2. Kanyon (bir akarsuyun kalkerli bir alanda oyarak oluşturduğu, bir kıvrımı keserek iki yandaki çukurlukları birleştiren, dar ve boğaz biçimindeki vadi.) 3. Arka, geri.

gun, gün, kün (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Gün, zaman, sıra, gündüz. 2. Zaman. 3. Bayram niteliğinde özel gün. 4. yaşayış. 5. Güneş.

guş, kuş, kuşçık, ḳuş (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kuş . 2. Kartal.

güneş, küneş, kuyaş (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Güneş.

H

horaz, xoraz, xoroz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Horoz, tavuğun erkeği olan kümes hayvanı.

İ

iç (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Herhangi bir cismin veya alanın sınırları arasında bulunan bir yer, dış karşıtı, içeri. 2. Kalp, karın, göbek. 3. Çekirdek. 4. Kıymak. 5. Manevi manada bedenin içi, ruh.

ine , iyne, yine (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. İğne. 2. Diken.

izle-, izlerge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Takip etmek. 2. Aramak.

K

kaç, ḳaç (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Güz. 2. Onur. 3. *"Kaç?",* herhangi bir şeyin niceliğini sormak için kullanılan soru sıfatı.

kala, kale, ḳala (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kale, taş duvar, hisar. 2. Şehir, kent. 3. Saray.

kalay, ḳalay (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kalay, kolay işlenebilen, yumuşak bir element.

kalk-, kalkmak, ḳalḳarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kalkmak, yukarı yükselmek. 2. Uyanarak yataktan ayrılmak. 3. Hareket etmek, bulunduğu yerden ayrılmak. 4. Öne çıkmak, görünmek 5. İyileşerek gezecek duruma gelmek 6. Yüzmek. 7. Yükseklik.

kay (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ne, nere, hangi, hangisi.

kese, kise (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Cepte taşınan içine para gibi şeyler konulan, kumaş ya da örgüden torba.

kiyiz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Keçe, yapağı veya keçi kılından elde edilen kaba kumaş.

kursak, kursax (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kursak, mecazen karın, karın bölgesi.

M

mıyıg, mıyık, mıyıx, miyik (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bıyık, üst dudak üzerinde çıkan kıllar.

N

ne, né (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Niçin 2. Hangi şey.

O

oĺ-, öl-, ölürge, ül- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ölmek, hayatı sona ermek.

oĺçe-, ölç-, ölçe-, ölçemek, ülçe- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ölçmek, birimi kıstas alarak derecelendirmek.

olturmag, oltururġa, otur-, ultur- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Oturmak, vücudun belden yukarısı dik duracak biçimde bir yere yerleşmek.

orman (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Orman, ağaçlık.

Ö

ögüz, üküz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Öküz, boğa

ölçe, ölçew, ölçi, ülçeü (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ölçü, bir niceliği, o nicelik için kabul edilmiş birimlerden birine göre oranlayarak değerlendirme, mizan.

S

salgim, salkın, salķın (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Serin, soğuk, taze.

sarırġa, yıltıra-, yıltınlamag, <u>c</u>ıltırarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Parla-, güçlü bir ışık çıkar-, ışık saç-

sayla- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Seçmek, birine oy vererek bir göreve getirmek.

sen (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Tekil ikinci kişiyi gösteren zamir.

sındırırġa, sınmag, sin-, sindir- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kırmak, vurarak veya ezerek parçalamak

siz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çoğul ikinci kişi zamiri.

sor-, sora-, sorarġa, sura- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sormak, sual etmek.

süt (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kadınların ve memeli dişi hayvanların yavrularını beslemek için memelerinden gelen, besin değeri yüksek beyaz sıvı.

Ş

şo, şol, şu, şul (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yerde, zamanda veya söz zincirinde biraz uzak olanı belirten işaret sıfatı.

T

tabarġa, tab-, tap- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Bulmak, keşfetmek, bir şeyin sonucuna ulaşmak 2. Doğurmak 3. Hücum etmek. 4. Sunmak, teslim etmek.

tahta, takta, taxta (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Tahtadan oluşmuş yüzey. 2. Sınıflardaki yazı tahtası. 3. Düz, enlice kalın biçilmiş ağaç. 4. Taht. 5. Tabut.

tamçı, tamçi, tamla (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Damla.

tan, taŋ (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Güneş doğmadan önceki alaca karanlık. 2. İyi, yahşi, anlamlı. 3. Sabah.

taşı-, taşırġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:**1. Bir şeyi bir yerden alıp başka bir yere götürmek 2. Taşmak, akarsu yatağından çıkarak çevresini kaplamak 3. Aşınmak, yıpranmak 4. Sürüklemek

tay (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Üç yaşına kadar olan at yavrusu. 2. Küme. 3. Yaşıt.

tiri (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Diri, canlı.

toy (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Düğün, ziyafet, şölen, yemekli eğlence.

tut-, tutarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Elde bulundurmak, ele almak 2. Alıkoymak, bir yerde kalmasını sağlamak. 3. Hizmetine almak, yönetmek. 4. İş görebilmek. 5. Yapmak. 6. Gereğini yapmak, yerine getirmek. 7. Kullanmak. 9. Kayıt altına almak, not almak. 10. Avlamak, ele geçirmek, yakalamak. 11. Tutmak, korumak, 12. Geciktirmek. 13. Çekmek, almak. 14. Korumak, muhafaza etmek 15. Avlamak, ele geçirmek, yakalamak. 16. Ortaya çıkarmak.

tüs (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Renk. 2. Görüntü, resim.

tüş (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Düş, rüya, hayal, gerçekleşmesi istenen şey umut. 2. Öğle.

tüş-, tüşerge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Bulunduğu yerden dengesini yitirerek yukarıdan aşağıya düşmek 2. Tutunduğu yerden ayrılarak dayanağını yitirip düşmek 3. Vurmak, değmek 4. Olmak, olumsuz bir duruma düşmek 5. Bulunduğu yerden ayrılmak, gitmek 6. Yağmak 7. Girmek 8.Bulunmak 9. Aşağı inmek 10. Oluşmak, meydana gelmek 11. Kaçırmak, yakalamak, ele geçirmek

U

uç, üç (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Üç sayısı.

uyu-, yugla-, yuxla-, cuḳlarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Uyumak, uyku durumunda olmak.

uzaḳ, uzak, yırag, yırax, yirak (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yakın karşıtı, gidilmesi çok süren, çok ötelerde bulunan, uzak.

Y

yabuş-, yapış-, cabışırġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Sıkıca yakalamak, tutmak 2. Ayrılmayacak bir biçimde bir yere tutunup kalmak. 3. İyice yaklaşmak, sokulmak. 4. Savaşmak, güreşmek. 5. Yapıştırmak. 3. Başlamak 4. Rahatsız etmek.

yala-, yala-, calarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bir şeyin üzerinden dilini sürüp geçirmek.

yalbar-, yalvar- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Birinden ısrarla, kendine acındıracak sözlerle saygılı biçimde bir şey istemek.

yalġiz, yalġiz-ġina, yalıñız, yañız, canız (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yalnız, yanında başkaları olmayarak.

yaman, caman (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kötü, fena, öfkeli.

yaŋa, yañı, yeñi, canı (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yeni, biraz önce, çok zaman geçmeden.

yay-, cayarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bir şeyi açarak, bir alanı örtecek biçimde düzelterek sermek.

yek-, yik, yik, cegerge- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Atı arabaya koşmak.

yel, yel, yelçik, cel (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** 1. Rüzgar, yel. 2. Bağırsaktaki gazlar. 3. Romatizma.

yen-, yeŋ-, yeñ-, yin, cenerge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Savaş veya yarışmada üstünlük sağlamak, üstün gelmek. 2. Yavaşlatmak.

yer, yir, cer (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Bir olayın geçtiği veya geçeceği bölüm, alan, mahal. 2. Otel, motel vb.nde kalınacak oda, yatak. 3. Gezinilen, ayakla basılan taban, alan. 4. Ekime el verişli toprak parçası, arazi, toprak. 5. Bulunulan, yaşanılan, oturulan bölge, ülke. 6. Kurum, kuruluş, müessese. 7. Vücut azaları. 8. Zemin kat.

yet-, yit-, ceterge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yetmek, yeter olmak, kafi olmak.

yıġ-, yık-, yimer-, cıġarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yıkmak, yok etmek, imha etmek, ortadan kaldırmak, tahrip etmek.

yıġla-, yılamag, yila-, yila-, cıllarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ağlamak.

yıp, yip, yipçik, cib (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** İp.

yıpek, yibek, yifek, yipek, cibek (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** İpek.

yırt-, yırtmag, yirt-, cırtarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yırtmak.

yog, yoḳ, yok, yok, yuk, yox, cok (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Hayır anlamında. 2. Bulunmayan, mevcut olmayan nesne , kimse, var karşıtı. 3. Geçmiş zamanda yapılanı inkar etmede kullanılır : söylegenim yok ; söylediğim yok vb.

yol, yul, cul (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Yol, yerleşim alanlarını bağlamak için açılmış ulaşım şeridi. 2. Davranış, tutum, gidiş veya davranış biçimi, uyulan ilke, sistem. 3. Bir yere gitmek için aşılan uzaklık, yolculuk, gezi, seyahat. 4. İçinden veya üstünden bir sıvının geçtiği, aktığı yer. 5. Mec. gaye, uğur, maksat. 6. Mec. bir amaca ulaşmak için başvurulması gereken çare, yöntem. 7. Defa, kez.

yor-, yora-, yormax, coralarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yormak, çözmek, tahmin etmek, açıklamak, yorumlamak, tabir etmek, göstermek, işaret etmek, ima etmek, anlam çıkarmak.

yuku, yuxu, cuḳu (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Uyku, her türlü etkinliğin büyük ölçüde azaldığı dinlenme durumu.

yum-, yummak, cummaḳ (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Sıkarak kapalı duruma getirmek 2. Yumak

yürek, cürek (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Bir kimsenin ruhsal yönü, gönül. 2. Kalp.

yürü-, cürürge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Adım atarak ilerlemek, gitmek 2. Kendisinden evvel bir isimle kullanıldığında sözü edilen işin sürdürülmesi anlamı verir. 3. Herhangi bir yere doğru sürekli yer değiştirmek 4. Yayan gezmek, yayan gitmek.

10.3.2. Üç Lehçede Yazılışları Aynı Olan, Farklı Anlamlarda da Kullanılabilen Kelimeler

A

aç- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Bir şeyin kapalı durumuna son vermek.

aç (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Karın açlığı, tok karşıtı.

açıv, açu, açuv (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Öfke, kızgınlık, hiddet.

aġa, aġay (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Ağabey, ağa, kardeş, amca, dayı. 2. Ağa olmak. 3. Ağa, halk arasında sayılan ve sözü geçen, varlıklı kimse.

aġaç, aġaççık (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ağaç.

agmag, aġarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ak-

alda-, aldamag, aldarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** 1. Aldat- 2. Kandır-

almas (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Elmas, değerli bir taş.

almaşınmag, almaşırġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** Değiş-

anavu, anaw, anîsi, ansi (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Şunu, şusu. 2. Bu, o. 3. Orası

aŋ-, aŋarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** 1.Anmak, bahsetmek, söz etmek. 2. Hatırlamak.

ara (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Orta, merkez, ara, ortadaki, arasında. 2. Sınır, hudut, çevre. 3. İki olguyu, iki olayı birbirinden ayıran zaman, fasıla.

arga (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** 1. Uzak. 2. Tepe, sırt.

arga, arḳa, arxa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Arka . 2. Tepe sırt. 3. Vücut, beden.

art- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Artmak, eskisinden daha çok çoğalmak. 2. Güçlenmek. 3. Savurmak.

av-, avdar-, awdarmag (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** 1. Yıkmak, devirmek, devrilmek, yıkılmak. 2. Karıştırmak, alt üst etmek.

avuç, uwuç (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Avuç, elin içi

ayt-, eyt- (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Söylemek. 2. Mec. Herhangi bir şeyi bildirmek, anlatmak.

B

bağır-, bagırmag, bağırmag (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** Bağırmak, yüksek ve gür ses çıkarmak, haykırmak.

baka (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** Kurbağa.

bal (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** Bal arılarının bitki ve çiçeklerden topladıkları bal özünden yapıp kovanlarındaki petek gözlerine doldurdukları, rengi beyazdan esmere kadar değişen tatlı, koyu, sıvı madde.

bala (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** Çocuk, yavru. baldırı. 2. Kuvvet, servet, sağlık.

bay (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Zengin, varlıklı.

baytal (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** Atın soyu, kısrak.

beri, berli (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** 1. Beri, buraya. 2. Bu yanda, bu yakada. 3. Konuşanın önündeki iki uzaklıktan kendisine daha yakın olanı. 4. -den bu yana.

bet (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** 1. Beniz, yüz. 2. Sayfa. 3. Yamaç. 4. Yan, yaka. 5. Yüz yanı. 6. Namus. 7. Şahıs. 8. Vicdan.

biç-, biçerge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kesmek. 2. Ot biçmek, oraklamak, tırpanlamak.

bit- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Sona ermek. 2. Ölmek 3. Bitmek, büyümek.

bit, bitçik (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Bit, tahtakurusu. 2. Büyük.

borbay (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Baldır, ayak

boy (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** 1. Görünüm, uzunluk, durum. 2. Bağımsız, serbest. 1. İki kenar arasındaki uzaklık, uzunluk, en karşıtı**.** 2. Yol, ırmak, sahil, kenar, deniz kıyısı. 3. Eza-, büyü-, yetiş- 4. İtaat. 5. Büyüme, vücut yapısı.

bulay (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Böyle, bunun gibi, buna benzer.

burç (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Biber.

C

carlı, xarlı, yarlı (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Fakir, yoksul. 2. Bağımlı.

cayav, yayav, yeyev (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Yayan, yürüyerek.

cıger, ciger (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** 1. Çevik, canlı enerjik. 2. Cesur. 3. Yürek.

cır, yır (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Şarkı, türkü, şiir.

cibiw-cibiw, cip-cip, çipçe, çipçeçik (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Civciv, piliç.

Ç

çag, çağ, çak (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Zaman, dönem, çağ. 2. Hava. 3. Yaş.

çagir- çağırmag (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çağır-, davet et-

çal-, çalmag (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Müzik aleti çalmak. 2. Çalmak, hırsızlık yapmak. 3. Toplamak, biçmek. 4. Örmek.

çalaş (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Çalı çırpıdan yapılmış kulübe. 2. Alacık.

çalın- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Vurarak veya sürtünerek ses çıkarmak. 2. İşitilmek.

çalış- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çalış-, emek harcamak.

çana (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kızak, kar veya buz üzerinde kaydırılan tekerleksiz taşıt

çaygamak, çayka-, çaykarga (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Çalkalamak, garagara yapmak. 2. Hafifçe sallamak.

çayna- , çaynamak, çaynarga (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çiğnemek.

çek (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Hudut, sınır, uç, kenar, son.

çelek (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kova, su kovası

çet, çit (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kenar, sahil, kıyı, taraf. 2. Kuytu.

çolpan (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sabah yıldızı, Venüs.

çomuç, çomiç (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kepçe.

çöl, çöllik (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çöl, kumluk, susuz ve ıssız geniş arazi, sahra.

dak-, taġarġa, tak-, tak-, takmag (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Takmak, bir şeyi başka bir yere uygun bir biçimde tutturmak, koşmak, kuşanmak. 2. Giymek, iliştirmek, geçirmek. 3. Asmak. 4. Hayvanı çekeceği arabaya, sabana vb.ne bağlamak. 5. (art, peş ile beraber) Kendisiyle birlikte götürmek, yanına almak veya arkasından izletmek.

déĺı, teli (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Deli, aklını yitirmiş olan.

D

dış, tış (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Bir alanın sınırları içinde bulunmayan, harici, dışarı, dış çevre, dış yer. 2. Yurt dışı. 3. Görülen, içte bulunmayan yüzey, kapak.

dilek, tilek (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Dilek, istek, talep, rica. 2. Dilekçe. 3. İbadet, dua.

dogme, t'üme, tume , tüyme (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Düğme.

dol-, tol-, tolarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Bir yere iyice yayılmak, kaplamak 2. Bir yerde pek çok kişinin toplanması, kalabalık olmak. 3. Sabrın tükenerek, duygularının yoğunlaşması. 4. Belirli bir süreyi tamamlamak 5. Koşmak, çalıştırmak.

duşın-, tüşün- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Düşünmek, düşünce üretmek, fikir üretmek,zihnî yetiler oluşturmak, muhakeme etmek, anlamak.

dok-, tögerge, tök- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Dökmek, akıtmak, düşürmek, boşaltmak.

doşe-, töşe-, töşerge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Bir tabanı çeşitli yapı gereçleriyle kaplamak. 2. Yerleştirmek. 3. Döşemek, bir evin oturulabilir duruma gelmesi için gerekli eşyaları oraya yerleştirmek.

doşek, toşek, töşek (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Döşek, yatak.

E

eger, éger, eğer, iyer, yer (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Eyer, binek hayvanlarının sırtına konulan nesne. 2. Şayet, şart anlamını güçlendirmek için şartlı cümlelerin başına getirilir. 3. Zağar.

ek-, ik-, üt- (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bir bitkiyi üretmek için toprağa tohum atmak veya gömmek.

ékı, iki (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** İki.

eli, endi (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Şimdi, şu anda içinde bulunduğumuz zamanda.

en- (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** İnmek.

er, ir (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Koca, eş. 2. Yiğit, er.

erte, erten (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Erken, sabah.

es, és (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Es, akıl, hafıza, bellek.

esen, isen (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sağ, hiçbir hastalığı olmayan, sağlıklı, sıhhatli.

esgi, esgi-, iski (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Eski.

eş-, iş- (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Örmek. 2. Kurmak. 3. Kürek çekmek. 4. Esmek. 4. Eşmek, eşelemek, toprağı hafifçe kazıp karıştırmak.

et-, it- (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bir işi yapmak.

ez- (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Üstüne basarak veya bir şey arasına sıkıştırarak, biçimini değiştirmek.

G

gaçmag, kaç- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kaçmak, bulunduğu yerden ayrılmak, firar etmek.

ġaġa, kaka (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gaga, boğaz.

ġan, kan, ķan (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) : Kan, atardamar ve toplardamarların içinde dolaşarak hücrelerde özümleme, yadımlama görevlerini sağlayan plazma ve yuvarlardan oluşmuş kırmızı renkli sıvı.

ġanat, kanat, kanét, ķanat (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kanat, kuşlarda uçmayı sağlayan organ.

gap, kap, ķab (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kap.

gapġaç, kapak, kapax, ķapaķ, ķaphaķ (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kapak. 2. Gözkapağı.

ġar-, garmag, ķarmarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Karmak, karıştırmak. 2. Kazmak. 3. Kazanmak. 4. Sonunda. 5. Koparmak.

gar, kar, ķar (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kar, havada beyaz ve hafif billurlar biçiminde donarak yağan su buharı.

garġa-, ķarġa- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Beddua etmek, lanet etmek.

ġarış-, garışmag, karış-, ķarışırķa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. İlgilenmek, müdahale etmek 2. Direnmek, savunmak 3. Karşı karşıya gelmek, kavga etmek. 4. Uyuşmak, donmak.

gartıllamag, kaltıra-, ķaltırarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çok üşümek, titremek, ürpermek.

gaş, kaş, ķaş (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kaş, gözlerin üzerinde kemerli birer çizgi oluşturan kısa kıllar. 2. Eyerin parçası. 3. Pahalı taş.

gaşıg, kaşix, kaşık, kaşıx, ķaşıķ (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kaşık.

gat, kat, ķat (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kere, defa. 2. Üst üste konulmuş şeylerden her biri, bir yapıdaki daire.

gattı, ķatı, kattı (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Katı, sert, yumuşak karşıtı.

gayt-, kayt- (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Geri dönmek, dönmek.

gebek, kebek (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kepek, Un elendikten sonra, elek üstünde kalan kabuk kırıntıları.

geç-, keterge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Geçmek, bir yeri aşmak, öbür yana ulaşmak. 2. İnmek. 3. Kaçmak. 4. Gitmek. 5. Bağışlamak. 6. Öğrenmek.

geçik-, keçik-, keçigirge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gecikmek, geç kalmak, herhangi bir işi kararlaştırılan zamandan sonra yap-

geme, gemı, keme (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gemi.

gemir-, kimer- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çiğnemek, kemirmek.

gerek, kerek (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gerek, bir şeyin yapılabilmesinin veya olabilmesinin bağlı olduğu şey, lâzım, icap.

geri, keri (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Uzak, geniş. 2. Geriye doğru.

ges-, kes-, keserge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kesmek.

get-, keterge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gitmek, yitirmek, kaybetmek.

geter-, geterge, kiter- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Gidermek 2. Uzaklaştırmak. 3. Zaman geçirmek. 4. Yok etmek.

gezik, kere (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kez, defa, sefer. 2. Sıra.

gış, kış, ķış (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kış , yılın en soğuk mevsimi.

gir-, kir- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Dışarıdan içeriye gir- 2. Gelmek, vaktinde yetişmek. 3. Kısal-

giy-, kiy-, kiyinirge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Giymek. 2. Örtmek, kaplamak.

gobelek, göbelek, göbelekke (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kelebek.

goçgar, ķoçhar, kuç (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Damızlık erkek koyun, koç. 2. mec. Sağlıklı, gürbüz genç erkek.

golay, kolay, ķolay (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) 1. Kolayca sıkıntısız bir biçimde, basit. 2. Ferah.

gorgmag, kork-, korx-, korx- ḳorḳarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Korku duymak, kaygı duymak, endişe etmek, ürkmek, dehşete kapılmak.

gorumag, kıyna-, ḳorurġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Korumak, esirgemek 2. Bekçi, koruma.

gotır-, gotur-, kötür-, ḳötürürġe (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Götürmek, taşımak, ulaştırmak.

goy, goyun, koyçık, koy, ḳoy (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Koyun.

gozet-, gözet- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gözetmek, beklemek.

göç-, göç, goç (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Oturduğu yerden başka bir yere gidip yerleşmek. 2. Yıkılmak, bozulmak, içe göçmek. 3. Taşınma, nakil.

göl, köl (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Göl.

gölentgi, kölge, köletke (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Gölge, güneş ışınlarının ulaşmadığı yer. 2. Görüntü.

gör-, gor-, kör- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Gör-, göz yardımıyla bir şeyin varlığını algılamak, anlamak, kavramak, sezmek. 2. Farz etmek. 3. Bilmek.

göre, köre (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Göre, uygun olarak, bir şey uyarınca, gereğince.

göz, köz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Göz, görme organı. 2. Bakış.

gözel, guzel (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Güzel.

guçag, ḳuçaḳ, kucak (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kucak, açık kollarla göğüs arasındaki bölüm.

guguk, gügük, kuku, kuku-kuşı (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Guguk kuşu.

guğag, ḳurġaḳ, kurġak, kurkax (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kurak, çorak, nem tutmayan, çabuk kuruyuveren, çorak toprak.

gul, ḳul, kul (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kul, Allah'a göre insan 2. Birine özveri ile bağlanmış kişi.

gurmag, kur-, ḳurarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Meydana getirmek, yapmak, oluşturmak, inşa etmek, hazırlamak. 2. Belli bir işte beraber çalışacak kimseleri belirlemek. 3. Bir işi sıraya koymak.

guru, kuru, ḳuru (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kuru, ıslak olmayan. 2. Boş, çıplak. 3. Yalnızca, tek.

gurumag, kurı-, ḳururġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kurumak, ıslaklığını yitirmek. 2. Cansız duruma gelmek, ölmek, yok olmak. 3. Ayarlamak, koymak, şekillendirme, kurmak, oluşturmak.

gusmag, kus-, ḳusarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kusmak, istifrağ etmek. 2. Paslanmak.

gutġarmag, kutur-, kutkar-, kurtar-, kurtar- (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kurtarmak, bir canlıyı bir felaketten, tehlikeden veya zor durumdan uzaklaştırmak.

gutlamag, gutlaw, kutla- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kutlamak, tebrik etmek.

guyrug, kuyruk, kuyrux (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kuyruk, hayvanların çoğunda gövdenin art yanında bulunan, omurganın uzantısı olan uzun ve esnek organ.

güç, kuç, küç (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Güç, zor, yapılması zor, çetin. 2. Sağlık, sıhhat, takat.

güdirdi, güdürdü, gürüllew (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kütürtü, gürültü.

gügürçün, köġırcın, kögürçün (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Güvercin.

gümüş, kümüş (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gümüş.

güy-, küy- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Yanmak. 2. Kül durumuna geçip yok olmak 3. Mec. çok üzülmek.

güz, küz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Güz, yaz ile kış arasında yer alan mevsim, sonbahar.

H

harbuz, xarbuz, xarpuz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Karpuz.

harlamag, xorlan- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Sövmek, sövüp saymak, kalaylamak, hakaret etmek, aşağılamak. 2. Havlamak. 3. Dedikodu yapmak.

honşu, konşu, xonşu (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Komşu.

I

ışıltırga, işımag, işk- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ovmak, ovuşturmak, ütülemek, sürtmek, rendelemek.

ızın, izin, iznu (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** İzin, bir şey yapmak için verilen veya alınan müsaade.

İ

iç- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bir sıvıyı ağza alıp yutmak.

ilker, ülker (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ülker, Süreyya, boğa burcunda yedi yıldızdan oluşan takım, sabah yıldızı.

ince, inci (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** İnci, boncuk.

ince, inçe inçke, niçke (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. İnce, kendi cinsinden olanlara göre, dar, ve uzun olan, kalınlığı az olan 2. Sivri. 3. Zarif, güzel.

iprax, oprax, opurag (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çamaşır, giyim**.**

isi-, issilerge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Isımak. 2. Sıcak olmak.

iş (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yapılan şey, davranış, çalışma. Üretim.

it (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Köpek.

K

kabar-, kabarmak, koŋora- (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kabarmak, hacminin artması, şişmek, genişlemek. 2. Almak, kaldırmak.

kabax, kabak (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kabak, birçok türleri olan bitki. 2. Kapılar, kapı.

kal-, ḳalarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kök veya gövdelerin sonuna -e (-a) eki almış fiillerle süreklilik bildiren birleşik fiiller oluşturur. 2. Olduğu konumu sürdürmek, bulunduğu durumu korumak. 3. Varlığını korumak, sürdürmek, bir süre beklemek. 4. Belirtilen miktarda bulunmak. 5. Konaklamak, kalmak, yaşamak. 6. Hareket edememek. 7. Herhangi bir durumda bulunmak 8. Olmak, eklemek 9. Çapalamak, kazmak. 10. Gemi.

kalam, kalem, ḳalam (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kalem.

kalın (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kalın, ince karşıtı. 2. Başlık, başlık vermek.

kalpak (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kalpak, başlık.

kamçı, kamuçı (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kamçı, bir ucuna deri, ip vb. bağlı, vurma, dövme aracı.

karandaş (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kurşun kalem.

kay-, ḳaymaḳ (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kaymak.

kaygı (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kaygı.

kayna-, kaynamak, kaynat-, ḳaynarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kaynatmak, belli bir dereceyi geçirmek.

kaz- kazmak (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kazmak, herhangi bir araçla toprağı açmak.

kaz, ḳaz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kaz, perde ayaklılardan, uzun, beyaz veya gri boyunlu, suda ve karada yaşayan, uçan, yabani veya evcil kuş.

kaza, kazawat (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kaza.

kazak (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kazak halkı. 2. Irgat, köle. 3. Baştan geçirilerek giyilen, genellikle kollu, örme üst giysisi. 4. Yalnız.

kazan, kazan, ķazan (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kazan, çok miktarda yemek pişirmeye veya bir şey kaynatmaya yarayan büyük, derin kap.

kazık, ķazıķ (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kazık, toprağa çakılan sivri çubuk.

kazma, kazıv (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kazma, ağaç saplı demir araç.

kebek, kepek (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kabuk. 2. Kepek.

kem (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Noksan, eksik, kötü, fena.

kırpık (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kirpik.

kibik, kimik, yimik (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gibi, ...e benzer.

kim (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Hangi kişi anlamında cümlede özne, tümleç, yüklem, nesne görevinde kullanılır.

kir (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Herhangi bir şeyin veya vücudun üzerinde oluşan, biriken pislik.

kis-, küs- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Küsmek, gücenmek, darılmak.

kökürek, köküs (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Göğüs. 2. Verem hastalığı.

kömür (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kömür.

köpür (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Köprü.

kör (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kör, görme duyusu olmayan, görmez. 2. Mezar.

körpe, kurpe (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Körpe, genç, taze, hayvanlar için, büyümemiş.. 2. Kürk, hayvan derisi. 3. Bulgur.

kurşun (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kurşun, mermi.

kül- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gülmek.

kür (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gür, bol ve güçlü olarak çıkan veya fışkıran.

kürek (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kürek.

küreş, küreşirge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Mücadele.

küt- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Güt-, otlat- 2. Eksik bir şeyi tamamlama, daha iyi duruma getirme, bütünleme.

M

maymul, maymun (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Maymun, memeli bir hayvan türü

men (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ben, şahıs zamiri.

mında, mındağı, mındaki, munda (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Buradaki.

miy (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Beyin, kafatasının üst bölümünde beyin zarı ile örtülü, iki yarım yuvar biçiminde sinir kütlesinden oluşan, duyum ve bilinç merkezlerinin bulunduğu organ, dimağ.

mugreş-, müñ'üre- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Böğürmek, inek mölemesi.

müñüz, müyüz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Boynuz.

N

neçe, neçagı, nice (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kaç.

O

og, ok, oḳ (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Ok, yayla beraber kullanılan silah. 2. Acı. 3. Tohum, çekirdek.

oġarı, yokarı, yuġarġa, yuġari (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** 1. Üst tarafa, yükseğe, yukarıya. 2. Bir şeyin üst bölümü, aşağı karşıtı.

ogi, öge, ögey (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Üvey, öz olmayan.

oğlan, ulan (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Oğlan, oğul, erkek.

oglav, oktava, oxlov (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Oklava, hamur açmaya yarayan alet.

oksür-, öksür-, yötkür-, cötgürürge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Öksürmek.

oksüz, öksüz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Öksüz, anası ölmüş olan.

oku, oxu, oḳurġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Okumak.

on, oñ, oñġ (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sağ, sağ taraf.

oram, uram (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sokak

ordék, ördek (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ördek, evcil ve yabani türleri bulunan su kuşu.

ormag, orurga, ur- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kesmek, ekin biç-

orta (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Orta.

orun, urun (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Yer, mevki. 2. Yatak.

os-, ös- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Büyümek, yetişmek.

ot, otçık (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ot, küçük bitki.

otız, otuz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Otuz.

otla- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Otlamak, dolaşarak ot, çimen, yaprak vb.' ni yemek.

ozmag (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. İleri geçmek 2. Geçmek (zamanın hakkında). 3. Büyümek, yükselmek.

Ö

ölet (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kötü şişkinlik, kanser.

öz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kendi

özek, özençik (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Dere. 2. Damar.

S

saḳ, sak (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Sak, giz. 2. Dikkatli, tedbirli.

sakal, sakalçık (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sakal, yetişkin erkeklerin yüzünde çıkan sert kıllar.

saḳat, sakat (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Sakat, vücutta hasta veya sakat bir yanın olması 2. Bozuk veya eksik şey.

sal- (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Koymak, salmak.

san, sanaw (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Sayı, rakam.

sandık, sandıklar, sandıḳ, sanduk (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sandık, içine çeşitli şeylerin konduğu eşya.

sarı, sari (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Renk,sarı.

sat-, satarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Satmak, bir değer karşılığında bir malı alıcıya vermek. 2. İhanet etmek.

seksan, seksen (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Seksen.

sel, söl (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Sakin, zayıf. 2. Sel, taşkın su.

semir-, semirirġe (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Şişmanlamak, semizlemek.

semiz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Şişman.

ses (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ses, kulağın duyabildiği titreşim.

sev-, suv-, süv, süy- (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sevmek, sevgi ve bağlılık duymak.

sevin-, süyün-, süyünürge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sevinmek, mutlu olmak.

sevinç, süyünç (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sevinç, coşku.

sıġ-, sıġa-, sıyırırġa, sıymag (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Sıyırmak, yukarı doğru çekmek. 2. Sığmak, bir yere bütünüyle girebilmek.

sığarġa, sık-, sıkmag (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bunaltmak, zorlamak, sıkmak.

sınarġa, sina- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Tecrübe etmek, denemek

sıpırt-, sibir- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Süpürmek

sır (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Sır, gizem. 2. Onur, şeref, namus.

sırt (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Sırt, boyundan bele kadar olan yer. 2. Yayla, plato.

sıy (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Saygı. 2 Şan, şöhret, şeref.

sibirtgi, sipirtki (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Süpürge

sin-, siŋ-, sinerge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Sinmek, kaybolmak, saklanmak

sinir, siñir (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Sinir, duyu ve hareket uyarılarını beyinden organlara, organlardan beyne ileten beyazımsı teller ve bu tellerin oluşturduğu demet, kıkırdak. 2. Damar.

siyrek, zirek (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Seyrek, aralıklı sık karşıtı. 2. Nadiren.

sogur, sokur (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kör.

sol (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sağ karşıtı.

sorav, soraw, soruv (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Soru, sual.

soz, söz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Söz, bir düşünceyi eksiksiz olarak anlatan kelime dizisi.

sög-, sögerge, sök- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Sövmek, küfür etmek, kötülemek, iftira etmek, beddua etmek. 2. Çözmek, gevşemek 3. Yırtmak, eleştirmek. 4. Sökmek.

sön-, sönerge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Yanmaz, aydınlatmaz, parlamaz olmak. 2. Sakinleşmek, azaltmak.

söyle- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Çıkışmak, azarlamak, eleştir- 2. Bir düşünceyi ileri sür- 3. Önceden bildir-, tahmin et- 4. Okumak, türkü, şarkı vb. okumak

su, suv, suw, suy (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sıvıdan oluşan kitle, deniz, akarsu.

suġarġa, suk- sukmag (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Sokmak, iğnele- 2. Vurmak.

sür- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Pulluk veya sabanla toprağı işle-, toprağı işle-

sürt-, sürterge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Bir şeyi ovarak gıcırdatmak, cilalamak. 2. Silmek. 3. Kırbaçlamak.

Ş

şapır şupur, şıpır şıpır (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Şıpırtı, şıpırdama sesi.

şaş-, şaşı- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Şaşkın duruma gelmek, hayret etmek. 2. Aklını kaçırmak, delirmek.

şiş-, şişerge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Hacmi büyümek, genişlemek, şişmek.

T

tabarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bulmak, keşfetmek.

tamak, tamaḳ (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1.Ağız boşluğunun tavanı. 2. Boğaz, gırtlak. 3. Ses. 4. Yemek.

tamar, tamır, tamur (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kök. 2. Damar.

tanı- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Daha önce görmüş olmak, ilişkisi bulunmak. 2. Önceden bilinen bir şeyle karşılaşıldığında yeniden hatırlamak. 3. Bilip ayırmak, seçmek, ayırt etmek. 4. Tanışır durumda olmak, bir kimse veya şeyle ilgili detaylı bilgisi bulunmak.

tar (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Dar, geniş karşıtı. 2. Dar ve boğaz biçimindeki vadi, kanyon.

tara- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Tarakla taramak, karışıklığını gidermek.

tarak, taraḳ (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Tarak, saç taramak için kullanılan araç. 2. Kare, çerçeve.

tarla, tarlav, tarlaw (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Tarla, tarıma elverişli toprak parçası.

tart-, tartarġa, tartmag (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Çekmek, sürüklemek 2. Tartıda ağırlığını ölçmek.

tatlı (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Güzel, hoş, insanı çeken, göze kulağa hoş gelen. 2. Lezzetli. 3. Şekerli.

tayan-, tayandırırġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Dayanmak, yaslanmak, dayamak.

tegenek, tıkenek (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Diken.

ter (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ter, deriden çıkan sıvı.

teren, téren (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Derin, dip, dibi yüzeyinden veya ağzından uzak olan.

teri (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Deri, insan ve hayvan vücudunu kaplayan tabaka.

ters (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gerekli olan duruma karşıt.

teşerge, teşmek, tiş- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Deşmek, yırtmak, bölmek.

tırnaḳ, tırnak, tuyak (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. İnsanda ve birçok omurgalı hayvanda parmak uçlarının dış bölümünü örten boynuzsu tabaka 2. Tırmık, çiftlik işlerinde kullanılan tarak biçimindeki araç.

tız-, tiz-, tizerge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Dizmek, koymak, sıralamak, yerleştirmek.

tierge, tiy- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Dokunmak, temas etmek. 2. İsabet etmek. 3. Dövmek, yenmek.

tigerge, tik- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Dik-, bir bitkiyi toprağa yerleştirmek. 2. Sokmak. 3. Kurmak. 4. Dikiş dikmek 5. Kazanmak.

til (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Dil, tat alma organı.

tile- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Dilemek, dua etmek.

tilki, tülkü (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Köpekgillerden, uzunluğu 90, kuyruğu 30 santimetre kadar, ırklarına göre çeşitli renklerde olan, ağız ve burnu uzun ve sivri, kümes hayvanlarına zarar veren, kürkü beğenilen bir memeli türü.

tirmen (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Değirmen.

tiş (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Diş, ağız içindeki öğütmeye yarayan organ.

tişle-, tişlerge, tişne- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Dişlemek, bir şeyin bir parçasını ısırmak veya koparmak.

titirerge, titre- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Titremek, kaslar hızlı küçük kasılmalarla sarsılmak.

tob, top (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Top, küre şeklinde bir çeşit oyuncak. 2. Gülle veya şarapnel atan ateşli silah.

toḳ, tok (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Aç olmayan, tok 2. Şişman. 3. Tam, dolu.

tokta- (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Dur-, bir yerde bir süre oyalan-, eğlen-, eğleş-, tevakkuf et-

tolu (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Dolu, içi boş olmayan, dolmuş durumda olan.

topla-, toblarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Artırıp biriktirmek. 2. Bir araya getirmek, toplamak.

torġay, torġayçık, turġay (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) : Serçe kuşu.

toy- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Doy**,** bir ihtiyacını yeteri kadar karşılamak.

töbe, tepe, töpe (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Bir şeyin en üstteki bölümü (gök yüzü) 2. Tepe, tümsek. 3. Zirve, doruk. 4. Küme, yığın.

töle-, tüle- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ödemek.

tuban, tuman (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Duman, sis.

tukum, tuxum (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Tohum, meyve, evlat, nesil, soy

turna (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Turna kuşu, turnagillerden, Avrupa ve Kuzey Afrika'da toplu olarak yaşayan, göçebe, iri bir kuş.

tuz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Tuz, yemeklere tat vermek için kullanılan mineral.

tübek, tüfek, tüfenk (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Tüfek, ateşli silah.

tüy- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Dövmek. 2. Doğramak.

tüz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yüzeyinde girinti çıkıntı olmayan, düz.

U

ucuz, uçuz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Fiyatı yüksek olmayan, pahası az, düşük fiyatlı.

uç-, uçarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Uçmak, havada yol almak.

ulak (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Keçi yavrusu, oğlak.

ullu, ulu, uluġ (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Büyük, ulu.

un (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Un, öğütülmüş tahıl.

unut- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Unutmak, aklında kalmamak, hatırlamamak. 2. Bir şeyi dalgınlıkla bir yerde bırakmak.

urla-, urlarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çalmak, hırsızlık yapmak.

uy, ü, üy (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ev

uzat- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bir şeyi vermek için birine yöneltmek.

uzun (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. İki ucu arasında fazla uzaklık olan, kısa karşıtı. 2. Başlangıcı ile bitimi arasında fazla zaman aralığı olan, çok süren 3. İnsan için boyu uzun olmak.

Ü

üfür-, ür- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Üfürmek, şişirmek.

üleşirge, üleş- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Dağıtmak, paylaştırmak, bölüşmek.

üs, üst (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Bir şeyin yukarı doğru olan yanı 2. Bir şeyin dış yüzü, yüzey. 3. Kıyafet, giysi. 4. Vücut, beden.

Y

yabık, yabik, cabıḳ (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kapalı.

yak-, caġarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yakmak, tutuşturmak.

yal, cal (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Yele. 2. Dinlenme.

yälin, yelin, yelin, celin (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Meme, hayvan memesi, atın memesi.

yalpak, yalpax (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yassı, yayvan ve düz.

yelke, yilke, yilki, celke (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Omuz, ense.

yez, yiz, cez (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Bal. 2. Bakırdan havan. 3. Sarı bakır.

yıber-, yiber- (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Bırakmak. 2. Göndermek, yollamak.

yomag, yomak, yumak, comaḳ (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Hikaye, öykü, efsane.

yoymag, yuġalt-, coyarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. İmha etmek, yok etmek, ortadan kaldırmak, tahrip etmek. 2. Birisine kalleşlik yapmak, onu satmak. 3. Aşağılamak. 4. Dalga geçmek, manevi yönden kötü duruma düşürmek.

yumarla-, yuvarla-, yumarla- (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yuvarlamak.

yumruk, yumuruk, yuduruk (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Parmakların kapanmasıyla elin aldığı biçim.

10.3.3. İki Lehçede Yazılışları Aynı Olan, Farklı Anlamlarda da Kullanılabilen Kelimeler

A

abdıra-, abdira- (Karaim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Hayran olmak. 2. Korkmak, bir şeyden rahatsız olmak. 3. Şaşırmak, hayret etmek.

abrek (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** 1. Eşkıya, yağmacı, yol kesici.

acıramaklık, acırarga (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ayrılmak, ayrı düşmek.

adamak, adaş-, adaşmag (Karaim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Yolunu kaybetmek, şaşırmak. 2. Yanılmak. 3. Deli olmak. 4. Hayran olmak.

ag, aḳ (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ak, beyaz

ağı, ağu (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** Zehir.

ağır, avur (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Değeri çok olan, kıymetli. 2. Çetin, güç. 3. Ağır. 4. Ağrı, sürekli ve şiddetli acı.

agsa- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** Aksamak, topallamak.

ala (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Alacalı, karışık, çeşitli. 2. Birlik olmayan. 3. Kaygılı. 4. Zaman zaman, kimi zaman.

alaşa (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** 1. At, saf kan at, binek atı. 2. Alçak, basık.

alġa : (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kumuk Türkçesi)1. İleriye, öne. 2. Ahır. 3. Daha önce, daha evvel.

algasamag, alġarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** Evmek, acele etmek.

alġış (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** 1. Alkış, onamaklık. 2. Teşekkürlük. 3.Birinin şerefine kadeh kaldırmak.

alay, halalay (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** 1. Halay, düğünde söylenen şarkı. 2. Bir, ardından, sonra.

apay, apte (Karaim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** 1. Abla, hala, teyze. 2. Baldız, erkeğe göre karısının kız kardeşi.

apsın, apsun (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** Kayın biraderin eşi, yenge.

arasında eğlenmesi.

arc, xarc (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Harç, masraf.

argan, arkan (Karaim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Urgan, kalın ip.

ari, artık (Karaim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** 1. Artık, bundan böyle, sonra, daha, yeter. 2. İleri, oraya, sonra.

armut, harmut (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** Armut.

asra- (Karaim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi)**:** Beslemek, büyütmek, yetiştirmek.

ast (Karaim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi)**:** Aşağı, alt.

at- (Karaim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi)**:** 1. Atmak, istenilmeyen bir şeyi uzaklaştırmak. 2. Vurmak, ateş etmek.

atik, etik, itik (Karaim Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** Ayakkabı, çizme.

ayaçık, ayak, ayax (Karaim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi)**:** 1. Ayak, bacakların bilekten aşağı da bulunan bölümü. 2. Basamak, merdivenin her bir ayağı.

B

bace, bacı (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** 1. Kız kardeş. 2. Abla.

balaban (Karaim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi)**:** Büyük, boyutları benzerlerinden daha fazla olan, küçük karşıtı.

balavuz, balawuz (Karaim Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** Balmumu

beter, betér (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** Beter, daha kötü, iyice kötü

bitik (Karaim Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** 1. Kitap, yazı. 2. Betik, muska.

biyik (Karaim Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** Yüksek

buzav, buzaw, buzavçık (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** Buzağı, sütten kesilmemiş sığır yavrusu.

C

cağıllamag, çağla- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çağlamak, çıkırdamak, köpürerek ve ses çıkararak coşkun bir biçimde akmak.

cağa, çavke (Karaim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Karga

canğırlamag, şaŋirdat-, şaŋğirda, şaŋğirdat-, şiŋğirdat- (Karaim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Şangırdamak, gürlemek, zili çalmak, ses vermek.

cavuz, cevız (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** Ceviz

cıld, cılt, cilt (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Cilt, kap.

cıwullamag, cuwullamag, çüvülde (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Ötmek. 2. Gevezelik etmek. 3. Cıvıl cıvıl ötmek, cıvıldamak.

cox, çok (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sayı, güçlük süre vb. bakımından aşırılık bildirir.

cut, çift, çüft (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çift.

cutlamag, cuvur- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Koşmak. 2. Evlendirmek.

cuwmag, yuv- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yıkamak

Ç

çalt (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Hızlı, tez, çabuk

çan, çaŋ (Karaim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Toz

çanġıra-, çiŋla- (Karaim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** 1. Çınlamak, yankı vermek 2. Beyit söylemek.

çap-, çapmak (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** 1. Koşmak. 2. Doğramak, kesmek.

çavke, çavki (Karaim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Karga

çaydannig, çaynik, çaynik (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karaim Türkçesi) **:** Çaydanlık

çek- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Öğütmek, ezerek un durumuna getirmek. 2. Çekmek, tutup kendine doğru hareket ettirmek, solukla içine almak. 3. Tartmak.

çenge (Karaim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çene.

çirirge, çuru-, çürü- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** 1. Çürümek. 2. Mec. İnsan için yıpranmak, çökmek.

çiy (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** Pişmemiş.

çokmar (Karaim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Topuz, çomak.

çokrak (Karaim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Çeşme, kaplıca, ılıca.

D

dayın, dayi, dayin (Karaim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Yeniden, tekrar.

degiş- deŋiş- (Karaim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Değiş-, başka bir biçim veya duruma girmek.

Dolaşmak. 3. Devrilmek. 4. Aylanmak.

E

ebanay, ébe (Karaim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Ebe, doğum işini yaptıran kadın ebe.

eger, eğer (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Şayet, şart anlamını güçlendirmek için şartlı cümlelerin başına getirilir. 2. Zağar.

egil- , iyel- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Eğilmek, belirli bir yönle açı oluşturacak bir durum almak.

egin, igin (Karaim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Ekin, tohum, tahılın tarlaya atıldığı andan harman oluncaya kadar aldığı durum.

elt-, ilt- (Karaim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Getirmek, götürmek, iletmek.

erik (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Erik, kayısı.

es-, is- (Karaim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi)**:** Rüzgar esmek.

eş (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** Karı kocadan her biri, hayat arkadaşı.

éşek (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Eşek, merkep.

eşik, işik (Karaim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kapı. 2. Avlu.

et (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kasaplık hayvanlardan sağlanan besin maddesi.

G

garaguş, gecekuşı, karakuş (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kartal, yırtıcı bir kuş.

garlıġaç, karılġaç (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kırlangıç.

geçın-, geçin- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ölmek, yaşamaz olmak, hayatı sona ermek.

geleçi, kuda, keleçi (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Dünür, karı kocanın ana babaları. 2.Aracı, çöpçatan, temsilci.

gemik, kemik (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi)**:** Kemik, kıkırdak.

gene (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gene, yeniden, bir daha, yine tekrar.

gerti, kerçek (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gerçek, gerçekten.

gez- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** Bir yerde dolaşmak.

gıçıtmag (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kaşınmak.

gızamug, kızamık (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kızamık hastalığı.

goñıl, göñüĺ (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Sevgi, istek, düşünüş, hatır gibi kalpte var sayılan duygu kaynağı. 2. Gönül, mec. istek, arzu.

gostér-, görset- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Göstermek, görülmesini sağlamak. 2. Vermek.

goyan, koyan (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Tavşan.

gozle-, gözle- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Gözlemek. 2. Nişan almak. 3. Beklemek, umut etmek.

guwanmag, kuvan- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sevinmek, sevinç duymak.

guwmag, kuv- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** Kov-, küçük düşürücü sözlerle gitmesini söylemek.

guwurma, kavurma (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kavurma, patates ve etli sebze çorbası.

guwurmag, kavur- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kavurmak, pişirmek.

guyu, kuyu (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kuyu.

I

ındır, innır (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Harman işinin yapıldığı yer veya mevsim.

İ

ilek-, iyer- (Karaim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Yapışmak. 2. Ardından yürümek. 3. Uymak.

inan-, inanmag (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** İnanmak, güvenmek, ummak.

inek, iynek (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karaim Türkçesi) **:** İnek.

iñle- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** İnle-, acı, üzüntü belirten kesik sesler çıkarmak.

irı-, iri- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Erimek. 2. Mec. Yok olmak, bitmek, tükenmek, duygulanmak.

işil-, işırmag (Karaim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Karıştırmak, birleştirmek, birbirine geçirmek.

iye (Karaim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sahip, mal sahibi, bay.

K

kaba (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kaba, büyük, iri, hafif olduğu halde kalın ve hacimli olan.

kabuk (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kabuk, dış bölüm.

kabul (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** İmkan, yararlanılan uygun şart veya durum, olanak.

kaburġa, oŋarġa (Karaim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kaburga kemiği, böğür.

kadar (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kadar, hacim, ölçüsünde, derecesinde. 2. Süre belirtir, kadar. 3. Kader.

kantar (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kantar, tartma aracı. 2. Yığın, top.

kavġa, kawğa (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kavga, dövüş, çekişme, skandal.

kavra-, kawra- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kurumak, (bitki) suyu çekilip cansız duruma gelmek.

kavun, kawun (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kavun, güzel kokulu, sulu ve etli iri bir meyve.

kazan-, kazanmag (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kazanç sağlamak.

kerk, körk (Karaim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Güzellik.

kilisa, kilse (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kilise, Hristiyan tapınağı.

kum, xum (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kum, silisli kütlelerin, kayaların, doğal etkenlerle parçalanarak ufalanmasından oluşan, deniz kıyısı, dere yatağı vb. yerlerde çok bulunan, ufak, sert tanecikler.

kuvet, kuvvet, kuwat (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kuvvet, güç.

M

mırılda-, mırıllamag (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Mırıldamak, alçak sesle kendi kendine bir şeyler söylemek.

min (Karaim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bin, bir sayı birimi.

misik, mişik (Karaim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kedi.

O

oxşa-, oşamag (Karaim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Sevgi, şefkat belirtisi olarak elini bir şeyin üzerinde yavaş yavaş gezdirmek veya ona hafifçe vurak. 2. Benzemek, iki kişi veya nesne arasında ortak nitelikler bulunmak.

oyın, oyun (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Oyun, vakit geçirmeye yarayan, belli kuralları olan eğlence.

oyınçag, oyınçıx (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Oyuncak, oynayıp eğlenmeye yarayan her şey.

oyna- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Eğlenmek, vakit geçirmek. 2. Çocukların kendi arasında eğlenmesi.

oyuw (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Nakış, kumaş üzerine renkli iplikler ile yapılan işleme.

Ö

öç (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kumuk Türkçesi) : 1. Öfke. 2. Ödül. 3. Bahis. Keskin. 4. Heves.

öp- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Öpmek.

ör (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yükseklik, yukarı

örlen-, örmele- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Tırmanmak, el veya ayaklarıyla tutunarak dik bir yere çıkmak.

örten (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yangın.

örüş (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kumuk Türkçesi) : 1. Artış, yükseklik. 2. Mera, otlak.

ötgür (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kumuk Türkçesi) : 1. Cesur, kahraman. 2. Keskin

özge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bilinenden ayrı, değişik, farklı.

S

saġ, saw (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Sağ, diri, canlı. 2. Yön, sol karşıtı. 3. Tüm, tam, bütün.

saġ-, sawmag (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sağ-, sütünü akıt-

saġıt, sawut (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kap kacak, tabak. 2. Silah.

salkım (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Salkım.

salla- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sallamak, düzenli bir biçimde hareket ettirmek.

sansar, suwsar (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sansar, memeli bir hayvan türü.

sap, sapçık (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bitkinin gövde durumu alan bölümü.

sarar- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Sararmak, rengi sarıya dönmek (bitki) 2. Korku, coşku gibi sebeplerden yüz renginin solması (insan) 3. Sağlığı bozulmak.

segiz, sekız, sekiz (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sekiz sayısı.

sep-, sib-, sip- (Karaim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Serpmek.

sığır, sıyır (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sığır, boynuzlu büyük baş evcil hayvanların genel adı.

sığırçık, sıyırtġıç (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sığırcık kuşu.

sık (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sık, seyrek karşıtı.

sıra, sırda (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Yan yana, art arda olan şey veya kimselerin tümü, dizi. 2. Sınıfta kullanılan mobilya.

sızak, sızık (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çizgi, işaret, yol.

sille-, silte- (Karaim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sallamak.

soġan, soğan (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Soğan.

sol-, solmag (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Rengini yitirmek.

son, soñ (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Sonra, daha ileri bir zamanda, müteakiben. 2. Bir şeyin en arkadan gelen bölümü, bitimi, nihayet.

suver- suwurmag (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Savurmak, altüst etmek.

suvu- suwumag (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Soğumak, soğuk duruma gelmek.

süyek (Karaim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kemik.

T

tapta- (Karaim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Basmak, ayakla ezmek, çiğnemek, ezmek.

tauş, tawuş (Karaim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ses, hafif gürültü.

taux, tavuk, tawuk (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Tavuk, sülüngillerden, eti ve yumurtası için üretilen kümes hayvanı.

tavşan, tawşan (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Tavşan, eti yenen, hızlı koşan, postundan yararlanılan bir memeli türü.

tek, ték (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Tek, sadece. 2. Ancak, olsa olsa.

tel, téĺ (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Dikenli tel 2. Metalden yapılmış, kopmaya karşı bir direnç gösteren ince uzun nesne. 3. Telgraf. 4. İnsan saçının bir teli.

tınış, tiniş (Karaim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Nefes.

tiz (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Diz, kaval, baldır ve uyluk kemiğinin birleştiği yer.

tokı -, toxu- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Dokumak, örmek.

toprak (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Toprak, yer kabuğunun canlılara yaşama ortamı sağlayan yüzey bölümü.

tukur-, tükür (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Tükürmek.

tumluk, tümlük, tünülük (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çatı, baca, boru.

tuvar, tuwar (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) : Davar, mal, büyükbaş.

tün (Karaim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gece.

U

uçun (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** İçin, uğruna, yoluna.

ufak, uwak, yifayix (Karaim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Ufak, çok küçük, 2. Yaşı küçük olan.

utan- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Utanmak, mahcup olmak.

V

vızılda-, wızıllamag, wızıllaw (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Vız diye ses çıkarmak.

Y

yağ, yaw (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Bitkisel veya hayvansal ürün olan yağ 2. Savaş, vuruş.

yağ-, yaw- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gökten düşmek.

yağarlık, yakarlık (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yakacak, yakılan madde, yakıt.

yağla-, yawla- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yağlamak.

yağlıx, yavlık, yavluk, yawluk (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Baş örtüsü 2. Mendil, dokuma veya yumuşak kâğıt 3. Havlu.

yalagay, yalağay (Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yaltak, yaltaklanmayı huy edinen, dalkavuk**.**

yarat-, caratırğa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Allah'ın olmayan bir şeyi var etmesi, yaratmak.

yavaş, yawaş (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Hızlı olmayarak.

yeltirmen, yeĺtırmen (Karaim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Yel değirmeni.

yigirma, yigirmi (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yirmi.

yogurt, yoğurt, yuwurt (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yoğurt, sütün mayalanmasıyla elde edilen hayvansal gıda.

yurğan, yuwurğan (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yorgan, yatakta örtünmeye yarayan, içi pamuk, yün vb. şeylerle doldurularak dikilmiş geniş örtü.

yuvuk, yuwuk (Karaim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yakın, uzak olmayan.

yügürük (Karaim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çabuk giden.

10.4. HAZAR TÜRKÇESİ DEVAMI KABUL EDİLEN LEHÇELERDEN TESPİT EDİLEN ORTAK KELİMELER İÇİNDE ANLAMLARI AYNI OLAN KELİMELER

10.4.1. Dört Lehçede Aynı Anlamda Kullanılan Kelimeler

A

abzar (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** Avlu, Bir yapının veya yapı grubunun ortasında kalan üstü açık, duvarla çevrili alan.

al (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Ön, önde, öndeki.

al-, alırġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Almak. 2. Bir şeyi bulunduğu yerden ayırmak.

aladay, alay, olay, ole (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Böyle, öyle, o denli, o kadar, onun gibi, ona benzer.

alma (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Elma.

ana (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Anne, ana.

arba, araba (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Araba, her türlü kara taşıtı.

arga, arḳa, arxa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Arka . 2. Tepe sırt.

art (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Art, arka, geri, sonunda.

aş (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Yemek. 2. Ekmek, yiyecek, aş, gıda, yem.

at (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** At, binek hayvanı.

ata, ataçıx, atay, eti (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ata, baba, dede, cet, soy.

av-, avdar-, awdarmag (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) 1. Yıkmak, devirmek, devrilmek, yıkılmak. 2. Karıştırmak, alt üst etmek.

aylan-, aylanmag (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Dönmek, kendi ekseni üzerinde veya başka bir şeyin dolayında hareket etmek.

B

baba, babay (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çocuğu olmuş erkek.

ber-, berirge, beriv (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Vermek.

bet (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Beniz, yüz.

bil-, bilirge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Bilmek. 2. Anlamak.

bir (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bir.

biz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Biz**,** şahıs zamiri.

bolġa-, bulġa-, bulġat- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çevirtmek, karıştırmak, zarar vermek, bulandırmak, karartmak.

boron, burun, burunçıġ, murin (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Burun.

boyın, boyınçıġ, boyınçık, boyun, buyun, moyin, muyin (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Boyun.

böl-, bül- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bölmek, bir bütünü iki veya daha çok parçaya ayırmak, taksim etmek.

bu (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bu, işaret zamiri ve sıfatı.

bulay (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Böyle, bunun gibi, buna benzer.

butarga, butay, puta- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Buda-, kırp-, yeni filiz sürmesi için bir bitkinin dallarını kes-

buyur-, buyurmag (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Buyurmak, emretmek.

buz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Buz, donarak katı duruma gelmiş su.

bütev, bütün (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bütün, hep, tamam.

C

cıwullamag, cuwullamag ,çüvülde (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Cıvıl cıvıl ötmek, cıvıldamak.

cıy- , cıyılırġa, cıymag, yiyil- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Toplamak, bir araya getirmek, yığmak.

cibin, çibin, çibin (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sinek.

Ç

çaçmak, çeç-, saç- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Saçmak, dağıtmak, yaymak, serpmek.

çal-, çalmag (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Müzik aleti çalmak. 2. Çalmak, hırsızlık yapmak**.**

çalı, çali, cadur, cıdır (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çalı, odunsu bitki

çıray (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yüz, çehre, surat, kişi.

çoçga, çoçka, çuşka (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Domuz.

çubuk, çubuk, çibik, çıbık (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Baston, değnek, sopa**.**

D

dam, tam, tem (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Dam, çatı.

daş, taş (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kimyasal veya fiziksel durumu değişiklikler gösteren, rengini içindeki maden, tuz ve oksitlerden alan sert ve katı madde.

de- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Söylemek, söz söylemek.

demir, temir (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Demirden yapılmış.

deñiz, dinkiz, teñiz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Deniz, Yer kabuğunun çukur bölümlerini kaplayan, birbiriyle bağlantılı, tuzlu su kütlesi.

dırek, terek, tirek (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kırdaki büyük ağaç.

dur-, tur-, tuturġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Hareketsiz olmak, yürümez olmak. 2. Beklemek, kalmak, dikilmek.

G

gade, gence (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Küçük kardeş.

ganna, kıska, kiska, ḳısha (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kısa.

gara, kara, ḳara (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kara,en koyu renk, siyah. 2. Mec. kötü, uğursuz, sıkıntılı.

garşı, karşı, karu, ḳarşı (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:**1. Bulunan yere göre önde, ileride olan. 2. Karşıt, zıt, muhalif 3. Bir şeyin, bir yerin, bir kimsenin, esas tutulan yüzünün ilerisi.

gart, kart, ḳart (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yaşlı, gençliği ve körpeliği kalmamış.

gat-, kat- ḳatarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** İlave et-

gat, kat, ḳat (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kere, defa. 2. Üst üste konulmuş şeylerden her biri, bir yapıdaki daire.

gatın, ḳatın, xatın, xatun (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Bayan, kadın, hanım. 2. Eş, zevce.

gaya, kaya, ķaya (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kaya.

geçe, kiç (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gece.

gel-, geĺ- kelirge, kil-, kel- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bir yere gitmek, varmak, gelmek.

gelin, geĺın, kelin (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gelin, evlenmek için hazırlanmış, süslenmiş kız.

geltir-, ketir- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Getirmek.

gıcırmag, kıçır- kiçkir-, ķıçırırġa : (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sevinçle bağırıp çağırmak, haykırmak.

gıya, kılıy, kiyiş, kıyış, ķıyav (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bükük, eğri büğrü, kusur, çatlak.

gızmag, kız- kiz- ķızġanırġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Isınmak. 2. Öfkelenmek.

giççi, kıçkené, kiçi, kiçkene, kikçine, kişkene, küçük (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Küçük, boyutları benzerlerininkinden daha ufak olan, büyük karşıtı.

gişi, kışı, kişi (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kişi, kadın veya erkeğe verilen genel ad.

giyew, küyuv, küyüv (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Damat, güvey, nişanlı.

gol, kol, kul, ķol (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kol, omuz başından parmak uçlarına kadar olan bölüm.

golaç, ķulaç, kolaç, kulaç (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kulaç, eski bir uzunluk ölçüsü.

goĺmek, gölen, koĺmek, kölek, kölmek (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gömlek.

goltug, koltıx, ķoltuķ (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Omuz başının altında, kolun gövde ile birleştiği yer, koltuk.

gonmag, kon-, ķonarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Konmak.

gop-, kop-, kub-, ķop- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kopmak.

gostér-, görset- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Göstermek, görülmesini sağlamak.

goymag, guymag, koy-, kuy-, koy-, ķoyarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Bırakmak, terk etmek. 2. Vermek. 3. Koymak.

gozu, koçanay, kozu, kozuçık, ķozu (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kuzu, koyun yavrusu.

gök, kok, kök, kük (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Mavi, gökyüzü, sema. 2. Yeşil. 3. Hamak, budala. 4. Çivit, çivitlemek.

gölentgi, kölge, köletke (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gölge, güneş ışınlarının ulaşmadığı yer.

göm-, kom-, kömerge, küm- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gömmek, toprağın içine koymak, toprakla örtmek.

göter-, kotér-, köter-, küter- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kaldırmak, yukarı yükseltmek.

göz, köz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Göz, görme organı.

gulag, kulak, ķulaķ (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kulak.

gun, gün, kün (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Gün, zaman, sıra, gündüz. 2. Zaman.

guş, kuş, kuşçık, ķuş (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kuş.

gürle-, ġorle-, kükre-, köküre- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gürlemek, kalın ve gür ses çıkarmak.

H

horaz, xoraz, xoroz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Horoz, tavuğun erkeği olan kümes hayvanı.

İ

iç (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Herhangi bir cismin veya alanın sınırları arasında bulunan bir yer, dış karşıtı, içeri.

ine , iyne, yine (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** İğne.

K

kala, kale, ḳala (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kale, taş duvar, hisar.

kalay, ḳalay (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kalay, kolay işlenebilen, yumuşak bir element.

kalk-, kalkmak, ḳalḳarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kalkmak, yukarı yükselmek. 2. Uyanarak yataktan ayrılmak. 3. Hareket et-, bulunduğu yerden ayrılmak.

ḳapu, gapu, kapi, kapu (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kapı, açılıp kapanan kanat, döşeme kapısı.

kardaş, gardaş, gurdaş, ḳarnaş, ḳarındaş (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kardeş. 2. Küçük birader. 3. Arkadaş, koldaş.

kese, kise (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Cepte taşınan içine para gibi şeyler konulan, kumaş ya da örgüden torba.

kındık, gindik, kindik, künlük (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Göbek, karın.

kız, ḳız, gız, kız, kızçık, kızçıx, kızlıx, kiz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kız, dişi çocuk.

kiyiz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Keçe, yapağı veya keçi kılından elde edilen kaba kumaş.

koş-, goşmag, ḳoşarġa kuş- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. İlave et-, ekle-, kat-, ula- 2. Koş-, bir yere ivedilikle git-

kursak, kursak, kursax (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kursak, mecazen karın, karın bölgesi.

M

mıyıg, mıyık, mıyıx, miyik (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bıyık, üst dudak üzerinde çıkan kıllar.

N

ne, né (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Hangi şey, ne.

neçe, neçagı, nice (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kaç.

O

ogi, öge, ögey (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Üvey, öz olmayan.

oĺçe-, ölç-, ölçe-, ölçemek, ülçe- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ölçmek, birimi kıstas alarak derecelendirmek.

olturmag, oltururġa, otur-, ultur- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Oturmak, vücudun belden yukarısı dik duracak biçimde bir yere yerleşmek.

orman (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Orman, ağaçlık.

Ö

ögüz, üküz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Öküz, boğa.

öl-, ölürge, ül-, oĺ- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ölmek, hayatı sona ermek.

ölçe, ölçew, ölçi, ülçeü (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ölçü, bir niceliği, o nicelik için kabul edilmiş birimlerden birine göre oranlayarak değerlendirme, mizan.

S

salgim, salkın, salķın (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Serin, soğuk, taze.

sayla- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Seçmek, birine oy vererek bir göreve getirmek.

sen (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Tekil ikinci kişiyi gösteren zamir.

sınmag, sındırırġa, sin-, sindir- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kırmak, vurarak veya ezerek parçalamak.

siz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çoğul ikinci kişi zamiri.

sor-, sora-, sura-, sorarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sormak, sual etmek.

süt (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kadınların ve memeli dişi hayvanların yavrularını beslemek için memelerinden gelen, besin değeri yüksek beyaz sıvı.

Ş

şo, şol, şu, şul (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yerde, zamanda veya söz zincirinde biraz uzak olanı belirten işaret sıfatı.

T

tabarġa, tap-, tab- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bulmak, keşfetmek, bir şeyin sonucuna ulaşmak.

tahta, takta, taxta (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Tahtadan oluşmuş yüzey.

tamçı, tamçi, tamla (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Damla.

tan, taŋ (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Güneş doğmadan önceki alaca karanlık. 2. Sabah.

tar (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Dar, geniş karşıtı.

taşı-, taşırġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bir şeyi bir yerden alıp başka bir yere götürmek.

tay (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Üç yaşına kadar olan at yavrusu.

tiri (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Diri, canlı.

toy (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Düğün, ziyafet, şölen, yemekli eğlence.

töbe, tepe, töpe (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bir şeyin en üstteki bölümü (gök yüzü), tepe.

tut-, tutarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Elde bulundurmak, ele almak.

tüş (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Düş, rüya, hayal, gerçekleşmesi istenen şey umut.

tüş-, tüşerge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Bulunduğu yerden dengesini yitirerek yukarıdan aşağıya düşmek. 2. Tutunduğu yerden ayrılarak dayanağını yitirip düşmek.

U

uç, üç (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Üç sayısı.

uyu-, yugla-, cuḳlarġa, yuxla- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Uyumak, uyku durumunda olmak.

uzak, uzaḳ, yırag, yırax, yirak (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yakın karşıtı, gidilmesi çok süren, çok ötelerde bulunan, uzak.

Y

yabuş-, yapış-, cabışırġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yapışmak, sıkıca yakalamak, tutmak.

yala-, yala-, calarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bir şeyin üzerinden dilini sürüp geçirmek.

yalġiz, yalġiz-ġina, yalıñız, yañız, canız (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yalnız, yanında başkaları olmayarak.

yaman, caman (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kötü, fena, öfkeli.

yaŋa, yañı, yeñi, canı (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yeni, biraz önce, çok zaman geçmeden.

yay-, cayarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bir şeyi açarak, bir alanı örtecek biçimde düzelterek ser-

yek-, yik- cegerge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Atı arabaya koşmak.

yel, yelçik, <u>c</u>el (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Rüzgar, yel.

yen-, yeŋ-, yin, yeñ-, <u>c</u>energe (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Savaş veya yarışmada üstünlük sağlamak, üstün gelmek.

yer, yir, <u>c</u>er (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Bir olayın geçtiği veya geçeceği bölüm, alan, mahal. 2. Gezinilen, ayakla basılan taban, alan. 3. Ekime el verişli toprak parçası, arazi, toprak.

yet-, yit-, yit-, <u>c</u>eterge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yetmek, yeter olmak, kafi olmak.

yıġ-, yık-, yimer-, <u>c</u>ıġarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yıkmak, yok etmek, imha etmek, ortadan kaldırmak, tahrip etmek.

yılamag, yıġla-, yila-, yila-, <u>c</u>ıllarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ağlamak.

yıltıra-, yıltınlamag, <u>c</u>ıltırarġa, sarırġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Parlamak, güçlü bir ışık çıkarmak, ışık saçmak.

yırt-, yırtmag, yirt-, <u>c</u>ırtarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yırtmak.

yibek, yifek, yıpek, yipek, <u>c</u>ibek (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** İpek.

yigirma, yigirmi (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yirmi.

yol, yul, <u>c</u>ul (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yol, yerleşim alanlarını bağlamak için açılmış ulaşım şeridi.

yolıx-, yoluġmag, <u>c</u>oluġurġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** İsabet etmek, karşılaşmak.

yomag, yomak, yumak, <u>c</u>omaḳ (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Hikaye, öykü, efsane.

yor-, yora-, yormax, <u>c</u>oralarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yor-, çöz-, tahmin et-, açıkla-, yorumla-, tabir et-, göster-, işaret et-, ima et-, anlam çıkar-

yuku, yuxu, <u>c</u>uḳu (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Uyku, her türlü etkinliğin büyük ölçüde azaldığı dinlenme durumu.

yum-, cumarga (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sıkarak kapalı duruma getirmek.

yürek, yürek, cürek (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Bir kimsenin ruhsal yönü, gönül. 2. Kalp.

yürü-, cürürge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Adım atarak ilerlemek, gitmek. 2. Yayan gezmek, yayan gitmek.

10.4.2. Üç Lehçede Aynı Anlamda Kullanılan Kelimeler

A

aç- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Bir şeyin kapalı durumuna son vermek.

aç (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Karın açlığı, tok karşıtı.

açıv, açu, açuv (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Öfke, kızgınlık, hiddet.

aġa, aġay (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Ağabey, ağa, kardeş, amca, dayı. 2. Ağa olmak. 3. Ağa, halk arasında sayılan ve sözü geçen, varlıklı kimse.

aġaç, aġaççık (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ağaç.

ak-, agmag, aġarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Akmak.

alda-, aldamag, aldarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Aldatmak. 2. Kandırmak.

almas (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Elmas, değerli bir taş.

anîsi, ansi, anavu, anaw (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Şunu, şusu. 2. Bu, o. 3. Orası

arış, ariş (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** Araba oku, dingil.

art- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Artmak, eskisinden daha çok çoğalmak. 2. Güçlenmek. 3. Savurmak.

ayt-, eyt- (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Söyle- 2. Mec. Herhangi bir şeyi bildirmek, anlatmak.

az-, azarġa, azmaḳlıḳ (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Arıklanmak, zayıflamak.

B

bağır-, bagırmag, bağırmag (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bağırmak, yüksek ve gür ses çıkarmak, haykırmak.

baka (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kurbağa.

bala (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çocuk, yavru.

bay (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Zengin, varlıklı.

baytal (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Atın soyu, kısrak.

beri, berli (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Beri, buraya. 2. Bu yanda, bu yakada. 3. Konuşanın önündeki iki uzaklıktan kendisine daha yakın olanı.

biç-, biçerge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kesmek. 2. Ot biçmek, oraklamak, tırpanlamak.

bit- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sona ermek.

bit, bitçik (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bit, tahtakurusu.

bol-, bolurga, bul- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Olmak.

bol-, bul- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Bulmak.

bora, boran (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Bora, genellikle arkasından yağmur getiren sert rüzgâr. 2. Boran, şiddetli kar yağışı.

borbay (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Baldır, ayak baldırı. 2. Kuvvet, servet, sağlık.

borç (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Borç, kredi, ödenmesi gerekli para veya başka bir şey. 2. Vazife, mecburiyet. 3. Vecibe, taahhüt.

boy (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Yol, ırmak, sahil, kenar, deniz kıyısı.

burç (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Biber.

C

carlı, yarlı, xarlı (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Fakir, yoksul.

cayav, yayav, yeyev (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Yayan, yürüyerek.

cır, yır (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) : Şarkı, türkü, şiir.

cibiw-cibiw, cip-cip, çipçe, çipçeçik (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Civciv, piliç.

Ç

çag, çağ, çak (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Zaman, dönem, çağ.

çagir- çağırmag (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çağırmak, davet etmek.

çalaş (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çalı çırpıdan yapılmış kulübe.

çalın- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Vurarak veya sürtünerek ses çıkarmak.

çalış- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çalışmak, emek harcamak.

çana (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kızak, kar veya buz üzerinde kaydırılan tekerleksiz taşıt.

çay (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çay, içecek.

çayna- , çaynamak, çaynarga (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çiğnemek.

çek (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Hudut, sınır, uç, kenar, son.

çelek (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kova, su kovası.

çolpan (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sabah yıldızı, Venüs.

çomuç, çomiç (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kepçe.

çöl, çöllik (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çöl, kumluk, susuz ve ıssız geniş arazi, sahra.

D

d'ilek, tilek (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Dilek, istek, talep, rica.

déĺı, teli (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Deli, aklını yitirmiş olan.

dış, tış (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bir alanın sınırları içinde bulunmayan, harici, dışarı, dış çevre, dış yer.

dogme, t'üme, tume , tüyme (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Düğme.

dol-, tol-, tolarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Dolmak, dolu duruma gelmek.

duşın-, tüşün- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Düşünmek, düşünce üretmek, fikir üretmek, zihnî yetiler oluşturmak, muhakeme etmek, anlamak.

dok-, tögerge, tök- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Dökmek, akıtmak, düşürmek, boşaltmak.

doşe-, töşe-, töşerge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bir tabanı çeşitli yapı gereçleriyle kaplamak.

doşek, toşek, töşek (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Döşek, yatak.

E

eger, éger, eğer, iyer, yer (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Eyer, binek hayvanlarının sırtına konulan nesne.

ek-, ik-, üt- (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bir bitkiyi üretmek için toprağa tohum atmak veya gömmek.

ékı, iki (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** İki.

eli, endi (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Şimdi, şu anda içinde bulunduğumuz zamanda.

en- (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** İnmek.

er, ir (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Koca, eş. 2. Yiğit, er.

erte, erten (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Erken, sabah.

es, és (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Es, akıl, hafıza, bellek.

esen, isen (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sağ, hiçbir hastalığı olmayan, sağlıklı, sıhhatli.

esgi, esgi-, iski (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Eski.

et-, it- (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bir işi yapmak.

ez- (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Üstüne basarak veya bir şey arasına sıkıştırarak, biçimini değiştirmek.

G

gaçmag, kaç- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kaç-, bulunduğu yerden ayrılmak, firar etmek.

gap, kap, ḳab (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kap.

gapġaç, kapak, kapax, ḳapaḳ, ḳaphaḳ (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kapak.

gar, kar, ḳar (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kar, havada beyaz ve hafif billurlar biçiminde donarak yağan su buharı.

garġa-, ḳarġa- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Beddua, lanet.

garışmag, ġarış-, karış-, ḳarışırḳa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** İlgilenmek, müdahale etmek, karışmak.

garmag, ġar-, ḳarmarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Karmak, karıştırmak.

gartıllamag, kaltıra-, ḳaltırarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çok üşü-, titre-, ürper-

gaş, kaş, ḳaş (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kaş, gözlerin üzerinde kemerli birer çizgi oluşturan kısa kıllar.

gaşıg, kaşix, kaşık, kaşıx, ḳaşıḳ (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kaşık.

gattı, ḳatı, kattı (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Katı, sert, yumuşak karşıtı.

gayt-, kayt- (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Geri dönmek, dönmek.

gebek, kebek (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kepek, Un elendikten sonra, elek üstünde kalan kabuk kırıntıları.

geç-, keterge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Geçmek, bir yeri aşmak, öbür yana ulaşmak.

geçik-, keçik-, keçigirge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gecikmek, geç kalmak, herhangi bir işi kararlaştırılan zamandan sonra yapmak.

geme, gemı, keme (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gemi.

gemir-, kimer- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çiğnemek, kemirmek.

gerek, kerek (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gerek, bir şeyin yapılabilmesinin veya olabilmesinin bağlı olduğu şey, lâzım, icap.

ges-, kes-, keserge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kesmek.

get-, keterge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gitmek, yitirmek, kaybetmek.

geter-, geterge, kiter- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Gidermek. 2. Uzaklaştırmak.

gezik, kere (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kez, defa, sefer.

gış, kış, ķış (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kış, yılın en soğuk mevsimi.

gir-, kir- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Dışarıdan içeriye girmek.

gişi, kışı, kişi (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kişi, kadın ve erkeğe verilen genel ad.

giy-, kiy-, kiyinirge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Giymek.

goçgar, ķoçhar, kuç (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Damızlık erkek koyun, koç. 2. mec. Sağlıklı, gürbüz genç erkek.

golay, kolay, ķolay (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kolayca sıkıntısız bir biçimde, basit.

gorgmag, kork-, korx-, korx- ḳorḳarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Korkmak, korku duymak, kaygı duymak, endişe etmek, ürkmek, dehşete kapılmak.

gorumag, kıyna-, ḳorurġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:**Koru-, esirgemek.

gotır-, gotur-, kötür-, ḳötürürġe (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Götürmek, taşımak, ulaştırmak.

goy, goyun, koyçık, koy, ḳoy (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Koyun.

gozet-, gözet- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gözetmek, beklemek.

göç-, göç, goç (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Oturduğu yerden başka bir yere gidip yerleşmek.

göl, köl (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Göl.

gör-, gor-, kör- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Görmek, göz yardımıyla bir şeyin varlığını algılamak, anlamak, kavramak, sezmek.

göre, köre (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Göre, uygun olarak, bir şey uyarınca, gereğince.

göz, köz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Göz, görme organı.

guçag, ḳuçaḳ, kucak (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kucak, açık kollarla göğüs arasındaki bölüm.

guguk, gügük, kuku, kuku-kuşı (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Guguk kuşu.

gul, ḳul, kul (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kul, Allah'a göre insan 2. Birine özveri ile bağlanmış kişi.

gurmag, kur-, ḳurarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Meydana getirmek, yap-, oluştur-, inşa etmek, hazırla-

guru, kuru, ḳuru (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kuru, ıslak olmayan.

gusmag, kus-, ḳusarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kusmak, istifrağ etmek.

gutġarmag, kutur-, kutkar-, kurtar-, kurtar- (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kurtarmak, bir canlıyı bir felaketten, tehlikeden veya zor durumdan uzaklaştırmak.

gutlamag, gutlaw, kutla- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kutlamak, tebrik etmek.

guyrug, kuyruk, kuyrux (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kuyruk, hayvanların çoğunda gövdenin art yanında bulunan, omurganın uzantısı olan uzun ve esnek organ.

güç, kuç, küç (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Güç, zor, yapılması zor, çetin.

güdirdi, güdürdü, gürüllew (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kütürtü, gürültü.

gügürçün, köġırcın, kögürçün (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Güvercin.

gümüş, kümüş (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gümüş.

güneş, küneş, kuyaş (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Güneş.

güy-, küy- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yan-

güz, küz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Güz, yaz ile kış arasında yer alan mevsim, sonbahar.

H

harbuz, xarbuz, xarpuz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Karpuz.

honşu, konşu, xonşu (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Komşu.

İ

ışıltırga, işımag, işk- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ovmak, ovuşturmak, ütülemek, sürtmek, rendelemek.

ızın, izin, iznu (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** İzin, bir şey yapmak için verilen veya alınan müsaade.

iç (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Herhangi bir cismin veya alanın sınırları arasında bulunan bir yer, dış karşıtı, içeri.

iç- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bir sıvıyı ağza alıp yutmak.

ince, inci (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** İnci, boncuk.

ince, inçe inçke, niçke (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** İnce, kendi cinsinden olanlara göre, dar, ve uzun olan, kalınlığı az olan.

iprax, oprax, opurag (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çamaşır, giyim**.**

isi-, issilerge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Isımak. 2. Sıcak olmak.

iş (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yapılan şey, davranış, çalışma. Üretim.

K

kabar-, kabarmak, koŋora- (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kabarmak, hacminin artması, şişmek, genişlemek.

kaç, ḳaç (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) *"Kaç?",* herhangi bir şeyin niceliğini sormak için kullanılan soru sıfatı.

kal-, ḳalarġa, kal- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kalmak.

kala, kale, ḳala (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kale, taş duvar, hisar.

kalam, kalem, ḳalam (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kalem.

kalın (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kalın, ince karşıtı. 2. Başlık, başlık vermek.

kalpak (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kalpak, başlık.

kamçı, kamuçı (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kamçı, bir ucuna deri, ip vb. bağlı, vurma, dövme aracı.

ḳan, kan, ġan (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) : Kan, atardamar ve toplardamarların içinde dolaşarak hücrelerde özümleme, yadımlama görevlerini sağlayan plazma ve yuvarlardan oluşmuş kırmızı renkli sıvı.

kanat, kanét, ġanat, ķanat (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kanat, kuşlarda uçmayı sağlayan organ.

karandaş (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kurşun kalem.

kaygı (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kaygı.

kaymak, ķaymaķ (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kaymak.

kayna-, ķaynarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kaynamak, belli bir dereceyi geçirmek.

kaz- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kazmak.

kaz, ķaz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kaz, perde ayaklılardan, uzun, beyaz veya gri boyunlu, suda ve karada yaşayan, uçan, yabani veya evcil kuş.

kaza, kazawat (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kaza.

kazak (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kazak halkı. 2. Irgat, köle.

kazan, kazan, ķazan (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kazan, çok miktarda yemek pişirmeye veya bir şey kaynatmaya yarayan büyük, derin kap

kazık, ķazıķ (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kazık, toprağa çakılan sivri çubuk.

kazma, kazıv (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kazma, ağaç saplı demir araç.

kebek, kepek (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kepek.

kem (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Noksan, eksik, kötü, fena.

kırpık (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kirpik.

kibik, kimik, yimik (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gibi, ...e benzer.

kim (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Hangi kişi anlamında cümlede özne, tümleç, yüklem, nesne görevinde kullanılır.

kir (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Herhangi bir şeyin veya vücudun üzerinde oluşan, biriken pislik.

kis-, küs- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Küsmek, gücenmek, darılmak.

köküs, kökürek (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Göğüs.

kömür (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kömür.

köpür (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Köprü.

kör (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kör, görme duyusu olmayan, görmez.

körpe, kurpe (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Körpe, genç, taze, hayvanlar için, büyümemiş.

kurı-, gurumag, ḳururġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kuru-, ıslaklığını yitir- 2. Cansız duruma gel-, öl-, yok ol-

kurşun (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kurşun, mermi.

kül- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gülmek.

kür (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gür, bol ve güçlü olarak çıkan veya fışkıran.

kürek (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kürek.

küreş, küreşirge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Mücadele.

küt- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gütmek, otlatmak.

M

maymul, maymun (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Maymun, memeli bir hayvan türü

men (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ben, şahıs zamiri.

mındağı, mındaki, mında, munda (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Buradaki.

miy (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Beyin, kafatasının üst bölümünde beyin zarı ile örtülü, iki yarım yuvar biçiminde sinir kütlesinden oluşan, duyum ve bilinç merkezlerinin bulunduğu organ, dimağ.

mugreş-, müñ'üre- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Böğürmek, inek mölemesi.

müñüz, müyüz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Boynuz.

N

neçe, neçagı, nice (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kaç.

O

og, ok, oḳ (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ok, yayla beraber kullanılan silah.

oġarı, yokarı, yuġarġa, yuġari (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Bir şeyin üst bölümü, aşağı karşıtı.

oglav, oktava, oxlov (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Oklava, hamur açmaya yarayan alet.

oksür-, öksür-, yötkür-, c̲ötgürürge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Öksürmek.

oksüz, öksüz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Öksüz, anası ölmüş olan.

oku, oxu, oḳurġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Okumak.

on, oñ, oñġ (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sağ, sağ taraf.

oram, uram (Karaçay-Malkar Türkçesi, , Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sokak

ordék, ördek (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ördek, evcil ve yabani türleri bulunan su kuşu.

ormag, orurga, ur- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kesmek, ekin biçmek.

orta (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Orta.

orun, urun (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yer, mevki.

os-, ös- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Büyümek, yetişmek.

ot, otçık (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ot, küçük bitki.

otız, otuz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Otuz.

otla- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Otlamak, dolaşarak ot, çimen, yaprak vb.' ni yemek.

ozmag (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. İleri geçmek 2. Geçmek (zamanın hakkında).

Ö

ölet (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kötü şişkinlik, kanser.

öpke (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Öfke, kınama, kızma.

öz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kendi.

S

saķ, sak (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Sak, giz. 2. Dikkatli, tedbirli.

sakal, sakalçık (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sakal, yetişkin erkeklerin yüzünde çıkan sert kıllar.

saķat, sakat (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sakat, vücutta hasta veya sakat bir yanın olması**.**

sal- (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Koymak, salmak.

san, sanaw (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sayı, rakam.

sandık, sandıklar, sanduk, sandıķ (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sandık, içine çeşitli şeylerin konduğu eşya.

sarı, sari (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Renk,sarı.

sat-, satarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Satmak, bir değer karşılığında bir malı alıcıya vermek.

seksan, seksen (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Seksen.

semir-, semirirġe (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Şişmanlamak, semizlemek.

semiz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Şişman.

sen (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Tekil ikinci kişiyi gösteren zamir.

ses (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ses, kulağın duyabildiği titreşim.

sev-, süy-, suv-, süv (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sevmek, sevgi ve bağlılık duymak.

sevin-, süyün-, süyünürge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sevinmek, mutlu olmak.

sevinç, süyünç (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sevinç, coşku.

sıġ-, sıġa-, sıymag, sıyırırġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Sıyır-, yukarı doğru çekmek.

sıġarġa, sık-, sıkmag (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bunaltmak, zorlamak, sıkmak.

sınarġa, sina- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Tecrübe etmek, denemek.

sır (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sır, gizem.

sıy (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Saygı. 2 Şan, şöhret, şeref.

sibirtgi, sipirtki (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Süpürge

sinerge, sin-, siŋ- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sinmek, kaybolmak, saklanmak.

sinir, siñir (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Sinir, duyu ve hareket uyarılarını beyinden organlara, organlardan beyne ileten beyazımsı teller ve bu tellerin oluşturduğu demet, kıkırdak. 2. Damar.

siyrek, zirek (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Seyrek, aralıklı sık karşıtı. 2. Nadiren.

sogur, sokur (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kör.

sol (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sağ karşıtı.

sorav, soraw, soruv (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Soru, sual.

soz, söz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Söz, bir düşünceyi eksiksiz olarak anlatan kelime dizisi.

sög-, sögerge, sök- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sövmek, küfür etmek, kötülemek, iftira etmek, beddua etmek.

sön-, sönerge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yanmaz, aydınlatmaz, parlamaz olmak.

söyle- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bir düşünceyi ileri sürmek, söylemek.

su, suv, suw, suy (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sıvıdan oluşan kitle, deniz, akarsu.

suġarġa, suk- sukmag (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sokmak, iğnelemek.

sür- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Pulluk veya sabanla toprağı işlemek, toprağı işlemek.

sürt-, sürterge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bir şeyi ovarak gıcırdatmak, cilalamak, sürtmek.

Ş

şapır şupur, şıpır şıpır (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Şıpırtı, şıpırdama sesi.

şaş-, şaşı- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Şaşkın duruma gelmek, hayret etmek. 2. Aklını kaçırmak, delirmek.

şiş-, şişerge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Hacmi büyümek, genişlemek, şişmek.

T

tabarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bul-, keşfetmek.

tamaķ, tamak (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ağız boşluğunun tavanı.

tamar, tamır, tamur (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kök. 2. Damar.

tamçı, tamçi, tamla (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Damla.

tanı- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Daha önce görmüş olmak, ilişkisi bulunmak.

tara- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Tarakla taramak, karışıklığını gidermek.

taraḳ, tarak (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Tarak, saç taramak için kullanılan araç.

tarla, tarlaw, tarlav (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Tarla, tarıma elverişli toprak parçası.

tart-, tartarġa, tartmag (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Çekmek, sürüklemek. 2. Tartıda ağırlığını ölçmek.

tatlı (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Güzel, hoş, insanı çeken, göze kulağa hoş gelen.

tayan-, tayandırırġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Dayanmak, yaslanmak, dayamak.

tegenek, tıkenek (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Diken.

ter (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ter, deriden çıkan sıvı.

teren, téren (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Derin, dip, dibi yüzeyinden veya ağzından uzak olan.

teri (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Deri, insan ve hayvan vücudunu kaplayan tabaka.

ters (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gerekli olan duruma karşıt.

teşerge, teşmek, tiş- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Deş-, yırt-, böl-

tırnaḳ, tırnak, tuyak (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** İnsanda ve birçok omurgalı hayvanda parmak uçlarının dış bölümünü örten boynuzsu tabaka

tız-, tiz-, tizerge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Dizmek, koymak, sıralamak, yerleştirmek.

tierge, tiy- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Dokunmak, temas et-

tigerge, tik- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Dik-, bir bitkiyi toprağa yerleştir-

til (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Dil, tat alma organı.

tile- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Dilemek, dua etmek.

tilki, tülkü (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Köpekgillerden, uzunluğu 90, kuyruğu 30 santimetre kadar, ırklarına göre çeşitli renklerde olan, ağız ve burnu uzun ve sivri, kümes hayvanlarına zarar veren, kürkü beğenilen bir memeli türü.

tiri (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Diri, canlı.

tirmen (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Değirmen.

tiş (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Diş, ağız içindeki öğütmeye yarayan organ.

tişle-, tişlerge, tişne- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Dişlemek, bir şeyin bir parçasını ısırmak veya koparmak.

titirerge, titre- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Titremek, kaslar hızlı küçük kasılmalarla sarsılmak.

tob, top (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Top, küre şeklinde bir çeşit oyuncak. 2. Gülle veya şarapnel atan ateşli silah.

toḳ, tok (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Aç olmayan, tok

tokta- (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Dur-, bir yerde bir süre oyalanmak, eğlenmek, eğleşmek, tevakkuf etmek

tolu (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Dolu, içi boş olmayan, dolmuş durumda olan.

topla-, toblarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bir araya getirmek, toplamak.

torġay, torġayçık, turġay (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) : Serçe kuşu.

toy- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Doy**,** bir ihtiyacını yeteri kadar karşılamak.

toy (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Düğün, ziyafet, şölen, yemekli eğlence.

töle-, tüle- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Öde-

tuban, tuman (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Duman, sis.

tukum, tuxum (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Tohum, meyve, evlat, nesil, soy.

turna (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Turna kuşu, turnagillerden,

tut-, tutarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Elde bulundurmak, ele almak.

tuz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Tuz, yemeklere tat vermek için kullanılan mineral.

tübek, tüfek, tüfenk (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Tüfek, ateşli silah.

tüy- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Dövmek.

tüz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yüzeyinde girinti çıkıntı olmayan, düz.

U

ucuz, uçuz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Fiyatı yüksek olmayan, pahası az, düşük fiyatlı.

uç-, uçarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Uçmak, havada yol almak.

ulak (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Keçi yavrusu, oğlak.

ulan, oġlan (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Oğlan, oğul, erkek.

ullu, ulu, uluġ (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Büyük, ulu.

un (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Un, öğütülmüş tahıl.

unut- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Unutmak, aklında kalmamak, hatırlamamak.

urla-, urlarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çalmak, hırsızlık yapmak.

uzat- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bir şeyi vermek için birine yöneltmek.

uzun (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** İki ucu arasında fazla uzaklık olan, kısa karşıtı.

Ü

ü, üy, uy (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ev.

üfür-, ür- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Üfürmek, şişirmek.

üleşirge, üleş- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Dağıtmak, paylaştırmak, bölüşmek.

ülker, ilker (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ülker, Süreyya, boğa burcunda yedi yıldızdan oluşan takım, sabah yıldızı.

üs, üst (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bir şeyin yukarı doğru olan yanı.

V

vızılda-, wızıllaw, wızıllamag (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Vız diye ses çıkarmak.

Y

yabık, yabik, <u>c</u>abıḳ (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kapalı.

yaga, yaġa, <u>c</u>aġa, (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Yaka , giyecek yakası 2. Kıyı, kenar, çevre.

yaġmur, yañur, <u>c</u>anur (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yağmur, yeryüzüne düşen yağışın sıvı durumda olanı.

yak-, <u>c</u>aġarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yakmak, tutuşturmak.

yalan, yalġan, calan (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yalan, doğru olmayan söz.

yalanayak, yalınayax, calanayaķ (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ayağı çıplak.

yälin, yelin, yelin, celin (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Meme, hayvan memesi, atın memesi.

yalpak, yalpax (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yassı, yayvan ve düz.

yama-, yamal-, camarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yamamak, tamir etmek.

yan-, canarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kül durumuna geçip yok olmak. 2. Mec. Çok üzülmek.

yan, curt (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yan, taraf, ön, arka, alt ve üst dışında kalan bölümü.

yanaş-, cakşalırġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bir şeyin, bir kimsenin yanına gelmek.

yañıl-, canılırġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yanılmak, tanımayarak, niteliğini iyi anlamayarak aldanmak.

yañlış, canılıç, yañılış (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bir kurala, bir ilkeye, bir gerçeğe uymayan,aykırı olan,hatalı.

yara-, carargа (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yayarlı olmak, yarar sağlamak.

yasır, yesir, cesir (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Esir, tutsak, köle.

yay, yaz, caz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** İlkbahar ile sonbahar arasındaki sıcak mevsim, yaz.

yaz-, cazarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sözü, düşünceyi özel işaret veya harflerle anlatmak.

yazı, yazıw, caza (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Düşüncenin belli işaretlerle tespit edilmesi, yazmak işi 2. Mec. Alın yazısı, yazgı.

ye-, yiy- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ağızda çiğneyerek, yutmak.

yedı, yedi, yetti, ceti (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yedi, altıdan sonra gelen rakamın adı.

yelke, yilke, yilki, celke (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Omuz, ense.

yemiş, cemiş (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Meyve.

yen, yeñ, cen (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Elbise kolunun el üzerine gelen kısmı.

yetmış, yetmiş, cetmiş (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yetmiş.

yıber-, yiber- (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Göndermek, yollamak.

yıl, cıl (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yıl, sene, başlangıç tarihi belli olmayan on iki aylık süre.

yılan, cılan (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yılan.

yıldız, yulduz, culduz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bir çok kısa çizgi veya üçgenden oluşan şekil.

yılı, yıllı, cılı (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sıcak, ılık.

yımırta, yımırtga, cumurtha (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yumurta.

yımşa-, yımışamag, cumuşarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yumuşamak, hafiflemek.

yolıx-, yoluġmag, coluġurġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** İsabet etmek, karşılaşmak.

yomag, yomak, yumak, comaḳ (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Hikaye, öykü, efsane.

yonmag, conarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yontmak.

yoymag, yuġalt-, coyarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** İmha etmek, yok etmek, ortadan kaldırmak, tahrip et-

yuk-, cuġarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bulaş-, başkalarına çeşitli yollarla hastalık geçmesi işi.

yuk, yük, cük (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yük, eşya.

yumarla-, yuvarla- (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yuvarlamak.

yumruk, yumuruk, yuduruk (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Parmakların kapanmasıyla elin aldığı biçim.

yun, cün (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Genellikle koyundan elde edilen hayvan tüyü.

yurt, curt (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** İnsanın doğup büyüdüğü, yaşadığı yer, memleket.

yut-, cutarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ağızda bulunan bir şeyi yutağa geçir-

yutum, cutum (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yudum, bir içişte yutulacak miktar.

yuz, yüz, cüz (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Yüz sayısı. 2. Yüzey, satıh

yuzuk, yüzük, cüzük (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yüzük, parmağa geçirilen halka şeklinde takı.

yuzum, yüzüm, cüzüm (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Üzüm, Asmanın taze veya kuru olarak yenilen ve salkım durumunda bulunan meyvesi.

yürek, yürek, cürek (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Bir kimsenin ruhsal yönü, gönül. 2. Kalp.

ya (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Seslenme ünlemidir 2. Bilinen, görülen hatırlanıp anlatılan bir olay sebebiyle sorulan başka bir konu için kullanılır.

10.4.3. İki Lehçede Aynı Anlamda Kullanılan Kelimeler

A

abdıra-, abdira- (Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Hayran olmak. 2. Korkmak, bir şeyden rahatsız olmak. 3. Şaşırmak, hayret etmek.

abrek (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kumuk Türkçesi)**:** 1. Eşkıya, yağmacı, yol kesici.

acıra-, acıramaklık, acırarga (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ayrılmak, ayrı düşmek.

adamak, adaş-, adaşmag (Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Yolunu kaybetmek, şaşırmak. 2. Yanılmak. 3. Deli olmak. 4. Hayran olmak.

ag, aķ (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ak, beyaz.

aġır, avur (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Değeri çok olan, kıymetli. 2. Çetin, güç. 3. Ağır. 4. Ağrı, sürekli ve şiddetli acı.

agsa- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Aksamak, topallamak.

aġu, aġı (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Zehir.

al (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Al, kırmızı.

ala (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Alacalı, karışık, çeşitli. 2. Birlik olmayan.

alaşa (Karaçay-Malkar Türkçesi, , Kumuk Türkçesi) **:** 1. At, saf kan at, binek atı. 2. Alçak, basık.

alġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** İleriye, öne.

algasamag, alġarġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Evmek, acele etmek.

alġış (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Alkış, onamaklık. 2. Teşekkürlük. 3.Birinin şerefine kadeh kaldırmak.

alış-, alışmag (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:**1. Alış-, uyar duruma gelmek, intibak etmek.

almaşınmag, almaşırġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Değişmek.

alay, halalay (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Halay, düğünde söylenen şarkı.

aŋ-, aŋarġa (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** 1. Anmak, bahsetmek, söz etmek. 2. Hatırlamak.

apay, apte (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Abla.

apsın, apsun (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kayın biraderin eşi, yenge.

arc, xarc (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Harç, masraf.

argan, arkan (Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Urgan, kalın ip.

arış, ariş (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi)**:** Çavdar, unlu tane veren bir bitki.

ari, artık (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** 1. Artık, bundan böyle, sonra, daha, yeter. 2. İleri, oraya, sonra.

armut, harmut (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Armut.

asra- (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Beslemek, büyütmek, yetiştirmek.

ast (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Aşağı, alt.

at- (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Atmak, istenilmeyen bir şeyi uzaklaştırmak.

atik, etik, itik (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Ayakkabı, çizme.

ayak, ayax (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** 1. Ayak, bacakların bilekten aşağı da bulunan bölümü. 2. Basamak, merdivenin her bir ayağı.

B

bace, bacı (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kız kardeş. 2. Abla.

balaban (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Büyük, boyutları benzerlerinden daha fazla olan, küçük karşıtı.

balavuz, balawuz (Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Balmumu

beter, betér (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Beter, daha kötü, iyice kötü.

bitik (Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kitap, betik.

biyik (Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yüksek

buzav, buzaw, buzavçık (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Buzağı, sütten kesilmemiş sığır yavrusu.

C

caġıllamag, çaġla- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çağlamak, çıkırdamak, köpürerek ve ses çıkararak coşkun bir biçimde akmak.

cağa, çavke (Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Karga.

cevız, cavuz (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ceviz

cıger, ciger (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çevik, canlı enerjik.

cıld, cılt, cilt (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Cilt, kap.

cımçıg, çimçek, çipçik (Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Serçe kuşu.

cox, çok (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sayı, güçlük süre vb. bakımından aşırılık bildirir.

cut, çift, çüft (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çift.

cuvur-, cutlamag (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Koşmak, hızla gitmek.

cuwmag, yuv- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yıkamak.

Ç

çalt (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Hızlı, tez, çabuk.

çan, çaŋ (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Toz.

çanġıra-, çiŋla- (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** 1. Çınlamak, yankı vermek. 2. Beyit söylemek.

çap- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Koşmak.

çavke, çavki (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Karga.

çaydannig, çaynik, çaynik (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi) **:** Çaydanlık.

çek- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Öğütmek, ezerek un durumuna getirmek. 2. Çekmek, tutup kendine doğru hareket ettirmek, solukla içine almak.

çenge (Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çene.

çet, çit (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Kenar, sahil, kıyı, taraf.

çile (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çile, zahmet ve sıkıntı.

çille (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** İpek.

çirirge, çuru-, çürü- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Çürümek.

çiy (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Pişmemiş.

çokmar (Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Topuz, çomak.

çokrak (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Çeşme, kaplıca, ılıca.

D

dayın, dayi, dayin (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Yeniden, tekrar.

degiş- deŋiş- (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Değişmek, başka bir biçim veya duruma girmek.

E

ebanay, ébe (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Ebe, doğum işini yaptıran kadın ebe.

eger, eğer (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Şayet, şart anlamını güçlendirmek için şartlı cümlelerin başına getirilir.

egil- , iyel- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Eğilmek, belirli bir yönle açı oluşturacak bir durum almak.

egin, igin (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Ekin, tohum, tahılın tarlaya atıldığı andan harman oluncaya kadar aldığı durum.

elt-, ilt- (Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Getirmek, götürmek, iletmek.

erik (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Erik, kayısı.

es-, is- (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Rüzgar esmek.

eş (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Karı kocadan her biri, hayat arkadaşı.

eş-, iş- (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) : Eşmek, eşelemek, toprağı hafifçe kazıp karıştırmak.

éşek (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Eşek, merkep.

eşik, işik (Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kapı. 2. Avlu.

et (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kasaplık hayvanlardan sağlanan besin maddesi.

G

ġaġa, kaka (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gaga, boğaz.

gayt-, kayt- (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Geri dönmek, dönmek.

geçın-, geçin- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ölmek.

geleçi, kuda, keleçi (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Dünür, karı kocanın ana babaları.

gemik, kemik (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Kemik, kıkırdak.

gene (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gene, yeniden, bir daha, yine tekrar.

geri, keri (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Geri, geriye doğru.

gerti, kerçek (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gerçek, gerçekten.

gez- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bir yerde dolaşmak.

gıçıtmag (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kaşınmak.

gızamug, kızamık (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kızamık hastalığı.

goyan, koyan (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Tavşan.

gozle-, gözle- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Gözlemek. 2. Nişan almak. 3. Beklemek, umut etmek.

göñül, goñıĺ (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Sevgi, istek, düşünüş, hatır gibi kalpte var sayılan duygu kaynağı. 2. Gönül, mec. istek, arzu.

guwanmag, kuvan- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sevinmek, sevinç duymak.

guwmag, kuv- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kovmak, küçük düşürücü sözlerle gitmesini söylemek.

guwurma, kavurma (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kavurma, patates ve etli sebze çorbası.

guwurmag, kavur- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kavurmak, pişirmek.

guyu, kuyu (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kuyu.

H

harlamag, xorlan- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sövmek, sövüp saymak, kalaylamak, hakaret etmek, aşağılamak.

I

ındır, innır (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Harman işinin yapıldığı yer veya mevsim.

İ

ilek-, iyer- (Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yapışmak.

inan-, inanmag (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** İnanmak, güvenmek, ummak.

inek, iynek (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi) **:** İnek.

iñle- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** İnlemek, acı, üzüntü belirten kesik sesler çıkarmak.

ırı-, iri- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Erimek. 2. Mec. Yok olmak, bitmek, tükenmek, duygulanmak.

işil-, işırmag (Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Karıştırmak, birleştirmek, birbirine geçirmek.

iye (Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sahip, mal sahibi, bay.

izle-, izlerge (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Takip etmek.

izle-, izlerge : (Karaçay-Malkar Türkçesi, Karayim Türkçesi) : Aramak.

K

kaba (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kaba, büyük, iri, hafif olduğu halde kalın ve hacimli olan.

kabax, kabak (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kabak, birçok türleri olan bitki.

kabuk (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kabuk, dış bölüm.

kabul (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** İmkan, yararlanılan uygun şart veya durum, olanak.

kaburġa, oŋarġa (Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kaburga kemiği, böğür.

kadar (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kadar, hacim, ölçüsünde, derecesinde. 2. Süre belirtir, kadar.

kantar (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kantar, tartma aracı. 2. Yığın, top.

karakuş, gecekuşı, garaguş (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kartal, yırtıcı bir kuş.

karılġaç, garlıġaç (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kırlangıç.

kavġa, kawğa (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kavga, dövüş, çekişme, skandal.

kavra- kawramak (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kurumak, (bitki) suyu çekilip cansız duruma gemek.

kavun, kawun (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kavun, güzel kokulu, sulu ve etli iri bir meyve.

kazan-, kazanmag (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kazanç sağlamak.

kerk, körk (Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Güzellik.

kilse, kilisa (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kilise, Hristiyan tapınağı.

kim (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Hangi kişi anlamında cümlede özne, tümleç, yüklem, nesne görevinde kullanılır.

kum, kum, xum (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kum, silisli kütlelerin, kayaların, doğal etkenlerle parçalanarak ufalanmasından oluşan, deniz kıyısı, dere yatağı vb. yerlerde çok bulunan, ufak, sert tanecikler.

kuvvet, kuvet kuwat (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kuvvet, güç.

M

mırılda-, mırıllamag (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Mırıldamak, alçak sesle kendi kendine bir şeyler söylemek.

min (Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bin, bir sayı birimi.

misik, mişik (Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kedi.

O

oşamag, oxşa- (Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Benzemek, iki kişi veya nesne arasında ortak nitelikler bulunmak.

oyın, oyun (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Oyun, vakit geçirmeye yarayan, belli kuralları olan eğlence.

oyınçag, oyınçıx (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Oyuncak, oynayıp eğlenmeye yarayan her şey.

oyna- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Eğlenmek, vakit geçirmek.

oyuw (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Nakış, kumaş üzerine renkli iplikler ile yapılan işleme.

Ö

öp-(Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Öpmek.

ör (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yükseklik, yukarı.

örlen-, örmele- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Tırmanmak, el veya ayaklarıyla tutunarak dik bir yere çıkmak.

örten (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yangın.

özek, özençik (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Damar.

özge (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bilinenden ayrı, değişik, farklı.

S

saġ, saw (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sağ, diri, canlı.

saġ-, sawmag (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sağmak, sütünü akıtmak.

saġıt, sawut (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Kap kacak, tabak. 2. Silah.

salkım (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Salkım.

salla- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sallamak, düzenli bir biçimde hareket ettirmek.

sansar, suwsar (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sansar, memeli bir hayvan türü.

sap, sapçık (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bitkinin gövde durumu alan bölümü.

sarar- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sarar-, rengi sarıya dön- (bitki)

segiz, sekız, sekiz (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sekiz sayısı.

sel, söl (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sel, taşkın su.

sep-, sip-, sib- (Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Serp-

sığır, sıyır (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sığır, boynuzlu büyük baş evcil hayvanların genel adı.

sığırçık, sıyırtġıç (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sığırcık kuşu.

sık (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sık, seyrek karşıtı.

sırda, sıra (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yan yana, art arda olan şey veya kimselerin tümü, dizi.

sırt (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sırt, boyundan bele kadar olan yer.

sızak, sızık (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çizgi, işaret, yol.

sibir- (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Süpürmek.

sille-, silte- (Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Sallamak.

soğan, soġan (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Soğan.

sol-, solmag (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Rengini yitirmek.

son, soñ (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Sonra, daha ileri bir zamanda, müteakiben 2. Bir şeyin en arkadan gelen bölümü, bitimi, nihayet.

suver-, suwurmag (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Savurmak, altüst etmek.

suvu-, suwumag (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Soğumak, soğuk duruma gelmek.

süyek (Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Kemik.

T

tauş, tawuş (Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ses, hafif gürültü.

taux, tavuk, tawuk (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Tavuk, sülüngillerden, eti ve yumurtası için üretilen kümes hayvanı.

tavşan, tawşan (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Tavşan, eti yenen, hızlı koşan, postundan yararlanılan bir memeli türü.

tek, ték (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Tek, sadece. 2. Ancak, olsa olsa.

tel, tél, téĺ (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** 1. Dikenli tel 2. Metalden yapılmış, kopmaya karşı bir direnç gösteren ince uzun nesne.

tınış, tiniş (Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Nefes.

tiz (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Diz, kaval, baldır ve uyluk kemiğinin birleştiği yer.

tokı -, toxu- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Dokumak, örmek.

toprak (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Toprak, yer kabuğunun canlılara yaşama ortamı sağlayan yüzey bölümü.

tukur-, tükür (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi)b **:** Tükürmek.

tumluk, tümlük, tünülük (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çatı, baca, boru.

tuvar, tuwar (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) : Davar, mal, büyükbaş.

tün (Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gece.

U

uçun (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** İçin, uğruna, yoluna.

ufak, uwak, yifayix (Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Ufak, çok küçük.

utan- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Utanmak, mahcup olmak.

V

vızılda-, wızıllaw, wızıllamag (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Vız diye ses çıkarmak.

Y

yaġ, yaw (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Bitkisel veya hayvansal ürün olan yağ.

yaġ-, yaw- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Gökten düşmek.

yaġla-, yawla- (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yağlamak.

yaġlıx, yavlık, yavluk, yawluk (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Mendil, dokuma veya yumuşak kâğıt.

yakarlık, yaġarlık (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yakacak, yakılan madde, yakıt.

yalagay, yalaġay (Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yaltak, yaltaklanmayı huy edinen, dalkavuk.

yarat-, caratırġa (Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Allahın olmayan bir şeyi var etmek.

yavaş, yawaş (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Hızlı olmayarak.

yeĺtırmen, yeltirmen (Karayim Türkçesi, Kırımçak Türkçesi) **:** Yel değirmeni.

yurġan, yuwurġan (Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yorgan, yatakta örtünmeye yarayan, içi pamuk, yün vb. şeylerle doldurularak dikilmiş geniş örtü.

yuwuk, yuvuk (Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Yakın, uzak olmayan.

yügürük (Karayim Türkçesi, Kumuk Türkçesi) **:** Çabuk giden.

11. HAZAR TÜRKÇESİNE AİT OLDUĞUNU DÜŞÜNDÜĞÜMÜZ KELİMELERİN İSTATİSTİKÎ DURUMU

Tablo 1 : Kelimelerin Dağılımının İstatistiği

	DÖRT LEHÇEDE ORTAK OLAN KELİMELER	ÜÇ LEHÇEDE ORTAK OLAN KELİMELER					İKİ LEHÇEDE ORTAK OLAN KELİMELER							
		KM-KA-KI	KM-KA-KU	KM-KI-KU	KA-KI-KU	TOP	KM-KA	KM-KI	KM-KU	KA-KI	KA-KU	KI-KU	TOP	Genel Top
A	15	4	2	7	5	18			8	6	4	7	25	58
B	17	1	4	7	3	15				1	3	3	7	39
C	3	1		3	1	5					2	8	10	18
Ç	6	1	2	6	6	15	1	1	1	4	3	3	13	34
D	7			10		10				2			2	19
E					13	13				3	2	6	11	24
F														
G	40		5	55	3	63		1	1	1		17	20	123
H	1			3		3								4
I			1	1		2						1	1	3
İ	3		2	4	2	8	1				3	3	7	18
J														
K	8			35	1	36					2	12	14	58
L														
M	1			6		6					2	1	3	10
N	1			1		1								3
O	4	1	4	13	1	19					1	4	5	28
Ö	2			3		3			6			2	8	13
P														
R														
S	8		4	30	5	39					3	19	22	69
Ş	1			3		3								4
T	12	1	5	33	2	40					4	10	14	66
U	3		3	7		10					1	2	3	16
Ü			2	1		3								3
V												1	1	1
Y	24		8	38	4	50		1		2	3	9	15	89
Z														
Top	156	9	42	266	46	362	2	3	16	19	31	108	182	700

KA : Karaçay Türkçesi KM : Karaçay-Malkar Türkçesi

KI : Kırımçak Türkçesi KU : Kumuk Türkçesi

Tablo-1 çalışmamızın neticesinde elde ettiğimiz *Muhtemel Hazar Türkçesi Sözlüğü* esas alınarak oluşturulmuştur. Değerlendirmemize konu olan Türk lehçeleri

tabloda görünümü rahat bir hale getirilmek için kısaltılmıştır. *KA* Karaçay Türkçesini, *KI* Kırımçak Türkçesini, *KM* Karaçay-Malkar Türkçesini ve *KU* Kumuk Türkçesini gösterir.

Türkiye Türkçesi alfabe sırası esas alınarak oluşturulan tablodan her harf için sözlükte kaç kelime yer aldığını, bu kelimelerden kaç tanesinin hangi lehçelerde ortak olduğunu; toplamda kaç tane madde başının olduğunu ve bu madde başlarının sözlüklerde yer alış durumlarını görebiliriz.

Yine söz konusu tablo bize Hazar Türkçesinin ses değerleri konusunda genel bilgiler de sunmaktadır. Kelime başı #g sesi 123 kelimede kullanırken, kelime başı #k sesi 58 kelimede görülür. Yani kelime başı #k sesi genellikle #g olur. Ancak henüz bu dönüşümün tamamlanmadığı sürecin devam etiği anlaşılır. Kelime başı #d sesi 19 kelimede kullanırken, kelime başı #t sesi 66 kelimede görülür. Bu da bize Hazar Türkçesinde #t sesinin korunduğunu gösterir.

Muhtemel Hazar Türkçesi Sözlüğü'nü oluşturmaya çalışırken taradığımız Karaim Türkçesi sözlüğü 68 sayfa yaklaşık 1150 madde başını, Kırımçak Türkçesi sözlüğü 180 sayfa yaklaşık 6000 madde başını içermektedir. Kumuk Türkçesi sözlüğü 302 sayfa yaklaşık 7550, Karaçay Malkar Türkçesi sözlüğü 830 sayfa yaklaşık 30 000 madde başını içermektedir. Dolayısıyla elimizdeki sözlüklerden en hacimlisinden en az hacimli olana doğru ağaşıdaki gibi sıralayabiliriz;

1.Karaçay-Malkar Türkçesi Sözlüğü

2.Kumuk Türkçesi Sözlüğü

3.Kırımçak Türkçesi Sözlüğü

4.Karaim Türkçesi Sözlüğü

Tablodan yola çıkarak toplam 700 madde başı olan sözlükte, 156 madde başının dört lehçede, 362 madde başının üç lehçede ve 182 sözcüğün dört lehçede ortak olduğu görülür. Dikkat edilirse tabloda üç lehçede aynı şekilde yer alan 362 kelimenin 317'sinin Karaçay-Malkar Türkçesi, Kırımçak Türkçesi, Kumuk Türkçesi sözlüklerinde yer aldığı belirtilmiştir. Yukarıda detaylarını verdiğimiz bu dört sözlükten en az hacimli olanının Karaim Türkçesi sözlüğü olduğu aşikârdır. Dolayısıyla üç lehçede yer alan 362 kelimeden, geri kalan 46 kelimelik eksikliğin Karaim Türkçesinde oluşu bize ortaklığın azlığını değil sözlüğün yetersizliğini gösterir.

12. MUHTEMEL HAZAR TÜRKÇESİ KELİME HAZİNESİ SÖZLÜĞÜ

A

abdıra-, abdira- : 1. Hayran olmak. 2. Korkmak, bir şeyden rahatsız olmak. 3. Şaşır-, hayret et- *Kelimenin kökeni hakkında sözlüklerde bilgi bulunmamaktadır. Ancak abrek kelimesindeki ses ve biçim değişimi bu kelimede de görülmektedir*[119].

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	abdira- :1. Hayran olmak 2. korkmak, bir şeyden rahatsız olmak abdirat-: 1. Şaşırmak 2.Korkutmak, ürkütmek, yıldırmak.	_____	abdıra- : 1. Hayran olmak. 2. Korkmak, bir şeyden rahatsız olmak. 3. Şaşırmak, hayret etmek. abdırav: 1. şaşalama, hayret

abrek : 1. Eşkıya, yağmacı, yol kesici.

abreg : Sevortyan'ın *abra- / avra- (< abıra-)* Kmn. ab(ı)ra- Yak.abıraktan Şor. awıra- *(<abı-ra)* Tuv. *ubra-* Tuv. *amıra-* Tel. Kmn. amra-*(amra-)* Alt. diye verdiği abırak: 1. Nezeket. 2. Ölünün ruhu *(arbak)* Krg. s. Şekillerinde kullanılan bu kelime bugün *abrek:* serdengeçti, kabadayı Kmk. *abrek:* çapulcu, eşkıya, abrek: dargın, küskün Tat. s. şekillerinde ve manalarında Türk lehçelerinde kullanılmaktadır. Bugün için Türkçenin arkaik sayılabilecek kelimelerindendir [120].

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
abrek : Eşkıya, yağmacı, yol kesici	_____	_____	abrek : Eşkıya, yağmacı, yol kesici

abzar : Avlu, Bir yapının veya yapı grubunun ortasında kalan üstü açık, duvarla çevrili alan. *Dört lehçede de geçen kelimenin kökeni hakkında bilgi bulunmamaktadır, mevcut etimoloji sözlüklerinde de kelimenin kökeni hakkında bilgiye rastlamadık.*

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
abzar : avlu	abzar : avlu	abzar : avlu	abzar : avlu

[119] bkz. *abrek* kelimesi açıklamasına

[120] İsmail Doğan,Kuzey Kafkas Dillerinden Kabartayca'da Türkçe Unsurlar ve Bazı Türkçe Alıntı Kelimelerin Etimoloji Denemesi, **1996 III. Uluslar arası Türkoloji Kongresi,** (TDK yay. Ankara, 1999 s. 311-330) s. 314

acıra-, acıramaklık, acırarga: Ayrılmak, ayrı düşmek. (~ayrıl-: ET, Uyg *ađrıl-* [121].)

Kelime kökeni bildirilmemekle birlikte Eski Türkçe kelime kökü δ / sesi lehçelerde y/, z/, r/ ve c/ seslerine geçebilmektedir. Burada kelimenin anlamı dikkate alındığında kelime kökünün aδır- olduğu görülmektedir[122].

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
acıramaklık, acırarga: Ayrılmak, ayrı düşmek.	_____	_____	acıra- : Ayrılmak. acırıg :Ayrık otu.

aç : Karın açlığı, tok karşıtı. (~Karag *ayş.* – DLT, OT *aç.*- Tkm *āç.* – Yak *ās* [123].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
aç: Karın açlığı, tok karşıtı. açlıḳ: aç olma	aç: Karın açlığı, tok karşıtı.	aç: Karın açlığı, tok karşıtı. açık, açıx : Açılmış, kapalı olmayan, kapalı karşıtı.	_____

aç- : Bir şeyin kapalı durumuna son vermek. (~ KKlp, Kzk, Nog,Yak *as-*. –Tkm *aç-*. – Çuv *uś* [124].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
aç- : Bir şeyin kapalı durumuna son vermek. açıḳ: Açık.	aç- : Bir şeyin kapalı durumuna son ver- açig: Açık.	aç- : Bir şeyin kapalı durumuna son vermek. açık, açıx : Açılmış, kapalı olmayan, kapalı karşıtı.	_____

açıv, açu, açuv : Öfke, kızgınlık, hiddet. (= Kzk *aşuv* [125].)

*Kelimenin **acı** 'ızdırap, çile' isminden geldiği görülmektedir.*

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
açıv: öfke	açu : öfke, kızgınlık, hiddet	açuv: öfke açuvlan- : öfkelenmek	_____

adamak, adaş-, adaşmag : 1. Yolunu kaybetmek, şaşırmak. 2. Yanılmak. 3. Deli olmak. 4. Hayran olmak. (~ ET *ata-* [126].)

---

[121] Tuncer Gülensoy, **Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü,** (Türk Dil Kurumu Yayınları: 911, Ankara, 2007) s. 96
[122] Açıklama Doç. Dr. İsmail Doğan tarafından tez çalışması sırasında yapılmıştır.
[123] Gülensoy, 2007:47
[124] Gülensoy, 2007:47
[125] Gülensoy, 2007:649
[126] Gülensoy, 2007:48

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	adaş-: Yolu kaybetmek, şaşırmak	_____	adaşmag: 1. Yolunun şaşırmak. 2. Yanılmak. 3. Deli olmak. 4. Hayran olmak. adaşıw : 1. Yolundan şaşırmaklık. 2. Yanlış. 3. Delillik, deli olmaklık. 4. Hayranlık, hayran olmaklık.

ag, aḳ : Ak, beyaz. (~Az *ag.* – ET, DLT *āk.* – Tkm *āk.* [127])

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
aḳ: Ak, beyaz.	_____	_____	ag: Ak, beyaz. aglıg: 1. Aklık. 2. Kefen

aġa, aġay : 1. Ağabey, ağa, kardeş, amca, dayı. 2. Ağa olmak. 3. Ağa, halk arasında sayılan ve sözü geçen, varlıklı kimse. (~Uyg *aġa, age, taġa* [128].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	aġay : Büyük birader, kardeş, amca, dayı.	aġa : Ağa, halk arasında sayılan ve sözü geçen, varlıklı kimse. aġay : Büyük birader, kardeş, amca, dayı.	aġa : 1. Ağabey, ağa. 2. Ağa olmak. aġay : Dayı aġalaşmak : Kardeş olmak

aġaç, aġaççık : Ağaç. (~ Çuv *yıvăś.* – Krg *cığaç.* – KT *ıgaç.* – Kzk *ağaş.* – Özb *yåğåç.* – Uyg *ī.* – YUyg *yagaç, yıġaş, yiġaç* [129].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
aġaç : Ağaç aġaçlı : Ormanlık aġaçlık : Ağaçlık	_____	aġaç, aġaççık : Ağaç aġaçlı : Ağacı olan	aġaç : Ağaç aġaçlıg : Ağaçlık

ağır, avur : 1. Değeri çok olan, kıymetli. 2. Çetin, güç. 3. Ağır. 4. Ağrı, sürekli ve şiddetli acı. (~ Alt, Tel *ūr.* – Az *ağır.* – Çuv *yıvăr.* – KKlp *awır.* – Krg *ör.* – Kzk *awır.* –

[127] Gülensoy, 2007:58
[128] Gülensoy, 2007 :51
[129] Gülensoy, 2007:52

Nog *avır.* – Özb *oğir.* –Kaça, Koy, Sag, Şor *ār.* – TatK *aur*. – Tkm *ağır.* – Yak *ıar* [130] ; ~ DLT *āġur*. – Uyg. Br *āġır* [131].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	aġır : 1. Değeri çok olan, kıymetli. 2. Çetin, güç. 3. Ağır. 4. Ağrı, sürekli ve şiddetli acı.	avur: Ağır avurlaşmak: Ağırlaş- avurlaşdırmag: Ağırlaştır- avurlug: ağırlık.

agmag, aġarġa, ak- : Akmak. (~DLT *akın, akınçı*. – OAT *ak-, akın.* – Orh *akıt-, akın.* – OT *ak-*. – Tkm *ak-*. – Uyg *ak-* [132].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
aġarġa : Ak-	_____	ak- : Ak- akıt- : 1. Akıt. 2. Alıp git-	agmag: Akmak agdırmag: Akıt- agızmag: Akmak

agsa-, asharġa : Aksamak, topallamak. (~DLT *ahsa-* [133].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
aḳsaḳ, ashaḳ : Topal, aksak. ashaḳlıḳ : Topallık, aksaklık. asharġa : Topalla-	_____	_____	agsag : Aksak agsaglamag: Aksaklamak agsaglıg : Topallık, aksaklık. agsamaglıg: Aksamaklık agsa- : Aksamak.

aġı, aġu : Zehir. (~DLT, OT *aġu*. – Krg *ū*. –Kzk *uv*. – Özb *åğu*. – Tkm *āvı*. – Uyg *oğa*. – Uyg.Br. *āġu* [134].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	aġu : zehir	aġu: Zehir aġulu, aġılı: zehirli

al : 1. Al, kırmızı. 2. Ön, önde, öndeki. 3. Başlangıç. 4. Giriş, açış. (~OT, DLT, Tkm *āl*.[135])

[130] Hasan Eren, **Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü,** Kişisel Yayınlar, 2. Baskı, Ankara, 1999 s. 3
[131] Gülensoy, 2007:53
[132] Gülensoy, 2007:58
[133] Gülensoy, 2007:59
[134] Gülensoy, 2007:52-53
[135] Gülensoy, 2007:61

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
al: 1. Ön, öndeki, önde. 2. Başlangıç, ilk. 3. Açış, giriş. alda: önde, ileride, gelecekte. aldağı: 1. Öndeki, inde bulunan. 2. İlk, birinci. aldamaḳlıḳ : İlk önce evvela.	alda: önce aldan: önceden	al : Al, kırmızı. al şal bayĺa- : mecazen düğün haberi ver-	adlından: Önceden. al: 1. Al, kırmızı. 2. Ön. alda: 1. Önce. 2. İleride, önünde. aldağı: 1. Önceki. 2. İleriki. aldınmag: Önlemek. aldırıg: Önlük.

al-, alırġa : 1. Al- 2. Bir şeyi bulunduğu yerden ayırmak. (~ Çuv *il-*. – ET *al-*. – Yak *ıl-* [136].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
alırġa : Almak. alıvçu: Satın alma. alış-beriş: Alışveriş. alış-berişçi: Alışverişçi alış-berişçilik: Alışverişçilik	al-: almak alirkeç: alırken aliş - biriş: alışveriş	al- : Bir şeyi bulunduğu yerden ayırmak. alış-verış : alış-veriş alış-verış ét- : alış-veriş etmek. alıcı : Alıcı, alan kişi	almag: 1. Almak. ‘bilim almak’ 2. Almak. ‘zaman almak’ 3. Satın almak. alış-beriş: alışveriş. alışberişçi: Alışverişçi aışberişçilig: Alışverişçilik aluwçu: alıcı

ala : 1. Alacalı, karışık, çeşitli. 2. Birlik olmayan. 3. Kaygılı. 4. Zaman zaman, kimi zaman. (~ Çuv *ula*. –DLT *ala*. – OT, Tkm *āla*. – Yak *ala* [137].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ala: 1. Kaygılı. 2. Alacalı, karışık, çeşitli. 3. Zaman zaman, kimi zaman. alalıḳ: Ala, birbirini tutmaz renklerin karışması.	_____	_____	ala: 1. Alacalı, karışık, çeşitli. 2. Birlik olmayan. alagula: ala, alaca. alalıg: 1. Alacalık. 2. Birlik olmayanlık.

aladay, alay, olay, ole : Böyle, öyle, o denli, o kadar, onun gibi, ona benzer.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
alay: öyle	alay, aladay: öyle alayrak: daha ziyade	alay, Böyle, öyle, o denli, o kadar, onun gibi, ona benzer. olay şiy : onun gibi olan, ona benzer olay, ole : böyle, öyle	alay, olay : öyle, o denli, o kadar

[136] Gülensy, 2007:61
[137] Gülensoy,2007:61

alaşa : 1. At, saf kan at, binek atı. 2. Alçak, basık. (~Kbr *alaşa* [138].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
alaşa: 1. Saf kan at, binek atı. 2. Alçak, basık.	_____	_____	alaşa: 1. At. 2. Alçak.

alay, halalay: Halay, düğünde söylenen şarkı.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	alay : Halay, düğünde söylenen şarkı alay bağla- : Halay çek-, halay oyunu oyna-	halalay : Halay, düğünde söylenen şarkı

alda-, aldamag, aldarġa : 1. Aldatmak. 2. Kandırmak. (OT *al 'hile', alda-* [139].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
aldarġa : 1. Aldatmak. 2. Kandırmak. aldanırġa : Aldanmak, bir hileye, bir yalana kanmak. aldatırġa : Beklenmedik bir davranışla yanıltmak.	_____	alda- : 1. Aldatmak. 2. Kandırmak. aldan- : Aldanmak, bir hileye, bir yalana kanmak. aldat- : Beklenmedik bir davranışla yanıltmak.	aldam: Aldatı. aldamag: 1. Aldatmak. 2. Kandırmak. aldanmag: 1. Aldanmak. 2. Kanmak. aldatmag: 1. Aldatmak. 2. Kandırmak.

alġa : 1. İleriye, öne. 2. Ahır. 3. Daha önce, daha evvel. (önce : = Özb *ådlin* [140].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
alġa: 1. İleriye, öne. 2. Daha önce, daha evvel	_____	_____	alġa: 1. İleriye, öne. 2. Ahır.

algasamag, alġarġa : Evmek, acele etmek.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
algasab: Aceleyle, alelacele. alġarġa : Evmek, acele etmek.	_____	_____	algasamag: Ev-, acele et- algasatmag: Evdirmek. algasaw: Evmeklik, evginlik. algasawlu: Evgin, even algasawlug: Evginlik.

[138] Gülensoy, 2007:63
[139] Gülensoy, 2007:65
[140] Gülensoy, 2007:663

alġış : 1. Alkış, onamaklık. 2. Teşekkürlük. 3.Birinin şerefine kadeh kaldırmak. (~ Alt, Tel, Tkm *alkış.* – Hak *algas.* – Bar, Kuğ, Küer, Şor *algış.* – Yak *alğīs.*[141] ; ~ET *alḳış* [142].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
alġış: Birinin şerefine kadeh kaldırmak. alġışçı: Alkışlayan alġışlaġan: Kutlama, tebrik etme. alġışlav, alġışlarġa: Selamlama.	_____	_____	alġış: 1. Alkış, onamaklık. 2. Teşekkürlük. alġışlamag: 1. Onamak. 2. Teşekkür etmek. alġışlaw: 1. Alkışlama, onama. 2. Teşekkür etmek.

alış-, alışmag :1. Alışmak, uyar duruma gelmek, intibak etmek. 2. Değiştirilmek. 3. Irlamak, şarkı söylemek. (DLT *alış- 'alacak olmakla yardım et-* [143].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
alış: 1. Yürüyüş, hareketli. 2. Çeviklik, hızlılık.	aliş-: güreşmek, kavga etmek	alış- : uyar duruma gelmek, intibak etmek. alışdır- : bir işi tekrarlayarak kolaylıkla yapabil-	alışdırılmag: değiştirilmek. alışdırmag: değiştirmek. alışınıw: Değişiklik alışınmag: Değişmek alışmag:1. Alışmak. 2. Değiştirilmek. 3. Irlamak, şarkı söylemek.

alma : Elma. (~ Az, KKlp, Krg, Kzk, Nog, Tar, TatK, Tkm *alma.* – Çuv *ulma: yıvăś ulmi 'elma'; śĕr ulmi 'patates'* – Hal *alumla* [144] ; ~DLT *almıla.* – OT *alma* [145].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
alma: elma alma-terek: elma ağacı.	alma: elma	alma : elma alma-dırek : elma ağacı	alma: elma almaterek: elma ağacı

almas : Elmas, değerli bir taş.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
almas: Elmas	_____	almas: Elmas	almas: Elmas

[141] Eren, 1999:9
[142] Gülensoy, 2007:66
[143] Gülensoy, 2007:66
[144] Eren, 1999:133
[145] Gülensoy. 2007:67

almaşınmag, almaşırġa : Değiş-

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
almaş: 1. Sırayla, karışık, karışmış olan. 2. İşaret zamiri. almaşırġa : Değişmek.	almaş- : yerine koymak	_____	almaşdırılmag: değiştirilmek almaşdırıw: değiştirme almaşdırmag: değiştirmek almaşınıw: değişiklik almaşınmag: değişmek

aŋ-, aŋarġa : 1.Anmak, bahsetmek, söz etmek. 2.Hatırla- (~ET *anta 'o zaman'*[146].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
aŋarġa : Anlayabilme, anlama.	aŋ-:1.An-, bahset-,söz et-. 2.Hatırla-	aŋ- : Birini veya bir şeyi akla getirerek sözünü et-, hatırla-	_____

ana : 1. Anne, ana. 2. Tüy rengi renk, dişi kısrak. (~DLT *ana*[147].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ana: 1. Aana, anne. 2. Tüy rengi renk, dişi kısrak. ana-bala: ana ve çocuğu	ana : anne ana: anne kuda ana: kayınvalide	ana : anne	ana: anne ana-bala: ana-çocuklar anadaş: 1. Anabir, akraba. 2.Kız kardeş. analıg: 1. Annelik. 2. Pestik. 'ösümlükleni analığı: bitkilerin pistili'

anavu, anaw, anîsi, ansi : 1. Şunu, şusu. 2. Bu, o. 3. Orası

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	anîsi: ansi: orası	anavu : bu, o	anaw: şunu, şusu

apay, apte : 1. Abla, hala, teyze. 2. Baldız, erkeğe göre karısının kız kardeşi.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	apte: abla	apay : Abla, hala, teyze apte : Baldız, erkeğe göre karısının kız kardeşi	_____

apsın, apsun : Yenge, kayın biraderin eşi.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
apsın : Yenge	_____	_____	apsun: Yenge

[146] Gülensoy, 2007:68
[147] Gülensoy, 2007:69

ara : 1. Orta, merkez, ara, ortadaki, arasında. 2. Sınır, hudut, çevre. 3. İki olguyu, iki olayı birbirinden ayıran zaman, fasıla. (~DLT *ara*. – Krg *çekara*. – Kzk *şegara*. – Özb *çegärä*. – Tkm *āra*. – Uyg *çegrä*. – Yak *āran*[148].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ara: 1. Orta, merkez, ara, ortadaki, arasında. 2. Sınır, hudut, çevre.	_____	ara : İki olguyu, iki olayı birbirinden ayıran zaman, fasıla. Ara.	ara: ara araçı: 1. Aracı. 2. Dünür, kılavuz. araçılıg: 1. Aracılık. 2. Dünürlük. aralıg: 1. Aralık. 2. İlişki. 3. Devre, süre.

araba, arba : Araba, her türlü kara taşıtı. (~Alt, Şor *abra.* – Bşk, KKlp, Kzk, Nog, TatK *arba.* – Çuv *urapa.* –Krg, Tkm *araba.* –Özb *arava.* – Tar *hariba* [149] ; ~Az *harava*[150].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
arba: araba arbaçı: arabacı arbaçılıḳ: arabacılık	arba : araba	arba : araba : Araba, her türlü kara taşıtı. arabacı : Arabacı, arabayı süren kimse. arabacılık : Arabacılık, araba sürme işi.	arba: araba. arbaçı: arabacı

arc, xarc : Harç, masraf.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	arc : Harç, masraf	xarc : Harç, masraf

arga, arḳa, arxa : 1. Arka . 2. Tepe sırt. 3. Vücut, beden. (~DLT, ET,OT *arka*.– Hal *hārt*. – Tkm *ārt*[151].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
arḳa: Arka arga: Uzak	arkili : Öte	arxa : 1. Arka. 2. Tepe sırt. 3. Vücut, beden.	arga: 1. Arka. 2. Tepe. argalı: Tepeli argaçıg: Tepecik

[148] Gülensoy, 2007:74
[149] Eren, 1999:14
[150] Gülensoy, 2007:74
[151] Gülensoy, 2007:78

argan, arkan: Urgan, kalın ip. (~ Kklp, Krg, Nog, TatK *arkan*. Tkm *urgan*[152] ; ~ DLT *urukluk 'ipli', urukluk yüng 'ip yapmak için hazırlanmış yün', örgen 'keçi kılından yapılmış ip'*. –OT *urk, uruk*. – Özb *ārkån*. – YUyg *argamça*.[153])

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	arkan: Urgan, kalın ip	_____	argan: Urgan, kalın ip

arış, ariş : 1. Çavdar, unlu tane veren bir bitki. 2. Araba oku, dingil. (~ Krg *eriş*. – Tel örüş[154] ; ~ ET,OT *arış*[155].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
arış: Araba oku, dingil.	ariş: 1. Çavdar 2. Araba oku, dingil.	arış : Çavdar, unlu tane veren bir bitki	arış: Araba oku, dingil.

ari, artık : 1. Artık, bundan böyle, sonra, daha, yeter. 2. İleri, oraya, sonra.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	ari: İleri, oraya, sonra. mundan ari : Bundan sonra	artık : Artık, bundan böyle, sonra, daha, yeter.	_____

armut, harmut : Armut. (~ Az *armut*. – Kklp *almurt*. – Krg *almurut*. – Kzk *almurt*. – Özb *almurut*. –Tkm *armıt*[156] ; ~ OT, DLT *armut*. – YUyg *amut*.[157])

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	armut : armut armut-dırek : armut ağacı	harmut : armut

art : Art, arka, geri, sonunda. (~ET, OT *art*[158].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
art: arka, geri, sonunda.	artgari: arkaya doğru	art : art, arka art artından : ardı ardına arttan çap- : arkasından koş-	art: ardı, art.

art- : 1. Artmak, eskisinden daha çok çoğalmak. 2. Güçlenmek. 3. Savurmak. (~DLT *art-, artuḳ, artur-*[159].)

---

[152] Eren, 1999:423-424
[153] Gülensoy, 2007:970
[154] Eren, 1999:17
[155] Gülensoy, 2007:77
[156] Eren, 1999:18
[157] Gülensoy, 2007:79
[158] Gülensoy, 2007:80

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
artarġa : Artmak, eskisinden daha çok çoğalmak. artıḳ: Fazla, artık, çok.	_____	art- : Art-, eskisinden daha çok çoğalmak. artkaç : Artık, kalıntı, fazla.	artmag: 1. Artmak. 2. Güçlenmek. 3. Savurmak. artıg: Artık. artıw: 1. Artma. 2. Güçlenme. 3. Savurma.

asra- : Beslemek, büyütmek, yetiştirmek.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	asra- : beslemek.	asra- : beslemek, büyütmek, yetiştirmek asral- : büyütülmek, yetiştirilmek.	_____

ast : Aşağı, alt. (~KB *ast*[160].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	ast : alt	ast : aşağı, alt	_____

aş : 1. Yemek. 2. Ekmek, yiyecek, aş, gıda, yem. (~ Alt, Az, Blk, Krg, Kuğ, Şor,*Tar*, TatK, Tel, Tkm *aş.* –Çuv *aş.*– Koy, Sag *as.* – Yak *as*[161] ; ~KKlp,Kzk, Nog *as.* –OT, DLT *aş*[162].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
aş: yiyecek, gıda, yem aşam: iştah aşamsız: iştahsız aşamsızlık: iştahsızlık	aş : yiyecek aşa-: yemek aşat-: yedirmek, beslemek	aş : yemek, aş aşa- : ye-, ağızda çiğneyerek yut- aşacak : yiyecek, yenmeye elverişli olan her şey	aş: 1. Yemek. 2. Ekmek. aşalmag: 1. Yiyilmek. 2. Aşınmak. aşaw: yemek

at : 1. At, binek hayvanı. 2. İsim. 3. Şöhret, ün. (~ Çuv *ut.* – Hal,Yak *at*[163] ; ET, DLT, OT *at.* – YUyg *hat*[164].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
at: 1. At. 2. İsim. 3. Şöhret, ün.	at : At at yik: Atı arabaya koşmak, germek .	at : At, binek hayvanı atlan- : Atlan-, bin- atlı : Atlı, atı olan atsız : Atsız, atı olmayan	at: 1. At. 2. İsim. atlandırıw: Atlandırı, atlandırmak atlandırmag: Adlandırmak.

[159] Gülensoy, 2007:80
[160] Gülensoy, 2007:81
[161] Eren, 1999:23
[162] Gülensoy, 2007:83
[163] Eren, 1999:24
[164] Gülensoy, 2007:86

at- : 1. Atmak, istenilmeyen bir şeyi uzaklaştırmak. 2. Vurmak, ateş etmek. (~DLT *at-*[165].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	at- : 1. Atmak. 2. Vurmak, ateş etmek.	at- : İstenilmeyen bir şeyi uzaklaştırmak.	_____

ata, ataçıx, atay, eti : Ata, baba, dede, cet, soy. (~Az, Bşk, DLT, Uyg, Krg *ata*. – Özb *åtä*. – TatK *ata, atay, äti*[166].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ata: Ata, baba, dede. ata-ana: ana baba ata-baba: babalar, atalar atabizm: atacılık atalıḳ: babalık atalıḳ-analıḳ: babalık-analık	ata: Ata, baba, dede. eti: Ata, cet, soy	ata, ataçıx : ata, baba ata- ana : baba-anne ata-babu : dede- nine atay : baba, peder	ata: Ata, baba, dede. ata-ana: baba-ana ata-baba: ata babaları atalıg: babalık, ercik.

atik, etik, itik : Ayakkabı, çizme. (~ Krg *öytük.* –OT *etik, etük*. – Tkm *ēdik*. – Uyg *'ätük*[167].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	atik : itik : Ayakkabı, çizme.	_____	etik : Ayakkabı,-çizme etikçi: Ayakkabıcı, çizmeci

av-, avdar-, awdarmag 1. Yıkmak, devirmek, devrilmek, yıkılmak. 2. Karıştırmak, alt üst etmek.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	av-: Yıkılmak, eğilmek avdar-: Yıkmak, devirmek, devrilmek, yıkılmak	avdar- : Karıştırmak, alt üst et-	awdarmag: yıkmak, yıkılmak.

avuç, uwuç : Avuç, elin içi. (~ Alt, Tel *uş*. – Az *avuç*. – Çuv *ıvăs*. – KKlp *uwıs*. – Krg *ūç*. – Kzk *ūs*. – Nog *uvıs*. – Özb *hovuç*. – Sag, Koy, Kaça *ōs*. – Şor *ōş*. – Tar *ōç*. – TatK *auç, üç*. – Ttuv *adış*. – Yak *ıtıs*[168].*)*

---

[165] Gülensoy, 2007:86
[166] Gülensoy, 2007:86-87
[167] Gülensoy, 2007:346
[168] Eren, 1999:25

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	avuç : avuç	avuç : avuç	uwuç : avuç, elin içi

ayak, ayax : 1. Ayak, bacakların bilekten aşağı da bulunan bölümü. 2. Basamak, merdivenin her bir ayağı. (~ Alt, KKlp, Krg, Kzk , Nog, TatK, Tel, Tkm *ayak.* – Çuv *ura.* – Hal *hadak.* – Sag, Şor, Suyg *azak.* – Soy *adak.* – Yak *atax*[169] ; ~ Az *ayah*. – DLT *azak*. – Uyg *adak, yadak*[170].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	ayak : Ayak, bacakların bilekten aşağı da bulunan bölümü.	ayax : 1. Ayak, bacakların bilekten aşağı da bulunan bölümü. 2. Basamak, merdivenin her bir ayağı	_____

aylan-, aylanmag : 1. Dönmek, kendi ekseni üzerinde veya başka bir şeyin dolayında hareket etmek. 2. Dolaşmak. 3. Devrilmek. 4. Aylanmak.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
aylandırğan: dönme, dönel. aylandırıv: Dönme devrimi	aylan- : dönmek	aylan- : dönmek, kendi ekseni üzerinde veya başka bir şeyin dolayında hareket etmek. aylandır- : döndürmek, dönmesini sağlamak.	aylandırmag:1.Döndürmek. 2. Gezdirmek. 3. Devirmek. 4. Aylatmak aylanmag: 1. Dönmek. 2. Dolaşmak. 3. Devrilmek. 4. Aylanmak.

ayt-, eyt- : 1. Söylemek 2. Mec. Herhangi bir şeyi bildirmek, anlatmak.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	ayt- , eyt-: söylemek eytken : söyleyen aytuyi: söyleyen, konuşan	ayt- : 1. Söylemek. 2. Mec. Herhangi bir şeyi bildirmek, anlatmak. aytış- : Söyleşmek, sohbet etmek.	aytmag: söylemek aytış: demeç aytışmag: Söyleşmek. aytıw: 1. Atalar sözü. 2. Demeç aytıwçu: ozan

[169] Eren, 1999:26
[170] Gülensoy, 2007:91

az-, azarġa, azmaḳlıḳ : 1. Hastalık için etkili, tehlikeli duruma gelmek. 2. Arıklanmak, zayıflamak, içi boşalmak. 3. Boş kalmak, işe ara vermek. (~DLT, KKlp, Kum, Kzk, Nog, Tkm, YUyg *az-*. – Özb *åz-*[171].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
azarġa, azmaḳlıḳ : Zayıflamak, içi boşalmak. Azman : gücünü azaltma	az-: 1. Zayıflamak, Boş kalmak, işe ara vermek	az- : Hastalık için etkili, tehlikeli duruma gelmek	azmag: Arıklanmak, zayıflamak. Azıw: arıklanma azman: zayıf

B

baba, babay : 1. Çocuğu olmuş erkek. 2. Ata. 3. Baba, bir ülkeye, bir topluluğa yararlı olmuş, önemli kişi. (~ Alt *ada*. – Az, Kzk, Uyg *baba*. – Özb *båbå*. – Tkm *bāba*. – YUyg *ata, buva, dada*[172].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
baba : 1. Çocuğu olmuş erkek. 2. Ata. babay : 1. Baba 2. Bir ülkeye, bir topluluğa yararlı olmuş, önemli kişi.	baba : çocuğu olmuş erkek	baba : çocuğu olmuş erkek babalıx : babalık, üvey baba babay : 1. Baba, bir ülkeye, bir topluluğa yararlı olmuş, önemli kişi. 2. Şahıs adı. babu : annenin babası, babaanne	baba : baba, ata

bace, bacı : 1. Kız kardeş. 2. Abla. (~ Az *bacı*. – Tkm *bacı*[173].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	bace :Bacı, kız kardeş.	baci: Kızkardeş. baciw : Teyze.

bağır-, bagırmag, bağırmag : Bağırmak, yüksek ve gür ses çıkarmak, haykırmak. (~Az *bağır-*. – DLT, OT *bāḳır-*. – EAT *barka-*. – Kzk, Krg *bakır-*. – Tkm *bāğır-*. – YUyg *waḳıra-*[174].)

[171] Gülensoy, 2007:97
[172] Gülensoy, 2007:99
[173] Eren, 1999:32
[174] Gülensoy, 2007:103

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	aykir-: Bağırmak. bakildaş-: Ses vermek.	bağır- : bağırmak, yüksek ve gür ses çıkarmak.	bağırmag: bağırmak bagırmag: haykırmak, bağırmak

baka : Kurbağa. (~ ET *büka*. – DLT, ET, OT *ḳurbaḳa*. – Krg, Kzk, Özb *kurbaka*. – Tkm *kurbāġa*. – Uyg *paka* [175].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	baka : Kurbağa.	baka : Kurbağa.	baka : Kurbağa.

bal : Bal arılarının bitki ve çiçeklerden topladıkları bal özünden yapıp kovanlarındaki petek gözlerine doldurdukları, rengi beyazdan esmere kadar değişen tatlı, koyu, sıvı madde. (~ Alt, Tel *pal.* –Blk, Krg, Kzk, Nog, TatK, Tkm *bal.* – Çuv *pıl.* –KKlp *bal, pal*[176] ; ~DLT, OT *bal*[177].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
bal : Bal arılarının bitki ve çiçeklerden topladıkları bal özünden yapıp kovanlarındaki petek gözlerine doldurdukları, rengi beyazdan esmere kadar değişen tatlı, koyu, sıvı madde. ballı : ballılık : Tatlı, içinde bal olan.	_____	bal : Bal arılarının bitki ve çiçeklerden topladıkları bal özünden yapıp kovanlarındaki petek gözlerine doldurdukları, rengi beyazdan esmere kadar değişen tatlı, koyu, sıvı madde.	bal : Bal arılarının bitki ve çiçeklerden topladıkları bal özünden yapıp kovanlarındaki petek gözlerine doldurdukları, rengi beyazdan esmere kadar değişen tatlı, koyu, sıvı madde.

bala : Çocuk, yavru. (~Alt,DLT, OT, Krg, Kzk, YUyg *bala*. – Özb *bålä*. – Tkm *bāla*[178].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
bala : çocuk, yavru	_____	bala : çocuk, yavru bala -çaġa : çoluk çocuk bala östır- : çocuk büyüt- bala tap- : çocuk doğur- balalıx : Çocukluk, insan hayatının bebeklikle ergenlik arası dönemi	bala : çocuk, yavru

[175] Gülensoy, 2007:570
[176] Eren, 1999:34
[177] Gülensoy, 2007:107
[178] Gülensoy, 2007:107

balaban : Büyük, boyutları benzerlerinden daha fazla olan, küçük karşıtı. (~ Krg, Kzk *balapan*. – YUyg *balaban* [179].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	balaban : Büyük, boyutları benzerlerinden daha fazla olan, küçük karşıtı.	balaban : büyük, boyutları benzerlerinden daha fazla olan, küçük karşıtı balabanca : büyükce	_____

balavuz, balawuz : Balmumu.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	balavuz : balmumu	_____	balawuz: balmumu

bay : Zengin, varlıklı. (~ Alt *bay*. – Krg *bayū*. – Kzk *bay(uv)* . – Özb *båyi- 'zengin ol-'* . – Tkm *bāya- 'zengin ol-'* . – Uyg *beyi- 'zengin ol-'* [180].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
bay : Zengin, varlıklı.	_____	bay : Zengin, varlıklı.	bay : Zengin, varlıklı.

baytal : Atın soyu, kısrak. (*kısrak* = Krg *bē*. –Kzk *biye*. – Özb *biyä*. – Tkm, Uyg *batyal* [181].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
baytal : Atın soyu, kısrak.	baytal : Atın soyu, kısrak	_____	baytal : Atın soyu, kısrak

ber-, berirge, beriv : 1. Vermek. 2. Vurmak, dövmek. (~ Az *ver-*. – DLT, OT *bér-*. – ET, KT *ber-, bir-*. – KB *bīr*. – Krg, Kzk, Özb, Tkm *ber-*. – Uyg *bär-*. – Uyg *bér-*. – Yak *biär-*[182].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
bergen : veren berilirge, beriliy, berilmeklik : verilen berirge, beriv : Vermek.	ber- : 1. Vermek. 2. Vurmak, dövmek. beril- : Vurulmak. bir- : vermek biriş: veriş	ber- : Vermek.	ber- : Vermek. beriliş : 1. Veriliş. 2. Yayın. beriliw: 1. Veriliş, verilme. 2. Ismarlama, veriliş.

[179] Gülensoy, 2007:107
[180] Gülensoy, 2007:121
[181] Gülensoy, 2007:517-518
[182] Gülensoy, 2007:1014

beri, berli : 1. Beri, buraya. 2. Bu yanda, bu yakada. 3. Konuşanın önündeki iki uzaklıktan kendisine daha yakın olanı. 4. -den bu yana. (~ DLT, OT *berü*. – Tkm *bēri*. – Tuva *bēr*[183].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
beri : 1. Beri, buraya. 2. Bu yanda, bu yakada. 3. -den bu yana	_____	beri : Konuşanın önündeki iki uzaklıktan kendisine daha yakın olanı berli : beri	beri : 1. Beri, buraya. 2. Bu yanda, bu yakada. berigi : Beriki, en yakın. berli : beri

bet : 1. Beniz, yüz. 2. Sayfa. 3. Yamaç. 4. Yan, yaka. 5. Yüz yanı. 6. Namus. 7. Şahıs. 8. Vicdan. (~ ET *bét*. – Kzk *bet*. – TatK *bit*. – Tkm, Uyg *yüz*[184].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
bet : 1. Yüz, yüzey, satıh. 2. Vicdan. 3. Renk, boya. betli : Renkli betsiz : küstah, yüzsüz, kaba.	_____	bet : Yüz, yüzey, satıh betın sur- : yüzünü sür- betını sıypa- : yüzünü okşa-	bet : 1. Beniz, yüz. 2. Sayfa. 3. Yamaç. 4. Yan, yaka. 5. Yüz yanı. 6. Namus. 7. Şahıs. betgördü : iki yüzlü betgördülük : iki yüzlülük betli : benizli betsiz : yüzsüz, öznesiz, namussuz, kalpsiz. Betsizlik : namussuzluk, kalpsizlik.

beter, betér: Beter, daha kötü, iyice kötü. (< Far *badtar* [185].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	betér : beter, daha kötü, iyice kötü	beter : beter, daha kötü, iyice kötü

biç-, biçerge : 1. Kesmek. 2. Ot biçmek, oraklamak, tırpanlamak 3. Burmak. 4. Hadım etmek. (~ DLT, Krg, OT *bıç-*[186].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
biçen : Saman biçerge : 1. Kesmek. 2. Hadım etmek	biç-: 1. Kesmek. 2. Ot biçmek, oraklamak, tırpanlamak	_____	biç-: 1. Ot biçmek, oraklamak, tırpanlamak. 2. Bıçkılamak. 3.

[183] Gülensoy, 2007:133
[184] Gülensoy, 2007:135
[185] Eren, 1999:49
[186] Gülensoy, 2007:138

Burmak.

bil-, bilirge : 1. Bilmek. 2. Anlamak. 3. Sezmek, duymak. 4. Tanımak. 5. Olmak. 6. Farz etmek, düşünmek (~ DLT, KB, KT, Uyg *bil-*[187].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
bilirge : 1. Bir şeyi anlamış veya öğrenmiş bulunmak. 2. Anlamak. biliv : Bilgi bilmegen : Bilmeyen, habersiz. bilmey : Cehalet	bil- : 1. Bir şeyi anlamış veya öğrenmiş bulunmak. 2. Anlamak. bilgi : iz, belirti, işaret, nişan, alamet, özellik.	bil- : 1. Bir şeyi anlamış veya öğrenmiş bulunmak. 2. Anlamak.	bil-: 1. Bilmek. 2. Anlamak. 3. Sezmek, duymak. 4. Tanımak. 5. Olmak. 6. Farz etmek, düşünmek.

bir : Bir. (~ DLT, ET, OT *bir*. – Krg *birö 'birisi'*. –Tkm, Yak *bi:r*[188].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
bir : Bir biraz : Küçük, hafif, az. birazdan : Yakında bir-birde : Bazen birden : 1. Birlikte. 2. Aniden, hemen birge, birgelev : Birlikte birleşirge : Katıl-, bağlan- birlik : Birlik	bireülep : yalnız birev: bir kimse birge, barda birge: hepsi birden.	bir : Bir biraz : Biraz, kısa bir süre için birazdan : Az sonra birbirini : Karşılıklı olarak, biri ötekini birden birge : Birden bire, ansızın, hemencecik birer : Bir sayısının üleştirme biçimi birleş- : Aynı amaç çevresinde toplan-	bir : Bir biraz : Biraz, kısa bir süre için birazdan : Az sonra birçe: birlikte birçelik: birliktelik birden : Birden bire, ansızın, hemen. birden birge : Birden bire. birew*:* biri birge: birlikte

bit, bitçik : Bit, tahtakurusu. (~ Alt, Koy, Krg, Kuğ,Küer, Sag,Şor, Tel, Tkm *bit.* – Çuv *pıyta.* – Nog, KKlp *biyt.* – Soy, Tuv, Yak *bıt*[189] ; ~DLT, OT, Eski Kpç *bit.*[190])

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
bit : bit, tahtakurusu	_____	bit : bit bitçik : bit	bit : bit bitlen-: bitlenmek bitli : bitli bitlilik: bitlilik

bit- : 1. Sona ermek, bit- 2. Ölmek. 3. Bitmek, büyümek (~Az, EAT, Tkm *bit-*. – DLT, ET, OT, Yak *büt-, püt-*[191].)

---

[187] Gülensoy, 2007:144
[188] Gülensoy, 2007:148-149
[189] Eren, 1999:55
[190] Gülensoy, 2007:151
[191] Gülensoy, 2007:151

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
biterge : 1. Bitmek, sona ermek. 2. Büyümek.	_____	bit- : Sona ermek	bit-: 1. Sona ermek, bitmek. 2. Ölmek.

bitik : 1. Betik, kitap. 2. Muska. (~KB *bitig*. – YUyg *pütük*[192].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	bitik: kitap bitiklik: kütüphane	_____	bitik: 1. Betik, kitap. 2. Muska.

biyik : yüksek

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	biyik : yüksek	_____	biyik : yüksek biyiklik: yükseklik

biz : Biz**,** şahıs zamiri. (~ DLT, OT *biz*[193].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
biz : biz, şahıs zamiri. bizge: bize bizde : bizde bizden: bizden bizni : bizim bizniki : bizimki	biz : biz, şahıs zamiri.	biz : biz, şahıs zamiri.	biz : biz, şahıs zamiri. bizge: bize bizde: bizde bizden: bizden bizin: bizim, bizi bizinki: bizimki

bol-, bolurga, bul- : Olmak (~ Az *ol*-. – CC, DLT, ET, OT, Uyg *bol*-. – Krg, Kzk, Özb, Tkm, Uyg *bul*-[194].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
bolurga : Olmak	bol-, bul- : Olmak	_____	bolmag: Olmak

bol-, bul- : Bulmak (~DLT, ET, OT, Uyg *bul*-[195].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
bolurga : Bulmak, meydana getirmek.	bul- : Bulmak bulun- : Bulunmak	bul- : Bulmak	_____

bolġa-, bulġa-, bulġat- : Çevirtmek, karıştırmak, zarar vermek, bulandırmak, karartmak.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
bulġarġa : Müdahale bolġarırġa : Müdahele	bolġa-: karıştırmak, zarar vermek,	bulġan- : Bulanmak, bulamak işine konu	bulġamag: Çalkalamak,

[192] Gülensoy, 2007:152
[193] Gülensoy, 2007:153
[194] Gülensoy, 2007:620
[195] Gülensoy, 2007:178

etmek	bulandırmak, karartmak. bulġa- : çevirmek bulġat-: karıştırmak, çevirtmek, zarar vermek.	olmak, her yanı bir şeyle kaplanmak	sallamak, bulamak karıştırmak. bulġanç, bulğançık, bulğanıwlu : Bulanık

boran : 1. Rüzgâr, şimşek ve gök gürültüsü ile ortaya çıkan sağanak yağışlı hava olayı. (~KKlp, Kzk, Nog *boran*. – Krg *borōn*. – Özb *borån*. – Uyg *buran*[196].) 2. Boran, şiddetli kar yağışı.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
boran : boran, şiddetli kar yağışı boranbılgıç : fırtına kuşu boranlı: boralı	_____	boran : boran, şiddetli yağış	boran, boraw: bora, genellikle arkasından yağmur getiren sert rüzgâr boramag: boralamak boranlı: boralı

borbay : 1. Baldır, ayak baldırı. 2. Kuvvet, servet, sağlık.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
borbay : kuvvet, servet borbaylı : Kuvvetli, sağlıklı borbaysız : cılız	borbay : baldır, ayak baldırı	_____	borbay : baldır

borç : 1. Borç, kredi, ödenmesi gerekli para veya başka bir şey. 2. Vazife, mecburiyet. 3. Vecibe, taahhüt. (~ Blk *borç*. –TatK *burıç*. – Tkm *bōrç*[197] ; ~ Az *borc*. –Uyg, Krg *borç*[198].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
borç : ödenmesi gerekli para veya başka bir şey borçlanırga : Borçlan-, Karşılığını sonra vermek şartıyla birinden para veya bir şey almak, istikraz etmek borçlu : bir yükümlülük altında bulunan	borç : ödenmesi gerekli para veya başka bir şey borçlı : bir yükümlülük altında bulunan	_____	borç: 1. Borç, kredi. 2. Vazife, mecburiyet. 3. Vecibe, taahhüt. borçlanmag : 1. Borçlanmak. 2. Boynuna almak, yüküm almak. 3. Vecibe almak, taahhüt almak. borçlu : 1. Borçlu. 2. Vazifeli, görevli. 3. Taahhütlü, vecibeli.

[196] Gülensoy, 2007:160-161
[197] Eren, 1999:58
[198] Gülensoy, 2007:161

boron, burun, burunçıġ, murin : 1. Burun. 2. Bucak. 3. Uç. 4. Gaga. (~ KKlp, Kzk *murın.* – Krg *murun.* – Nog *burın.* – Sag, Koy, Kaça *purun.* – Sart, Tkm *burun.* – Şor *murun.* – TatK *boron.* – Yak *murun*[199] ; ~ DLT, OT, Özb, YUyg *burun*[200].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
burun : burun, gaga, uç	boron, murin : burun	burun : burun burunçıġ : burun	burun : 1. Burun. 2. Bucak. 3. Uç. burunlu: burunlu

boy : 1. İki kenar arasındaki uzaklık, uzunluk, en karşıtı**.** 2. Yol, ırmak, sahil, kenar, deniz kıyısı. 3**.** Görünüm, uzunluk, durum. 4. Bağımsız, serbest. 5. İtaat. 6. Büyüme, vücut yapısı. (~ DLT, OT *boy*[201].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
boy : 1. İtaat. 2. Büyüme, vücut yapısı. 3. Esas. 4. Yol, ırmak, sahil, kenar, deniz kıyısı.	boy : 1. büyüme, yetişme, görünüm, uzunluk, sahil, kenar, durum. 2. bağımsız, serbest	boy : 1. İki kenar arasındaki uzaklık,en karşıtı. 2. Ol, ırmak, deniz kıyısı.	_____

boyın, boyınçıġ, boyınçık, boyun, buyun, moyin, muyin : 1. Boyun. 2. Bel. 3. Bilek, el, kolluk, diz . (~ Az, Tkm *boyun.* – Çuv *māy.* – Hal *bōyan.* – KKlp *moyın.* – Krg, Tuv, Şor *moyun.* – Kzk *moyın.* – Nog *moyın.* –TatK *muyın.* – Yak *moy, mōy, moyun*[202] ; ~DLT,OT *boyun, boyın*. – Özb *boyün*[203].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
buyun : bilek, el, kolluk, diz	boyun : moyin, muyin: boyun boyunsa: moyinsa, moysa: gerdanlık, kolye	boyun : boyın : boyınçık : gövdenin başla omuz arasında kalan bölümü boyınçıġı burıl- : boynu bükül-	boyun: 1. Boyun. 2. Bel. boyunçag: tasma boyunsa: boyunsak

böl-, bül- : 1. Bölmek, bir bütünü iki veya daha çok parçaya ayırmak, taksim etmek 2. Arasını açmak. (~Krg, Kzk, Tkm, Uyg *böl-*. – TatK *bül-*[204].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
bölme : 1. Ayrılmış olan, bölme. 2.	bülme: oda bül- : Bölmek	böl- : bir bütünü iki veya daha çok parçaya	böl-: 1. Bölmek. 2. Arasını açmak.

[199] Eren, 1999:64
[200] Gülensoy, 2007:186
[201] Gülensoy, 2007:163
[202] Eren, 1999:59
[203] Gülensoy, 2007:164
[204] Gülensoy, 2007:172

Anabilim dalı. bölük : Pay, özel bölüm : Oda, grup. bölürge : bir bütünü iki veya daha çok parçaya ayırmak, taksim		ayırmak, taksim etmek bölük, bölik : Bölük, bir bütünden ayrılmış olan parça kısım bölün-, bölin- : bölünmek, bir bütünün belirli bölümlere ayrılması	bölme: 1. Bölme. 2. Oda. bölük: bölük, takım, sürü. bölüm: bölüm

bu : Bu (~ DLT, OT *buni*. – ET, Uyg *bu, buu*. – Tkm *bū*[205].)

bolsa>bossa>bosa>busa

Karaçay-Malkar bu: bu	Karayim bu: bu busi: burası	Kırımçak bu: bu bura : bura, bu yer	Kumuk bu : bu buse: olsa, ise

bulay : Böyle, bunun gibi, buna benzer. (~Az *belä*. – Tkm *beyle*. – Kzk *bulay* [206].)

Karaçay-Malkar _____	Karayim bulay : böyle	Kırımçak bulay : böyle, bunun gibi, buna benzer	Kumuk bulay : böyle

burç : Biber. (~DLT, ET, OT *murç*[207].)

Karaçay-Malkar burç, purç : biber	Karayim buruç : biber	Kırımçak _____	Kumuk burç : biber

butarga, butay, puta-: Budamak, kırpmak, yeni filiz sürmesi için bir bitkinin dallarını kesmek (~ AH *būda*-. – ET *būta-, butı*-. – Tkm *pūda*-[208].)

Karaçay-Malkar butarga, butay : Budamak, kırpmak	Karayim butarla-: ağacın budaklarını kırmak	Kırımçak puta- : Budamak, yeni filiz sürmesi için bir bitkinin dallarını kes- putaçık, putak : Dal, ağacın gövdesinden ayrılan kollardan her biri pıtax : Dal, budak	Kumuk butaw: budama butag: budak, ark, türev, kol

buyurmag : 1. Buyurmak, emretmek. 2. Ismarlamak. (~ Az, Özb, Tkm *buyur*-. – Krg *buyrū*-. – Kzk *buyır*-. – TatK *boyır*-. – Uyg *buyru*-[209].)

---

[205] Gülensoy, 2007:174
[206] Gülensoy, 2007:174
[207] Gülensoy, 2007:184
[208] Gülensoy, 2007:174
[209] Gülensoy, 2007:188

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
buyruk : Emir buyrukçu : Emir veren buyruksuz : İzinsiz	buyur- : Buyurmak, emretmek. buyruk: emir	buyur- : Buyurmak, emretmek. buyur : buyurun anlamında hitap sözü buyurıcı : emir veren, buyruk veren buyurıl- : buyurulmak, buyurmak işi yapılmak.	buyurmag: 1. Buyurmak. 2. Ismarlamak. buyuruw: 1. Buyurma. 2. Ismarlama. buyuruwçu: 1. Buyurucu. 2. Ismarlayan.

buz : Buz, donarak katı duruma gelmiş su. (~ Alt, Tel *mus.* – Kaça, Koy, Kuğ, Sag *pus.* – KKlp, Krg, Kzk, Tar *muz.* – Nog *buz.* – TatK *boz.* – Tkm *būz.* – Yak *būs, mūs*[210] ; ~ Az, DLT, OT *būz*[211].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
buz: 1. Buz, donarak katı duruma gelmiş su. 2. Dolu. buzullu : buzlu	buz: Buz, donarak katı duruma gelmiş su.	buz : Buz, donarak katı duruma gelmiş su. buzla- : don-, soğuğun etkisiyle katı duruma gel-, buz tut-	buz: Buz, donarak katı duruma gelmiş su. buzlamag: Buzlamak, donmak. buzlu: buzlu

buzav, buzaw, buzavçık : Buzağı, sütten kesilmemiş sığır yavrusu. (~ Alt *bozū.* – Az *buzav.* – Bar *puzau.* – Hak *pızo.* – KKlp *bızav, buzav.* – Krg *muzō.* – Kzk *buzau.* – Nog *muzav.* – Sag *pızā, pızō, puzū.* – Soy *pıza.* – Şor, Sag *puzā.* – TatK *bızau.* – TatU *bızåu.* – Tel, Kumd, Alt *pozū.* – Tkm *buzav.* – Tuv *bızā* [212] ; ~CC *buzaw.* – DLT, ET, OT, Uyg *buzāġu*[213].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	buzav, buzavçık : buzağı	buzaw: buzağı

bütev, bütün : 1. Bütün, hep, tamam. 2. Eksiksiz, mükemmel. (~Alt *büdün*. – Az, KB, Krg,OT, Özb DLT *bütün*. – ET *bütün, pütün*. – Krg *büt*. – Kzk *bütin*. – Tkm *büti:n*. – Uyg *pütün, pütkül*[214].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
bütev : Bütün, tüm bütevduniya : Dünya büteylev, büteyünlev : Tamamen	bütunley: büsbütün, tamamen	büsbütün : büsbütün, iyiden iyiye, iyice, tamamen bütün : eksiksiz,	bütün: 1. Bütün, hep. 2. Eksiksiz, mükemmel. bütünlük: Eksizlik,

[210] Eren, 1999:65
[211] Gülensoy, 2007:188
[212] Eren, 1999:65
[213] Gülensoy, 2007:188
[214] Gülensoy, 2007:195

bütün : Çok, kuvvetle		tamam	mükemmellik. bütünley: 1. Bütünleyin. 2. Büsbütün.

C

cadur, cıdır, çalı, çali : Çalı, odunsu bitki

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
çala-kola : Tam olmayan, parçalar	çali: çalı, funda, çalılık	çalı : çalı, odunsu bitki	cadur, cıdır : Çalı, odunsu bitki

cağıllamag, çağla-: Çağlamak, çıkırdamak, köpürerek ve ses çıkararak coşkun bir biçimde akmak (~ ET *çagıl, çıgıl 'yansıma'*[215].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	çağla- : Çağlamak, köpürerek ve ses çıkararak coşkun bir biçimde akmak.	cağıllamag : Çağlamak, çıkırdamak.

cağa, çavke : Karga

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	çavke : Karga	_____	cağa : Karga

canġırlamag, şaŋirdat- , şaŋġirda, şaŋġirdat-, şiŋġirdat-: Şangırdamak, gürlemek, zili çalmak, ses vermek (~ Az *cingildä-*. – Krg *şanŋğır et-*. – Kzk *şanğıra-, şaŋğırla-*. – Tkm *şaŋŋırda-*. – Özb *şaraklä-*. – Uyg *caraŋli-*[216].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	*şaŋġirdat-:* Ses vermek şaŋirdat- , şaŋġirda, şiŋġirdat-: Şangırdamak, gürlemek, zil çalmak.	_____	canġır : Şangırtı canġırlamag : Şangırdamak.

carlı, xarlı, yarlı : 1. Fakir, yoksul. 2. Bağımlı . (~ DLT *yarlıġ* [217].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
carlı, yarlı : fakir, yoksul	_____	carlı, yarlı : fakir, yoksul	xarlı : 1. Yoksul 2. Bağımlı

[215] Gülesoy, 2007:200
[216] Gülensoy, 2007:837
[217] Gülesoy, 2007:1077

cayav, yayav, yeyev: Yayan, yürüyerek. (~ Çuv *suran.* –Hak *çazağ.* – KKlp *jayau.* – Kzk *jayau.* – Nog *yayav.* – Özb *yayov.* – Tuv *çadağ.* – Yak *sati*[218] ; ~ ET *yađġ*. – DLT, OT *yadağ, yađġ*. – Özb *yayåv*[219].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
cayav : Yayan, yürüyerek	yayav, yeyev: Yayan, yürüyerek	cayav : Yayan, yürüyerek	_____

cavuz, cevız : Ceviz

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	cevız : Ceviz cevız-dırek : Ceviz ağacı	cavuz : Ceviz

cıger, ciger : 1. Çevik, canlı enerjik. 2. Cesur. 3. Yürek. (~ TatK *ciger*[220].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ciger : 1. Çevik, canlı enerjik. 2. Cesur. cigerlik : 1. Çeviklik. 2. Cesaret, kahramanlık. cigersiz : Beceriksiz, sakar.	_____	cıger : Yürek cıgerçığın dağla- : Mec. Üz-, acı çektir- cıgerçık : Mec. Yürek, iç	ciger : Çevik cigerli : Çevikli cigerlik : Çeviklik cigersiz : Çevik olmayan

cıld, cılt, cilt : Cilt, kap.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	cıld : Cilt, kap	cılt, cilt : Cilt, kap cıltçı : Ciltçi cıltlamag : Ciltle-

cımçıg, çimçek, çipçik: Serçe kuşu. (~ Esk Kpç, TatK *çıpçık.* – KKlp *şımşık.* –Krg *çımçık*[221].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	çipçik: Serçe kuşu	_____	cımçıg, çimçek : Serçe kuşu

cır, yır : Şarkı, türkü, şiir. (~ DLT, ET, OT *ır, yır.* – Çağ *yir*. – Krg *cır.* – Kzk *jır.* – Yak *sir*[222].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
cır : Şarkı, türkü	_____	cır, yır : Şarkı, türkü,	yır : Şarkı, türkü, şiir

[218] Eren, 1999:445
[219] Gülensoy, 2007:1094
[220] Eren, 1999:72
[221] Gülensoy, 2007:238
[222] Gülensoy, 2007:1143

cırlarġa : Şarkı söylemek. cırçı : Şarkıcı		şiir cırla-, yırla- : Şarkı söylemek.	yırlamag, yırlaw : Şarkı söylemek. yıraw, yırçı : Şarkıcı

cıwullamag, cuwullamag ,çüvülde: 1. Cıvıl cıvıl ötmek, cıvıldamak. 2. Gevezelik etmek.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	çüvülde- : Cıvıl cıvıl ötmek. çüvüldeş- : Hep birden cıvıldamak. cıvıltı, çüvüldi : Cıvıltı, kuşların ötüşürken çıkardıkları ses	cuwullaw : Cıvıltı cuwullamag : Cıvıldamak. cıwullaw : 1. Cıvıldama. 2. Gevezelik. cıwullamag : 1. Ötmek. 2 gevezelik etmek.

cıy- , cıyılırġa, cıymag, yiyil- : Toplamak, bir araya getirmek, yığmak (~DLT, OT, *yıġ-, yüg*-. – ET, KT, Uyg *yıġ*-. – Krg, Kzk, Özb *üy*-. – TatK öy-. – Tkm *üv*-. – Uyg *üg*-[223].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
cıyın : Topluluk, çevre. cıyma : Toplama, derleme. cıyılırġa : Toplamak, bir araya getirmek, yığmak.	yiyin: Toplantı, bir gündem üzerinde görüşmek için yapılan birleşim yiyil-: Toplanmak.	cıy-: Toplamak, bir araya getirmek, yığmak cıyıl- : Toplanmak, toplamak işine konu olmak. cıyın : Toplantı, bir gündem üzerinde görüşmek için yapılan birleşim	cıymag : Toplamak, bir araya getirmek, yığmak. cıyıw : Toplama cıyıwçu : Toplayıcı cıyılış : Topluluk cıyın : 1. Toplantı. 2. Düğün

cibin, çibin: Sinek. (~ Alt *çımın, çümün.* – Blk *çibin.* – KKlp *şıbın.* – Krg *çımın.* – Kzk *şıbın.* – Nog *şıbın.* – Özb *çivin.* – Şor *şıbın.*– Tar *çibin.* – Tel *çımal.* –Tkm *çıbın*[224] ; ~Alt, Krg *çımın.* – Az, Bşk, TatK *cibin.* – KB *çıbun.* – Kzk *şıbın.* – Özb, Uyg *çivin.* – Tkm *çībın*[225].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
çibin : Sinek	cibin, çibin: Sinek	sinek : Sinek	cibin : Sinek

cibiw-cibiw, cip-cip, çipçe, çipçeçik : Civciv, piliç. (~ Krg *cöcö.* – Özb *cöcexoråz.* – Tkm *cü:yce.* – Uyg *cocä toxu*[226].)

---

[223] Gülensoy, 2007:1134
[224] Eren, 1999:71
[225] Gülensoy, 2007:204
[226] Gülensoy, 2007:207

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	çipçe : çipçeçik : Civciv, piliç	çipçe, çipçeçik: Civciv	cibiw-cibiw, cip-cip: Civciv

cox, çok : Sayı, güçlük süre vb. bakımından aşırılık bildirir. (~ Az *çoh*. – DLT *çok*. – ET *çok,çoh*. – Krg, Kzk, Özb, Tkm, Uyg *köp*[227].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	çokısı : Çoğu, çok kimse çok : Sayı, güçlük süre vb. bakımından aşırılık bildirir çok çok : En çok, en son, olsa olsa çokça : Çokça, çok olarak	cox : Sayı, güçlük süre vb. bakımından aşırılık bildirir

cut, çift, çüft : Çift.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	çift, çüft : Çift	cut : Çift

cutlamag, cuvur-: 1. Koşmak, hızla gitmek 2. Evlendirmek.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	cuvur-, çap- : Koşmak, hızla gitmek.	cutlamag : 1. Koşmak. 2. Evlendirmek.

cuwmag, yuv- : Yıkamak. (~Az, TatK *yu*-. – DLT *yugçı 'yuyucu, yıkayıcı'*. – Krg *cū*-. – Kzk *juv*-. – Özb, Tkm *yuv*-. – Uyg *juy*-[228].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	cuwmag, yuv- : Yıkamak. yuvın- : Yıkanmak.	cuwmag : Yıkamak. cuwulmag, cuwunmag: Yıkanmak

Ç

çaçmak, çeç-, saç- : 1. Ekin saçmak, ekmek. 2. Yayılmak. 3. Saç-, dağıt- , yay-, serp- (~Az *säp*-. – DLT, ET, EUTS, OT, Tkm, Uyg *saç*-. – Krg, Uyg *çaç*-.–Kzk *şaş*-. – Özb *såç*-[229].)

---

[227] Gülensoy, 2007:248
[228] Gülensoy, 2007:1136

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
çaçarga : Saçma, dağıtma	çeç-: 1. Ekin saçmak. 2. Yayılmak.	saç- : Saçmak, dağıtmak, yaymak, serpmek.	çaçma: saçma, dağıtma çaçmak: 1. Saçmak. 2. Ekmek.

çag, çaġ, çak: 1. Zaman, dönem, çağ. 2. Hava. 3. Yaş. (~ Az *çağ.* – Çuv *çux.* – KKlp *şağ.* –Krg *çak.* – Kzk *şak.* - Nog *şak.* – Özb *çoğ.* – Sag *sā, sak.* – TatK *çak.* – Tkm *çağ.* –Tuv *şak.* – Yak *sax*[230] ; ~DLT ve KT'de yoktur. –ET, Alt, Tel *çaġ*[231].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	çag: vakit; burungu çak: evvel zaman; bu çakli: bu kadar, buraya kadar; şul çakta: şu vakit	çaġ : çağ, dönem, zaman	çak: 1. Zaman, çağ. 2. Hava. 3. Yaş.

çagir- çaġırmag: Çağırmak, davet etmek (~ Az *çağır-*. – CC *çaġır-*. – DLT, ME, NF, KE *çakır-*. – ET *çaġur-*. – Krg *çakır-*. – KT, Uyg *çakrış-*. – KKlp,Kzk, Nog *şakır-*. –Tkm *çāġır-*. – YUyg *çarka-, çakıra-*[232].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	çagir-: Çağırmak, davet etmek.	çaġırt- : Çağırtmak, çağırmak işini yaptırmak.	çaġırmag: Çağırmak.

çal-, çalmag: 1. Müzik aleti çalmak. 2. Çalmak, hırsızlık yapmak. 3. Toplamak, biçmek. 4. Örmek (~ DLT, ET, EUT, KB, OT *çal-*[233].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
çalırga : 1. Müzik aleti çalmak. 2. Örmek. 3. Toplamak, biçmek.	_____	çal- : 1. Müzik aleti çalmak. 2. Çalmak, hırsızlık yapmak. 3. Toplamak, biçmek.	çalmag: 1. Örmek. 2. Çalmak, hırsızlık yapmak 3. Toplamak, biçmek.

çalaş : Çalı çırpıdan yapılmış kulübe.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	çalaş: kulübe	çalaş : çalı çırpıdan yapılmış kulübe	çalaş: alacık

---

[229] Gülensoy, 2007:710
[230] Eren, 1999:76
[231] Gülensoy, 2007:210
[232] Gülensoy, 2007,211
[233] Gülensoy, 2007:213

çalın- : 1. Vurarak veya sürtünerek ses çıkarmak. 2. İşitilmek. (~ OT *çalın- 'yere vurul-*[234].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
çalınırga : Müzik aleti çalmak.	_____	çalın- : Vurarak veya sürtünerek ses çıkarmak.	çalın- : 1. Vurarak veya sürtünerek ses çıkarmak. 2. İşitilmek.

çalış- : Çalış-, emek harca- (~ ET *çalış-*[235].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
çalışırga : Çapraz, birbirine girmek.	_____	çalış- : çalış-, emek harcamak. çalışın- : çalışılmak çalışkan : çalışkan, çok çalışan, çalışmayı seven çalışkır : çalışkan	çalışmak: çalışmak

çalt : Hızlı, tez, çabuk.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	çalt: Hızlı, tez, çabuk çalt ol- : çabuk olmak, hızlı olmak	çalt: Hızlı, tez, çabuk

çan, çaŋ : toz

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	çaŋ : toz	_____	çan: toz

çana : Kızak, kar veya buz üzerinde kaydırılan tekerleksiz taşıt.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
çana : kızak, kar veya buz üzerinde kaydırılan tekerleksiz taşıt	_____	çana : kızak, kar veya buz üzerinde kaydırılan tekerleksiz taşıt	çana : kızak, kar veya buz üzerinde kaydırılan tekerleksiz taşıt

çanġıra-, çiŋla- : 1. Çınlamak, yankı vermek. 2. Beyit söylemek (~ DLT, OT *çıngra-*[236].)

---

[234] Gülensoy, 2007:215
[235] Gülensoy, 2007:215
[236] Gülensoy, 2007:238

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	çiŋla-: 1. Çınlamak, yankı vermek 2. Beyit söylemek.	çanġıra- : Çınlamak, yankı vermek.	_____

çap- : 1. Koşmak. 2. Doğramak, kesmek. (~DLT, KB *çap- 'yüz-'*. – Nog *şap- 'koş'*. – YUyg *çapçi- 'atıl-, fırla-, sıçra-'* [237].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	çap-: koşmak çapdır- : koşturmak çapış- : koşuşmak, birden koşmak	çapmak: 1. Koşmak. 2. Doğramak, kesmek.

çavke, çavki: Karga

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	çavke, çavki: Karga	cırgıt : Ekin kargası	_____

çay : Çay, içecek. (Türk dillerinde kullanılan biçimleri Moğolcadan geçmiştir, Moğ *çai*[238].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
çay : Çay		çay : çay, içecek	çay: çay

çaydannig, çaynik, çaynik : Çaydanlık. (~ Tkm *çaydan* [239].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
çaynik : Çaydanlık	çaynik, çaydannig: Çaydanlık	_____	_____

çaygamak, çayka-, çaykarga : 1. Çalkalamak, garagara yapmak. 2. Hafifçe sallamak. (~ET *çalkala-*[240].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
çaykarga : Hafifçe sallamak	_____	çayka- : çalkalamak, garagara yapmak	çaygamak: çalkalamak

[237] Gülensoy, 2007:219
[238] Eren, 1999:82
[239] Eren, 1999:82
[240] Gülensoy, 2007:216

çayna- , çaynamak, çaynarga : Çiğnemek. (~ Az *çiynä-*. – EAT *céyne-*. – Krg *çayno-* . – Kzk *şayna-*. –Özb, TatK *çäynä-*. – Tkm *çeyne-*. – Uyg *çayni-*[241].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
çaynarga : çiğnemek	_____	çayna- : çiğnemek	çaynamak : çiğnemek

çek : Hudut, sınır, uç, kenar, son.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
çek : hudut, sınır çeksiz : sınırsız	çek: son	çek : hudut, sınır, uç, kenar	_____

çek- : 1. Öğütmek, ezerek un durumuna getirmek. 2. Çekmek, tutup kendine doğru hareket ettir-, solukla içine almak. 3. Tartmak (~DLT, Et, OT *çek-*[242].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	çek- : 1. Öğüt-, ezerek un durumuna getir- 2. Çek-, solukla içine al-	çek-: 1. Öğüt-, ezerek un durumuna getir- 2. Çek-, solukla içine al- 3. Tart-

çelek : Kova, su kovası

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
çelek : kova, su kovası	çelek : kova, su kovası	_____	çelek : kova, su kovası

çenge : Çene. (~ Az *çənə.* – Hal *çana, çene* [243].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	çenge: çene	_____	çene: çene

çet, çit : 1. Kenar, sahil, kıyı, taraf. 2. Kuytu. (~Krg, Tkm *çet.* –Nog *şet.* – TatK, Türkî *çit*[244] ; ~ DLT, ET, OT *çıt, çit*. – KKlp *şek*. – Kzk *şıt*. –Özb *çetän*. – Uyg *çitan*[245].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	çit : Kenar, sahil, kıyı, taraf	çet : kenar, kıyı	çet: kuytu

[241] Gülensoy, 2007:242
[242] Gülensoy, 2007:226
[243] Eren, 1999:84
[244] Eren, 1999:95
[245] Gülensoy, 2007:245

çıbık, çibik, çubuk : 1. Baston, değnek, sopa**.** 2. Sigara, tütün. (~ Alt, Kpç, Kzk, TatK *çıbık*. – Az *çubuk*. – DLT, EUT *çubik, çubuk*. – Özb *çivıḳ*. – Tkm *çībık*. – Uyg *çiviḳ*[246].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
çıbık : Çubuk	çibik: değnek, sopa	çubuk : 1. Baston, deynek. 2. sigara, tütün	çubuk: çubuk

çıray : 1. Yüz, çehre, surat, kişi. 2. Dış yüzey. (~ Çağ *çiray*. – Hak, Yak *sıray*. – Kzk *şıray*[247].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
çıray : 1. Yüz, çehre, surat, kişi. 2. Dış yüzey.	çiray : yüz, çehre, surat çiraysiz : yüzsüz	çıray : yüz, çehre	çıray : yüz, çehre

çille : 1. Çile, zahmet ve sıkıntı. 2. Ağustos. 3. İpek. 4. Kışın en soğuk kırk günü.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
çille : İpek	çille : Ağustos	çille : çile, zahmet ve sıkıntı	çille: 1. İpek. 2. Kışın en soğuk kırk günü.

çirirge, çuru-, çürü- : 1. Çürümek. 2. Mec. İnsan için yıpranmak, çökmek (~ Az *çürü-*. – Kzk *şirü-*–Özb, Uyg *çiri-*. – TatK *çirü-*. – Tkm *çῡyre-*[248].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
çirigen : Çürüyen çirik : Çürük çirirge : Çürümek	_____	çuru-, çürü- : 1. Çürümek. 2. Mec. İnsan için yıpranmak, çökmek.	_____

çiy : Pişmemiş. (~Alt, Az *çiy*. – DLT, ET, EUTS, OT *yig, yik*. – Krg *çiyki*. – Kzk *şiyki*. – TatK *çi*. – Tkm *çi:ğ*. – Uyg *çürük*. –Yak *si:k*[249].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
çiy : Pişmemiş çip-çiy : Ham	_____	_____	çiy : Pişmemiş

[246] Gülensoy, 2007:256-257
[247] Gülensoy, 2007:238
[248] Gülensoy, 2007:257
[249] Gülensoy, 2007:240-241

çoçga, çoçka, çuşka : Domuz. (~Alt, Krg *çoçko*. – DLT, OT *çocuk 'domuz yavrusu, her şeyin küçüğü'*. – Krç.Blk *çoçha.* –Kzk *şoşka*. – Özb *çoçka*. – TatK *çuçka*. – Uyg *çokça*[250].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
çoçha : domuz	çoçka : çuşka : domuz	çoçga : domuz	çoçka : domuz

çokmar : Topuz, çomak. (~ Az *çomak* – Uyg *çokmak, çomak* ; = Krg *çokmor* – Kzk *şokpar* – Özb *çokmår* – Uyg *çokmar* [251].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	çokmar: topuz	_____	çokmar: çomak

çokrak : Çeşme, kaplıca, ılıca.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	çokrak : çeşme, kaplıca, ılıca	çokrak : çeşme	_____

çolpan : Sabah yıldızı, Venüs. (~ Alt *çolmon*. – Krg *çolpon*. – Kzk *şolpan.* –Özb *çolpån*. – TatK *çulpa*[252].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
çolpan: sabah yıldızı, Venüs.	çolpan: sabah yıldızı	_____	çolpan: sabah yıldızı

çomuç, çomiç : Kepçe. (~Alt *çuçak, çuuçak.* –Az *çömçä*. – DLT, OT *çömçe*. – Krg, YUyg *çömüç*. – KKlp, Kzk, Nog *şömiş*. – Özb *çömiç*. – TatK *çümiç*[253].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	çomuç : çomiç: kepçe	çomuç : kepçe	çomuç : çömçe: kepçe

çöl, çöllik : Çöl, kumluk, susuz ve ıssız geniş arazi, sahra. (~ Alt, Tel *çöl.* – KKlp *şöl.* – Krg *çöl.* – Nog *şöl.*- Sag *söl.*–Şor *şöl.* – Tkm *çöl*[254].)

---

[250] Gülensoy, 2007:247
[251] Gülensoy, 2007:916
[252] Gülensoy, 2007:249
[253] Gülensoy, 2007:253-254
[254] Eren, 1999:99

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	çöl: çöl	çöl : çöllik : çöl, kumluk, susuz ve ıssız geniş arazi, sahra	çöl: çöl

D

dak-, taġarġa, tak-, tak-, takmag, : 1. Takmak, bir şeyi başka bir yere uygun bir biçimde tutturmak, koşmak, kuşanmak 2. Giymek, iliştirmek, geçirmek. 3. Asmak. 4. Hayvanı çekeceği arabaya, sabana vb.ne bağlamak. 5. (art, peş ile beraber) Kendisiyle birlikte götürmek, yanına almak veya arkasından izletmek (~ Az *tah*-. – DLT *takıl*-. – ET, KT, OT, Özb, Uyg *tak*-. –Krg, Kzk *tağ*-. – Tkm *dak*-. –Uyg *takı*-[255].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
taġarġa : 1. Bağlamak. 2. Giymek. 3. Asmak. 4. Hayvanı çekeceği arabaya, sabana vb.ne bağlamak.	_____	dak-, tak-: Takmak, bir şeyi başka bir yere uygun bir biçimde tutturmak, iliştirmek.	takmag : 1. Giymek, iliştirmek, geçirmek. 2. Hayvanı çekeceği arabaya, sabana vb.ne bağlamak.

dam, tam, tem : 1. Dam, çatı. 2. Tat, lezzet. (~ Az *dam*. – Kzk *tam*. – Nog *tam*. – Sag *tam*. –TatK *tam*. – Tkm *tām*[256].) ; ~ DLT, OT *tam*. – KT *tām*[257].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
dam: Tat, lezzet. damlı : Lezzetli, tatlı damsız : Tatsız, yoksun, mahrum.	dam, tam, tem : Tat, lezzet temli: tatlı	dam : Çatı, dam	dam: 1. Dam, çatı. 2. Tat, lezzet.

daş, taş : 1. Kimyasal veya fiziksel durumu değişiklikler gösteren, rengini içindeki maden, tuz ve oksitlerden alan sert ve katı madde. 2. Taştan taban, taştan döşeme. 3. Tahmin, kehanet. (~ Alt, Krg, Şor, TatK, Tel *taş*. –Çuv *çul*. – KKlp, Kzk, Nog *tas*. – OT *tāş*. –Tkm *dāş*. – Tuv *daş*. – Yak *tās*[258].) ; ~ Az *daş*. – DLT, ET, OT *taş*. –Özb *tåş*[259].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
taş : Kimyasal veya fiziksel durumu değişiklikler gösteren, rengini içindeki maden, tuz ve oksitlerden alan	taş : taş, 1. Kimyasal veya fiziksel durumu değişiklikler gösteren, rengini içindeki maden, tuz ve oksitlerden alan	daş, taş : 1. Kimyasal veya fiziksel durumu değişiklikler gösteren, rengini içindeki maden, tuz ve oksitlerden alan	taş : 1. Kimyasal veya fiziksel durumu değişiklikler gösteren, rengini içindeki maden, tuz ve

[255] Gülensoy, 2007:851
[256] Eren, 1999:104
[257] Gülensoy, 2007:264
[258] Eren, 1999:396
[259] Gülensoy, 2007:865

sert ve katı madde. 2. Tahmin, kehanet.	sert ve katı madde. 2. Taştan taban, taştan döşeme	sert ve katı madde. 2. Taştan taban, taştan döşeme.	oksitlerden alan sert ve katı madde. 2. Taştan taban, taştan döşeme

dayın, dayi, dayin : Yeniden, tekrar.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	dayi , dayin : yeniden, tekrar	dayın : böyle, öyle, aynı	_____

de- : Söylemek, söz söylemek (~ DLT *té-, ti-*. – ET *ti-*. – Tkm *diy-*. – Yak *diä-*[260].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
derge : Demek, diyor.	de- : söylemek, söz söylemek.	de- : söylemek, söz söylemek.	de- : söylemek, söz söylemek.

degiş- deŋiş-: Değişmek, başka bir biçim veya duruma girmek (~ DLT *tegiş-*. – Uyg *tägiş-* [261].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	deŋiş- : değişmek	degiş- : değişmek	_____

déĺı, teli: Deli, aklını yitirmiş olan. (~ Az, Tkm, Krg *deli*. – Kzk *dälduv,delkulı*. –OT, Uyg *telü, telwe*. – Özb *telbä.* –Uyg *dälli*[262].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
teli: Deli, aklını yitirmiş olan.	_____	déĺı : Deli, aklını yitirmiş olan.	teli: Deli, aklını yitirmiş olan.

demir, temir: Demirden yapılmış. (~ DLT, ET, OT *temür*. – Krg *temir*. – YUyg *tömür* [263].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
temir : demirden yapılmış	temir : demirden yapılmış	demir : demirden yapılmış	temir : demirden yapılmış

deñiz, dinkiz, teñiz : Deniz, Yer kabuğunun çukur bölümlerini kaplayan, birbiriyle bağlantılı, tuzlu su kütlesi. (~ Çuv *tinĕs.* –KKlp *teñiz.* – Kzk *teñiz.* – Nog *teñiz.* – TatK *diñez, diñgez.* – Tel, Kumd, Alt, *teñis.* – Tkm *deñiz*[264].) ; ~ DLT, ET, OT *teŋiz*. – EAT *deŋiz*[265].)

[260] Gülensoy, 2007:270
[261] Gülensoy, 2007:273
[262] Gülensoy, 2007:274
[263] Gülensoy, 2007:276
[264] Eren, 1999:108
[265] Gülensoy, 2007:276

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
teñiz : deniz	dinkiz: deniz	deñiz : deniz	deñiz : deniz

dırek, terek, tirek : Kırdaki büyük ağaç. (~ DLT, OT *tirek*. – ET *tirgük* [266].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
terek : Ağaç	tirek : kırdaki büyük ağaç	dırek : kırdaki büyük ağaç terek : kırdaki büyük ağaç	terek : kırdaki büyük ağaç

dış, tış : 1. Bir alanın sınırları içinde bulunmayan, harici, dışarı, dış çevre, dış yer. 2. Yurt dışı. 3. Görülen, içte bulunmayan yüzey, kapak. (~ DLT, ET, OT *taş* [267].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tış : 1. Bir alanın sınırları içinde bulunmayan, harici, dışarı, dış çevre, dış yer. 2. Görülen, içte bulunmayan yüzey, kapak. Görünüş.	_____	dış, tış : 1. Bir alanın sınırları içinde bulunmayan, harici, dışarı, dış çevre, dış yer 2. Yurt dışı. 3. Görülen, içte bulunmayan yüzey.	tış : Bir alanın sınırları içinde bulunmayan, harici

d'ilek, tilek : 1. Dilek, istek, talep, rica. 2. Dilekçe. 3. İbadet, dua. (~ET, OT *tilek, tilik* [268].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tilek : 1. Dilek, istek, talep, rica. 2. Dilekçe. 3. İbadet, dua.	_____	d'ilek : Dilek, istek, talep, rica	tilek : Dilek, istek, talep, rica

dogme, t'üme, tume , tüyme: Düğme. (~ET, OT, Uyg *tügme*. – Çağ *tüğ-me*. – Çuv *tĕv-ĕ* [269].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tüyme: Düğme	_____	dogme, t'üme, tume , tüyme: Düğme	tüyme: Düğme

dok-, tögerge, tök- : Dökmek, akıtmak, düşürmek, boşaltmak (~ Çuv *tek*-. –DLT, ET, OT, Uyg *tök*-. – Krm, Tkm *dök*-. – Yak *tox*-[270].)

---

[266] Gülensoy, 2007:287
[267] Gülensoy, 2007:281
[268] Gülensoy, 2007:284
[269] Gülensoy, 2007:310
[270] Gülensoy, 2007:301

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tögerge : Dökmek, boşaltmak tögülürge : 1. Dökülmek, dökmek işi yapılmak. 2. Samimi bir şekilde anlatmak.	_____	dok-, tök-: dökmek, akıtmak, düşürmek dokıĺ-, tökül-: Dökülmek, dökmek işi yapılmak.	tök- : akıtmak, düşürmek

dol-, tol-, tolarġa : 1. Bir yere iyice yayılmak, kaplamak. 2. Bir yerde pek çok kişinin toplanması, kalabalık olmak. 3. Sabrın tükenerek, duygularının yoğunlaşması. 4. Belirli bir süreyi tamamlamak. 5. Koşmak, çalıştırmak (~ DLT, ET, KT, uyg *tol-*. – Krm *dol-*. – Tkm *dōl-*. –Uyg, Çağ, Çuv *tol-*. – Yak *tuol-* [271].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tolarġa : 1. Doldurmak, kaplamak 2. Belirli bir süreyi tamamlamak. 3. Koşmak, çalıştırmak.	_____	dol- : Dolmak, bir yerde pek çok kimse toplanmak, kalabalık duruma gelmek. tol- : 1. Bir yere iyice yayılmak, kaplamak 2. Bir yerde pek çok kişinin toplanması, kalabalık ol 3. Sabrın tükenerek, duygularının yoğunlaşması.	tol- : Bir yere iyice yayılmak, kaplamak.

doşe-, töşe-, töşerge : 1. Bir tabanı çeşitli yapı gereçleriyle kaplamak. 2. Yerleştirmek. 3. Döşemek, bir evin oturulabilir duruma gelmesi için gerekli eşyaları oraya yerleştirmek.(~DLT, ET, Uyg *töşe-*. – Kzk *tösö-* [272].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
töşerge : Bir tabanı çeşitli yapı gereçleriyle kaplamak. töşetirge : Döşetmek.	_____	doşe-, töşe- : 1. Bir tabanı çeşitli yapı gereçleriyle kaplamak. 2. Yerleştirmek. 3. Döşemek, bir evin oturulabilir duruma gelmesi için gerekli eşyaları oraya yerleştirmek.	töşe- : Bir tabanı çeşitli yapı gereçleriyle kaplamak.

doşek, toşek, töşek : Döşek, yatak. (~ Alt *töjök*. – Az *döşekçe*. – DLT, OT, Uyg *töşek*. – Kzk *tüşek* [273].)

---

[271] Gülensoy, 2007:294
[272] Gülensoy, 2007:304
[273] Gülensoy, 2007:304-305

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
töşek : Döşek, yatak	_____	doşek, toşek, töşek: Döşek, yatak	töşek : Döşek, yatak

dur-, tur-, tuturġa: 1. Zarf fiillere gelerek süreklilik bildiren fiiller oluşturur 2. Kalk-, gitmek üzere yerinden ayrılmak. 3. İşlemez olmak., çalışmak. 4. Kalkmak., uyanarak yataktan ayrılmak. 5. Hareketsiz olmak, yürümez olmak. 6. Beklemek, kalmak, dikilmek. 7. Kalkmak, yukarı doğru yükselmek. 8. Bulunmak, var olmak. 9. Geciktirmek. 10. İkamet etmek, yaşamak. 11. Olmak (~ ET, OT, Uyg *tur-* [274].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tuturġa : 1. Kalk-, gitmek üzere yerinden ayrıl- 2. Dur-, hareketsiz ol-, yürümez ol- 3. Geciktir- 4. İkamet et-, yaşa- 5. Ol-	tur-: Dur-	dur- : 1. Hareketsiz ol-, yürümez ol- 2. Kal- 3. Bekle-, dikil- tur- : 1. Zarf fiillere gelerek süreklilik bildiren fiiller oluşturur 2. Kalk-, gitmek üzere yerinden ayrıl- 3. İşlemez ol-, çalışma- 4. Kalk-, uyanarak yataktan ayrıl- 5. Hareketsiz ol-, yürümez ol- 6. Bekle-, dikil- 7.kalk-, yukarı doğru yüksel- 8.bulun-, var ol-	tur- : 1. Kalk-, gitmek üzere yerinden ayrıl- 2. İşlemez ol-, çalışma- 3. Hareketsiz durumda ol-

duşın-, tüşün-: Düşünmek, düşünce üretmek, fikir üretmek, zihnî yetiler oluşturmak, muhakeme etmek, anlamak.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tüşünürge : Düşünmek, düşünce üretmek, fikir üretmek, zihnî yetiler oluşturmak, muhakeme etmek, anlamak.	_____	duşın-, tüşün-: Düşünmek, düşünce üretmek, fikir üretmek,zihnî yetiler oluşturmak, muhakeme etmek, anlamak.	tüşün- : Düşünmek, düşünce üretmek, fikir üretmek,zihnî yetiler oluşturmak, muhakeme etmek, anlamak.

[274] Gülensoy, 2007:307-308

E

ebanay, ébe : Ebe, doğum işini yaptıran kadın ebe. (~ ET *ebe*. – Kzk, Krg *kindik ene*. – TatK *kindik äbisi*. – Uyg *kindik ana*[275].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	ebanay: ebe doğum işini yaptıran kadın	ébe : ebe, doğum işini yaptıran kadın	_____

eger, éger, eğer, iyer, yer : Eyer, binek hayvanlarının sırtına konulan nesne. (~ Alt, Tel *ēr*. – Az *yəhər*. – Blk *cer*. - Hak *izer*. – Kar, Nog *yer*. – KKlp, Kzk *er*. – Krg *er, eger*. – Özb *egar*. – Sag *izer*. – Sal *eŋer*. – Şor *ezer*. – Tar *eger*. – TatK *iyer*. – Tkm *eyer*. –Tuv *ezer*. – Yak *ıŋır*[276] ; ~ DLT, KB, KT *idér* . – ET, OT *äđär*[277].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	eger, iyer : eyer, binek hayvanlarının sırtına konulan nesne	éger : eyer, binek hayvanlarının sırtına konulan nesne	yer : Eyer, binek hayvanlarının sırtına konulan nesne. yergaş : Eyer kaşı. yerle- : Eyerle- yerlik : Eyerlik

eger, eğer : 1. Şayet, şart anlamını güçlendirmek için şartlı cümlelerin başına getirilir. 2. Zağar.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	eger: eğer: Şayet, şart anlamını güçlendirmek için şartlı cümlelerin başına getirilir	eğer : 1. Şayet, şart anlamını güçlendirmek için şartlı cümlelerin başına getirilir. 2. Zağar.

egil- , iyel- : Eğilmek, belirli bir yönle açı oluşturacak bir durum almak (~ Az *äyil-*. – ET, Uyg *eğil-* . – EUTS *énggil-*. – Özb, Uyg *egil-*. – TatK *iyil-*. – Tkm *eğil-*[278].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	egil- : Eğilmek, belirli bir yönle açı oluşturacak bir durum almak.	iyel- : Eğilmek iyelçen : Esnek iyelçenleş- : Esnekleşmek iyeliş : Eğiliş

[275] Gülensoy, 2007:317
[276] Eren, 1999:142
[277] Gülensoy, 2007:350
[278] Gülensoy, 2007:320

egin, igin : Ekin, tohum, tahılın tarlaya atıldığı andan harman oluncaya kadar aldığı durum. (~ ET *ekin* [279].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	igin : Ekin, tohum	egin : Ekin, tahılın tarlaya atıldığı andan harman oluncaya kadar aldığı durum.	_____

ek-, ik-, üt- : Bir bitkiyi üretmek için toprağa tohum atmak veya gömmek (~ ET *ek-* [280].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	ek-, ik-: Bir bitkiyi üretmek için toprağa tohum atmak veya gömmek igin : tohum, ekin	ek-, et-, ik-, üt- : Bir bitkiyi üretmek için toprağa tohum atmak veya gömmek	ek- : Bir bitkiyi üretmek için toprağa tohum atmak veya gömmek.

ékı, iki: İki. (~ Alt, Tel *eği.* – Az *eki.* – Blk *egi.* – Çuv *yĕkĕ.* –Krg *egi.* Kzk *egi.* – Nog *egi.* – Özb *egi.* – Sag *ikki.* – Şor *iği.* – TatK *ige.* –Tel *egi.* – Tkm *eki*.- Tuv iyi[281] ; ~DLT, OT *iki, ikki.* –ET, KT *(ä)ki, eki*. – Uyg *ékk*[282].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	iki: iki ikiüley: ikisi beraber	ékı : İki ekinci, ékıncı : İkinci, iki sayısının sıra sıfatı ekişer : İkişer, iki sayısının üleştirme sıfatı	eki : iki ekinçi : ikinci ekinçileyin : İkincileyen.

eli, endi : Şimdi, şu anda içinde bulunduğumuz zamanda. (~ DLT, OT *emdi, imdi*[283].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	eli : şimdi eligi: şimdiki	endi : şimdi, şu anda içinde bulunduğumuz zamanda	endi : şimdi, şu anda içinde bulunduğumuz zamanda endigi : şimdiki

elt-, ilt- : Getirmek, götürmek, iletmek. (~ ET, Uyg *elit-, elt-*. – DLT *ilät-*. – KB *il-, ilet-, ilt-*. – OT *ilet-*[284].)

---

[279] Gülensoy, 2007:325
[280] Gülensoy, 2007:324
[281] Eren, 1999:188
[282] Gülensoy, 2007:427
[283] Gülensoy, 2007:433
[284] Gülensoy, 2007:431

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	elt-, ilt- : getirmek	_____	elt- : götürmek, iletmek.

en- : İnmek (~ Az, CC *en*-. – DLT, Tkm *īn*-. – ET, KT, Uyg *én*-, *en*-, *in*-. – KB, OT *indür*-[285].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	endir-: İndirmek, düşürmek, yüksekten, sarp yerden yukarıdan aşağıya inmesini sağlamak en- : İnmek	éndır- : İndirmek, düşürmek, yüksekten, sarp yerden yukarıdan aşağıya inmesini sağlamak en- : İnmek	eniş : 1. Bayır. 2. İniş yeri. 3. Aşağı. en- : İnmek

er, ir : 1. Koca, eş. 2. Yiğit, er. (~DLT, ET, Kzk, OT, Özb *er*. – Kzk, Krg, Tkm *erkek*. – Özb *erkäk*. –Uyg *är*[286].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	er: ir : Koca, eş.	ér : 1. Koca, eş. 2. Yiğit, er.	er : 1. Koca, eş. 2. Yiğit, er.

erik : Erik, kayısı. (~ Az *ərik*. – KKlp *erik*. – Krg *örük*. – Kzk *örik*. – Sart, Tar, Türkî *örük*. –Tkm *erik*[287] ; ~ DLT, ET, OT *erük*[288].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	erik : Erik, kayısı.	erik : Erik, kayısı.

erte, erten : Erken, sabah. (~ Az *erkän*. –DLT, OT *erken*. – Krg, Kzk *erte*. – Özb *ertä*. – Tkm *i:r*. – Uyg *ärtä*[289].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	erte, erten: sabah	érté : sabah	erte : erken

es, és : Es, akıl, hafıza, bellek. (~ET *(Yenisey); ēsnä- 'harırla-'*[290].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	es: hafıza, bellek	és : es, akıl	es: bellek, akıl

es-, is-: Rüzgar esmek. (~ Az, Ug *äs*-. – DLT, OT *es*-. – Kzk, Özb *es*-. – Tkm *ös*-[291].)

---

[285] Gülensoy, 2007:433-434
[286] Gülensoy, 2007:336
[287] Eren, 1999:137
[288] Gülensoy, 2007:337
[289] Gülensoy, 2007:339
[290] Gülensoy, 2007:340
[291] Gülensoy,2007:340-341

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	es- : - is-: Rüzgar esmek	és- : Rüzgar esmek	_____

esen, isen: Sağ, hiçbir hastalığı olmayan, sağlıklı, sıhhatli. (~ DLT, Krg, Kzk, OT, Tkm *esen*. – Özb *esån*. –Uyg *esän, asan*[292].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	esen : isen: hiçbir hastalığı olmayan, sağlıklı, sıhhatli esenlik : isenlik : esen olma durumu, sağlık, afiyet	esen : hiçbir hastalığı olmayan, sağlıklı, sıhhatli esenlik : esen olma durumu, sağlık, afiyet	esen : hiçbir hastalığı olmayan, sağlıklı, sıhhatli esenlik : esen olma durumu, sağlık, afiyet

esgi, esgi-, iski : Eski. (~ Az, DLT, OT, Uyg *äski*. – Krg, Kzk *eski*[293].) 2. Eski- (~ DLT, ET, OT *äskir*-. – Krg, Kzk, Özb *eskir*-. – Uyg *eskiri*-[294].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	eski, iski: eski, çoktan beri var olan, üzerinden çok zaman geçmiş olan eskir-, iskir- : eskimek	éskı : eski, çoktan beri var olan, üzerinden çok zaman geçmiş olan eskilik : Eskilik, eski olma durumu	esgi: Eski esgi-: Eski-

eş : Karı kocadan her biri, hayat arkadaşı. (~ Az, Özb, Uyg *éş*. – DLT, ET, OT *eş*-[295].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	éş : Karı kocadan her biri, hayat arkadaşı.	eş : Karı kocadan her biri, hayat arkadaşı.

eş-, iş-: 1. Eşmek, eşelemek, toprağı hafifçe kazıp karıştırmak. 2. Örmek. 3. Kurmak. 4. Kürek çekmek. 5. Esmek. (~ Az, DLT, OT, Krg, Özb *eş*-. – Kzk *es*-[296].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	eş-, iş-: Eşmek, eşelemek, toprağı hafifçe kazıp karıştırmak.	eş- : Eşmek, eşelemek, toprağı hafifçe kazıp karıştırmak.	eş- : 1. Örmek. 2. Kurmak. 3. Kürek çekmek. 4. Esmek.

éşek : Eşek, merkep. (~ Blk *eşek*. – Çuv *aşak*. –KKlp *eşek*. – Krg *eşek*. – Kzk *esak*. – Nog *eşek*. –ÖzbA *eşak*. –TatK *işek*. – Tel, Şor *eştek*. – Tkm *eşek*[297].)

---

[292] Gülensoy, 2007:341
[293] Gülensoy, 2007:341
[294] Gülensoy, 2007:342
[295] Gülensoy, 2007:342-343
[296] Gülensoy, 2007:343

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	éşek : eşek, merkep	eşek : eşek, merkep

eşik, işik: 1. Kapı. 2. Avlu. (~ Bşk *işek.* – Çuv *alak.* –Hak *izik.* – Hal *aşak.* – KKlp *eşik.* – Krg *eşik.* – Kzk *esik.* – Nog *esik.* – Özb *eşik.* – TatK *işek.* – Tkm *işik.* – Tuv *ejik*[298] ; ~ Az, DLT, OT *eşik.* – KB *işik* [299].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	eşik : işik : 1. Kapı. 2. Avlu.	_____	eşik : 1. Kapı. 2. Avlu.

et : Kasaplık hayvanlardan sağlanan besin maddesi. (~ Çuv *üt.* –KKlp *et.* – Krg *et.* – Kzk *et.* –Nog *et.* – Sag *et.* –TatK *it.* –Tkm *et.* – Tuv *et.* – Yak *et*[300] ; ~ ET,OT *et.* – Uyg *'ät* [301].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	et : Kasaplık hayvanlardan sağlanan besin maddesi.	et : Kasaplık hayvanlardan sağlanan besin maddesi.

et-, it- : Bir işi yapmak (~Az, Krg, Tkm, Özb, Uyg *et-*. –DLT *ét-, it-*. – KT *ét-*[302].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	et-, it- : Bir işi yapmak.	et- : Bir işi yapmak.	et- : Bir işi yapmak.

ez- : Üstüne basarak veya bir şey arasına sıkıştırarak, biçimini değiştir- (~ Az, ET, KT, OT, Uyg *äz-*. – Krg, Kzk, Özk, Tkm *ez-*. – TatK *iz-*[303].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	ez- : Üstüne basarak veya bir şey arasına sıkıştırarak, biçimini değiştir-	ez- : Üstüne basarak veya bir şey arasına sıkıştırarak, biçimini değiştir-	ez- : Üstüne basarak veya bir şey arasına sıkıştırarak, biçimini değiştir-

F

---

[297] Eren, 1999:138
[298] Eren, 1999:140
[299] Gülensoy, 2007:344
[300] Eren, 1999:140
[301] Gülensoy, 2007:345
[302] Gülensoy, 2007:345-346
[303] Gülensoy, 2007:351

G

gaçmag, kaç- : Kaç-, bulunduğu yerden ayrılmak, firar etmek. (~ ET, OT *kaç-* [304].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳaçarġa : 1. Hızla koşmak. 2. Kaçınmak. ḳaçmaḳlıḳ : 1. Kaçınma. 2. Evlilik, evlenme.	_____	kaç- : Kaçmak, bulunduğu yerden ayrılmak, firar etmek. kaçan kaçanıñ ol- : Peş peşe kaçmak. kaçır- : 1. Yararlanamamak, fırsatı kaçırmak. 2. Kaçmasına imkan vermek. 3. Zor kullanarak yanında götürmek.	gaçmag : Kaçmak, bulunduğu yerden ayrılmak, firar etmek. gaçırmag : 1. Yararlanamamak, fırsatı kaçırmak. 2. Kaçmasına imkan vermek. 3. Zor kullanarak yanında götürmek. gaçag : Kaçak

gade, gence : Küçük kardeş. (*gada, gadaş, gade* : Kardeş [305]. *kardeş* : ~ Az *gardaş*. – DLT, OT *kadaş, kađaş, karındaş*. – Krg *karındaş*. – Uyg *ḳerindaş* [306].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
genca : 1. Yavru. 2. Tay.	gade : Küçük kardeş	gence : İki çocuktan küçüğü	gence : İki çocuktan küçüğü

ġaġa, kaka : Gaga, boğaz.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	ġaġa : Gaga, boğaz.	kaka : Gaga, boğaz.

ġan, kan, ḳan: Kan, atardamar ve toplardamarların içinde dolaşarak hücrelerde özümleme, yadımlama görevlerini sağlayan plazma ve yuvarlardan oluşmuş kırmızı renkli sıvı. (~ Az *gan*. – Çuv *yun*. – Tkm *kān*. – Yak *xān*[307] ; ~ DLT, ET, OT *ḳān*. – KB *kān* [308].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳan : Kan ḳanlı : 1. Kanlı. 2. Acımasız.(ḳanlılıḳ : Düşmanlık.) ḳansız : Kansız, solgun ḳanarġa : Kana-	_____	kan : kan kanlı : Kan ile karışık	ġan : kan

[304] Gülensoy, 2007:449
[305] Gülensoy, 2007:356
[306] Gülensoy, 2007:466
[307] Eren, 1999:205
[308] Gülensoy, 2007:457

ġanat, kanat, kanét, ķanat : Kanat, kuşlarda uçmayı sağlayan organ. (~Blk, KKlp, Krg, Kzk, Nog, Sag TatK, *kanat*. – Tkm *gānat*. – Yak *kınat* [309] ; ~ DLT, OT *ķanat* [310].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ķanat : Kanat ķanatlı : Kanatlı, kuş. ķanatlıçı : Kümes	_____	kanat, kanét, ġanat : Kanat, uçmayı sağlayan organ ġanat kak- : Kanat çırp-	kanat : Kanat

ganna, kıska, kiska, ķısha : Kısa. (~Az *kısa*. – DLT, ET, OT *ķısġa*. – Krg, Kzk, TatK *kıska*. – Yak *kılġas* [311].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ķısha : Kısa. ķıshaķıl : Dar görüşlü. ķıshalarġa : Kes-, kısaltıl- ķıshalıķ : Kısalık	kiska : Kısa kiskar-: kısalmak kiskart- : kısaltmak	kıska : Kısa, ayrıntısı çok olmayan	ganna : Kısa

gap, kap, ķab : Kap. (~ DLT, OT *ķa, ķap*. – Yak *hā* [312].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ķab : Kap	_____	kap : Kap	gap : Kap

gapġaç, kapak, kapax, ķapaķ, ķaphaķ : 1. Kapak. 2. Gözkapağı. (~ DLT, OT *ķapaķ*. – ET *ķapaġ, ķapıġ*. – Krg, Kzk, TatK *ġapaķ*. – Nog *kapak, kapkaş*. – Özb *kåpġåk, kåvåk*. – Tkm *ġābaķ*. – YUyg *kapak, kapkak*[313].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ķapaķ, ķaphaķ : Kapak	_____	kapak, kapax : Kapak	gapġaç : 1. Kapak. 2. Gözkapağı.

gapu, kapi, kapu, ķapu : 1. Kapı, açılıp kapanan kanat, döşeme kapısı. 2. Kapan, tuzak. 3. Sır, gizlenen şey. (~KKlp *kapı*. –Nog *kapı*. – Tkm *gapı*[314] ; ~ DLT, OT *ķapuġ*. – ET,Uyg *ķapı* [315].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ķapu : Kapı, açılıp kapanan kanat ķaphan : Kapan, tuzak.	kapi: Kapı	kapu : Kapı, açılıp kapanan kanat kapu kayası : İmam, hoca	gapu : Kapı, açılıp kapanan kanat

[309] Eren, 1999:205
[310] Gülensoy, 2007:457
[311] Gülensoy, 2007:515
[312] Gülensoy, 2007:459
[313] Gülensoy, 2007:459
[314] Eren, 1999:208
[315] Gülensoy, 2007:460

gar, kar, ḳar : Kar, havada beyaz ve hafif billurlar biçiminde donarak yağan su buharı. (~Çuv *yur*. –Hal *kâr*. – KKlp *kar*. – Krg *kar*. – Kzk *kar*. –Nog *kar*. – Özb *kor*. – Soy *xar*. –TatK *kar*.– Tkm *gār*. – Yak *xār*[316] ; ~ DLT, ET, OT *ḳar* [317].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳar : Kar ḳarlı : Karlı, kardan mahsur kalmış.	_____	kar : Kar kar basdır- : Birden kar yağ	gar : Kar

ġar-, garmag, ḳarmarġa : 1. Karmak, karıştırmak 2. Kazmak. 3. Kazanmak. 4. Sonunda. 5. Koparmak (~ Az *garışdır*-. – ET *kar*-. – Özb *káríştirmák, ḳår*-. – Tkm *gār*-. – Uyg *kat*- [318].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳarmarġa : 1. Kazmak. 2. Koparmak. 3. Kazanmak. 4. Sonunda. ḳarmav : Karışmış.	_____	ġarışdır- : Karıştırmak, alt üst etmek. ġar- : 1. Kazmak. 2. Karmak.	garmag : 1. Karmak. 2. Olta. garma-garışıg : Karmakarışık.

gara, kara, ḳara : 1. Kara,en koyu renk, siyah. 2. Mec. kötü, uğursuz, sıkıntılı. (~ Az, Tkm *ġara*. – Çuv *xora, xura*. – DLT, OT *ḳara*. – Kmk, Krç, Krg, Kzk, TatK, Uyg *kara*. – Özb *kårå*. – Yak *xara* [319].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳap-ḳara : Kapkara, simsiyah ḳara : 1. Kara, siyah. 2. Oldukça, fazla. 3. Mektup, haber. ḳaralıḳ : Siyahlık.	kara : 1. Kara,en koyu renk, siyah. 2. Mec. kötü, uğursuz, sıkıntılı. karanġu: Karanlık, koyu karanġuluk: Karanlık	kap kara : Kapkara, kömür gibi kara, simsiyah kara : 1. Kara,en koyu renk, siyah. 2. Mec. kötü, uğursuz, sıkıntılı.	gara : 1. Kara,en koyu renk, siyah. 2. Mec. kötü, uğursuz, sıkıntılı. garañı : Karanlık garañılıg : Karanlık

garaguş, gecekuşı, karakuş: Kartal, yırtıcı bir kuş.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	gecekuşı : Kartal, yırtıcı bir kuş karakuş : Kartal	garaguş : Kartal

[316] Eren, 1999:210
[317] Gülensoy, 2007:462
[318] Gülensoy, 2007:462
[319] Gülensoy, 2007:462

gardaş, gurdaş, kardaş, ḳarnaş, ḳarındaş : 1. Kardeş. 2. Küçük birader. 3. Arkadaş, koldaş. 4. Akraba. (~Belt Kaça, KKlp, Koy,Kzk, Sag, *karındas*. – Çuv *xurăntaş*. – Hak *xarındas*. – Krg *karındaş*. – Nog *kardaş*.– Özb *karindoş*. – Tkm *gardaş*[320] ; ~ Az, gardas. – DLT, ET, OT *kađaş*. – Uyg *ḳerindaş* [321].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳarnaş, ḳarındaş : Kardeş ḳardaşlıḳ : Kardeşlik, kardeş kadar yakın sayılan kimse, yakın dost	kardaş: 1. Kardeş. 2. Küçük birader.	kardaş: 1. Kardeş. 2. Küçük birader. kardaşçık : Kardeş kardaşlıx : Kardeşlik, kardeş kadar yakın sayılan kimse, yakın dost	gardaş : 1. Kardeş. 2. Akraba. gurdaş : Arkadaş, koldaş

garġa, karġa, ḳarġa : Karga. (~Alt, Koy, Krg, Kzk, Nog, Şor,TatK, Tel, *karga*. –Az, KKlp, Tkm *garga*[322] ; ~ Çağ *karġ*. – DLT, ET, OT *ḳarġa, h,arġa*. – Uyg *ka(r)ğa.* –Yak *kırā*[323].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳarġa : Karga	karġa : Karga	karġa : Karga	garġa : Karga

garġa-, ḳarġa- : Beddua etmek, lanet etmek.(~DLT, ET, OT *ḳarġa-*[324]) (*garġış, ḳarġav*: ~Alt, Tel, Kaça *kargış*. – Krg *kargış*. – Kzk *kargış*. – SAg, Koy *kargıs.* –TatK *kargış*. – Tkm *gargış*[325] ; ~ DLT, OT *ḳarġış, ḳarġaḳ* [326].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳarġarġa : Beddua etmek ḳarġav : Beddua, lanet.	karġa- : Beddua etmek.	_____	garġamag : Beddua etmek. gargış : Beddua

ġarış-, garışmag, karış-, ḳarışırḳa : 1. Karışmak, ilgilenmek, müdahale etmek. 2. Direnmek, savunmak. 3. Karşı karşıya gelmek, kavga etmek 4. Uyuşmak, donmak (~ Çuv *hirĭś*-. – ET *ḳarış*-. – Uyg *karış*- [327].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳarışırḳa : 1. Karşı karşıya gelmek, kavga etmek. 2. Direnmek,	_____	karış- : Karışmak, ilgilenmek, müdahale etmek	garışmag : Karışmak, ilgilenmek, müdahale etmek.

[320] Eren, 1999:212
[321] Gülensoy, 2007:466
[322] Eren, 1999:212
[323] Gülensoy, 2007:467
[324] Gülensoy, 2007:468
[325] Eren, 1999:213
[326] Gülensoy, 2007:468
[327] Gülensoy, 2007:470

savunmak. 3. Uyuşmak, donmak. ḳarışıv : 1. Spazm, kasılma. 2. Direnç.		karışdır- : 1. Açıklığını yitirmek, anlaşılması güçleşmek 2. Bir araya gelmek, katılmak. ġarışdır- : Karıştırmak, alt üst etmek.	garışdırmag : 1. Açıklığını yitirmek, anlaşılması güçleşmek. 2. Bir araya gelmek, katılmak.

garlıġaç, karılġaç: Kırlangıç. (~Alt *karlagaş*. – Alt, Tel, Şor *karılıgaş*. – Blk *karılgaç*. –KKlp, Kzk *karlıgaş*. – Krg *karşıgaç*. – Nog *karlıgaş, karılgaş*. – Özb *kaldırgaç*. – Sag *karılgas*. – Tar *karligaç*. –TatK *karlıgaç*. –Tel *karlıgaş*. – Tkm *garlavaç*[328].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	karılġaç : Kırlangıç	garlıġaç : Kırlangıç

garşı, karşı, karu, ḳarşı :1. Bulunan yere göre önde, ileride olan. 2. Karşıt, zıt, muhalif 3. Bir şeyin, bir yerin, bir kimsenin, esas tutulan yüzünün ilerisi. (~ Çuv *xirĕś*. – DLT, OT *karşı, karşu*. – ET *ḳarşı*[329].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳarşı : 1. Bulunan yere göre önde, ileride olan. 2. Karşıt, zıt, muhalif 3. Bir şeyin, bir yerin, bir kimsenin, esas tutulan yüzünün ilerisi. ḳarşılıḳ : Karşılık ḳarşçılanırga : 1. Dışarıdan gelen birini karşıla- 2. Herhangi bir durum veya kişinin karşısında bulunda, karşıt olma.	karu: karşılık	karşı :1. Bulunan yere göre önde, ileride olan. 2. Karşıt, zıt, muhalif 3. Bir şeyin, bir yerin, bir kimsenin, esas tutulan yüzünün ilerisi. karşılık, karşılıx : 1. Bedel 2. Cevap, yanıt karşılıklı : Karşılıklı karşıla- : Dışarıdan gelen birini karşıla-	garşı :1. Bulunan yere göre önde, ileride olan. 2. Karşıt, zıt, muhalif 3. Bir şeyin, bir yerin, bir kimsenin, esas tutulan yüzünün ilerisi. garşılıg : 1. Bedel 2. Cevap, yanıt. garşılamag : Dışarıdan gelen birini karşıla-

gart, kart, ḳart : Yaşlı, gençliği ve körpeliği kalmamış. (~ DLT *kart*. – ET *ḳart* [330].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳart : 1. Yaşlı, gençliği ve körpeliği kalmamış. 2. Eski. ḳartlıḳ : 1. Yaşlılık. 2. Eskilik. ḳartayırga : İhtiyarla-, yaşlan-	kart : Yaşlı, gençliği ve körpeliği kalmamış. kartay- : İhtiyarlanmak, yaşlanmak	kart : Yaşlı, gençliği ve körpeliği kalmamış. kartlık, kartlıx : Kartlık, kart olma durumu.	gart : Yaşlı, gençliği ve körpeliği kalmamış. gartlıg : Kartlık, kart olma durumu. gartaymag : İhtiyarlan-, yaşlan-

[328] Eren, 1999:238
[329] Gülensoy, 2007:471
[330] Gülensoy, 2007:471

gartıllamag, kaltıra-, ḳaltırarġa : Çok üşümek, titremek, ürpermek.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳaltırarġa : Ürpermek, titremek.	_____	kaltıra- : Çok üşümek, titremek.	gartıllamag : Titremek.

gaş, kaş, ḳaş : 1. Kaş, gözlerin üzerinde kemerli birer çizgi oluşturan kısa kıllar. (~ DLT, OT *ḳāş*. – Tkm *ġāş*. – Yak *xās*. – YUyg *ḳaş* [331].) 2. Eyerin parçası. 3. Pahalı taş. (~ DLT, OT *kaş* [332].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳaş : 1. Kaş, gözlerin üzerinde kemerli birer çizgi oluşturan kısa kıllar. 2. Soğan. ḳaş-baş : Yüz.	_____	kaş : Kaş, gözlerin üzerinde kemerli birer çizgi oluşturan kısa kıllar.	gaş : 1. Kaş, gözlerin üzerinde kemerli birer çizgi oluşturan kısa kıllar. 2. Eyerin parçası. 3. Pahalı taş. gaşġa : Hayvanın altındaki işaret.

gaşıg, kaşix, kaşık, kaşıx, ḳaşıḳ : Kaşık. (~Bar, Tel, Şor *kajık*. – Hak *xazıx*. –KKlp, Nog *kasık*. – Krg, TatK, Tkm *kaşık*. – Kzk *kasık*. – Tar *koşuk*[333] ; ~ DLT, OT *ḳaşıḳ, ḳaşuḳ*. – Uyg *koşuk* [334].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳaşıḳ : Kaşık	_____	kaşix, kaşık, kaşıx : Kaşık	gaşıg : Kaşık

gat-, kat- ḳatarġa: 1. İlave etmek. 2. Katı olmak, katılaştırmak. 3. Mert olmak, kuvvetli olmak. 4. İzin vermek, müsaade etmek. (~ DLT, KB, OT *ḳat-* [335].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳatarġa : 1. İlave etmek. 2. Katılaştırmak. 3. Mert olmak, kuvvetli olmak.	gat- : 1. İlave etmek. 2. Katı ol- 3. Mert olmak, kuvvetli olmak. 4. İzin vermek.	kat- : 1. İlave etmek. 2. Katı olmak.	gat- : 1. İlave etmek. 2. Katı olmak. gatnaşmag : gatnaşıw : Katılış

gat, kat, ḳat : 1. Kere, defa. (~ Az *ġat*. –DLT, OT *kat*[336].) 2. Üst üste konulmuş şeylerden her biri, bir yapıdaki daire. (~ Az, Tkm *gat*. – Çuv *h,ot, h,ut*. – DLT, OT *ḳat*. – Hak *h,at*. – Krg, Kzk, Özb, TatK, Uyg *kat* [337].) 3. Yakın, yaklaşık.

[331] Gülensoy, 2007: 473
[332] Gülensoy, 2007:473
[333] Eren, 1999:216
[334] Gülensoy, 2007:473-474
[335] Gülensoy, 2007:474

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳat : 1. Kere, defa. 2. Üst üste konulmuş şeylerden her biri. 3. Yakın, yaklaşık. ḳatlı : Katmanlı	_____	kat : 1. Kere, defa. 2. Üst üste konulmuş şeylerden her biri, bir yapıdaki daire katlı : Katı veya katları olan	gat : 1. Kere, defa. 2. Üst üste konulmuş şeylerden her biri, bir yapıdaki daire gatlama : Katlı

gatın, ḳatın, xatın, xatun: 1. Bayan, kadın, hanım. 2. Eş, zevce. (~ DLT, ET, OT *ḳatun*. – Özb *h,åtin*. – Uyg *h,otunum* [338].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳatın : 1. Kadın, bayan, hanım. 2. Eş, zevce ḳatınlı : Evli ḳatınsız : Bekar	xatun: Kadın, bayan	xatın : 1. Kadın, bayan, hanım. 2. Eş, zevce	gatın : 1. Kadın, bayan, hanım. 2. Eş, zevce

gattı, ḳatı, kattı : Katı, sert, yumuşak karşıtı. (~Alt, Tel *katū*. – Çuv *xıtă, xăt.* – KKlp, Kzk *kattı*. – Krg *katū*. – Nog, TatK *katı*. – Şor *kadığ*. – Tkm *gatı*[339] ; ~ DLT, ET, OT *ḳatıġ*. – KB *ḳadr*. – Uyg *kattik* [340].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳatı : 1. Katı, sert, yumuşak karşıtı. 2. İlçe. ḳatılıḳ : Katılık	_____	katkan : Katı, katı ol- kattı : Katı, sert, yumuşak karşıtı	gattı : Katı, sert, yumuşak karşıtı gattılaşmag : Katılaşmak gattılıg : Katılık

gaya, kaya, ḳaya : Kaya.(~ Az, Tkm *gaya*. – Çağ, TatK *kaya*. – DLT, ET, KB, OT *ḳaya*. – KKrg, Kzk *kıya*. – Özb *kåyä*. – Yak *h,adaġa* [341].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳaya : Kaya	kaya : Kaya	kaya : Kaya	gaya : Kaya

gayt-, kayt- : Geri dönmek , dönmek

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	gayt- : dönmek kaytar-: döndürmek	kayt- : dönmek kaytar-: Sözünü tutmamak	gayt- : dönmek kaytarmak: döndürmek

---

[336] Gülensoy, 2007:474
[337] Gülensoy, 2007:474
[338] Gülensoy, 2007:405
[339] Eren, 1999:217
[340] Gülensoy, 2007:475
[341] Gülensoy, 2007:482

gebek, kebek: Kepek, Un elendikten sonra, elek üstünde kalan kabuk kırıntıları. (~Az *käpäk.* –Çağ, Tar, Tkm, OT, Uyg *kepek*. – ET, Krg, Krm, Kzk, Uyg *kebek*. – Özb *kepäk* [342].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
kebek : Kepek, Un elendikten sonra, elek üstünde kalan kabuk kırıntıları	_____	kebek : Kepek, Un elendikten sonra, elek üstünde kalan kabuk kırıntıları	gebek : Kepek, Un elendikten sonra, elek üstünde kalan kabuk kırıntıları

geç-, keterge : 1. Geçmek, bir yeri aşmak, öbür yana ulaşmak . 2. İnmek 3. Kaçmak 4. Gitmek 5. Bağışlamak 6. Öğrenmek (~ DLT, ET, OT *kéç-* [343].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
keterge : 1. Geçmek, bir yeri aşmak, öbür yana ulaşmak . 2. İnmek 3. Kaçmak 4. Gitmek keçinmek : Geçim keçinirge, keçinmeklik : 1. Yaşamak için gerekeni sağlamak 2. Müsamaha.	_____	geç- : bir yeri aşmak, öbür yana ulaşmak geçın- : 1. Geçinmek, yaşamak için gerekeni sağlamak geçır- : Geçir, bir şeyi bir yandan öbür yana götürmek	geç- : 1. Bir yeri aşmak, öbür yana ulaşmak 2. Bağışlamak. 3. Öğrenmek. geçil- : 1. Geçilmek. 2. Bağışlanmak. 3. Öğrenilmek. geçir- : Geçir, bir şeyi bir yandan öbür yana götürmek 2. Yaşamak, geçinmek.

geçe, kiç : Gece. (~ Az *gəcə*. – KKlp, Nog *keşe*. – Krg, Tar, Tel *keçe*. – Özb *keça*. – Şor *kece.* –TatK *kiçe*. – Tkm *gice* [344] ; ~ DLT *kéçe, kiçe.* –ET *kiç*. – Orh *kiçä*[345].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
keçe : gece keçeden : Geceleri, gece yarısı.	kiç : gece	geçe : gece	geçe : gece geçegi: geceki geçelep: gece vakti gecelik: akşamlık

geçın-, geçin- : Ölmek (~ Gag *geçin-*[346].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	geçın- : Halk dilinde ölmek	geçin- : Ölmek geçiniw : Ölüm

[342] Gülensoy, 2007:497
[343] Gülensoy, 2007:359
[344] Eren, 1999:150
[345] Gülensoy, 2007:358
[346] Gülensoy, 2007:359

geçik-, keçik-, keçigirge : Gecikmek, geç kalmak, herhangi bir işi kararlaştırılan zamandan sonra yapmak (~ DLT, ET, OT *kéç-*. – Özb *keçik-*. – Tkm *gi:cik-*. – YUyg *keçik-*[347].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
keç : Geç, Belirli zamandan sonra olan. keçikgen : Geç, gecikme keçigirge : Gecik-	_____	keçik- : Gecikmek, geç kalmak, herhangi bir işi kararlaştırılan zamandan sonra yapmak	geçkiw : Gecikme geçik- : Gecikmek geçikdir- : Geciktirmek

gel-, geĺ- kelirge, kil-, kel-: Bir yere gitmek, varmak, gelmek (~ ET *gel-* [348].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
kelir : 1. Kelirge 2. Gelecek (gelmek fiilinin gelecek zamanda çekimlenmiş hali) kelirge, keliv : Gelmek, bir yere ulaşmak	kil-, kel- : gelmek kiliş, kileş : geliş	geĺ- : Bir yere gitmek, varmak	gel- : 1. Bir yere gitmek, varmak 2. Anmak. 3. Razı olmak. 4. Çekmek, tartmak. geliş- : 1. Gelişmek. 2. Uygun olmak, yakışmak. 3. İyi geçinmek. geliw : Gelme, geliş.

geleçi, kuda, keleçi : 1. Dünür, karı kocanın ana babaları. 2.Aracı, çöpçatan, temsilci. (*keleç* : Söz. ~ DLT, OT *keleçü 'hikaye'* [349]. *geleci* : Konuşma, dedikodu yapma. ~ DLT, OT *keleçü 'söz'* [350].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
keleçi : 1. Dünür, karı kocanın ana babaları. 2. Aracı, çöpçatan. Temsilci. keleçilik : Arabuluculuk, çöpçatanlık.	_____	_____	geleçi: Dünür, karı kocanın ana babaları

gelin, geĺın, kelin : Gelin, evlenmek için hazırlanmış, süslenmiş kız. (~ Alt, Tel, Küer *kelin.* – Az *gəlin.* – Blk *gelin.* – Çuv *kin.* –KKlp *kelin.* – Krg *kelin.* – Kzk *kelin.* – Nog

[347] Gülensoy, 2007:358
[348] Gülensoy, 2007:360
[349] Gülensoy, 2007:494
[350] Gülensoy, 2007:361

kelin. –Sag, Koy, Kaça *kélin.* – Şor *keli.* – Tar *kelin.* – TatK *kilen.* – Tkm *gelin*[351] ; DLT, ET, OT *kelin*[352].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
kelin : Gelin, evlenmek için hazırlanmış, süslenmiş kız	kelin : gelin	geĺın : Gelin, evlenmek için hazırlanmış, süslenmiş kız geĺın et- : Kızı evlendirmek	gelin : Gelin, evlenmek için hazırlanmış, süslenmiş kız gelinçik : Gelinceğiz.

geltir-, ketir- : Getirmek (~ Az *gätir-*. – DLT *keltür-*. – ET *ketür-*. – Krg *ketir-*. – Kzk *keltir-*. – Tat *kitir-*. – Tkm *getir-*. – YUyg *kältir-*[353].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
keltirirge : 1. Kelirge (Gelmek, bir yere ulaşmak) 2. Getirmek	ketir-: Getirmek, ileri sürmek, katkıda bulunmak.	getırt- : Getirmek, getirmek işini yaptırmak	geltir- : Getirmek

geme, gemı, keme : Gemi. (~ Alt, Tel *keme.* – Az *kəmi.* – Blk *keme.* –Kıp *kemi.* –Krg *keme.* – Kzk *keme.* – Nog *keme.* – Oğ *kemi.* – OT *kemi.* – Özb *kema.* – TatK *kime.* – TatU *keme, kime.* –Tkm *gami*[354] ; ~ DLT, ET, OT *kemi, kimi*[355].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
keme : gemi kemeçi : gemici, denizci.	_____	gemı : gemi	geme : gemi gemeçi: 1. Gemici, denizci. 2. Gemi kurucu. gemeçilik: 1. Gemicilik, denizcilik. 2. Gemi kurma.

gemik, kemik : Kemik, kıkırdak. (~ Az *sümük.* – Krm, Osm *kemik.* – Kzk *süyek.* – Özb *süyäk.* –Tkm *süŋk.* – Uyg *söŋäk*[356].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
kemik : Kemik, kıkırdak.	_____	kemik : Kemik	_____

gemir-, kimer- : Çiğnemek, kemirmek. (~Az *gämir-*. –DLT, OT *kemür-*. – Krg, Kzk, Özb *kemir-*. – Tkm *gemir-*[357].)

---

[351] Eren, 1999:152
[352] Gülensoy, 2007:362
[353] Gülensoy, 2007:367
[354] Eren, 1999:153
[355] Gülensoy, 2007:363
[356] Gülensoy, 2007:495
[357] Gülensoy, 2007:495-496

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
kemirirge, kemiriv, kemirmeklik : Kemirmek kemirçek burun : burun kıkırdağı	kimer-: Çiğnemek, kemirmek.	_____	gemir-: Çiğnemek, kemirmek. gemiril- : kemirilmek.

gene : Gene, yeniden, bir daha, yine tekrar. (~ Az *yenä.* – ET, OT *yana.* – Krg *canıdan.* – Kzk *janadan.* – Özb *yänä.* – Tkm *yene.* – Uyg *yeŋidin*[358].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	gene : Gene, yeniden, bir daha, yine tekrar	gene : Gene, yeniden, bir daha, yine tekrar geniy : daha

gerek, kerek : Gerek, bir şeyin yapılabilmesinin veya olabilmesinin bağlı olduğu şey, lâzım, icap. (~Az *gäräk.* – Çağ *kirek.* – Çuv *kirlĕ.* –ET, Uyg *kärgäk.* – Krg, Kzk, OT *kerek.* – Özb *keräk.* – Tkm *gerek*[359].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
kerek : Gerek, bir şeyin yapılabilmesinin veya olabilmesinin bağlı olduğu şey, lâzım, icap. kerekli : Gerekli. kereksiz, kerksizge: Gereksiz.	_____	kerek : Gerek, bir şeyin yapılabilmesinin veya olabilmesinin bağlı olduğu şey, lâzım, icap. kerek ol- : Gerekmek, icap etmek	gerek : Gerek, bir şeyin yapılabilmesinin veya olabilmesinin bağlı olduğu şey, lâzım, icap. gerekli : Gerekli. gereksiz: Gereksiz.

geri, keri : 1. Uzak, geniş. 2. Geriye doğru. (~ Az *geri.* –DLT, OT *kirü.* – ET *kerü, kirü*[360].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
keri : Uzak, geniş.	_____	geri : Geriye doğru geri dondır- : Geri göndermek, geldiği yere göndermek	geri : geri

gerti, kerçek : Gerçek, gerçekten. (~ ET *kirçek*[361].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	kerçek : Gerçek, hakikî keçektén : Gerçekten,	gerti : gerçek, gerçekten. gertiley : Acaba,

[358] Gülensoy, 2007:364
[359] Gülensoy, 2007:365
[360] Gülensoy, 2007:366
[361] Gülensoy, 2007:365

		gerçek olarak	Gerçekten de.

ges-, kes-, keserge : Kesmek (~ Çuv *kas*-. –DLT, ET, OT *kes*-[362].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
keserge : Kesmek. kesek : Bölüm, pay. kesekçik : Parçacık.	_____	kes- : Kesmek keskın : 1. Keskin, mec. acı, üzüntü veren. 2. Keskin, çok kesici, iyi kesen.	ges- : kesmek gesek : Kesek, bölüm, pay. gesgin : 1. Keskin. 2. Kesin.

get-, keterge : Gitmek, yitirmek, kaybetmek (~ DLT, OT *ki:t*-. – ET, Uyg *ké:t*-[363].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
keterge : 1. Gitmek 2. İnmek 3. Geçmek 4. Kaçmak	_____	get- : Gitmek, yitirmek, kaybetmek	get- : Gitmek, yitirmek, kaybetmek getiw : Gitme, gidiş.

geter-, geterge, kiter-: 1. Gidermek 2. Uzaklaştırmak 3. Zaman geçirmek 4. Yok etmek (~DLT, OT *kiter-, kéter*-[364].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
geterge : Gitmek, inmek, geçmek, kaçmak, ketermeklik, keterirge, keteriv : 1. Götürmek 2. Devirmek 3. Silmek, yok etmek	kiter-: 1. Gidermek 2. Uzaklaştırmak	_____	geter- : 1. Gidermek 2. Zaman geçirmek 3. Yok etmek.

gez- : Bir yerde dolaşmak (~ ET, OT, Uyg *kez*-[365].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	gez- : Bir yerde dolaşmak gezinti : Gezinti, uzak olmayan bir yere yapılan gezi	gez- : Bir yerde dolaşmak gezdirmek : Gezdirmek gezemeklik : Yolculuk. gezew : Gezi gezewçü: Gezici

gezik, kere: 1. Kez, defa, sefer. 2. Sıra. (~ DLT, ET, OT *kez* [366].)

---

[362] Gülensoy, 2007:501
[363] Gülensoy, 2007:372
[364] Gülensoy, 2007:371
[365] Gülensoy, 2007:369
[366] Gülensoy, 2007:505

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
kere : Kez, defa, sefer.	_____	kere : Kez, defa, sefer.	gezik : Kez, defa, sefer. 2. Sıra. gezikleş-: Sıralaşmak gezikli : Sıralı

gıcırmag, kıçır- kiçkir-, ḳıçırırġa : 1. Şarkı söylemek 2. Ağlamak 3. Vızıltı. 4. Sevinçle bağırıp çağırmak, haykırmak

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳıçırıb : Gürültülü ḳıçırıḳ, ḳıçırıy : Çığlık, bağırtı, haykırış ḳıçırırġa : 1. Şarkı söylemek 2. Ağlamak 3. Vızıltı.	kiçkir-: haykırmak	kıçır- : Sevinçle bağırıp çağırmak kıçırış-, kıçrış- : Sevinçle bağrışıp çağrışmak kıçırt- : Bağırarak yüksek sesle konuşmak	gıcırmag : Haykırmak, bağırmak gıcırıg : Çığlık, bağırtı, haykırış

gıçıtmag : Kaşın-

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	kıçıvık : uyuz kıçı- : Kaşınmak	gıçıtmag : Kaşınmak

gış, kış, ḳış : Kış , yılın en soğuk mevsimi. (~Alt, Tel, Şor *kış*. – Çuv *xĕl.* –Hak *xıs*. – KKlp, Kzk, Nog, Sag, Yak *kıs*. – Tkm *gış*[367] ; ~ DLT, ET, OT *ḳış*. – Krg, Özb, Tatk, Uyg *kış* [368].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳış : Kış , yılın en soğuk mevsimi ḳışda, ḳışlıḳ : Kışlık, kışa özgü, kış için. ḳışlaḳ : Kış aylarını geçirmek için barınılan yer.	_____	kış : Kış , yılın en soğuk mevsimi kışlık, kışlıx : Kışlık, kışa özgü kışta : Kışın, kış mevsiminde, kış süresince	gış : Kış , yılın en soğuk mevsimi

gıya, kılıy, kıyış, kiyiş, ḳıyav : Bükük, eğri büğrü, kusur, çatlak.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳıyav : Eğri, kusur, çatlak	kiyiş: Eğri	kılıy : Eğri, kanbur kıyış : Bükük, eğri büğrü	gıya : Eğri

[367] Eren, 1999:241
[368] Gülensoy, 2007:518

gız, kız, ḳız, kızçık, kızçıx, kızlıx, kiz : Kız, dişi çocuk. (~Alt, Teli Şor *kıs*. – Çuv *xĕr*. –KKlp, Krg, Kzk, Nog, TatK *kız*. – Tkm *gīz*. – Yak *kīs*[369] ; -~ DLT, OT *ḳīz*. – Uyg *kız* [370].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳız : Kız, dişi çocuk.	kiz : Kız, dişi çocuk.	kız : Kız, dişi çocuk. kız axtıx : Kız torun kız, kızçık, kızçıx, kızlıx : Kız, dişi çocuk.	gız : Kız, dişi çocuk.

gızmag, kız- kiz- ḳızġanırġa : 1. Isınmak 2. Öfkelenmek (~ Az, Özb, Tkm *kız*-. –DLT *ḳız*-. – Kzk, TatK, Uyg *kız*-[371].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳızarırġa : 1. Kızarmak, kırmızı renk olmak 2. Isıtmak, sıcak duruma getirmek ḳızġanırġa : Sinirlenmek	kiz-: Isıtmak, coşturmak, galeyana getirmek	kız- : Isınmak kızar- : Kızarmak, kırmızı renk olmak kızdır- : Isıtmak, sıcak duruma getirmek	gızmag : Isınmak, öfkelenmek gızışmag : Kızışmak, karşılıklı kızma eylemi. gızğın : Kızgın gızarmag : Kızarmak, kırmızı renk olmak

gızamug, kızamık : Kızamık hastalığı. (~Çuv *kăsămăkt.* – OT *kızamuk.* – Özb *kızamık.* – TatK *kızamık.* – Tkm *gızamık*[372] ; Az *kızılca*. – (DLT), OT *ḳızlamuḳ* [373].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	kızamık : Kızamık hastalığı	gızamug : Kızamık hastalığı

giççi, kıçkené, kiçi, kiçkene, kikçine, kişkene, küçük: 1. Küçük, boyutları benzerlerininkinden daha ufak olan, büyük karşıtı. 2. Büyümesini, gelişmesini henüz tamamlamamış olan, yaş bakımından daha aşağı olan kimse. (~ Alt *küçük.* – DLT, ET, OT *kiçik, kiçük*. – Kmk *giççi* [374].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
küçük : 1. Küçük, boyutları benzerlerininkinden daha ufak olan, büyük karşıtı. 2. Büyümesini,	kiçi, kiçkine, kişkene: Küçük, boyutları benzerlerininkinden daha ufak olan, büyük	kıçkené, kiçkene : Büyümesini, gelişmesini henüz tamamlamamış olan, yaş bakımından daha	giççi, güçük: Küçük giççileş- : Küçükleşmek giççilik : Küçüklük giççinew : En

[369] Eren, 1999:241
[370] Gülensoy, 2007:522
[371] Gülensoy, 2007:522
[372] Eren. 1999:242
[373] Gülensoy, 2007:522-523
[374] Gülensoy, 2007:587

gelişmesini henüz tamamlamamış olan, yaş bakımından daha aşağı olan kimse	karşıtı.	aşağı olan kimse kiçkene, küçük: Küçük, boyutları benzerlerininkinden daha ufak olan, büyük karşıtı	küçük giççirek : Bir şeyin diğerine göre daha

gindik, kındık, kindik, künlük: Göbek, karın. (~Alt, Tel, Şor, Kaça *kindik*. – Az *göbək*. – Blk *kindik*. –Çuv *kăvapa*. – KKlp *kindik*. – Krg *kindik*. –Kzk *kindik*. – Nog *kindik*. – Özb *kindik*. – Tar *kindik*. – Tat *kendek*. –Tkm *göbek*. – Yuyg *kindik*[375].)

Karaçay-Malkar kindik : göbek	Karayim künlük : göbek, karın	Kırımçak kındık : göbek	Kumuk gindik : göbek

gir-, kir- : 1. Dışarıdan içeriye girmek 2. Gelmek, vaktinde yetişmek. 3. Kısalmak (~ DLT, ET, OT, Uyg *kir-*. – Tkm *gir:r-*. – Yak *ki:r-* [376].)

Karaçay-Malkar kirirge : 1. Girmek 2. Aramak kiyirirge : 1. Kirirge : girmek 2. Girmek	Karayim _____	Kırımçak gir-, kir-: Dışarıdan içeriye geçmek kirgiz- : Girdirmek, dışarıdan içeriye geçirmek	Kumuk gir- : 1. Dışarıdan içeriye girmek 2. Gelmek, vaktinde yetişmek. 3. Kısalmak. giriş : giriş

gişi, kışı, kişi : 1. Kişi. 2. Erkek. (~ Alt, Bar, Kaça, Kuğ, Küer, Şor, Tel, Tuv *kiji*. – KKlp, Kzk *kisi*. – Krg, Nog, Özb, Tar, Tkm *kişi*. –Sag, Koy *kizi*. – Yak *kisi, kihi* [377] ; ~ DLT, ET, OT Az, Krg, Özb, Tkm, Uyg *kişi*. – Kmk *gişi.* –Kzk, Yak *kisi*[378].)

Karaçay-Malkar kişi: insan, kişi, kimse kişilik : cesaret	Karayim kişi: insan, kişi, kimse	Kırımçak kışı : kişi, insan, kimse, şahıs	Kumuk gişi : 1. Kişi. 2. Erkek. gişisiz : 1. Kişisiz. 2. Kimsesiz, akrabasız.

giy-, kiy-, kiyinirge: 1. Giymek 2. Örtmek, kaplamak (~ DLT, KT, Uyg <*kiy-* <*kéy-* < *key-* < *ked-*[379].)

Karaçay-Malkar kiyerge : Giymek	Karayim _____	Kırımçak kiy- : Örtmek,	Kumuk giy- : Giymek

[375] Eren, 1999:156
[376] Gülensoy, 2007:371
[377] Eren, 1999:247
[378] Gülensoy, 2007:528-529
[379] Gülensoy, 2007:372

kiyim : Giyim, elbise. kiyinirge, kiyiniy, kiyinmeklik : Giyinmek, giyim, elbise		kaplamak, giymek kiyin- : Giyinmek, kendi üzerine giymek kiyındır- : Giyindirmek, giymek işini yaptırmak	giyin- : Giyinmek giyindir- : Giyindirmek giyiniş : Giyiniş giyiw : Giyme, giysi giyil- : Giyilmek, giyilmiş.

giyew, küyuv, küyüv: Damat, güvey, nişanlı. (~Alt *küyü*. – Az *küyəv*. – Çuv *kĕrü.* – KKlp *kiyeü*. – Krg *küyöv*. – Kzk *kiyeü*. – Nog *kiyev*. – Özb *kuyov*. – Sag *küdē*. – TatK *kiyaw*, *köyeü*. – Tkm *giyev*. – Yak *kütüöt*[380] ; ET, Uyg *küdän* [381].)

Karaçay-Malkar küeylük : Damat küey : Sağdıç	Karayim küyüv: damat, güvey	Kırımçak küyuv : güvey, damat	Kumuk giyew : damat, nişanlı

gobelek, göbelek, göbelekke : Kelebek. (~ Alt, Tel *köbölök*. – Az *kəpənək*. – KKlp *gübelek*. – Krg *köpölök*. – Kzk *köbelek*. – Nog *küpelek*. – Özb *kapalak*. – Tar *kepelek*. – Tkm *kebelek*[382] ; ET *köbelek/köpelek(xıv, kelebek(xııı), kepeli(xı)*[383].)

Karaçay-Malkar göbelekke : kelebek	Karayim _____	Kırımçak gobelek : kelebek	Kumuk göbelek : kelebek

goçgar, ḳoçhar, kuç : 1. Damızlık erkek koyun, koç. 2. mec. Sağlıklı, gürbüz genç erkek. (~KKlp, Kzk, Nog *koşkar*. – Krg *koçkor*. – Özb *kuçkar*. – Tkm *goçgar*. – Tuv *koşkar* [384] ; ~ DLT, ET, OT *koşngar* [385].)

Karaçay-Malkar ḳoçhar : Damızlık erkek koyun, koç.	Karayim _____	Kırımçak kuç : 1. Damızlık erkek koyun, koç. 2. mec. Sağlıklı, gürbüz genç erkek.	Kumuk goçgar : 1. Damızlık erkek koyun, koç. 2. mec. Sağlıklı, gürbüz genç erkek.

gol, kol, kul, ḳol : 1. El. 2. Kol, omuz başından parmak uçlarına kadar olan bölüm. 3. Kiriş. 4. Sahiplik, mülkiyet. 5. Dere. (~ Az, Tkm *gol*. – DLT, OT *ḳol*. – ET, Uyg *ḳool*. – Krg, Kzk, Özb, Uyg *kol* [386].)

Karaçay-Malkar ḳol : 1. El. 2. Kiriş.	Karayim kol, kul : el kolçak : eldiven	Kırımçak kol : 1. Kol, omuz başından parmak	Kumuk gol : 1. Kol, omuz başından parmak

[380] Eren, 1999:168
[381] Gülensoy, 2007:400
[382] Eren, 1999:229
[383] Gülensoy, 2007:493
[384] Eren, 1999:248
[385] Gülensoy, 2007:531
[386] Gülensoy, 2007:533-534

		uçlarına kadar olan bölüm. 2. Sahiplik, mülkiyet.	uçlarına kadar olan bölüm. 2. Dere.

golaç, ķulaç, kolaç, kulaç : 1. Kulaç, eski bir uzunluk ölçüsü. 2. Kolan, çevre, çember. (~Az *golac*. – Çağ, Krg, Tkm *kulaç*. – DLT, OT *kulaç, kolaç*. – KKrg, Kzk *kulaş*. – Özb *kulåç*. – Tkm *gulaç*. – Uyg *ğulaç* [387].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ķulaç : 1. Kulaç, eski bir uzunluk ölçüsü. 2. Kolan, çevre, çember. ķulaçlarġa : Ölçmek ķulaçlatırġa : Ķulaçlarġa (ölç-)	kolaç: Kulaç, eski bir uzunluk ölçüsü.	kulaç : Kulaç, eski bir uzunluk ölçüsü.	golaç: Kulaç, eski bir uzunluk ölçüsü.

golay, kolay, ķolay: 1. Kolayca sıkıntısız bir biçimde, basit. 2. Ferah. (~KKlp *kolay*. – Krg *kulay*. –Kzk *kolaylı*. – Nog *kolay*. – Tkm *golay*[388] ; ~ DLT *ong, ongay*. – Uyg *kolay* [389].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ķolay : 1. Kolayca sıkıntısız bir biçimde, basit. 2. Ferah.	_____	golay, golayca : Kolayca sıkıntısız bir biçimde, basit	golay : Kolayca sıkıntısız bir biçimde, basit

goĺmek, gölen, koĺmek, kölek, kölmek: Gömlek. (~ Az, Tkm *köynek*. – Hak *köğenek*. –KKlp, Nog *köylek*. – Sag *kögenek*. – Şor *küynek*. – TatK *külmek* [390]; ~ Alt *küŋnek*. – Çağ, DLT, ET, OT *köŋlek*. – Krg *göŋlek, köŋlek, köynek, köynök*. – Krm *gömlek, kölmek*. – Kzk *köyleg*. – Özb *köyläk*. – Uyg *köynig*[391].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
kölek : Gömlek köleklik : 1. Gömlek. 2. Malzeme	kölmek: Gömlek	goĺmek, koĺmek : Gömlek	gölen : Gömlek

[387] Gülensoy, 2007:565
[388] Eren, 1999:250
[389] Gülensoy, 2007:534-535
[390] Eren, 1999:160
[391] Gülensoy, 2007:380

goltug, koltıx, ḳoltuḳ : 1. Omuz başının altında, kolun gövde ile birleştiği yer, koltuk. 2. Körfez. 3. Dönüş, eğ-, bük- (~ Az, Kzk, TatK *koltık*. – DLT, OT *ḳoltık*. – Krg, Özb, Uyg *koltuk*. – Tkm *ġoltuk*. – YUyg *koltok* [392].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳoltuḳ tüb : Koltuk altı ḳoltuḳ : 1. Omuz başının altında, kolun gövde ile birleştiği yer. 2. Dönüş, eğ-, bük-	kursi: koltuk	koltıx : Kol altı, koltuk altı koltuk tibi : Koltuk altı	goltug : 1. Omuz başının altında, kolun gövde ile birleştiği yer. 2. Körfez.

goñıĺ, göñül : 1. Sevgi, istek, düşünüş, hatır gibi kalpte var sayılan duygu kaynağı. 2. Gönül, mec. istek, arzu. (~Az *könül*. – Çuv *kămăl.* – DLT, Krg, OT, Tkm, Uyg *köŋül*. – ET, Uyg *köŋül, köŋl, köngül*. – Kzk *köŋil*. – Özb *köngil*[393].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	goñıĺ : 1. Sevgi, istek, düşünüş, hatır gibi kalpte var sayılan duygu kaynağı. 2. Gönül, mec. istek, arzu.	göñül: 1. Sevgi, istek, düşünüş, hatır gibi kalpte var sayılan duygu kaynağı. 2. Gönül, mec. istek, arzu.

gonmag, kon -, ḳonarġa : 1. Bir yere inmek 2. Kısa bir süre için bir yerde kalmak 3. Konaklamak, yolculuk sırasında bir yerde kalıp geceyi geçirmek. 4. Oturmak, binmek. 5. Yerleşmek (~ ET, KT, OT, Uyg *ḳon-* [394].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳonarġa : 1. Yerleşmek 2. Konaklamak, yolculuk sırasında bir yerde kalıp geceyi geçirmek. 3. Oturmak, binmek. ḳonaḳ : Konuk, misafir. ḳonaḳlarġa : 1. Ziyaret etmek 2. Misafir odası, otel.	kun-: Oturmak, binmek. kunak : Konuk, misafir.	kon- : 1. Bir yere inmek 2. Kısa bir süre için bir yerde kalmak 3. Konaklamak, yolculuk sırasında bir yerde kalıp geceyi geçirmek. 4. Oturmak, binmek. konak : 1. Saray, hükümdarların veya devlet başkanlarının oturduğu büyük yapı. 2. Misafir, konuk.	gonmag : 1. Bir yere in- 2. Kısa bir süre için bir yerde kalmak 3. Konaklamak, yolculuk sırasında bir yerde kalıp geceyi geçirmek. 4. Oturmak, binmek. gonag : Konuk, misafir. gonuş : Konut, konması.

gop-, kop-, kub-, ḳop- : Kopmak. (~ Az *gopmag*. – ET, KT, OT, Uyg *ḳop-* [395].)

---

[392] Gülensoy, 2007:535-536
[393] Gülensoy, 2007:382
[394] Gülensoy, 2007:537

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳoparġa : 1. Koparmak. 2. Bırakmak. 3. Kaybolmuş.	kub- : Kop- kubar- : Koparmak	kop- : Herhangi bir yerinden ikiye ayrıl- kopar- : Daldan, ağaçtan topla- kopar- : Böl-	gomarmag : Kopar- gopmag : Herhangi bir yerinden ikiye ayrıl- gopurtmag : Kopart-

gorgmag, kork-, korx-, korx- ḳorḳarġa: Korkmak, korku duymak, kaygı duymak, endişe etmek, ürkmek, dehşete kapılmak. (~ Az *gorhmag*. – DLT, ET, KT, OT, Uyg *ḳorḳ*. – Krg, Kzk, Özb Uyg *kork*- –Tkm *gork*-[396].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳorḳarġa : Korkmak, korku. ḳorḳunç : 1. Korku. 2. Tehlikeli. ḳorḳmav : Korkusuz, cesur.	_____	kork-, korx-, korx- : Korkmak, kaygı duymak, endişe etmek, dehşete kapılmak. korkak : Korkak korkıt- : Korkutmak, korkmasına yol açmak. korkunç : Korkunç	gorgmag : Korkmak gorgunç : Korkunç gorgunçlu : Korkulu gorgutmag : Korkutmak

ġorle-, gürle-, kükre- köküre- : Gürlemek, kalın ve gür ses çıkarmak (***gürle-*** ~ DLT, ET, KT, Uyg *kürlen*-[397]. ***kükre-*** ~ ET *kükrä*-. – DLT, OT *kükre*- [398].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
köklerge : Azarlamak, parlamak. köklev : Kötek kökletirge : Köklerge (azarla-, parla-) kökletiv : Kökletirge kökletmeklik : Kökletirge	kükre-: Gürlemek.	ġorle- : Gürlemek, kalın ve gür ses çıkarmak. gürle- : Gürlemek, kalın ve gür ses çıkarmak. gürülde- : Gürüldemek, çok hızlı ve gürültülü ses çıkarmak.	köküre- : Gürlemek, gürültü çıkarmak.

gorumag, kıyna-, ḳorurġa : 1. Korumak, esirgemek. 2. Bekçi, koruma. (~ DLT, ET, KT, OT, Uyg *ḳorı*-. – Tkm *gōra*- [399].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳorurġa : 1. Korumak. 2. Bekçi, koruma.	_____	kıyna- :Korumak, esirgemek.	gorumag : Korumak, esirgemek.

[395] Gülensoy, 2007:540
[396] Gülensoy, 2007:542
[397] Gülensoy, 2007:398
[398] Gülensoy, 2007:588
[399] Gülensoy, 2007:543

gostér-, görset- : 1. Göstermek, görülmesini sağlamak. 2. Vermek. (~Alt *körgüz-*. – Az *göster-*. – CC *körgüz-*. – DLT, OT *köküt-*. – ET *körkit-, körtgür-, körtur-*. – Krg *körsöt-*. – Kzk *körset-*. – Özb *korgäz-, körsät-*. – Tkm *görkez-*. – Uyg *kügüz-*[400].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	gostér- : Göstermek, görülmesini sağlamak	görset- : 1. Göstermek, görülmesini sağlamak. 2. Vermek. görsetiş: Gösteriş. görsetiw: 1. Gösteri. 2. Emir, karar. 3. İşaret etme.

goşmag, koş-, ḳoşarġa kuş-: 1. İlave etmek, eklemek, katmak, ulamak. 2. Koşmak, bir yere ivedilikle gitmek (~ DLT, ET, OT, KT, Uyg *kooş-* [401].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳoşarġa : İlave etmek, eklemek, artırmak, katmak. ḳoşum : Katkı, ilave, katma, ekleme.	kuş-: Koş-	koş- : 1. İlave etmek, eklemek, katmak, ulamak. 2. Koşmak, bir yere ivedilikle gitmek. koşıl- : Katılmak, bir araya gelmek, toplanmak. koşul- : Eklenmek, ilave edilmek, katılmak.	goşma : Koşma goşmag : 1. İlave etmek, eklemek, katmak, ulamak. 2. Koşmak, bir yere ivedilikle gitmek. goşum : Katkı, ilave, katma, ekleme.

gotır-, gotur-, kötür-, ḳötürürġe, : Götürmek, taşımak, ulaştırmak (~ DLT, OT *kötür-* [402].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳötürürġe : Götürmek, taşımak, ulaştırmak.	_____	kötür-, gotır- : Götürmek, taşımak, ulaştırmak.	gotur- : Götürmek, taşımak, ulaştırmak.

goy, goyun, koyçık, koy, ḳoy : Koyun. (~Alt, Tel, Şor, Kaça, Sag *koy*. – Blk *koy*. – Hak *xoy*. – KKlp *koy*. – Krg *koy*. – Kzk *koy*. – Nog *koy*. – TatK *kuy*. –Tkm *goyun*. – Tuv *xoy* [403] ; ~ ET *koy, koyn, ḳoyon, hoyın*. – Yak *hōy, hōyn* [404].)

---

[400] Gülensoy, 2007:386-387
[401] Gülensoy, 2007:545
[402] Gülensoy, 2007:388
[403] Eren, 1999:254

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ķoy : Koyun ķoyçu : Çoban, koyuncu.	_____	koy : Koyun koy etı : Koyun eti koyçık : Koyun	goy : Koyun goyçu : Çoban, koyuncu. goyun : Koyun

goyan, koyan: Tavşan. (Kpç, Kzk *koyan*. – Krg *koyon*. – TatK *kuyan*. – Özb *kuyån* [405].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	koyan : Yabani tavşan	goyan : Tavşan

goymag, guymag, koy-, kuy-, koy-, ķoyarġa : 1. Bırakmak, terk etmek. 2. Vermek. 3. Durdur- 4. Miras bırakmak, vasiyet etmek. 5. Gecikmek. 6. Yerleştirmek. 7. Koymak, dökmek. (~ DLT, ET, KT, OT, Uyg *ķoy-* < *ķoð-*, *kot-* [406].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ķoyarġa : 1.Bırakmak, terk et 2. Ver- 3. Durdurmak. 4. Miras bırakmak, vasiyet etmek. 5. Gecikmek. ķoymaķlıķ : Ķoyarġa	koy- : Bırakmak, koymak. kuy-: Bırakmak.	koy- : Bırakmak, koymak koy- : 1. Koymak, dök- 2. Bırakmak, terk etmek. 3. Yerleştirmek.	goymag : Bırakmak, koymak. guymag : Koymak, dökmek

gozet-, gözet- : Gözetmek, beklemek (~ Az *gözät-*. – DLT, ET, OT *közet-, küzet-*. – Krg *küzöt-*. – Özb *közät-*. – Tkm *gözeğ-*. – Uyg *küzät-*[407].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
gözet : 1. Gözetmek, izlemek. 2. Gece çobanı. gözetçi : Gece çobanlık yapan gözetçilik : Koruma, izleme.	_____	gozet- : Gözetmek, beklemek.	gözet- : Gözetmek, beklemek.

gozle-, gözle- : 1. Gözlemek. 2. Nişan almak. 3. Beklemek, umut etmek (~ ET *küzä-*. – Tkm *gözle-*. – Yak *kördöö-*[408].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	gozle- : Gözlemek, bir kimsenin gelmesini beklemek.	gözle- : 1. Gözlemek. 2. Nişan almak. 3. Bekle-, umut etmek. gözlew : Gözleme.

---

[404] Gülensoy, 2007:549
[405] Gülensoy, 2007:870
[406] Gülensoy, 2007:548
[407] Gülensoy, 2007:390-391
[408] Gülensoy, 2007:391

gozu, koçanay, kozu, kozuçık, ķozu : Kuzu, koyun yavrusu. (~Az *guzu*. - Krg *kozu*. – Nog *kozı*. – Tar *koza*. – Tkm *kuzı*[409] ; ~ Alt, Nog, KKlp, Kzk *kozı*. – DLT, ET, OT *ķozı*. – Krg, Krm *kozu*. – Özb *kozi*. – Uyg *koza* [410].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ķozu : Kuzu, koyun yavrusu ķozukay : Kuzucuk ķuzuçu : Kuzuların çobanı. ķuzuçuluķ : Ķuzuçu ķozlarġa : 1. Yumurtla- 2. Çarp-	kunan: üç yaşında kuzu koçanay : kuzu, koyun yavrusu	kozu, kozuçık : Kuzu, koyun yavrusu	gozu : Kuzu, koyun yavrusu gozukulag : Kuzukulağı gozlamag : Kuzulamak

göç-, göç, goç : 1. Oturduğu yerden başka bir yere gidip yerleşmek. 2. Yıkılmak, bozulmak, içe göçmek. 3. Taşınma, nakil. (~ Az, DLT, ET, Krg, OT *köç*. – Kzk *köş, köşüv*. – Özb *köçiş*. – Tkm *göç, göçüş* [411].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
köçerge : Taşınmak. köçgünçülük : 1. Köçgünçü. 2. Tehcir, göç ettirme. köçgünçü : Göçmenler köçgen : 1. Köçerge. 2. Salgın, bulaşıcı.	_____	göç, goç : Taşınma, nakil. goç éyle- : Oturduğu yerden başka bir yere gidip yerleşmek, göçmek.	göç- : 1. Oturduğu yerden başka bir yere gidip yerleşmek. 2. Yıkılmak, bozulmak göçer : göçen, göçer, göçmeli. göçüw : göçme, çökme göçüwülçü : göçücü

gök, kok, kök, kük: 1. Mavi, gökyüzü, sema. 2. Yeşil. 3. Hamak, budala. 4. Çivit, çivitlemek. (~ Az *göy*. – DLT, ET, Krg, Kzk, Özb, YUyg *kök*. – TatK, Tkm *gö:k*. – Yak *küöx*[412].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
kök : Mavi, gökyüzü kökge : Göğe, yukarı, üst. köklük : Masmavi köksül, köksüllük : Mavimsi	kök, kük: mavi, gökyüzü	kok, kök : Gök, yeryüzü üzerindeki mavi boşluk, sema kök güdirdisi : Gök gürültüsü, şimşek kok yuzı, kök yüzi : Gökyüzü, göğün görünen yüzü, sema	gök, kök : 1. Gök, sema. 2. Yeşil. 3. Hamak, budala. 4. Çivit, çivitlemek. göklük: 1. Göklük. 2. Hamaklık. kökürew : Gök gürültüsü.

[409] Eren, 1999:272
[410] Gülensoy, 2007:586
[411] Gülensoy, 2007:374
[412] Gülensoy, 2007:377

göl, köl: Göl. (~Alt, Blk, Hak, KKlp,Krg, Nog, Sag, Şor, Tkm *köl*. –Az *göl*. – Bşk, TatK *kül*. – Çuv *külĕ*. –Tuv *xöl*. – Yak *küöl*[413] ; ~ ET, OT, Kzk, ÖZb, Uyg *köl*[414].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
köl : Göl	_____	köl : Göl	köl : Göl

gölentgi, kölge, köletke : 1. Gölge, güneş ışınlarının ulaşmadığı yer. 2. Görüntü. (~Alt *kölitkö, kölötkö*.–Az *kölgä*. – DLT, OT *kölik, kölīkē*. – ET *köligä*. – Krg *kölökö, kölöŋkö*. – Kzk *köleŋke*. – Özb *kölänkä*. – Tkm *köleğe*. – Uyg *köläŋkü*[415].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
kölekke, kölekkelik : 1. Gölgeli. 2. Hayalet	_____	kölge, köletke : Gölge, güneş ışınlarının ulaşmadığı yer	gölentgi: 1. Gölge. 2. Görüntü gölentgili: 1. Gölgeli. 2. Hayali, az görünen.

göm-, kom-, kömerge, küm-: Gömmek, toprağın içine koymak, toprakla örtmek (~ Az, Tkm *göm*-. –DLT, ET, Krg, Kzk, OT, Özb, Uyg *köm*-. – TatK *küm*-.[416])

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
kömerge : Gömmek kömülürge : Gömülmek	küm- : gömmek kümdür-: gömdürmek	kom- : Gömmek, toprağın içine koymak, toprakla örtmek. kommıl- : Gömülmek, gömmek işi yapılması.	göm- : Gömmek., toprağın içine koymak, toprakla örtmek. gömül- : gömülmek

göre, köre : Göre, uygun olarak, bir şey uyarınca, gereğince. (~ Az, Tkm *görä*. – Krg *körö*. – Kzk *köre*. – Özb, Uyg *körä* [417].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
köre : Edat. Göre, uygun olarak, bir şey uyarınca, gereğince	_____	köre : Göre, uygun olarak, bir şey uyarınca, gereğince	göre: Göre, uygun olarak, bir şey uyarınca, gereğince göresen: Gördüğünüz gibi.

göter-, kotér-, köter-, küter- : 1. Kaldırmak, yukarı yükseltmek. 2. Manevi anlamda yükseltmek, bir mertebe aşmak. 3. Sil- 4. Devirmek.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
keterirge, keterge : 1.	köter-, küter-:	kotér- : Kaldır-,	göter-: 1. Kaldırmak,

[413] Eren, 1999:161
[414] Gülensoy, 2007:378
[415] Gülensoy, 2007:378-379
[416] Gülensoy, 2007:379
[417] Gülensoy, 2007:383-384

Kaldırmak, yukarı yükseltmek. 2. Silmek. 3. Devirmek.	Kaldır-	gözünü yukarı doğru hareket ettirmek.	yukarı yükseltmek. 2. Manevi anlamda yükseltmek, bir mertebe aşmak. 3. Götürmek.

göz, köz : 1. Göz, görme organı. 2. Bakış. (~ Az *göz*. – Çuv *kuś*. – DLT, ET, OT *köz*. – Tkm *göreç*.– Yak *kös*[418].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
köz : Göz, görme organı. köznü agı : Gözakı közlük : Gözlük közlüklü : Gözlüklü közbaylanırga : Göz boyamak, pohpohlamak.	_____	köz : Göz, görme organı. köz yaş : Göz yaşı közine urul- : Gözüne iliş-, gözüne takıl-, bir şeyi birdenbire istemeden görmek.	göz : 1. Göz, görme organı. 2. Bakış. göz alda: Göz önde göz aldında: Göz önünde. göz boyamag: Aldatmak, yalan söylemek.

gözel, guzel : Güzel. (~ Az, Uyg *gözäl*. – Krg *gözöl*, *körktǖ*. – Kzk *körikti.* – Özb, Uyg *güzäl*. – Tkm *gözel* [419].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	kürken, kürklü, kürikli: Güzel	guzeĺ : Güzel, hayranlık uyandıran, hoşa giden, beğenilen. guzeĺlık : Güzellik goşkı : güzel	gözel : Güzel gözelleş- : Güzelleş- gözellik : Güzellik gökçek: güzel gökçek: güzellik

guçag, ḳuçaḳ, kucak : Kucak, açık kollarla göğüs arasındaki bölüm. (~ Az *gucak*. – DLT, OT *ḳuçak*. – Kzk *kuşak*. – Özb *kuçák.* –Tkm *gucak*[420].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳuçaḳ : Kucak, açık kollarla göğüs arasındaki bölüm ḳuçaḳlarġa : Kucakla-	_____	kucak : Kucak, açık kollarla göğüs arasındaki bölüm	guçag : Kucak, açık kollarla göğüs arasındaki bölüm guçaglamag : Kucakla-

guguk, gügük, kuku, kuku-kuşı : Guguk kuşu. (~ Az *gugu guşu*. – Krg *kükük.* – Kzk *kökäk*. – Özb *käkkü*. – TatK *käkkük*. –Uyg *kakkuk* [421].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
guguk : Guguk kuşu	_____	kuku, kuku-kuşı : Guguk kuşu	gügük : Hüthüt kuşu.

[418] Gülensoy, 2007:389
[419] Gülensoy, 2007:401
[420] Gülensoy, 2007:562
[421] Gülensoy, 2007:392

gul, ḳul, kul : 1. Kul, Allah'a göre insan 2. Birine özveri ile bağlanmış kişi. (~ Az, Tkm *gul*. – DLT, ET, OT *ḳul*. – Krg, Kzk *kul* [422].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳul : 1. Kul, Allah'a göre insan 2. Birine özveri ile bağlanmış kişi, köle. ḳulluḳ : 1. Kulluk, kölelik. 2. Hizmet.	_____	kul : 1. Kul, Allah'a göre insan 2. Birine özveri ile bağlanmış kişi	gul : 1. Kul, Allah'a göre insan 2. Birine özveri ile bağlanmış kişi, köle gullug : Kulluk, kölelik. gullugçu : Kulluk eden, hizmetçi.

gulag, kulak, ḳulaḳ : 1. Kulak. 2. Kanyon (bir akarsuyun kalkerli bir alanda oyarak oluşturduğu, bir kıvrımı keserek iki yandaki çukurlukları birleştiren, dar ve boğaz biçimindeki vadi.) 3. Arka, geri. (~Alt, KKlp, Koy, Krg, Kzk, Nog, Sag, Şor, Tel, *kulak*. – Az *gulag*. – Çuv *xălxa*. –Haak *xulax*. – TatK *kolak*. – Tkm *gulak*. – Yak *kulgāx*[423] ; ~ DLT, Uyg *kulġk*. – ET, OT *ḳulak, ḳulhak, ḳulḳaḳ*. – Uyg, Çağ *kulaġ, ḳulḳāḳ* [424].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳulaḳ : 1. Kulak. 2. Kanyon (bir akarsuyun kalkerli bir alanda oyarak oluşturduğu, bir kıvrımı keserek iki yandaki çukurlukları birleştiren, dar ve boğaz biçimindeki vadi.) 3. Arka, geri. ḳulaḳlıḳ : Kulaklık.	kulak : Kulak	kulak : Kulak kulak asma- : Aldırış etmemek-, önemsememek, dinlememek. kulak tik- : Kulak kesilmek, büyük bir dikkatle dinlemek.	gulag : Kulak

gun, gün, kün : 1. Gün, zaman, sıra, gündüz. 2. Zaman. 3. Bayram niteliğinde özel gün. 4. yaşayış. 5. Güneş. (~KKlp *kün*. – Krg *kün*. – Kzk *kün*. – Nog *kün*. – Tkm *gün*. – Yak *kün* [425] ; Az *gün*. – DLT, ET, OT *küün*[426].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
kün: 1. Gün, gündüz. 2. Güneş. kündüz : gündüz künlük : 1. Günlük. 2. Şemsiye.	kün: 1. Gün, gündüz. 2. Güneş. künnük : güneşlik	gun, kün: Gün, zaman, sıra gundız : gündüz gün : Gün, bayram niteliğinde özel gün	gün : 1. Gün, zaman, sıra, gündüz. 2. Zaman. 3. Bayram niteliğinde özel gün. 4. yaşayış.

[422] Gülensoy, 2007:564-565
[423] Eren, 1999:264
[424] Gülensoy, 2007:565
[425] Eren, 1999:167
[426] Gülensoy, 2007:395

künorta : Öğlen künortalık : Öğle yemeği		künduz, kündüz : gündüz künlik : günlük, üzerinden gün geçmiş veya geçecek olan	günbatış : batı gündüz : gündüz günlük : 1. Bir günlük. 2. Şemsiye, güneşlik.

gurmag, kur-, ḳurarġa: 1. Meydana getirmek, yapmak, oluşturmak, inşa etmek, hazırlamak. 2. Belli bir işte beraber çalışacak kimseleri belirlemek 3. Bir işi sıraya koymak. (~Az *gurmag*. – DLT, ET, OT *ḳur*-. – Tkm *gur*-. – Krg, Kzk, Özb, Uyg *kur*-. – Tatk *kor*- [427].)

Karaçay-Malkar ḳurarġa : Toplamak, pişirmek, düzenlemek, başlamak, oluşturmak, olmak.	Karayim _____	Kırımçak kur- : 1. Meydana getirmek, yapmak, oluşturmak, inşa etmek, hazırlamak. 2. Belli bir işte beraber çalışacak kimseleri belirlemek 3. Bir işi sıraya koymak. kurıl- : Kurulmak, hazırlanmak.	Kumuk gurmag : Meydana getirmek, yapmak, oluşturmak, inşa etmek, hazırlamak guruwçu : Kurucu guruluş : Kuruluş

guru, kuru, ḳuru: 1. Kuru, ıslak olmayan. 2. Boş, çıplak. 3. Yalnızca, tek. (~ Az *ġuru*. – DLT, OT *ḳūrıġ, ḳūruġ, ḳūruḳ*. – ET *ḳurḳaġ, ḳuruġ*. – Krg, Kzk *kurġak*. – Özb, Uyg *kuruk*. – Tkm *ġūrı*. –Yak *ḳūr*[428].)

Karaçay-Malkar ḳuru : 1. Kuru. 2. Boş, çıplak. 3. Yalnızca, tek.	Karayim _____	Kırımçak kuru : Kuru, ıslak olmayan	Kumuk guru : Kuru gurulug : Kuruluk

gurumag, kurı-, ḳururġa : 1. Kurumak, ıslaklığını yitirmek. 2. Cansız duruma gelmek, ölmek, yok olmak. 3. Ayarlamak, koymak, şekillendirme, kurmak, oluşturmak (~ Az *guru*-. – DLT, KT *ḳurġır-, ḳūrı-, ḳūru*-. – Krg *kurū*-. – KT, Uyg *ḳūrı*-. – Kzk *kurğav*. – Özb, Uyg *kuru*-. – Tkm *ġūra*-. –Yak *ḳūr*-[429].)

Karaçay-Malkar ḳururġa : 1. Kurumak, ıslaklığını yitirmek. 2. Cansız duruma gelmek, ölmek, yok olmak 3. Ayarlamak, koymak,	Karayim _____	Kırımçak kurı- : 1. Kurumak, ıslaklığını yitirmek. 2. Cansız duruma gelmek, ölmek, yok olmak. kurut- : 1. Kuru	Kumuk gurumag : 1. Kurumak, ıslaklığını yitir- 2. Cansız duruma gelmek, ölmek, yok olmak.

[427] Gülensoy, 2007:570
[428] Gülensoy, 2007:576
[429] Gülensoy, 2007:576

şekillendirme, kurmak, oluşturmak
ḳuruturġa : 1. Kuru duruma getirmek. 2. Cılız duruma getirmek, zayıflatmak.

duruma getirmek 2. Cılız duruma getirmek, zayıflatmak.

gusmag, kus-, ḳusarġa : 1. Kusmak, istifrağ etmek 2. Paslanmak (~ DLT, OT *ḳus-*[430].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳusarġa : 1. Kusmak, istifrağ etmek 2. Paslanmak.	_____	kus- : Kusmak, istifrağ etmek.	gusmag : Kusmak, istifrağ etmek.

guş, kuş, kuşçık, ḳuş: 1. Kuş . 2. Kartal. (~ Az , Tkm *guş*. – DLT, ET, OT *ḳuş*. – Krg, Özb, Uyg *kuş*. – Kzk *kus* [431].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳuş : 1. Kuş . 2. Kartal ḳuşburun : Kuşburnu, yaban gülü ağacı ve meyvesi	kuş : Kuş	kuş, kuşçık : Kuş kuşburun : Kuşburnu, yaban gülü ağacı ve meyvesi	guş : Kuş

gutġarmag, kutur-, kutkar-, kurtar-, kurtar-: Kurtarmak, bir canlıyı bir felaketten, tehlikeden veya zor durumdan uzaklaştırmak (~ Az *ġurtar-*. – CC *ḳutḳar-* . – DLT, OT *ḳurar-, ḳutġar-*. – ET *hutġar-, ḳutġar-, ḳutḳar-*. – ET, Uyg *ḳutġar-, ḳutar-*. – Krg, Kzk, Özb *ḳutḳar-*. – Tkm *ġutar-*. – Uyg *ḳutḳaz-*[432].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	kutkar- : Kurtarmak.	kurtar-, kurtar- : Kurtarmak, bir canlıyı bir felaketten, tehlikeden veya zor durumdan uzaklaştırmak. kutul- : Kurtulmak, istenmeyen bir durumdan uzaklaşmak. kutlış : Kurtuluş, bir şeyden, bir yerden kurtulma, halas, necat	gutġarmag : Kurtarmak, bir canlıyı bir felaketten, tehlikeden veya zor durumdan uzaklaştırmak. gutulmag : Kurtulmak, istenmeyen bir durumdan uzaklaşmak. gutuluş : Kurtuluş, bir şeyden, bir yerden kurtulma, halas, necat

[430] Gülensoy, 2007:578
[431] Gülensoy, 2007:579
[432] Gülensoy, 2007:575

gutlamag, gutlaw, kutla- : Kutlamak, tebrik etmek (~ Krg *kuttuktō*. – Kzk *kuttukta-*. – Özb *kutlä-*. – Tkm *gutla-*. – Uyg *kutlukli-* [433].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳutlu : Sevimli, büyüleyici. Mutlu. ḳutluluḳ : Mutluluk	_____	kutla- : Kutlamak, tebrik etmek.	gutlamag : Kutlamak, tebrik etmek gutlaw : Kutlamak

guwanmag, kuvan- : Sevinmek, sevinç duymak (~ DLT, OT *ḳıw~ḳuw+an-* [434].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	kuvan- : Sevinmek, sevinç duymak. kuvanç : Sevinç, coşku kuvandır- : Sevindirmek, sevinmesine yol açmak, sevinmesini sağlamak.	guwanmag : Sevinmek, kıvanmak. guwanç : Sevinç, kıvanç guwnag : Sevinçli, şen

guwmag, kuv- : Kovmak, küçük düşürücü sözlerle gitmesini söylemek (~ Az *gov-*. – DLT, OT *ḳow-*. – Krg *kū.* –Kzk *kuvuv*. – Özb *kuvmák*. – TatK *kuu*, *kualaw*. – Tkm *kov-*. – Uyg *koğli-*[435].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	kuv- : Kovmak, küçük düşürücü sözlerle gitmesini söylemek. kuvala- : Kovalamak, kaçanın arkasından koşmak, yakalamaya çalışmak.	guwmag : Kovmak guwalamag : Kovalamak.

guwurma, kavurma : Kavurma, patates ve etli sebze çorbası. (~ Az, Tkm *govurma*. – DLT, OT *ḳawurma*. – ET *ḳaġurma*. – Krg *kūrma*. – Kzk *kuvırma*. – Özb *kåvurmä*. – Uyg *koruma*[436].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	kavurma : Kavurma, patates ve etli sebze çorbası.	guwurma : Kavurma, patates ve etli sebze çorbası.

[433] Gülensoy, 2007:582
[434] Gülensoy, 2007:519
[435] Gülensoy, 2007:546
[436] Gülensoy, 2007:480

guwurmag, kavur-: Kavurmak, pişirmek (~ DLT, OT *ḳawruş-, ḳowur-, ḳuġur-, ḳuwur-* . – ET, KT, Uyg *ḳaġur- ~ ḳavur- ~ḳavır-*[437].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	kavur- : Kavurmak, pişirmek.	guwurmag : Kavurmak, pişirmek.

guyrug, kuyruk, kuyrux: Kuyruk, hayvanların çoğunda gövdenin art yanında bulunan, omurganın uzantısı olan uzun ve esnek organ. (~Alt, Tel, KKlp, Krg, Özb, Sart, Tar *kuyruk*. – Az *guyrug*. – Bar *kurūk*. –Şor, Sag, Koy, Kaça *kuzuruk*. – Çuv *xüre*. –Hak *xuzurux*. – Kzk, Nog *kuyrık*. – Soy, Yak *kuduruk*. – Şor, Sag *kuzruk*. – TatK *koyrık*. – Tkm *guyruk*[438] ;~ DLT, OT *ḳuδruḳ*. – ET *ḳuđruḳ/ġ* [439].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳuyruḳ : 1. Kuyruk. 2. Eşek. ḳuyruḳlu julduz : Meteor, göktaşı. ḳuyruḳlu : Kuyruğu olan. ḳuyruḳsuz : Kuyruğu olmayan.	_____	kuyrux : Kuyruk kuyrux yağı : Kuyruk yağı kuyruk : Kuyruk	guyrug : Kuyruk

guyu, kuyu : Kuyu. (~ Az *guyu*. – DLT, OT *ḳuyuġ, ḳuduġ, kuđuġ*. – ET *ḳuđuġ*. – Krg, Özb, Uyg *kuduk*.–Krm *kuyu*. – Kzk *kudık*. – Kzk *kuy*. – Tkm *guyı*[440].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	kuyu : Kuyu	guyu : Kuyu

güç, kuç, küç: 1. Güç, zor, yapılması zor, çetin. 2. Sağlık, sıhhat, takat. (~ Az *güc*. – ET, OT *kӱç*. – Krg, Özb, Uyg *küç*. – Kzk *küş*. – Tkm *gӱyç*. – Yak *kӱs*[441].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
küç : Güç, zor, yapılması zor, çetin küçlü : Güçlü küçsüz : Güçsüz küçlenirge : Güçlendirmek. küçleniv : Kazanç	_____	kuç, küç: Güç, zor, yapılması zor, çetin küçlü : Güçlü küçsüz : Güçsüz küçleş- : Güçleşmek, güç duruma gelmek. küçlik : Güçlük, zahmet, meşakkat	güç : 1. Güç, zor, yapılması zor, çetin. 2. Sağlık, sıhhat, takat. güçlü : 1. Güçlü. 2. Besleyici. güçsüz : Güçsüz, zayıf, gıdasız. güçlen- : Güçlenmek, gelişmek.

[437] Gülensoy, 2007:480
[438] Eren, 1999:271
[439] Gülensoy, 2007:583
[440] Gülensoy, 2007:584-585
[441] Gülensoy, 2007:393

güdirdi, güdürdü, gürüllew : Kütürtü, gürültü.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
gürülderge : Gürültü, kükreme	_____	güdirdi : güdürdü : Kütürtü, gürültü	güdürbay : Tören, şarkı gürüllew : gürültü gürülle- : gürülde-

gügürçün, köğırcın, kögürçün : Güvercin. (~Alt *köğörçün*. – Blk *kögürçün*. – Çuv *kăvakarçăn*. –Krg *kögüçkön, kögürçkön*. – Nog *kögerşin*. – TatK *kügerçin*. – Tkm *gögerçin*[442] ; ~ DLT, OT *kögürçkün*. – ET *kögürçgün, kögürçkän, kögürçün*[443].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
kögürçün : Güvercin	_____	köğırcın : Güvercin	gügürçün : güvercin gügürçün saklawçu : Güvercin saklayıcı gügürçün uya : Güvercin yuvası

gümüş, kümüş : Gümüş. (~ Krg, Tar, Tkm *kümüş*. – Çuv *kĕmĕl*. – KKlp *gümis*. – Nog *kümüs*. – TatK *kömeş*[444] ; ~ Çağ, ET, OT *kümüş*. – Çuv *kęmęl, kőműl*. – DLT, KT, Uyg *künük*. – Kzk *kümüs*. – Tkm *kümis*. – Yak *kümös*[445].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
kümüş : gümüş kümüşçü : gümüşçü kümüşçülük : gümüşçülük	_____	kümüş : gümüş	gümüş : gümüş gümüşçü : gümüşçü gümüşlü : gümüşlü

güneş, küneş, kuyaş : Güneş. (~ AH, Tel, Uyg *kün-eş*. – Az, *güneş*. – DLT, ET, OT *kūn, kuyaş*. – Özb *kuyåş* [446].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
kün: 1. Gün, gündüz. 2. Güneş.	kuyaş, kün : güneş	küneş : güneş, gök cismi küneşli : güneşli, hava için, açık, aydınlık	güneş : güneş güneşli : güneşli güncuvag : güneş altı

güy-, küy- : 1. Yanmak. 2. Kül durumuna geçip yok olmak. 3. Mec. çok üzülmek (= Krg *küy-* [447].)

---

[442] Eren, 1999:168
[443] Gülensoy, 2007:399
[444] Eren, 1999:166
[445] Gülensoy, 2007:395
[446] Gülensoy, 2007:396
[447] Gülensoy, 2007:1053

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
küygen : Yanmış köerge : Yanmak, haşlamak, kaynatmak, yanık. köerge-bişerge : Baştan başa yanmış	küy-: yanmak küydir- : yakmak, yakmak küygen: yanmış	_____	güy- : Yanmak. güydür- : Yandırmak. güydürme : Yandırma güyüw : 1. Göyme, yanma. 2. İncinme güyük : yanık

güz, küz: Güz, yaz ile kış arasında yer alan mevsim, sonbahar. (~Alt, Şor, Sag *küs*. – Çuv *kĕr*. –Hak *küs*. – Krg, Kzk, Nog *küz*.–Tkm *güyz*[448] ;DLT, ET, OT *kӯz*[449].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
küz : Güz, yaz ile kış arasında yer alan mevsim, sonbahar. küzlük : Kışlık, kış. küzlük arpa : Kışlık arpa	_____	küz : Güz, yaz ile kış arasında yer alan mevsim, sonbahar. küzde : Güzün, güz mevsiminde küzlik : Güzlük, güzün yapılan	güz : Güz, yaz ile kış arasında yer alan mevsim, sonbahar.

H

harbuz, xarbuz, xarpuz : Karpuz.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
harbuz : karpuz	_____	xarpuz : karpuz	xarbuz : karpuz

harlamag, xorlan-: 1. Sövmek, sövüp saymak, kalaylamak, hakaret etmek, aşağılamak. (*söv*- = TatK *ärlä-, orış*-. – Uyg *t,lle*- [450]) 2. Havlamak. 3. Dedikodu yapmak.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
horlarga : Boğmak, düşmanı yenmek horlamlı, horlamlılık : Zafer kazanmış.	_____	xorlan-: Sövmek, sövüp saymak, kalaylamak, hakaret etmek, aşağılamak	harlaw : 1. Sövme, sövüş. 2. Havlama. 3. Dedikodu. harlamag : 1. Sövüşmek. 2. Havlamak. 3. Dedikodu yapmak

[448] Eren, 1999:169
[449] Gülensoy, 2007:400
[450] Gülensoy, 2007:808

honşu, konşu, xonşu : Komşu. (~Kar *konşu*. – KKlp *koŋsı*. – Krg *koñşu*. – Kzk *koñsu*. – Nog *koñsı*. – OT *konşı, koşnı*. – Özb *koşni*. – Tkm *goñşı*[451] ; Az *gonşu.* – Çağ, KKrg *koŋşı*. –DLT, OT *konşı, koşna*. – ET *ḳonşı*[452].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
honşu : komşu	_____	konşu : komşu	xonşu : komşu

horaz, xoraz, xoroz : Horoz, tavuğun erkeği olan kümes hayvanı. (~KKlp *koraz.* – Krg *koros*. – Kzk *koraz*. –Nog *koraz*. – Tkm *horaz*[453].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
horaz : horoz, Tavukgillerden, tavuğun erkeği olan kümes hayvanı	xoroz : horoz, Tavukgillerden, tavuğun erkeği olan kümes hayvanı	xoroz : horoz, Tavukgillerden, tavuğun erkeği olan kümes hayvanı	xoraz : horoz, Tavukgillerden, tavuğun erkeği olan kümes hayvanı

I

ındır, innır : Harman işinin yapıldığı yer veya mevsim.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	ındır : Harman işinin yapıldığı yer veya mevsim	innır : Harman

ışıltırga, işımag, işk-: Ovmak, ovuşturmak, ütülemek, sürtmek, rendelemek.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ışıltırga : Ovmak, sürtmek. ışıltıv, ışılırga : Sürtünme	işk-: Ovmak, ovuşturmak, ütülemek, sürtmek, rendelemek.	_____	işımag : Ovmak, karıştırmak. işılmag : Ovulmak.

ızın, izin, iznu : İzin, bir şey yapmak için verilen veya alınan müsaade.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
izin : İzin, bir şey yapmak için verilen veya alınan müsaade izinli : İzinli izinsiz : İzinsiz izin berirge : İzin vermek.	_____	ızın : İzin, bir şey yapmak için verilen veya alınan müsaade ızınsız : İzinsiz, müsaadesiz, izin almadan ızınlı : İzinli ızın ver- : Birini bir şey yapmada serbest bırakmak	iznu : İzin, onun izni.

[451] Eren, 1999:250
[452] Gülensoy, 2007:536
[453] Eren, 1999:180

İ

iç : 1. Herhangi bir cismin veya alanın sınırları arasında bulunan bir yer, dış karşıtı, içeri. 2. Kalp, karın, göbek. 3. Çekirdek. 4. Kıymak. 5. Manevi manada bedenin içi, ruh. (~ Az, ET, Krg, OT, Özb, TatK Tkm, Uyg, *iç*. – Kzk *iş*[454].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
iç : 1. Orta, herhangi bir cismin veya alanın sınırları arasında bulunan bir yer, dış karşıtı, içeri. 2. Çekirdek. 3. Kıymak. 4. Manevi manada bedenin içi, ruh içeri : Bağırsak. içkeri : İçeri içinde : İçinde, ortada. 2. Esnasında.	iç : 1. Herhangi bir cismin veya alanın sınırları arasında bulunan bir yer, dış karşıtı, içeri. 2. Kalp, karın, göbek.	iç : Herhangi bir cismin veya alanın sınırları arasında bulunan bir yer, dış karşıtı, içeri. içere, : içerı, içeri : İçeri, iç yan, iç bölüm, iç yüzey.	iç : Herhangi bir cismin veya alanın sınırları arasında bulunan bir yer, dış karşıtı, içeri. içek : Bağırsak. içi : İçerisi içinde : İçinde içinden : İçinden

iç- : Bir sıvıyı ağza alıp yutmak. (~ DLT, ET, OT, KT, Uyg *iç*-[455].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
içerge : İçmek, bir sıvıyı ağza alıp yutmak. içirirge : Birine içki vermek. içki : İçki (şarap, rakı) içkiçi : içkici	_____	iç- : Bir sıvıyı ağza alıp yutmak. içil- : İçilmek, içmek işi yapılmak. içir- : İçmesini sağlamak	iç- : Bir sıvıyı ağza alıp yutmak. içil- : İçilmek, içmek işi yapılmak. içir- : İçmesini sağlamak içki : İçki (şarap, rakı) içkiçi : İçkici

ilek-, iyer- : 1. Yapışmak. 2. Ardından yürümek. 2. Uymak.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	ilek-: Yapışmak ilektir- : Yapıştırmak	_____	iyer- : 1. Yapışmak, ardından yürümek. 2. Uymak. iyerçen : 1. Bağlı. 2. Takip eden, işi yürüten. iyeriw : Yapışma

ilker, ülker: Ülker, Süreyya, boğa burcunda yedi yıldızdan oluşan takım, sabah yıldızı. (~ DLT, OT *ülker*. – YUyg *üker* [456].)

---

[454] Gülensoy, 2007:423
[455] Gülensoy, 2007:423
[456] Gülensoy, 2007:990

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ilker, ülker: Ülker, Süreyya,boğa burcunda yedi yıldızdan oluşan takım, sabah yıldızı.	ülker: Ülker, Süreyya,boğa burcunda yedi yıldızdan oluşan takım, sabah yıldızı.	_____	ülker: Ülker, Süreyya,boğa burcunda yedi yıldızdan oluşan takım, sabah yıldızı.

inan-, inanmag : İnanmak, güvenmek, ummak (~Az, TatK *inan-*. – DLT, Krg, OT, Tkm *ınan-*. – Kzk *nan-*. – Özb *ınån-*. – Uyg *inän-*[457].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	inan- : İnanmak, kanarak aldanmak. inan : İnanç, Allah'a, bir dine inanma, iman, itikat	inanmag : İnanmak, güvenmek, ummak. inam : İnanç, Allah'a, bir dine inanma, iman, itikat inanıw : İnan, inanış, güvenme.

ince, inci : İnci, boncuk. (~Az *inci*. – Blk *inci*. – KKlp *hinci*. – Krg *inju*. – Kumd *çiñci*. – Özb *inçu*. – TatK *yinci*. – Tkm *inci, hinci*. – Tuv *çinci* [458] ; DLT, OT *yünçü*. – ET *y(ä)nçü, y(i)nçü*. –KT, Uyg *yençü*[459].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
inci : İnci, boncuk	_____	ince : İnci	inci : İnci

ince, inçe, inçke, niçke: 1. İnce, kendi cinsinden olanlara göre, dar, ve uzun olan, kalınlığı az olan 2. Sivri. 3. Zarif, güzel. (~Alt *çiçke*. – DLT, OT *yınçge, yinçge*. – ET *yinçgä, yinçkä*. – Krg *içke*. – Kzk *jiŋişke*. – Özb *ingiçkä*. – Tkm *i:nçe*. – Uyg *incikä*[460].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	inçke, niçke: İnce inçkele-, niçkele-: İncelemek	ince : kendi cinsinden olanlara göre, dar, ve uzun olan, kalınlığı az olan	inçe : 1. İnce. 2. Sivri. 3. Zarif, güzel. inçele- : İnce hale getirmek. inçelik : 1. İncelik. 2. Zariflik, güzellik.

ine, iyne, yine : 1. İğne. 2. Diken. (~Alt, Tel *ine*. – Blk *iyne*. – KKlp *iyne*. – Krg *iyne*. – Kzk *ine*. – Nog *iyne*. – Soy *inne*. – Şor, Sag *iñe*. – TatK *īıne*. – Tkm *iññe*. – Yak *inne*[461] ; DLT *yigne, yiŋne*. – OT *yig, yik*. – Uyg *jiŋnä* [462].)

---

[457] Gülensoy, 2007:434
[458] Eren, 1999:190
[459] Gülensoy, 2007:435
[460] Gülensoy, 2007:345

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
iyne : İğne	ine : İğne	yine : İğne	ine : 1. İğne. 2. Diken.

inek, iynek : İnek. (~ALT, Krg *inek*. – Az, Uyg *inäk*. – Çuv *ĕnɛ*. – DLT, KB, OT *iŋek/ingäk*. – ET, Uyg *iŋäk*. – Yak *anax, ınax*[463].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
iynek : İnek	inek : İnek	_____	_____

iñle- : İnlemek, acı, üzüntü belirten kesik sesler çıkarmak (~ Az *inlä*-. – DLT, OT *ıngra*-. – ET *iŋile-, iŋilde*-. – Kzk *ıŋırsu*-. –Tkm *iŋlä*-. – Uyg *iŋri*-[464].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	iñle- : İnle-, acı, üzüntü belirten kesik sesler çıkar-	iñıramag : İnlemek

iprax, oprax, opurag : Çamaşır, giyim

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	iprax : çamaşır	oprax : Çamaşır, iç giysisi	opurag : Giyim

ırı-, iri- : 1. Erimek. 2. Mec. Yok olmak, bitmek, tükenmek, duygulanmak (~ Az *äri*-. – DLT, OT *ärü-, äri-, ärgür-, iri*-. – ET *ergü*-. – Krg, Kzk *erü*-. – Özb *eri*-. – Tkm *ere*-. – Uyg *yirü- ~ irü-, iri*-. – Yak *ir*- [465].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	ırı- : 1. Erimek. 2. Mec. Yok olmak, bitmek, tükenmek, duygulanmak. ırıt- : Eritmek, mec. yok et, bitirmek, tüketmek.	iri- : 1. Erimek. 2. Mec. Yok olmak, bitmek, tükenmek, duygulanmak. iritil- : Eritilmek irit- : 1. Eritmek. 2. Duygulandırmak iriw : Erime.

isi-, issilerge : 1. Isımak. 2. Sıcak olmak. (~ Çuv *ăšă*. –DLT, OT *isi*[466].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
issinerge : Isın-, sıcak duruma gel- issi : Isı, ateş.	_____	isi- : 1. Isımak. 2. Sıcak olmak. isin- : Isın-, sıcak	isi- : 1. Isımak. 2. Sıcak olmak. isin- : 1. Isın- 2.

---

[461] Eren, 1999:187
[462] Gülensoy, 2007:426
[463] Gülensoy, 2007:436
[464] Gülensoy, 2007:437
[465] Gülensoy, 2007:337
[466] Gülensoy, 2007:419

		duruma gel- isit- : Isıt-, sıcak duruma getir-	Alış- isit- : Isıt- issi : 1. Isı. 2. Tatlı.

iş : Yapılan şey, davranış, çalışma. Üretim. (~Az, Krg, Özb, TaTK, Uyg *iş*. – Çuv *īś*. – DLT, ET, OT *ış, iş*. – Kzk *is*. – Yak *i:s*[467].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
iş : Yapılan şey, davranış, üretim. işçi : işçi işlemegen : Tembel işlenirge, işleniy : İşlenir, yapılır işlenmegen : 1. İşlenirge'nin olumsuzu. 2. Kaba. işsiz : İşsiz işsizlik : İşsizlik	_____	iş : Yapılan şey, davranış, çalışma. işçi : Ücretle çalışan kimse. işle- : Çalış-, yap- işlet- : Çalıştır- işsiz : İşi olmayan işsizlik : İşsiz kalma, iş bulamam durumu.	iş : Yapılan şey, davranış, çalışma. işçi : Ücretle çalışan kimse. işle- : Çalış-, yap- işlet- : Çalıştır- işsiz : İşi olmayan, işsiz kalmak. işsizlik : İşsiz kalma, iş bulamam durumu.

işırmag, işil- : Karıştırmak, birleştirmek, birbirine geçirmek.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	işil-: Karıştırmak, birleştirmek, birbirine geçirmek.	_____	işırmag: Karıştırmak.

it : Köpek. (~Alt, Kuğ, Sag Şor, Tel, *it*. – Az, Blk, Hal Krg, Kzk, Özb, Tar, Tkm, *it*. – Çuv *yıtă, yıt*. – KKlp, Nog *iyt*. – Sal, Türkî *işt*. – SUyg *eşt, işt, ışt*. – Tuv, Yak *ıt*[468] ; ~ DLT, ET, OT *ıt, it* [469].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
it : köpek itlik : 1. Olumsuz manada *it*. 2. Cimrilik.	it : köpek	_____	it : köpek

iye: Sahip, mal sahibi, bay. (~DLT, OT *iđi*. – ET *igé, ié*[470].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	iye: sahip, mal sahibi, bay. iyelen-: sahip olmak	_____	iye: sahip, mal sahibi, bay.

[467] Gülensoy, 2007:440-441
[468] Eren, 1999:196
[469] Gülensoy, 2007:442
[470] Gülensoy, 2007:444

izle-, izlerge : 1. Takip etmek 2. Aramak. (~ Az *izlä-*. – Krg *izine tüş-*. – Kzk *izine tüs-*. – Tkm *īzla-*. – Uyg *izli-*[471].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
izlerge, izlev : Arama, izleme, isteme izlemeklik : 1. İzlerge (arama, isteme, izleme). 2. Gerek.	izle-: Aramak	izle- : Takip etmek. izlen- : İzlenmek izlew : Arama izlewçü : Arayıcı	izle- : Takip etmek.

K

kaba : Kaba, büyük, iri, hafif olduğu halde kalın ve hacimli olan. (~DLT, OT *kapa* [472].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	kaba : Kaba, büyük, iri, hafif olduğu halde kalın ve hacimli olan	kaba : Kaba, büyük, iri, hafif olduğu halde kalın ve hacimli olan

kabar-, kabarmak, koŋora-: 1. Kabarmak, hacminin artması, şişmek, genişlemek. 2. Almak, kaldırmak (~ DLT, OT *ḳabar-*. – ET *kapar-*[473].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	koŋora-: Kabarmak, hacminin artması.	kabar- : 1. Kabarmak, hacminin artması. 2. Şişmek, genişlemek kabarmak : Almak, kaldırmak. kabartılar : Şiş, kabarcık	kabarmak : Kabarmak, hacminin artması. kabarçık : Kabarcık

kabax, kabak : 1. Kabak, birçok türleri olan bitki. 2. Kapılar, kapı. (~ Az *gabag*. – Çuv *xupax*. –KKlp *kabak*. – Nog *kabak*. – TatK *kabak*. – Tkm *kābak*[474] ; ~ DLT, OT *kabak* [475].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳabaḳ : 1. Köy. 2. Kapılar, kapı. 3. Göz kapağı. ḳabaḳçı : Köylü. ḳabaḳlı : Kapıları olan	_____	kabax urlıxı : Kabak çekirdeği kabax, kabak : Kabak, birçok türleri olan bitki kabakaşı : Kabak yemeği	kabak : 1. Kabak, birçok türleri olan bitki. 2. Kapılar, kapı. kabakbaş : Budala.

[471] Gülensoy, 2007:445
[472] Gülensoy, 2007:446
[473] Gülensoy, 2007:447
[474] Eren, 1999:199
[475] Gülensoy, 2007:446

kabuk : Kabuk, dış bölüm. (~ Alt *kabık, kabaga.* –Az *ġabıġ*. – DLT, OT *ḳavıḳ*. – Krg, Kzk *kabık*. – Özb *kåbık*. – Tkm *ġābıḳ*[476].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	kabuk : Kabuk, dış bölüm	kabuk : Kabuk, dış bölüm

kabul : İmkan, yararlanılan uygun şart veya durum, olanak.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	kabul : İmkan, yararlanılan uygun şart veya durum, olanak. kabul et- : Onaylamak, bir şeye isteyerek razı olmak.	kabul : İmkan, yararlanılan uygun şart veya durum, olanak. kabul et- : Onaylamak, bir şeye isteyerek razı olmak.

kaburġa, oŋarġa: Kaburga kemiği, böğür. (~Alt, Tel, Şor, Sag *kabırga*. –KKlp *kabırtka, kawırtka*. – Krg, Kzk *kabırga*. – Özb *kovurga*. – Tkm *gapırga*[477] ; ~ Az *gabırğa*. – Uyg *kovurga* [478].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	oŋarġa : Kaburga	_____	kaburġa : Kaburga kemiği, böğür.

kaç, ḳaç : 1. Güz. 2. Onur. 3. *"Kaç?",* herhangi bir şeyin niceliğini sormak için kullanılan soru sıfatı. (~ DLT, OT *kaç* [479].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳaç : Güz	kaçan : 1. Ne zaman? 2. O zaman.	kaç : Herhangi bir şeyin niceliğini sormak için kullanılan soru sıfatı, kaç? kaçan : 1. O zaman. 2. Ne zaman? kaçar : Kaç soru sıfatının üleştirme biçimi (kaçıncı : Kaç soru sıfatının sıra biçimi) kaçı : Ne kadarı, kaç kişi	kaçan : 1. Ne zaman? 2. O zaman.

[476] Gülensoy, 2007:448
[477] Eren,1999:199
[478] Gülensoy, 2007:449
[479] Gülensoy, 2007:449

kadar : 1. Kadar, hacim, ölçüsünde, derecesinde. 2. Süre belirtir, kadar. 3. Kader.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	kadar : 1. Kadar, hacim, ölçüsünde, derecesinde. 2. Süre belirtir, kadar. 3. Kader.	kadar : 1. Kadar, hacim, ölçüsünde, derecesinde. 2. Süre belirtir, kadar. 3. Kader.

kal-, ḳalarġa : 1. Kök veya gövdelerin sonuna -e (-a) eki almış fiillerle süreklilik bildiren birleşik fiiller oluşturur. 2. Olduğu konumu sürdürmek, bulunduğu durumu korumak. 3. Varlığını korumak, sürdürmek, bir süre beklemek. 4. Belirtilen miktarda bulunmak. 5. Konaklamak, kalmak, yaşamak. 6. Hareket edememek. 7. Herhangi bir durumda bulunmak. 8. Olmak, eklemek 9. Çapalamak, kazmak. 10. Gemi. (~Çuv *yul-*. – KT, OT, Uyg *kāl-*. – Tkm *ġāl-*. – Yak *h,āl-*[480].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳalarġa : 1. Olmak, eklemek. 2. Çapalamak, kazmak. 3. Gemi.	_____	kal- : 1. Kök veya gövdeleri sonuna -e (-a) eki almış fiillerle süreklilik bildiren birleşik fiiller oluşturur. 2. Olduğu konumu sürdürmek, bulunduğu durumu korumak. 3. Varlığını korumak, sürdürmek, bir süre beklemek. 4. Belirtilen miktarda bulunmak. 5. Konaklamak, kalmak. 6. Hareket edememek. 7. Herhangi bir durumda bulunmak.	kaldı-kuldu : Kalıntı galışmag : Geri kalmak. galmag : Kalmak.

kala, kale, ḳala : 1. Kale, taş duvar, hisar. 2. Şehir, kent. 3. Saray.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳala : 1. Kale, hisar. 2. Şehir, kent. . 3. Saray.	kala: Kale, taş duvar	kale : Kale, hisar kale : Kale, gol atılan yer	kala: Kale, taş duvar

kalam, kalem, ḳalam : Kalem.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳalam : Kalem	_____	kalem : Kalem	kalam : Kalem

[480] Gülensoy, 2007:454

kalay, ḳalay : Kalay, kolay işlenebilen, yumuşak bir element. (~ Çağ *kalay* [481].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳalay : Kalay.	kalay : Kalay.	kalay : Kalay.	kalay : Kalay.

kalın : 1. Kalın, ince karşıtı. 2. Başlık, başlık vermek. (~ DLT, OT *kalıŋ*. – ET *ḳalın*[482].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳalın : 1. Kalın, ince karşıtı. 2. Gelin.	_____	kalın : 1. Kalın, ince karşıtı.	kalın : 1. Kalın, ince karşıtı. 2. Başlık, başlık vermek.

kalk-, kalkmak, ḳalḳarġa: 1. Kalkmak, yukarı yükselmek 2. Uyanarak yataktan ayrılmak. 3. Hareket etmek, bulunduğu yerden ayrılmak. 4. Öne çıkmak, görünmek 5. İyileşerek gezecek duruma gelmek. 6. Yüzmek. 7. Yükseklik. (<ET *ḳalı-ḳ- /ḳal(ġ)ı-* [483].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳalḳarġa : 1. Kalkmak, yukarı yükselmek, uçmak 2. Yüzmek. 3. Yükseklik.	kalk- : 1. Uyanarak yataktan ayrılmak. 2. İyileşerek gezecek duruma gelmek. 3. Hareket etmek, bulunduğu yerden ayrılmak. 4. Öne çıkmak, görünmek.	kalk- : 1. Uyanarak yataktan ayrılmak. 2. İyileşerek gezecek duruma gelmek. 3. Hareket etmek, bulunduğu yerden ayrılmak.	kalkmak : Hareket etmek, bulunduğu yerden ayrılmak. kaldırmak : Kaldırmak.

kalpak : Kalpak, başlık. (~Çuv, KKlp, Nog *kalpak* [484] ; ~ DLT, Çağ, Krm, Kzk, Krg, Öz, Tat *kalpak*. – Kzk *kalfak*. –Uyg *ḳalpåk*[485].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳalpaḳ : Kalpak, başlık ḳalpaḳlçı : Şapkacı	_____	kalpak : Kalpak, başlık	kalpak : Kalpak, başlık

kamçı, kamuçı : Kamçı, bir ucuna deri, ip vb. bağlı, vurma, dövme aracı. (~ Alt, Krg, Sag Soy Şor, TatK, Tel, *kamçı*. – Blk *kamiçi*. – Kzk, KKlp *kamşı*. –Nog *kamışı*. – Özb *kamçi, kamçin*. – Tkm *gamçı*. – Tuv *kımçı* [486]; ~ DLT, KB, OT *kamçı*. –ET *ḳamçı*[487].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳamçı : Kamçı, bir ucuna deri, ip vb. bağlı, vurma, dövme	_____	kamçı, kamuçı : Kamçı, bir ucuna deri, ip vb. bağlı, vurma,	kamuçı : Kamçı, bir ucuna deri, ip vb. bağlı, vurma, dövme

[481] Gülensoy, 2007:454
[482] Gülensoy, 2007:455
[483] Gülensoy, 2007:455
[484] Eren, 1999:203
[485] Gülensoy, 2007:455
[486] Eren, 1999:204
[487] Gülensoy, 2007:456

aracı ḳamçılerge : Kamçıla- , döv-		dövme aracı kamuçı ur- : Kamçıla- , kamçı ile vur-	aracı

kantar : 1. Kantar, tartma aracı. 2. Yığın, top. (< Ar *kinṭār*[488].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	kantar : 1. Kantar, tartma aracı. 2. Yığın, top. kantarsız : Ölçüsüz	kantar : 1. Kantar, tartma aracı. 2. Yığın, top.

karandaş : Kurşun kalem.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
karandaş : Kalem	_____	karındaş : Kalem açacak	karandaş : Kurşun kalem.

kavġa, kawğa: Kavga, dövüş, çekişme, skandal.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	kavġa : Kavga, dövüş, çekişme kavġa et- : Birbiriyle dövüş-, atış-	kawğa : Kavga, dövüş, çekişme, skandal.

kavra- kawramak : Kurumak, (bitki) suyu çekilip cansız duruma gelmek.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	kavra- : Kurumak, (bitki) suyu çekilip cansız duruma gelmek.	kawramak : Kurumak, kurumuş.

kavun, kawun: Kavun, güzel kokulu, sulu ve etli iri bir meyve. (~Az *govun*. – Çuv *kavăn*. –KKlp *kawın*. –Krg *kōn*. – Kzk *kawın*. – Nog *kavın*. – Özb *kavun*. – Tar *koğun*. – TatK *kaun*.– Tkm *gāvun*. – Türkî *koğun*[489] ; ~ DLT, OT *ḳāġun*. – ET *ḳaġun*. – Uyg *koğun* [490].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	kavun : Kavun, güzel kokulu, sulu ve etli meyve	kawun : Kavun, güzel kokulu, sulu ve etli meyve

[488] Eren, 1999:207
[489] Eren, 1999:220
[490] Gülensoy, 2007:479

kay : Ne, nere, hangi, hangisi. (~ Az, Tkm *hansı*. – Krg, Kzk, TatK *kaysı*. – Özb, Uyg *kaysi* [491].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳaysı : Hangi? ḳayda : Nerede ḳaydalı : Nerede olduğu bilinmeyen. ḳaydam : Şüpheli ḳaydan : Nereden, hangi yerden ḳayrı : Nerede? Ne kadar?	kay: hangisi kaya : nereye? kaydan: nereden?	kay : Ne, hangi kay : Nere, hangi kayda : Nerede, hangi yerde kaydan : Nereden, hangi yerden	kayda : 1. Nerede, hangi yerde. 2. Tarz, yöntem, usul. kaydan : Nereden, hangi yerden kaysı : Hangisi kaysılay : Nerede?

kay-, ḳaymaḳ : Kaymak. (~ Az *gaymag*. – Çağ, KKlp, Krg, Kzk, Nog *kaymak*. – DLT *kayuk*. – OT *ḳayaḳ, ḳanaḳ, ḳıyaḳ*. – Özb *kaymåk*. – Tkm *gaymak* [492].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳaymaḳ : Kaymak.	_____	kaymak : Kaymak.	kaymak : Kaymak.

kaygı : Kaygı. (~ Az, Tkm *gaygı.* – DLT, OT *ḳadġu, ḳađġu*. – Et *ḳadġu, ḳaygu, ḳatḳu*. – Krg *kaygı*. – Özb, Uyg *kayğu*. – TatK *kayğı*[493].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳaygı : Kaygı ḳaygılı, ḳaygılik : Kaygılı,korkutucu. ḳaygısız, ḳaygızılık : Kaygısız, sakin ḳaygılanırġa : Endişelenmek.	_____	kaygı : Kaygı kaygı-ġam : Kaygı-üzüntü kaygılı : Kaygılı, kaygısı olan, üzüntülü kaygır- : Merak etmek, endişelenmek.	gaygı : Kaygı gaygırmag : 1. Kaygı etmek, endişe etmek. 2. Üzülmek.

kayna-, ḳaynarġa : Kaynatmak, belli bir dereceyi geçirmek. (~ Az, Tkm *gayna*-. – DLT, OT *ḳayın-, ḳayna*-. – Krg, TatK *kayna*-. – Özb *kaynä*-. – Uyg *kayni*- [494].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳaynarġa : Kaynatmak, belli bir dereceyi geçirmek. ḳaynar : Kaynar ḳaynaġan : 1. Ḳaynarġa (kaynatmak) 2. Eritilmiş.	_____	kayna- : Kaynamak, belli bir dereceyi geçmek. kaynat- : Kaynatmak, belli bir dereceyi geçirmek.	kayna-: Kaynamak, belli bir dereceyi geçmek. kaynar : Kaynar.

[491] Gülensoy, 2007:403
[492] Gülensoy, 2007:484-485
[493] Gülensoy, 2007:483
[494] Gülensoy, 2007:485

kaz, ḳaz : Kaz, perde ayaklılardan, uzun, beyaz veya gri boyunlu, suda ve karada yaşayan, uçan, yabani veya evcil kuş. (~ Az *ġaz*. – Çuv *xor, xur*. – DLT, ET, OT *ḳaz*. – Özb *ğåz*. – Tkm *ġāz*. – Uyg *ğaz*. – Yak *xās*[495].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳaz : Kaz	_____	kaz : Kaz	kaz : Kaz

kaz- : Kazmak (~ DLT, ET, OT *ḳaz-*. – Tkm *ġaz-,ġaza-, ġazġıç*. – Yak *xas-, ḳaz-* [496].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳazarga : Kazmak	_____	kaz- : Kazmak	kazmak : Kazmak

kaza, kazawat: Kaza.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳaza : Ceza, işkence.	_____	kaza : Kaza	kaza : Kaza kazawat : Kaza

kazak : 1. Kazak halkı. 2. Irgat, köle. 3. Baştan geçirilerek giyilen, genellikle kollu, örme üst giysisi. 4. Yalnız.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳazaḳ : 1. Kazak halkı. 2. Irgat, köle. 3. Yalnız. ḳazaḳlı : Kazak halkına mensup olan kişi.	_____	kazak : 1. Kazak halkı.	kazak : 1. Kazak halkı. 2. Irgat. 3. Baştan geçirilerek giyilen, genellikle kollu, örme üst giysisi.

kazan, kazan, ḳazan : Kazan, çok miktarda yemek pişirmeye veya bir şey kaynatmaya yarayan büyük, derin kap. (~ Alt, KKlp, Krg, Kzk, Nog, Şor TatK, Tel, *kazan*. – Çuv *xuran*–Tkm *gazan*[497] ; ~ Çağ *ḳazġan*. – OT *ḳāzġan*. – Uyg *kazan* [498].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳazan : Kazan, çok miktarda yemek pişirmeye veya bir şey kaynatmaya yarayan büyük, derin kap. ḳazançı : Aşçı ḳazançılıḳ : Aşçılık	_____	kazan : Kazan, çok miktarda yemek pişirmeye veya bir şey kaynatmaya yarayan büyük, derin kap.	kazan : Kazan, çok miktarda yemek pişirmeye veya bir şey kaynatmaya yarayan büyük, derin kap.

kazan-, kazanmag : Kazanç sağlamak (~ Az, Tkm *gazanmag*. – ET, Uyg *ḳazġan-*. – TatK *kazan-* [499].)

---

[495] Gülensoy, 2007:486-487
[496] Gülensoy, 2007:487
[497] Eren, 1999:223
[498] Gülensoy, 2007:488

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	kazan- : Kazanç sağlamak. kazanç : Kazanç.	kazanç : Kazanç. kazanmag : Kazanmak

kazık, ḳazıḳ : Kazık, toprağa çakılan sivri çubuk. (~Alt, KKlp, Kzk, Nog, TatK, Tel *kazık*. – Çuv *xusăk.* – Tkm *gazık*[500] ; ~ DLT, OT *ḳazŋuḳ, ḳazuŋuḳ.* – ET, Uyg *ḳasġuḳ, ḳazġuk*[501].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳazıḳ : Kazık, toprağa çakılan sivri çubuk	_____	kazık : Kazık, toprağa çakılan sivri çubuk kazık tikle- : Kazık dik-	kazık : Kazık, toprağa çakılan sivri çubuk

kazma, kazıv : 1. Kazma, ağaç saplı demir araç. (~ Az *külüng*. – Krg *çukulduk*. – Kzk *kayla*. – Özb *çökiç*. – Tkm *külüŋ*. – Uyg *käkä* [502].) 2. Toprak dam. 3. Otlak.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳazıv : Kazma	_____	kazma : Kazma, ağaç saplı demir araç	kazma : 1. Kazma, ağaç saplı demir araç. 2. Toprak dam. 3. Otlak.

kebek, kepek: 1. Kabuk. 2. Kepek. (~ Az *käpäk*. – Çağ, Tkm, Uyg *kepek*. – DLT, OT *kepek*. – ET, Kazk Krg, Krm, Uyg, *kebek*. – Kmk *gebek*. – Özb, Uyg *kepäk*[503].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
kebek : Kabuk	_____	kebek : Kepek	kepek : Kepek.

kem : Noksan, eksik, kötü, fena. (~ DLT, OT *kem*. –ET *käm*[504].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
kem : Noksan, eksik, kötü, fena. kemeyirge : Azalmak, çökmek. kemeyiv : Azalma kemli : Kusurlu kemsiz : Samimi, zararsız.	_____	kem : Noksan, eksik, kötü, fena.	kem : Noksan, eksik, kötü, fena. kemçilik : Noksan. kemimek : Kem olmak, az olmak. kemlik : Kemlik, azlık.

kerk, körk : Güzellik. (*güzel* : Krg *körktǖ.* – Kzk *körikli* [505])

---

[499] Gülensoy, 2007:488-489
[500] Eren, 1999:224
[501] Gülensoy, 2007:489
[502] Gülensoy, 2007:490
[503] Gülensoy, 2007:497
[504] Gülensoy, 2007:495

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	kerk : Güzellik körksüz : Çirkin kürken : Güzel	_____	körk : Güzellik körklü : Güzel

kese, kise: Cepte taşınan içine para gibi şeyler konulan, kumaş ya da örgüden torba.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
kise: Kese kesek : Bölüm, pay. kesekçik : Parçacık	kise: kese kisek : parça	kese : Cepte taşınan içine para gibi şeyler konulan, kumaş ya da örgüden torba.	kese : Cepte taşınan içine para gibi şeyler konulan, kumaş ya da örgüden torba.

kırpık : Kirpik. (~ Az, Krg, Kzk, Tkm, Uyg *kirpik*. –DLT, ET, OT *kirpik, kirpük*[506].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
kirpik : Kirpik	_____	kırpık : Kirpik	kirpik : Kirpik

kibik, kimik, yimik : Gibi, ...e benzer. (~ Az *gimi*. – DLT, OT *kipi*. – Krm *gibi*. – Özb, Uyg *käbi*. – Tkm *kimi:n* [507].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
kibik : Gibi	_____	kibik, kimik: Gibi, ...e benzer	yimik : Gibi, ...e benzer

kilisa, kilse : Kilise, Hristiyan tapınağı.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	kilse : Kilise, Hristiyan tapınağı	kilisa : Kilise, Hristiyan tapınağı

kim : Hangi kişi anlamında cümlede özne, tümleç, yüklem, nesne görevinde kullanılır. (~Az, DLT, ET, Krg, Kzk, OT, Özb, TatK, Tkm, Uyg *kim* [508].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
kim : Hangi kişi anlamında cümlede özne, tümleç, yüklem, nesne görevinde kullanılır.	_____	kim : Hangi kişi anlamında cümlede özne, tümleç, yüklem, nesne görevinde kullanılır.	kim : Hangi kişi anlamında cümlede özne, tümleç, yüklem, nesne görevinde kullanılır.

kir : Herhangi bir şeyin veya vücudun üzerinde oluşan, biriken pislik. (~Az, Krg, Kzk, Özb, TatK, Tkm, Uyg *kir*. –DLT, OT *kīr*. – ET *k(i)kir*[509].)

---

[505] Gülensoy, 2007:401
[506] Gülensoy, 2007:527
[507] Gülensoy, 2007:371
[508] Gülensoy, 2007:525
[509] Gülensoy, 2007:526

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
kir : Herhangi bir şeyin veya vücudun üzerinde oluşan, biriken pislik. kirli : Kirli, toz ile kaplı, pis. kirsiz : Temiz kirlenirge : Kirlenmek.	_____	kir : Herhangi bir şeyin veya vücudun üzerinde oluşan, biriken pislik. kirlen- : Kirlenmek, kirli duruma gelmek, pislenmek kirli : Kirli, leke, toz, ile kaplı, pis, murdar	kir : Herhangi bir şeyin veya vücudun üzerinde oluşan, biriken pislik. kirlen- : Kirlenmek. kirli : Kirli kirsiz : Temiz

kis-, küs- : Küsmek, gücenmek, darılmak (~ CC, Kzk, Nog, KKlp *küse-*. – DLT, ET, OT *küs-*. – Tkm *küyse-* [510].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
küsemeklik : Arzu, istek. küserge, küsey: Özlemek, dilek.	_____	kis- : Küsmek, gücenmek, darılmak. küskün : Küsmüş olan, gücenik	küs- : Küsmek, gücenmek, darılmak. küstün : Üzüntülü, üzülmüş.

kiyiz : Keçe, yapağı veya keçi kılından elde edilen kaba kumaş. (~ DLT, EUTS *küwüz*. –ET, OT *kiđiz*[511].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
kiyiz : Keçe, yapağı veya keçi kılından elde edilen kaba kumaş	kiyiz : Keçe, yapağı veya keçi kılından elde edilen kaba kumaş	kiyiz : Keçe, yapağı veya keçi kılından elde edilen kaba kumaş	kiyiz : Keçe, yapağı veya keçi kılından elde edilen kaba kumaş

kökürek, köküs : 1. Göğüs. 2. Verem hastalığı. (~ Az *köks*. –DLT *köküz, köküzmäk*. – ET, OT *kögüs, kögüz*. – Kzk *kökrek*. – Nog *kökirek*. – Özb *kökräk*. –Tkm *gövüs, kükrek.* – YUyg *kökrek, köksä, köksü*[512].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
kökürek : 1. Göğüs. 2. Kibir, kendini beğenme. kökürekli : Gururlu kökürekliik : Gururluluk	_____	köküs : Göğüs.	kökürek : 1. Göğüs. 2. Verem hastalığı.

kömür : Kömür. (~Alt, Krg, Nog, Tel, Tkm, Yak, *kömür*. – Çuv *karmăk*. – KKlp *kömir*. – Özb *komir*. – Sag *köbür*. –TatK *kümir*[513] ; ~ DLT, ET, OT *kömür* [514].)

[510] Gülensoy, 2007:592
[511] Gülensoy, 2007:529
[512] Gülensoy, 2007:376

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
kömür : Kömür kömürçü : Kömürcü, madenci kömürsegen : Yanmış kömürserge : Yanabilir	_____	kömür : Kömür	kömür : Kömür kömürçü : Kömürcü

köpür : Köprü. (~Alt *kömrü*. – Blk *köpür*. –KKlp, Nog *köpir*. – Krg *köpürö*. –Kzk *köpir*. – Özb *koprik*. – Sag *köbür*. – Sag *kübürtke*. – TatK *kübir*. – Tkm *köpri* [515] ; ~ DLT, OT *köprüg*. – ET *köbrük* [516].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
köpür : Köprü	_____	köpür : Köprü	köpür : Köprü

kör : 1. Kör, görme duyusu olmayan, görmez. 2. Mezar. (~ Çuv *sukkăr*. – KKlp *gör*. – KKlp, Kzk *sokır*. – Krg *sokur*. – Nog *sokir*. – TatK *sukır*. – Tkm *kör* [517].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
kör : 1. Kör, görme duygusu olmayan, görmez. 2. Mezar.	_____	kör : Kör, görme duygusu olmayan, görmez.	kör : 1. Kör, görme duygusu olmayan, görmez. 2. Mezar.

körpe, kurpe: 1. Körpe, genç, taze, hayvanlar için, büyümemiş. 2. Kürk, hayvan derisi. 3. Bulgur. (~Krg *körpö*. – Kzk *körpe*.– Tkm *körpe*[518] ; ~ Çağ *kürpü*. – DLT, OT *körpe*[519].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
körpe : Kürk, hayvan derisi.	_____	kurpe : 1. Körpe, hayvanlar için, büyümemiş. 2. Bulgur	körpe : 1. Körpe, genç, taze. 2. Kürk, hayvan derisi.

kum, xum : Kum, silisli kütlelerin, kayaların, doğal etkenlerle parçalanarak ufalanmasından oluşan, deniz kıyısı, dere yatağı vb. yerlerde çok bulunan, ufak, sert tanecikler. (~Alt, Kaça, KKlp,Koy, Krg, Küer Kzk, Nog, Özb, Sag, Sal, Şor, Tel *kum*. – Tkm *gum*[520] ; DLT, ET, OT *ḳum* [521].)

---

[513] Eren, 1999:256
[514] Gülensoy, 2007:553
[515] Eren, 1999:258
[516] Gülensoy, 2007:555
[517] Eren, 1999:259
[518] Eren, 1999:260
[519] Gülensoy, 2007:557
[520] Eren, 1999:265
[521] Gülensoy, 2007:567

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	kum, kum : Kum, silisli kütlelerin, kayaların, doğal etkenlerle parçalanarak ufalanmasından oluşan, deniz kıyısı, dere yatağı vb. yerlerde çok bulunan, ufak, sert tanecikler	xum : Kum, silisli kütlelerin, kayaların, doğal etkenlerle parçalanarak ufalanmasından oluşan, deniz kıyısı, dere yatağı vb. yerlerde çok bulunan, ufak, sert tanecikler

kurşun : Kurşun, mermi. (~Alt *korgayın*. – Az *gurguşun*. – KKlp, Kzk, Nog *korgasın*. – Krg *korgoşun, korgoşum*. – Özb *korgaşim*. – Şor, Sag *korgacın*. – TatK *kurgaşın*. - Tel *korgojın*. – Tkm *gurşun*. –Tub, Kuğ *korgolcın*. – Tuv *korgulçun* [522] ; CC *ḳorġaşın*. – DLT, ET, OT *ḳoroġjın, ḳoşun, ḳoşūn* [523].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳuba : Kurşuni	_____	kurşun : Kurşun, mermi.	kuba : Kurşuni

kuvet, kuvvet, kuwat: Kuvvet, güç.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	kuvvet, kuvet : Kuvvet, güç kuvvetli : Kuvvetli, güçlü	kuwat : Kuvvet, güç

kursak, kursak, kursax : Kursak, mecazen karın, karın bölgesi. (~ AH, Krg, Kzk, YUyg *kursak*. – Az *ġursaġ*. – ET *ḳoġursaḳ, ḳuruġsaḳ*. – OT *ḳuruġsaḳ*. – Tkm *ġursaḳ*. – Uyg *kosak*. – Yak *kurtax kurttax*[524].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ḳursaḳ: Kursak, mecazen karın, karın bölgesi.	kursak : Kursak, mecazen karın, karın bölgesi.	kursax : Kursak, mecazen karın, karın bölgesi. kursak: Kursak, mecazen karın, karın bölgesi.	kursak : Kursak, mecazen karın, karın bölgesi.

kül- : Gülmek (~ Az, Tkm *gül-*. –DLT, ET, Krg, KT, Kzk, Özb, Uyg *kül-*[525].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
külürge : Gülmek. külüv : 1. Külürge	_____	kül- : Gülmek. küldir- : Güldürmek,	küle- : Gülmek. külemsire- :

[522] Eren, 1999:268
[523] Gülensoy, 2007:574
[524] Gülensoy, 2007:573
[525] Gülensoy, 2007:393-394

(gül-) 2. Kahkaha. külkü : Kahkaha külüşürge, külüşüy : Gülmek, gülme, kahkaha.		gülmesine sebep olmak. külkü : Gülüş, gülmek işi veya biçimi külüş- : Gülüş, karşılıklı gülmek, birlikte şakalaşmak.	Gülümsemek. külew : Gülme. külkü : 1. Gülüş, gülmek işi veya biçimi. 2. Şakacılık, gülünç.

kür : Gür, bol ve güçlü olarak çıkan veya fışkıran. (~ Az, Tkm *gür*. – ET *kür* [526].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
kür : Kelime gür : Gür, bol ve güçlü olarak çıkan veya fışkıran	_____	kür : Gür, bol ve güçlü olarak çıkan veya fışkıran kürleş- : Gürleşmek, artmak.	kür : Gür, bol ve güçlü olarak çıkan veya fışkıran, şen kürlük : Gürlük.

kürek : Kürek. (~ Az, Özb, Uyg *küräk*. – DLT, OT *kürgek*. – Krg *kürök.* – Kzk, Tkm *kürek*[527].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
kürek : Kürek	_____	kürek : Kürek kürekli : Kürekli, küreği olan	kürek : Kürek küre- : Kürekle bir araya toplamak. küsmençi : Kürekçi

küreş, küreşirge : Mücadele. (~ Alt *kürejü*. – DLT, ET, OT *küreş*. – Yak *kürüs* [528].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
küreş : Mücadele küreşirge : Mücadele etmek, savaşmak. küreşiv : Mücadele eden. küreşivçü : Kavgacı küreşçi : Güreşçi	_____	küreş : Mücadele küreş- : Mücadele etmek	küreş- : Mücadele etmek. küreş : Mücadele

küt- : 1. Gütmek, otlatmak. 2. Eksik bir şeyi tamamlama, daha iyi duruma getirme, bütünleme. (~Az *güd*-. – DLT, ET, OT *küt-, küd*-. – Krg *kütǖ*. – Uyg *küt*-[529].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
küterge, kütmeklik : Gütmek, otlatmak, beslemek.	_____	küt- : Gütmek, otlatmak.	küt- : 1. Gütmek, otlatmak. 2. Eksik bir şeyi tamamlama, daha iyi duruma getirme, bütünleme.

[526] Gülensoy, 2007:397
[527] Gülensoy, 2007:591
[528] Gülensoy, 2007:397
[529] Gülensoy, 2007:398

L

–

M

maymul, maymun : Maymun, memeli bir hayvan türü

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
maymul : maymun, memeli bir hayvan türü	_____	maymun : maymun, memeli bir hayvan türü	maymun : maymun, memeli bir hayvan türü

men : Ben, şahıs zamiri. (~ DLT, ET, ETY, OT *ben~men* [530].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
men : ben, şahıs zamiri meniça : Bence mençi : Bencil, kendini düşünen.	_____	men : ben, şahıs zamiri mencesiné : bence	maġa : bana men : ben, şahıs zamiri

mında, mındağı, mındaki, munda : Buradaki. (*bu* : ~ DLT, OT *buni*. – ET, uyg *bu, buu*. – Tkm *bū* [531].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
mından, mundan : 1. Bundan dolayı, çünkü. 2. Bundan, bu zamirinin uzaklaşma eki almış durumu. mında : Burada, bu yerde mındağı : Bundaki mındağılı : Bugüne, bu yana.	_____	mında : Burada, bu yerde mındağı, mındaki : buradaki mından : 1. Bundan, bu zamirinin uzaklaşma eki almış durumu. 2. Buradan, en yakında bulunan bir varlığı veya biraz önce anılan bir şeyi işaret yoluyla belirtmek için kullanılır.	munda : buradaki mundan : buradan

mırılda-, mırıllamag : Mırıldamak, alçak sesle kendi kendine bir şeyler söylemek.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	mırılda- : mırıldamak, alçak sesle kendi kendine bir şeyler söylemek	mırıllamag : mırıldamak, alçak sesle kendi kendine bir şeyler söylemek

[530] Gülensoy, 2007:131
[531] Gülensoy, 2007:174

mıyıg, mıyık, mıyıx, miyik : Bıyık, üst dudak üzerinde çıkan kıllar. (~Blk *mıyık.* – Çuv *măyăx*. –Krg *mıyık.* – Özb *miyik.* – Şor *mıygak.* – TatK *mıyık.* – Tkm *mıyk.* – Yak *bıtık*[532] ; ~ Az *būg*. – DLT, OT *bıđık* [533].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
mıyık : Bıyık mıyıklı : Bıyıklı mıyıksız : Bıyıksız	miyik: bıyık	mıyıx : bıyık	mıyıg : bıyık

min : Bin, bir sayı birimi. (~Az, Tar *min*. – Çuv *pin*. –KKlp, Krg, Kzk *mıŋ.* – Özb *ming.* – TatK *meŋ.* – Tkm *müŋ.* – Tuv, Yak *muŋ*[534] ; ~ ET, EUYS *mıngü~ming* [535].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	min : bin, bir sayı birimi minlep*:* binlerce	_____	min : bin, bir sayı birimi

misik, mişik : Kedi. (~Az, Tkm *pişik*. – Krg *mısık*. – Kzk *mışık*. – Özb *müşük*. – Uyg *möşük* [536].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	misik: kedi	_____	mişik : kedi

miy : Beyin, kafatasının üst bölümünde beyin zarı ile örtülü, iki yarım yuvar biçiminde sinir kütlesinden oluşan, duyum ve bilinç merkezlerinin bulunduğu organ, dimağ. (~Alt, Tel, Kumd, Şor *mē.* – Çuv *mime.* –KKlp *miy*. – Kuğ *pē*. – Kzk *mıy, miy*. – Nog *mıy*. – Özb *miya*. – Sag, Koy *mī*. –Sag, Koy, Kaça, Şor, Küer *mīs*. – Tkm *beyni*. – Yak *mäyi, mäy*[537] ; ~ ET *méŋi* [538])

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
mıyı : Beyin. Zihin, akıl. mıyılı : Akıllı mıyısız : Beyinsiz, akılsız.	_____	miy : beyin miy karışdır- : bir olay karşısında aklı karış-, anlayamaz, kavrayamaz duruma gel-	miy : beyin

mugreş-, müñ'üre- : Böğürmek, inek mölemesi. (~ Az *böyür-*. – Krg *mö:rö*. – Kzk *möŋire-*. – Özb *bökür-*. – Tkm *bö:gür-, möŋŋür-*. – Uyg *möri-*. – Yak *möŋürä-* [539].)

---

[532] Eren, 1999:52
[533] Gülensoy, 2007:142
[534] Eren, 1999:54
[535] Gülensoy, 2007:147
[536] Gülensoy, 2007:492
[537] Eren, 1999:49
[538] Gülensoy, 2007:136
[539] Gülensoy, 2007:172

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
münürderge : Kükremek, böğürmek. münürdey : Kükreme, böğürme.	_____	mugreş- : Böğürmek, inek mölemesi	müñ'üre- : böğürmek.

müñüz, müyüz: Boynuz. (~Alt, Tel, Kuğ, Şor, Sag, Koy, Kaça *müs*. – Az, Tkm *buynız*. – Blk, Krg, Kzk *müyüz*. – Çuv *măyraka*. –KKlp, Nog *müyiz*. – Özb *muguz*. – Tar *müŋgüs*. – Türkî *müŋüz*. – Yak *muos*. – Yuv *mıyıs*[540] ; ET *mingiz, müngüz*. – Uyg *müŋgüz, miŋiz* [541].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
müyüz : boynuz müyüzlü : boynuzlu müyüzsüz: boynuzsuz	_____	müñüz : boynuz	müyüz : boynuz

N

ne, né: 1. Niçin 2. Hangi şey. (~ DLT, OT *ne*. – MA *néme, némerse, nérse*. – Tkm *nä*[542].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ne : hangi şey nege : Neden, niçin nede : Nerede neden : Neden, niçin neçü(n) : ne üçün : Neden, niçin	ne : hangi şey	ne, né : 1. Niçin 2. Hangi şey néçun, ne içun, ne içün : Bir olayın amacını, sebebini sormak için kullanılır.	ne : hangi şey nege : Bir olayın amacını, sebebini sormak için kullanılır.

neçe, neçagı, nice: Kaç. (~ Az, Özb *necä*. – DLT, OT *nece, neçe*. – Krg *neçe*. – Kzk *neşe*. – Tkm *nice*. – Uyg *bir näççä* [543].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
neça : 1. Nece (hangi dil) 2. Ya, yada	_____	nice : ne kadar	neçe : kaç neçagı : kaç neçençi : kaçıncı

O

og, ok, oḳ : 1. Ok, yayla beraber kullanılan silah. 2. Acı. 3. Tohum, çekirdek. (~ Az, Yak *ox*. –DLT, ET *oḳ*. – Krg, Kzk, Özb, Tkm, Uyg *ok*[544].)

---

[540] Eren, 1999:59
[541] Gülensoy, 2007:164
[542] Gülensoy, 2007:605
[543] Gülensoy, 2007:607
[544] Gülensoy, 2007:617

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
oḳ : 1. Ok, yayla beraber kullanılan silah. 2. Acı. 3. Tohum, çekirdek. oḳ-tob : Silah	_____	ok : ok, yayla beraber kullanılan silah	og : ok, yayla beraber kullanılan silah

ogi, öge, ögey: Üvey, öz olmayan. (~Alt, Sag, Şor, Kaça, Koy, Tel *ōy*. – KKlp *ögey*. – Krg *ögöy*. – Kzk *ögey*. – Özb *ogay, ugay*. –TatT *ügey*. – Tkm *övey*[545].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
öge : Üvey öge ana : Üvey anne öge ata : Üvey baba öge ḳarnaş : Üvey kardeş.	_____	ogi : üvey	ögey : üvey

oglav, oktava, oxlov : Oklava, hamur açmaya yarayan alet. (~Az *oxlav, olxay*. – ET *oklaġu*. – Kzk *oktav*. – Özb *oklå*. – Tkm *oklav*[546].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
oktava : Oklava, hamur açmaya yarayan alet.	_____	oxlov : Oklava, hamur açmaya yarayan alet.	oglav : Oklava, hamur açmaya yarayan alet.

oġarı, yokarı, yuġarġa, yuġari: 1. Üst tarafa, yükseğe, yukarıya. 2. Bir şeyin üst bölümü, aşağı karşıtı. (~ Az *yuh,ari*. – Çağ *yokkari, yokarı*. – DLT, OT *yokar, yokaru, yukaru*. – ET *yokaru*. – Krg *coğoru*. – Krm, Tkm *yokarı*. – Özb *yuḳåri*. – Uyg *jukuri, yukuri*. – Yak *soguru, sogorū* [547].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
oġarı : Yukarı oġarġı : Yukarıda olan. oġartın : Üstüne, en üst	yuġardan : baştan yuġarġa: yukarı, yıkarıya, yukarıda yuġari: yukarı	yokarı : 1. Üst tarafa, yükseğe, yukarıya. 2. Bir şeyin üst bölümü, aşağı karşıtı. yokarıda : Üst tarafta olan yokarıdan : Tepeden, üstten	_____

oğlan, ulan : Oğlan, oğul, erkek. (~Az, Şor, Tkm *oğlan*. – Kzk, Nog, TatK *ulan*. – Sag *olgan*. –Tel *ūlan*[548] ; ~ DLT, ET, OT, Uyg *oġlan* [549].)

---

[545] Eren, 1999:429
[546] Gülensoy, 2007:617-618
[547] Gülensoy, 2007:1172
[548] Eren, 1999:304
[549] Gülensoy, 2007:613

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ulan : Oğlan, oğul, erkek	oğlan : Oğlan, oğul, erkek	_____	ulan : Oğlan, oğul, erkek

oksür-, öksür-, yötkür-, cötgürürge : Öksürmek (~ Az *öskür-*. – Tkm *öskir-, üskir-, üşğür-* [550].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
cötgürürge : Öksürmek. yöttürüy : Öksürme	_____	oksür-, öksür- : Öksürmek. öksürük : Öksürük	yötkür- : Öksürmek. yötel : Öksürük

oksüz, öksüz : Öksüz, anası ölmüş olan. (~Alt, Şor, Tel *öksüs.* –Krg *öksüz*. – Nog *öksiz*. – Kaça, SAg, Şor *öksüs*. –TatK *üksiz*[551] ; ~ DLT, ET, OT ögsüz [552].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
öksüz : anası ölmüş olan	_____	oksüz : öksüz, anası ölmüş olan	öksüz : anası ölmüş olan

oku, oxu, oḳurġa : Okumak (~Az *oxu-*. – CC, Kzk *oku-*. – ET, OT *oḳı-*. – Krg *okū*. – Tkm *oka-*. –Uyg *okı-*[553].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
oḳurġa : Okumak oḳuġan : Okur yazar olan oḳuturġa : Öğretmek oḳutuv : Eğitim oḳutuçu : Öğretmen oḳuv : Okuma oḳuyçu :1. Öğrenci. 2. Okuyucu	_____	oku : okuma, öğrenim görme işi okumak : Okumak okuv : okuma okut- : 1. Öğrenim görmesini sağlamak. 2. Kitap okumasını sağlamak.	oxu : okuma, öğrenim görme işi oxuwçu : okuyucu oxumag : Okumak

oxşa-, oşamag : Benzemek, iki kişi veya nesne arasında ortak nitelikler bulunmak (~ Az *oxşa-*. – CC *okşa-, oşka-, ovşa-*. – DLT, OT *ohşa-*. – ET *oḳşa-*. – Uyg *oḳşa-, oġşa-* [554].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	oxşa- : Benzemek, iki kişi veya nesne arasında ortak nitelikler bulunmak.	_____	oşamag : Benzemek, iki kişi veya nesne arasında ortak nitelikler bulunmak. oşaşlı : benzer

[550] Gülensoy, 2007:657
[551] Eren, 1999:314
[552] Gülensoy, 2007:657
[553] Gülensoy, 2007:619
[554] Gülensoy, 2007:618

oĺ-, öl-, ölürge, ül-: Ölmek, hayatı sona ermek (~ Az, DLT, ET, Krg, Kzk, OT, Özb, Tkm, Uyg *öl-* [555].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ölürge : Ölmek, hayatı sona ermek. ölürça : Ölümüne ölüm, ölüv : Ölüm ölü, ölük : Ceset	ül- : Ölmek. ütir-, üter- : Öldürmek	oĺ- : Ölmek, hayatı sona ermek. oĺdır-, öldir-: Öldürmek. oĺdırt- : Öldürtmek. oĺı, oĺım: ölü, hayatı sona ermiş olan	öl- : Ölmek, yaşamını yitirmek öltürmek : Öldürmek, yok etmek ölü : Ölü, yaşamını yitirmiş

oĺçe-, ölç-, ölçe-, ölçemek, ülçe-: Ölçmek, birimi kıstas alarak derecelendirmek (~ Az, CC *ölç-*. – Krg *ölçö-*. – Kzk *ölşe-*. – Özb *ölçä-*. – Tkm *ölçe-*. – Uyg *ölçi-*[556].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ölçelerge : Ölçmek	oĺçe- : Ölçmek ülçe- : Ölçmek	ölç- : Ölçmek, birimi kıstas alarak derecelendirmek. oĺçe- : Ölçmek	ölçemek : Ölçmek

olturmag, oltururġa, otur-, ultur- : Oturmak, vücudun belden yukarısı dik duracak biçimde bir yere yerleş-mek (~ Az, Kzk, Tkm *otur-*. – CC *olur-, oltur-*. – DLT *oldur-*. – ET *oltar-*. – KT, Uyg *olur-, olġur-*. – OT *oltur-*. – Özb *otir-*. –Uyg *olġurt-*. – Yak *olor-* [557].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
oltururġa : Oturmak, vücudun belden yukarısı dik duracak biçimde bir yere yerleşmek. olturturġa : Oturtmak, oturmak işini yaptırmak. oturtuv : Oturtma. olturuv : Oturma, oturmak işi. Oturan.	otur-, ultur- : Otur-, vücudun belden yukarısı dik duracak biçimde bir yere yerleşmek. ulturt- : Yerleştirmek, koymak, oturtmak oturma : Oturma, oturmak işi	otur- : otur-, vücudun belden yukarısı dik duracak biçimde bir yere yerleşmek. oturt- : 1. Oturtmak, oturmak işini yaptır- 2. Dikmek, yetiştirmek için bir bitkiyi toprağa yerleştirmek. oturma : oturma, oturmak işi	olturmag : Oturmak, vücudun belden yukarısı dik duracak biçimde bir yere yerleşmek.

on, oñ, oñġ : Sağ, sağ taraf. (~ Alt, Krg, Kzk, Uyg oŋ. – DLT, ET, OT *ong*. – Özb, Kum *ong*[558].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
on : Sağ, sağ taraf	_____	oñġ : Sağ, sağ taraf	oñ : Sağ, sağ taraf

[555] Gülensoy, 2007:659
[556] Gülensoy, 2007:659
[557] Gülensoy, 2007:636
[558] Gülensoy, 2007:625

oram, uram: Sokak

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
oram: sokak	uram: sokak	_____	oram: sokak

ordék, ördek: Ördek, evcil ve yabani türleri bulunan su kuşu. (~KKlp *ürek*. – Krg *ördök*. – Kzk *üyrek*. – OT *ördek.* –Sag *ürtek*. – Soy *ödrek*. – Şor *örtek, örtök*. – TatK *ürdek*. – Tkm *ōrdek*. – Tuv *ödürek*[559] ; ~ DLT, OT *ördäk.* – ET *ödirek*[560].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	ördek, papi : Ördek, evcil ve yabani türleri bulunan su kuşu	ordék, papiy : Ördek, evcil ve yabani türleri bulunan su kuşu	ördek : Ördek, evcil ve yabani türleri bulunan su kuşu.

ormag, orurga, ur- : Kesmek, ekin biçmek.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
orurga : Biçmek	ur- : Kesmek, ekin biçmek	_____	ormag : Biçmek

orman : Orman, ağaçlık. (~ Çuv *vărman.* – Krg *ormon*. – Nog *orman*. – Özb *ormån*[561] ; ~ Az, Krm, Kzk, Uyg *orman*. – Çuv v*ərman,vărman* [562].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
orman : orman, ağaçlık	orman : orman, ağaçlık	orman : orman, ağaçlık ormanlık : ormanlık, ormanla kaplı alan	orman : orman, ağaçlık

orta : Orta (~ DLT, Uyg *orta, ortu, ortun.*– ET *urtu*[563].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
orta : Orta, ortalama otalıḳ : Bulunulan yer, çevre ortaḳ : 1. Genel, umumi. 2. Kira, kiralama.	_____	orta : Orta ortalık, ortalıx : Bulunulan yer, çevre	orta : Orta ortalık : Bulunulan yer, çevre

orun, urun : 1. Yer, mevki. 2. Yatak. (~ DLT, ET, OT *orun* [564].)

---

[559] Eren, 1999:316
[560] Gülensoy, 2007:667
[561] Eren, 1999: 309
[562] Gülensoy, 2007:631
[563] Gülensoy, 2007:631
[564] Gülensoy, 2007:633

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
orun : 1. Yer, mevki. 2. Yatak. orunlaşırġa : yerleş-	urun : Yer, mevki. urunlaş - : Yere indirmek, yerleşmek, yerleşim	_____	orun : 1. Yer, mevki. 2. Yatak. ornaşmag : yerleşmek

os-, ös-: Büyümek, yetişmek (~ ET *ös-* [565].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
öserge : Büyümek, yetişmek. ösüm : Büyüme ösümlü : Besili, güçlü, kuvvetli ösümsüz : Cılız ösüv : Büyümüş	_____	os- : Büyümek, yetişmek. ostır- : Büyütmek, yetiştirmek, bakmak ösdir- : Büyütmek, yetiştirmek, bakmak.	ös- : Büyümek, yetişmek ösdür- : Yetiştirmek, büyütmek

ot, otçık : 1. Ot, küçük bitki. (~Alt, Az, Krg, Küer, Sag, Tel, Yak, OT *ot.* – Çuv *ută*[566] ; ~ ET, Uyg *ot, oot* [567].) 2. Ateş, yangın. (~ DLT, ET, OT *ot*. – Tkm *ōt* [568].) 3. Zehir. 4. İlaç. (~ DLT, OT *ot* [569].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ot : 1. Ot, küçük bitki. 2. Ateş, yangın. 3. Zehir. 4. İlaç.	_____	ot, otçık : 1. Ot, küçük bitki. 2. Ateş, yangın.	ot : 1. Ot, küçük bitki. 2. Zehir

otız, otuz : Otuz. (~Alt, Şor, Tel *odus.* – Az, Blk, Krg, Tkm *otuz*. – Çuv *vătăr*. –KKlp, Kzk, Nog *otız*. – Özb *uttiz*. – Tar *ottus.* – TatK *utız.* – Tel, Sag *ottıs.* – Yak *otut*[570] ; ~ DLT, OT *ottuz*. – ET *otuz*. – Uyg *ottuz* [571].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
otuz : Otuz otuzunçu : Otuzuncu	_____	otız : Otuz	otuz : Otuz

otla- : Otlamak, dolaşarak ot, çimen, yaprak vb.' ni yemek. (~ Az,Tkm *otla-*. – Krg *ottō*. – Kzk *otta-*. –Özb *otlä-*. – Uyg *otli-*[572].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
otlarga : Otlamak, dolaşarak ot, çimen, yaprak vb.' ni yemek	_____	otla- : Otlamak, dolaşarak ot, çimen, yaprak vb.' ni yeme	otla- : Otlamak, dolaşarak ot, çimen, yaprak vb.' ni yemek

[565] Gülensoy, 2007:673
[566] Eren, 1999:310
[567] Gülensoy, 2007:634
[568] Gülensoy, 2007:635
[569] Gülensoy, 2007:634
[570] Eren, 1999:311
[571] Gülensoy, 2007:638
[572] Gülensoy, 2007:636

oyın, oyun : Oyun, vakit geçirmeye yarayan, belli kuralları olan eğlence. (~Alt, Tel, Şor, Sag *oin.* – Blk,KKlp, Krg, Nog, Tkm *oyun*. – Kzk *oyın*. – OT *oyun*. –TatK *uyın*[573] ; ~ Özb *oyin* [574].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	oyın : Oyun, vakit geçirmeye yarayan, belli kuralları olan eğlence oyınçıx : Oyuncak, oynayıp eğlenmeye yarayan her şey	oyun : Oyun, vakit geçirmeye yarayan, belli kuralları olan eğlence oyınçag : Oyuncak, oynayıp eğlenmeye yarayan her şey

oyınçag, oyınçıx : Oyuncak, oynayıp eğlenmeye yarayan her şey. (~ Az *çaġ*. – Krg, Uyg *çuk*. – Kzk *oyunşık*. – Özb *çåk*. – Tkm *oyuncak* [575].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	oyınçıx : Oyuncak, oynayıp eğlenmeye yarayan her şey	oyınçag : Oyuncak, oynayıp eğlenmeye yarayan her şey

oyna- : 1. Eğlenmek, vakit geçirmek. 2. Çocukların kendi arasında eğlenmesi. (~Az, ET, Krg, KT, Kzk, Özb, Tkm, Uyg *oyna-*. – OT *ōyna-*. – Uyg *uyni-* [576].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	oyna- : 1. Eğlenmek, vakit geçirmek. 2. Çocukların kendi arasında eğlenmesi	oyna- : Eğlenmek, vakit geçirmek.

oyuw : Nakış, kumaş üzerine renkli iplikler ile yapılan işleme. (~ Az, Tkm *oyma*. – DLT, OT *oyma*. – Krg *oymolā,* –Kzk *oyuv*[577].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	naxış : nakış, kumaş üzerine renkli iplikler ile yapılan işleme	oyuw : nakış, kumaş üzerine renkli iplikler ile yapılan işleme

ozmag : 1. İleri geçmek 2. Geçmek (zamanın hakkında). 3. Büyü-, yğksel- (~ DLT, ET *oz-*[578].)

---

[573] Eren, 1999:311
[574] Gülensoy, 2007:644
[575] Gülensoy, 2007:644
[576] Gülensoy, 2007:642
[577] Gülensoy, 2007:641-642

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ozarga : 1. Geç- 2. Bir durumda sınırı aş- ozġan : İleri geçmiş, geçen.	_____	oz- : 1. İleri geçmek 2. Geçmek (zamanın hakkında) ozgar- : geçir-, geçmek işini yaptır- ozġaş- : geçirt-, geçirmek işini yaptır-	oz- : 1. İleri geçmek 2. Geçmek (zamanın hakkında) ozdurmag : 1. Geçir- 2. Haddini aşmak. ozmag : 1. İleri geçmek 2. Geçmek (zamanın hakkında) ozğan : ileri geçmiş

Ö

öç : 1. Öfke. (~ CC, Tkm, Özb, Uyg *öç*. – DLT, OT *öç, öçüt*. – ET, Uyg *ööç*. – Kzk *öş* [579].) 2. Ödül. 3. Bahis. Keskin. 4. Heves.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
öç : 1. Öfke. 2. Ödül. 3. Bahis. Keskin.	_____	_____	öç : heves

ögüz, üküz : Öküz, boğa. (~Blk *ögüz*. – Çuv *văkăr*. –KKlp *ögiz*. – Kzk *ögiz*. – Nog *ögiz*. – TatK *ügez*. –Tkm *öküz*. – Yak *oğus*[580] ; ~Az, ET *oküz*. – Özb *hökiz*. – Uyg *höküz* [581].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ögüz : öküz, erkek sığır	ögüz, üküz : öküz, boğa	ögüz : öküz, erkek sığır	ögüz : öküz, erkek sığır

ölçe, ölçew, ölçi, ülçeü: Ölçü, bir niceliği, o nicelik için kabul edilmiş birimlerden birine göre oranlayarak değerlendirme, mizan. (~ Az *ölçü*. – CC *ölçe*. – Krg *ölçöm*. – Kzk *ölşev*. – Özb *ölçåv*. – Tkm *ölçeğ*. – Uyg *ölçäm*[582].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ölçe : Ölçü	ölçe, ülçeü : Ölçü	ölçi : Ölçü	ölçew : Ölçü

ölet : Kötü şişkinlik, kanser. (~Alt, Tel *ölüt*. – OT *ölüt*. – Özb *ölet*[583] ; DLT *ölet* [584].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ölet : kötü şişkinlik, kanser	_____	şişiçik : şişkinlik, şiş, tümör	ölet : kötü şişkinlik, kanser

[578] Gülensoy, 2007:645
[579] Gülensoy, 2007:647
[580] Eren, 1999:314
[581] Gülensoy, 2007:658
[582] Gülensoy, 2007:660
[583] Eren, 1999:316
[584] Gülensoy, 2007:659

öp- : Öpmek (~ Az, CC, DLT, ET, OT, Özb, Tkm, Uyg, *öp*-. – Kzk *öb* [585].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	öp- : öpmek	Öp- : öpmek

öpke : Öfke, kınama, kızma. (~ Çuv *üpkɛ*. – DLT, OT *öfke, öpke*. – Kzk *öpkö*. – Uyg *öpkä*[586].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
öpke : öfke, kınama, kızma öpkelerge : Öfkelen-, kız- öpkeletirge : Öfkelendir-, kızdır-	_____	ökeci : öfkeci, öfkeli ökelen- : öfkelen-, kız-	öpke : öfke, kınama, kızma öpkelemek : sitem etme, tevbih etmek

ör : Yükseklik, yukarı.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ör : Yükseklik örge, örgege : Yukarı öre : 1. Yüksek. 2. Ayakta. örelerge, örlerge : Yükselmek.	_____	_____	ör : Yükseklik, yukarı

örlen-, örmele- : Tırmanmak, el veya ayaklarıyla tutunarak dik bir yere çıkmak

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	örmele- : Tırmanmak, el veya ayaklarıyla tutunarak dik bir yere çıkmak.	örlen- : Tırmanmak.

örten : Yangın.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
örten : yangın	_____	_____	örten : yangın

örüş : 1. Artış, yükseklik. 2. Mera, otlak.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
örüş : 1. Artış yükseklik.	_____	_____	örüş : mera, otlak

ötgür : 1. Cesur, kahraman. 2. Keskin. (keskin = Az *iti* – Krg, Uyg *ötkir* [587].)

---

[585] Gülensoy, 2007:665
[586] Gülensoy, 2007:649
[587] Gülensoy, 2007: 503

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ötgür : Cesur, kahraman ötgürlük : Kahramanlık ötgürsüz : Gönülsüz, isteksiz	_____	_____	ötgür : keskin

öz : Kendi (~Az *öz*. – Bar *üs*. – Çuv *var*. – KKlp *öz*. – Krg *öz*. – Kzk *öz*. – Nog *öz*. – Sart *öz*. – TatK *üz*. – Tel, Tub, Töl *ös*. – Tkm *ō̈z*. – Yak *üös*[588] ; ~ CC *öz*. – DLT *öđ*. – ET, OT *öz*[589].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
öz : 1. Kendi. 2. Yenileme, tazeleme. 3. Yemek, besle-	_____	öz : kendi öz özine : kendi kendine	öz : kendi özbaşına : kendi başına

özek, özençik: 1. Dere. 2. Damar. (~ DLT, OT *özek* [590].) 3. Çubuk.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
özek : 1. Çubuk. 2. Damar.	_____	özek, özençik : dere	özek : dere

özge : Bilinenden ayrı, değişik, farklı. (~ CC *özge* [591].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
özge : Bilinenden ayrı, değişik, farklı özgelik : Değişiklik, farklılık	_____	_____	özge : bilinenden ayrı, değişik, farklı

P

R

S

saġ, saw : 1. Sağ, diri, canlı. (~ Az, Tkm *sağ*. – DLT, OT *saġ*. – Kzk *sav* [592].) 2. Yön, sol karşıtı. (~ ET, OT *sāġ* [593].) 3. Tüm, tam, bütün.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	saġ : 1. Sağ, diri, canlı. 2. Yön, sol karşıtı saġlam : 1. Dayanıklı,	saw : 1. Sağ, diri, sağlam. 2. Tüm, tam, bütün

[588] Eren, 1999:318
[589] Gülensoy, 2007:679
[590] Gülensoy, 2007:680
[591] Gülensoy, 2007:681
[592] Gülensoy, 2007:711
[593] Gülensoy, 2007:711

		kolay bozulmayan 2. Zarar görmemiş, bozulmamış 3. Sakatlık veya hastalığı bulunmayan, sağlıklı, sıhhatli saġlıx, saġlık : sağlık, sıhhat, esenlik	sawbol : sağol, teşekkür sawlayın : sağlayın, sağ bir şekilde sawlug : sağlık, sıhhat

saġ-, sawmag: Sağmak, sütünü akıtmak (~ ET, KT, OT, Uyg *saġ-*. – Krg *sā-*. –Özb *såğ-*. – Tkm, Uyg *sağ-*[594].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	saġ- : sağmak, sütünü akıtmak saġıl- : sağılmak, sütün sağılması	sawmag : sağmak

saġıt, sawut : 1. Kap kacak, tabak. 2. Silah.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	saġıt : Kap kacak, tabak	sawut : 1. Kap kacak, tabak. 2. Silah

saḳ, sak : 1. Sak, giz. 2. Dikkatli, tedbirli. (~ DLT, OT *sak*. – ET *saḳ* [595].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
saḳ : Dikkatli, tedbirli. saḳlarġa : 1. Koru-, muhafaza et- 2. Bekle-	_____	sakla- : koru-, muhafaza et- saklan- : kendini sakla-, bir süreliğine ortadan kaybol- saklı : saklanmış olan	sak : sak, giz sakla- : koru-, muhafaza et-

sakal, sakalçık : Sakal, yetişkin erkeklerin yüzünde çıkan sert kıllar. (~ Kpç, OT *sakal* [596] ; ~ Az *saġġal*. – Çuv *suxa*. –DLT, Krg, Kzk, Tkm, Uyg, Nog *sakal*. – Özb *såkål* [597].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
saḳal : Sakal, yetişkin erkeklerin yüzünde çıkan sert kıllar saḳallı : Sakalı olan saḳalsız : Sakalsız	_____	sakalçık : sakal sakallı : sakallı, sakalı olan	sakal : sakal, yetişkin erkeklerin yüzünde çıkan sert kıllar

[594] Gülensoy, 2007:711
[595] Gülensoy, 2007:720
[596] Eren, 1999:350-351
[597] Gülensoy, 2007:717

saḳat, sakat : 1. Sakat, vücutta hasta veya sakat bir yanın olması 2. Bozuk veya eksik şey.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
saḳat : 1. Sakat, vücutta hasta veya sakat bir yanın olması 2. Bozuk veya eksik şey saḳatlı : Sakat olan saḳatlıḳ : Sakatlık	_____	sakat : 1. Sakat, vücutta hasta veya sakat bir yanın olması 2. Bozuk veya eksik şey sakatlan- : sakatlan-, sakat duruma gel-	sakat : Sakat, vücutta hasta veya sakat bir yanın olması

sal-: Koymak, salmak. (~DLT, ET, KT, OT, Uyg *sal-* [598].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	sal-: koymak, salmak	sal-: koymak, salmak	sal-: koymak, salmak

salgim, salkın, salḳın : Serin, soğuk, taze. (~ Alt, Krg *serün*. – Az *särin*. – Tkm *serin, sergin*. – Yak *särīn, sörün* [599].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
salḳın :Serin, soğuk salḳınlarġa : Soğu-, soğuklaş-	salgim : serinlik, soğukluk, taze salkinnik: şemsiye	salkın : serin, soğuk salkınlık : serinlik, serin olma durumu salkınlık ver- : rahatlat-, huzura kavuştur-	salkın : serin, soğuk

salkım : Salkım. (~ AH, CC *salkum*. – Az *salhım*. – Krm, Tkm *salkım* [600].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	salkım : salkım	salkım : salkım

salla- : Sallamak, düzenli bir biçimde hareket ettirmek.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	salla- : Sallamak, düzenli bir biçimde hareket ettirmek sallan- : kımıldamak, hareket etmek.	salla- : Sallamak, düzenli bir biçimde hareket ettirmek.

san, sanaw : 1. Sayı, rakam. (~ Az *say*. – Krg, Kzk, Uyg *san*. – Özb *sån*. – Tkm *sān* [601].) 2. Kol, bacak 3. İhmal.

---

[598] Gülensoy, 2007:722
[599] Gülensoy, 2007:756
[600] Gülensoy, 2007:725
[601] Gülensoy, 2007:744

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
san : 1. Sayı, rakam, 2. Kol, bacak. 3. İhmal.	san: sayı, rakam	_____	sanaw*:* sayı, rakam

sandık, sandıklar, sandıḳ, sanduk : Sandık, içine çeşitli şeylerin konduğu eşya.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
sandıḳ : Sandık	_____	sandıklar : sandık, içine çeşitli şeylşerin konduğu eşya sanduk : sandık	sandık : sandık, içine çeşitli şeylşerin konduğu eşya

sansar, suwsar : Sansar, memeli bir hayvan türü. (~Çuv *səvər*. –DLT *sarsal*. – ET *sansar*. – Kzk *susar, sūr*[602].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	sansar : sansar, memeli bir hayvan türü	suwsar : sansar

sap, sapçık : Bitkinin gövde durumu alan bölümü. (~EKpç, OT *sap* [603] ; ~ Az, DLT, ET, KKlp, Krg, Kzk, Tkm, Uyg, Yak *sap*. – Özb *såp* [604].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	sap : bitkinin gövde durumu alan bölümü	sap, sapçık : Bitkinin gövde durumu alan bölümü

sarar- : 1. Sararmak, rengi sarıya dönmek (bitki) 2. Korku, coşku gibi sebeplerden yüz renginin solması (insan) 3. Sağlığı bozul- (~ Az *saral*-. – DLT, ET, OT *sarġar*-. – Kzk, Uyg *sarğar-, sarğay*-. –Tkm *sāral*-[605].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	sarar- : 1. Sararmak, rengi sarıya dönmek (bitki) 2. Korku, coşku gibi sebeplerden yüz renginin solması (insan) 3. Sağlığı bozulmak.	sarar- : Sararmak, rengi sarıya dönmek (bitki)

sarı, sari: Renk,sarı. (~ Az, Kzk, Krg *sarı*. – DLT, ET, OT *sarıġ*. – Özb *särıḳ*. – Tkm *sārı*. – Yak *ārı* [606].)

---

[602] Gülensoy, 2007:731
[603] Eren, 1999:356
[604] Gülensoy, 2007:732
[605] Gülensoy, 2007:735

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
sarı : renk,sarı sarıça : Sarı asma kuşu sarıçaç : Sarışın	_____	sarı : renk,sarı	sari : renk,sarı

sarırġa, yıltıra-, yıltınlamag, cıltırarġa : Parlamak, güçlü bir ışık çıkarmak, ışık saçmak (~ TatK *yaltıra-*. – Özb *yältırä-*. – Tkm *yıldıra-*. – Krg *caltır-, carkır-*. – Kzk *jarkır-, jartılda-* [607].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
cıltırarġa : Parlamak, güçlü bir ışık çıkarmak, ışık saçmak. cıltırav : Parlaklık carıḳ : Işık cım-cım : Çok parlak	yakti : Aydınlık, açık (renk), ışık, nurlu yarix , yarik: Işık, parlak, nur, parıltı	yıltıra- : Parlamak, güçlü bir ışık çıkarmak, ışık saçmak.	yıltın : Işık, ışıltı yıltınlamag : Parlamak, güçlü bir ışık çıkarmak, ışık saçmak.

sat-, satarġa : 1. Satmak, bir değer karşılığında bir malı alıcıya vermek 2. İhanet etmek. (~ DLT, ET, OT *sat-* [608].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
satarġa : 1. Satmak. 2. İhanet etmek. satlıḳ : Rüşvet alan satıv : 1. Satılık. 2. İhanet. satıvçu : Satıcı, alıcıya bir şey satan kimse	_____	satıcı : satıcı, alıcıya bir şey satan kimse satıl- : Satılmak, satma işi yapılmak. satlık : Satılık, satışa çıkarılmış olan sat- : Satmak, bir değer karşılığında bir malı alıcıya vermek.	satıwçu : satıcı, alıcıya bir şey satan kimse

sayla-: Seçmek, birine oy vererek bir göreve getirmek (= Kzk *sayla-*. – Özb *säylä-*. – Uyg *sayli-* [609].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
saylarġa : Seçmek, birine oy vererek bir göreve getirmek.	sayla- : Seçmek, birine oy vererek bir göreve getirmek.	sayla- : Seçmek, birine oy vererek bir göreve getirmek. saylan- : Seçilmek, seçme işine konu olmak	sayla- : Seçmek, birine oy vererek bir göreve getirmek. saylamlı : seçme, seçilmiş

[606] Gülensoy, 2007:735-736
[607] Gülensoy, 2007:686
[608] Gülensoy, 2007:740
[609] Gülensoy, 2007:747

segiz, sekız, sekiz : Sekiz sayısı. (~ OT *sekiz, sekiz* [610] ; ~ Az, ÖZb, Uyg *säkkiz.* –DLT, ET *sekiz, sekkiz*. – Krg, Kzk, Nog *segiz*. – Özb *sakkiz*. – Tkm *sekiz*. – Yak *agıs*[611].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	sekız, sekiz : sekiz sekız yuz : sayı, sekiz yüz sekizer : sekiz sayısının üleştirme biçimi sekizinci : sekiz sayısının sıra sıfatı	segiz : sekiz sayısı

seksan, seksen : Seksen. (~ ET *sekiz on ~ sekson>seksön>seksen* [612] ; ~ Alt *sekizen*. – Az, Uyg *säksän*. – DLT, OT *seksün*. – Krg, Kzk *seksen*. – Özb *säksån*. – Tkm *seğsen* [613].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
seksan, seksen : Seksen. seksanınçı, sekseninçi : Seksen sayısının sıra sıfatı	_____	seksen : Seksen seksen bin : Seksen bin	seksen : Seksen

sel, söl : 1. Sakin, zayıf. 2. Sel, taşkın su. (~ Krg, KKlp *sel*. – Tkm *sīl* [614].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
sel, söl : Sakin, zayıf. sel boluy : Zayıfla-	_____	sel : Sel, taşkın su seĺ ol- : çok yağmur yağ-	sel : sel, taşkın su

semir-, semirirġe : Şişmanlamak, semizlemek. (~ AH *sämri*. – Az *sämir-*. – DLT, OT *semri-*. – Kzk, Krg, Özb *semir-*. – Tkm *serme-* [615].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
semirirġe : Semizlemek, şişmanla- semirtiy : Şişmanlama	_____	semir- : Semizlemek, şişmanlamak.	semir- : Semizlemek, şişmanlamak.

semiz : Şişman. (~ AH *semüz*. – DLT *semiz, semüz*. – ET *sämiz*. – Krg, Kzk, Özb, Tkm, Uyg *semiz*. – Yak *ämis* [616].)

---

[610] Eren, 1999:359-360
[611] Gülensoy, 2007:750-751
[612] Eren, 1999:360
[613] Gülensoy, 2007: 750
[614] Eren, 1999:360
[615] Gülensoy, 2007:751

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
semiz :Şişman semizlik : Bütünlük	_____	semizce : semiz gibi, semize yakın	semiz : şişman

sen : Tekil ikinci kişiyi gösteren zamir. (~Az, Uyg *sän*. – DLT, ET, OT, Krg, Kzk, Özb, Tkm *sen*. – TatK *sin* [617].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
sen : Teklik 2. kişiyi gösteren zamir seni : Seni senden : Senden sen kimse : Sen kimsin?	sen : teklik 2. kişiyi gösteren zamir	sen : Teklik 2. kişiyi gösteren zamir saña : sen zamirinin yönelme durumu	sen : teklik 2. kişiyi gösteren zamir sana : sen zamirinin yönelme durumu

sep-, sib-, sip- : Serpmek (~ DLT, ET, Kzk, OT, Özb, Tkm *sep*-. – Krg *çaç*-. – Uyg *säp*-[618].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	sip-, sib- : Serpmek.	_____	sep- : Serpmek.

ses : Ses, kulağın duyabildiği titreşim. (~ Az *säs*. – DLT, ET, OT, Tkm *ses* [619].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ses : Ses, kulağın duyabildiği titreşim	_____	ses : Ses, kulağın duyabildiği titreşim sesken- : 1. Çınla- 2. Yankılan-, ses ver-, ses çıkar-, yankı durumunda geri dön-	ses : Ses, kulağın duyabildiği titreşim

sev-, suv-, süv, süy- : Sevmek, sevgi ve bağlılık duymak (~ Az, Özb *sev*- . – DLT, OT *sew*-. – ET *säv*-. – Krg, Kzk *süy*-. –Tkm, Uyg *söy*-[620].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	süv- : Sevmek	sev-, süv- : Sevmek, sevgi ve bağlılık duymak sevda : Sevda, güçlü sevgi, aşk sevdalık : aşırı ve güçlü sevda süygi : sevgi	süymek : Sevmek

[616] Gülensoy, 2007:751
[617] Gülensoy, 2007:752
[618] Gülensoy, 2007:756-757
[619] Gülensoy, 2007:757
[620] Gülensoy, 2007:758

sevin-, süyün-, süyünürge : Sevinmek, mutlu olmak (~ DLT, OT *sewin-*. – ET *säbin-, sävin-* [621].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
süyünürge : Sevinmek, mutlu olmak süyüm : cazibe, büyü	_____	sevin- : sevinmek, mutlu olmak	süyün- : sevinmek, mutlu olmak

sevinç, süyünç : Sevinç, coşku. (~DLT, OT *sefinç, sewinç*. – ET *savinç-, sävinç* [622].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
süyünç : sevinç, coşku	_____	sevinç : sevinç, coşku	süyünç : sevinç, coşku

sıġ-, sıġa-, sıyırırġa, sıymag : 1. Sıyırmak, yukarı doğru çekmek 2. Sığmak, bir yere bütünüyle girebilmek. (~ Az *sıyır-*. – DLT, OT *sıđır-*. – KKrg, TatK *sıdır-*. – Özb *sidir-*. – Uyg *sirıval*. – Tkm *sıpır-, sīr-*. – Kzk *sıdır-,suvır-* [623].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
sıyırırġa : Sıyırmak, yukarı doğru çekmek. sıġarġa : Sıkıştırmak	_____	sıġ- : 1. Sıyırmak, yukarı doğru çekmek. 2. Sığ-, bir yere bütünüyle girebilmek sıġa- : Sıyırmak, yukarı doğru çekmek.	sıymag : Sığmak

sıġarġa, sık-, sıkmag : Bunaltmak, zorlamak, sıkmak (~ Az *sıh-*. – ET, OT, Özb, Tkm, Uyg *sık-*. – Krg, Kzk *sığ-* [624].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
sıġarġa : Sıkmak, sıkıştırmak.	_____	sık- : Bunaltmak, zorlamak. sıkıl- : Can sıkıntısı duymak. sıklet : sıkıntı veya güçlükle yapılma durumu, zor olma, güçlük	sıkmag : Sıkmak, bunaltmak.

sıġır, sıyır : Sığır, boynuzlu büyük baş evcil hayvanların genel adı. (~ Alt, Kmk, Kzk, Nog *sıyır*. – DLT, OT, Tkm *sıġır*. – Özb *sigir*. – Protobulgar *šegor*[625].)

---

[621] Gülensoy, 2007:759
[622] Gülensoy, 2007:759
[623] Gülensoy, 2007:776
[624] Gülensoy, 2007:766-767
[625] Gülensoy, 2007:765

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	sığır : sığır, boynuzlu büyük baş evcil hayvanların genel adı	sıyır : sığır, boynuzlu büyük baş evcil hayvanların genel adı

sığırçık, sıyırtġıç: Sığırcık kuşu. (~ Az *sığırçın*. – TatK *sırçık* [626] ; DLT, OT *sıġırçık, sıġırçuk*. – Krg *çıyçık*, çıyırçık. – Kzk *sırçık* [627].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	sıġırçık : sığırcık kuşu	sıyırtġıç : sığırcık kuşu

sık : Sık, seyrek karşıtı. (~ DLT, OT, Tkm *sık* [628].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	sık : Sık, seyrek karşıtı sıkça : oldukça sık	sık : sık, seyrek karşıtı

sınarġa, sina- : Tecrübe etmek, denemek (~ Az, DLT, ET, Kzk, OT *sına*-. – Özb *sinä*-. –Tkm *sīna*-. – Uyg *sini*- [629].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
sınam : 1. Tecrübe, deneme. 2. Araştırma sınarġa : Test, denemek. sınamlı : Tecrübeli, bilgili sınamsız : Cahil, tecrübesiz	_____	sınaw : 1. Sınav. 2. Tecrübe, deneme sınawlu : tecrübeli sına- : Tecrübe etmek, denemek.	sina- : Tecrübe etmek, denemek.

sındırırġa, sınmag, sin-, sindir- : Kırmak, vurarak veya ezerek parçalamak (~ DLT, OT *sın*-. – ET, Uyg *sın-, sıyuḳ*. – Tkm *sīn*- [630].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
sındırırġa : Kırmak, vurarak veya ezerek parçalamak.	sindir- : Kırmak, vurarak veya ezerek parçalamak sin-: Kırılmak, parçalanmak.	sındır- : Kırdırmak, vurarak veya ezerek parçalamak. sın-: Kırmak	sındırmag : Kırdırmak, vurarak veya ezerek parçalamak sınmag : Kırılmak sın-: Kırmak

[626] Eren, 1999:364
[627] Gülensoy, 2007:765-766
[628] Gülensoy, 2007:766
[629] Gülensoy, 2007:768
[630] Gülensoy, 2007:768

sıpırt-, sibir- : Süpürmek (~ Az, DLT, OT, Özb, Tkm, Uyg *süpür-*. – ET *sipir-, sipür-*. – Krg *sıpır-, şıpır-*. – Tkm *süpir-, süpür-*. – Uyg *sipir-* [631].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
sibirirge : Süpürmek, taramak.	_____	_____	sibirmek : Süpürmek.

sır : 1. Sır, gizem. 2. Onur, şeref, namus.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
sır : 1. Sır, gizem. 2. Onur, şeref, namus. sırlı : Ünlü, seçkin, saygıdeğer. sırın açarga : Biriyle sırrını paylaş-	_____	sır : sır, gizem sırday : sır gibi sırdaş : sırrın paylaşıldığı kişi sırını açma- : sırrını başkasına söyleme-	sır : sır, gizem sırdaş : sırrın paylaşıldığı kişi

sıra, sırda : 1. Yan yana, art arda olan şey veya kimselerin tümü, dizi. 2. Sınıfta kullanılan mobilya.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	sıra : 1. Yan yana, art arda olan şey veya kimselerin tümü, dizi. 2. Sınıfta kullanılan mobilya. sırası kel- : yeri geldikçe	sıdra : Sıra, belirli bir düzene göre sıralanma, dizilme sıra : Yan yana, art arda olan şey veya kimselerin tümü, dizi.

sırt : 1. Sırt, boyundan bele kadar olan yer. 2. Yayla, plato. (~ Alt, Krg, Kzk, Nog, Sag, TatK, Tkm *sırt* [632] ; Az, DLT, Krg, Kzk, OT *sırt*. – Çuv *sĭrt.* – Özb *sirt*[633].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
sırt : Yayla, plato.	_____	sırt : sırt, boyundan bele kadar olan yer	sırt : sırt, boyundan bele kadar olan yer

sıy : 1. Saygı. 2 Şan, şöhret, şeref. (~Kzk *sır*. – Özb *sıy* [634].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
sıy : 1. Saygı. 2 Şan, şöhret, şeref sıylı : 1. Saygılı. 2. Pahalı. sıysız : Önemsiz, anlamsız, değersiz.	_____	sıy : 1. Saygı. 2 Şan, şöhret, şeref	sıy : Saygı sıylamag : saygı etmek sıylı : 1. Saygılı. 2. Pahalı.

[631] Gülensoy, 2007:823
[632] Eren, 1999:366
[633] Gülensoy, 2007:772
[634] Gülensoy, 2007:744

sızak, sızık : Çizgi, işaret, yol. (~ Krg, Kzk, TatK *sızık*. – Tkm *çızğı, çızık*. – Uyg *sızıḳ* [635].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	sızık : çizgi, işaret	sızak : çizgi, yol sızık : çizgi, işaret

sibirtgi, sipirtki : Süpürge (~ Az, Uyg *süpürgä*. – DLT, OT *süpürgü, süpürge*. – ET *sipürgü*. – Kzk *sıpırğış*. – Özb *süpürgi*. – Tkm *süpirgi*[636].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
sipirtki : süpürge	_____	sipirtki : süpürge	sibirtgi : süpürge

sille-, silte-: Sallamak.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	silte-: sallamak	_____	sille- : sallamak

sin-, siŋ-, sinerge : 1. Sinmek, kaybolmak, saklanmak (~ DLT, OT *sing-* [637].)2. Derinleş-, yerleş-, durul-

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
sinerge : Derinleşmek, yerleşmek, durulmak.	siŋ-: Kaybolmak	_____	sinmek : Sinmek, kaybolmak

sinir, siñir: 1. Sinir, duyu ve hareket uyarılarını beyinden organlara, organlardan beyne ileten beyazımsı teller ve bu tellerin oluşturduğu demet, kıkırdak. 2. Damar. (~Alt, KKlp, Krg, Kzk, Nog, Tel, Tkm *siñir*. – Az *sinir*. – Çuv *şănăr*. – TatK sıñır. – Yak *iñir* [638] ; Az, ET, Kzk, Uyg, *sinir*. – DLT, OT *singir*. – Yak *iŋīr, iŋir*[639].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
sinir : Damar	_____	siñir : Sinir, kıkırdak	sinir : Sinir, kıkırdak

siyrek, zirek : 1. Seyrek, aralıklı sık karşıtı. 2. Nadiren. (~ Az *seyräk*. – Çuv *sayra*. – ET *sädräk*. – OT *seđreg, seđrek*. – Özb *siyräk*[640] ; ~ Krg, Tkm *seyrek*. – KKlp, Nog *siyrek*. – Kzk *sirek*. – TatK *sīyrek* [641].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	siyrek : seyrek, nadiren	siyrek : 1. Seyrek, aralıklı sık karşıtı. 2.	siyrek : seyrek, nadiren

[635] Gülensoy, 2007: 246
[636] Gülensoy, 2007:823
[637] Gülensoy, 2007:783
[638] Eren, 1999:369-370
[639] Gülensoy, 2007:784
[640] Gülensoy, 2007:760
[641] Eren, 1999:363

		Nadiren. siyrekçe : seyrek bir biçimde	zirek : Seyrek, aralıklı sık karşıtı

siz : Çoğul ikinci kişi zamiri. (~ DLT, ET, OT *siz* [642].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
siz : Çokluk 2. kişi zamiri sizge : Size sizniki : Sizinki, sizin olan sizinle ilgili olan	siz : Çokluk 2. kişi zamiri	siz : çokluk 2. kişi zamiri	siz : çokluk 2. kişi zamiri

soġan, soğan : Soğan. (~ Alt, Tel *soğono.* – Bşk *huğan*. – Krg *soğon*. – Nog *soğan*. – TatK *suğan*. – Tkm *soğan*[643].) ; ~ DLT, ET, OT *soġan, soġun* [644].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	soġan : soğan soġanlı yımırta : soğanlı ve yumurtalı salata	soğan : soğan

sogur, sokur : Kör.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	sokur : kör	sokır-topal : kör-topal, yarım yamalak, iyi kötü idare edecek biçimde	sogur : kör

sol : Sağ karşıtı. (~Az, Krg, Kzk, KKlp, Özb, Uyg *sol*. – DLT, OT, Tkm *sōl* [645].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
sol : sağ karşıtı	_____	sol : sağ karşıtı	sol : sağ karşıtı

sol-, solmag : Rengini yitirmek (~ DLT, ET, KT, Uyg, Kzk, Özb, Tkm *sol-*. – Yak *uol-* [646].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	sol- : Rengini yitirmek	solmag : Rengini yitirmek

[642] Gülensoy, 2007:789
[643] Eren, 1999:372
[644] Gülensoy, 2007:790
[645] Gülensoy, 2007:795
[646] Gülensoy, 2007:795

son, soñ : 1. Sonra, daha ileri bir zamanda, müteakiben 2. Bir şeyin en arkadan gelen bölümü, bitimi, nihayet. (~Az *son*. – ET *song*. – Krg *soŋku.* –Kzk, Tkm *soŋ*. – OT *songuk*[647].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	son, soñ : 1. Sonra, daha ileri bir zamanda, müteakiben 2. Bir şeyin en arkadan gelen bölümü, bitimi, nihayet	son : sonra, daha ileri bir zamanda

sor-, sora-, sorarġa, sura- : Sormak, sual etmek (~ Az, DLT, OT *sor-*. – Özb *sorä-*. – Tkm *sōra-*. – Uyg *soru-*[648].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
sorarġa : Sormak	sura- : Sormak	sor-, sora-: Sormak, sual etmek.	sora- : Sormak, sual etmek.

sorav, soraw, soruv : Soru, sual.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
soruv : soru, sual	_____	sorav : soru, sual	soraw : soru, sual

soz, söz : Söz, bir düşünceyi eksiksiz olarak anlatan kelime dizisi. (~ Çuv *sămax.* – DLT, ET, Krg, Kzk, Özb, Tkm, Uyg *söz*. – Yak *ös*[649].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
söz : bir düşünceyi eksiksiz olarak anlatan kelime dizisi. sözleme, sözlük : Sözlük sözçü : Dedikodu sözçülük : Dalavere	_____	soz dé- : söz söyle- soz, söz : bir düşünceyi eksiksiz olarak anlatan kelime dizisi sozlen- : söyleyecek çok şeyi ol-	söz : bir düşünceyi eksiksiz olarak anlatan kelime dizisi

sög-, sögerge, sök- : 1. Sövmek, küfür etmek, kötülemek, iftira etmek, beddua etmek. 2. Çözmek, gevşemek. 3. Yırtmak. 4. Eleştirmek. 5. Sökmek (~ Az *söy-*. – DLT, OT *sög-, sök-*. – Krg, Kzk *sög-*. – Tkm *sö:ğ-*. –Uyg *sok-, sök-*[650].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
sögerge : 1. Kötülemek, iftira etmek, beddua etmek.	sög- : Sövmek, küfür etmek. sögüş : küfür,	_____	sök- : 1. Sövmek, küfür etmek. 2. Sökmek.

[647] Gülensoy, 2007:798
[648] Gülensoy, 2007:799-800
[649] Gülensoy, 2007:810
[650] Gülensoy, 2007:808

2. Çözmek, gevşemek 3. Yırtmak. 4. Eleştirmek	beddua, lanet

sön-, sönerge: 1. Yanmaz, aydınlatmaz, parlamaz olmak. 2. Sakinleş-, azalt- (~ Az, DLT, ET, KT, OT, Özb, Uyg *sön-*. – Kmk *sőn-*. –Tkm *sö:n-*[651].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
sönerge : 1. Yanmaz, aydınlatmaz, parlamaz olmak. 2. Sakinleşmek,, azaltmak.	_____	sön- : Yanmaz, aydınlatmaz, parlamaz olmak. söndür- : Yanmasına son vermek	sön- : Yanmaz, aydınlatmaz, parlamaz olmak. söndür- : Yanmasına son vermek.

söyle- : 1. Bir düşünceyi ileri sürmek, söylemek. 2. Çıkışmak, azarlamak, eleştirmek. 3. Önceden bildirmek, tahmin etmek. 4. Okumak, türkü, şarkı vb. okumak (~ Az, Özb *söylä-*. – DLT *sözle-*. – ET *sözlä*. – KKlp, Kzk, Nog, Sag Tkm, *söyle-*. – OT *söwle-*. – Uyg *sözli-* [652].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
söleşirge : Konuşmak.	_____	söyle- : 1. Çıkışmak, azarlamak, eleştirmek. 2. Bir düşünceyi ileri sürmek. 3. Önceden bildirmek, tahmin etmek. 4. Okumak, türkü, şarkı vb. okumak	söyle- : bir düşünceyi ileri sürmek.

su, suv, suw, suy : Sıvıdan oluşan kitle, deniz, akarsu. (~ Az, TatK, Uyg *su*. – ET *su, suw, sug, suķ*. – Krg *sū*. – Kzk, Özb, Tkm *suv*. –OT *sūf, sūw*. – Uyg *suβ*[653].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	suv : su	su, suv, suy : sıvıdan oluşan kitle, deniz, akarsu suvar- : sula-, toprak, bitki vb.ne su ver- suvsa- : susa- suvsız : susuz	suw : su suwsa- : susa- sugarmag : sulamak

sugarga, suk- sukmag : 1. Sokmak, iğnelemek. 2. Vurmak (~Az *soh-*. – CC *soh-*. – DLT, OT *soķ-, suķ-*. – ET, Uyg *soķ-*. – Kzk *sug-*. –Özb *suk-*. – Tkm *sok-*[654].)

---

[651] Gülensoy, 2007:707
[652] Gülensoy, 2007:809
[653] Gülensoy, 2007:811
[654] Gülensoy, 2007:793

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
suġarġa : Sokmak, kazmak.	suk- : 1. Sokmak, iğnelemak. 2. Vurmak	_____	sukmag : Sokmak

suver-, suwurmag : Savurmak, altüst etmek (~ DLT, OT *sawur-*. – Krg *saū*. – Özb *såvur-*. – Tkm *sovur-*. – Uyg *soru-* [655].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	savurıl- : Dağıl-, saçıl- savur- : Savurmak suver- : Savurmak, altüst etmek.	suwurmag : Savurmak

suvu-, suwumag : Soğumak, soğuk duruma gelmek (~ AH *sovı-*. – Az *soğu-, soyu-*. – DLT, ET, OT *soġu-*. – Kzk *suvu-*. –Tkm *sova-*. – Uyg *sovu-*[656].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	suvık, suvuk, suvux : Soğuk suvu- : Soğumak, soğuk duruma gelmek. suvukça : Soğuk gibi, soğuğa benzer	suwuk : soğuk suwumag : soğumak

sür- : Pulluk veya sabanla toprağı işlemek, toprağı işlemek (~ Az, DLT, ET, OT *sür-*. – TatK *sör-*. – Yak *ūr-* [657].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
sürürge : 1. Pulluk veya sabanla toprağı işlemek. 2. Sürmek, takip etmek.	_____	sür- : Pulluk veya sabanla toprağı işlemek. süril- : Sürülmek, toprağı işlemek.	sür- : Pulluk veya sabanla toprağı işlemek.

sürt-, sürterge : 1. Bir şeyi ovarak gıcırdatmak, cilalamak. 2. Silmek. 3. Kırbaçlamak (~ Az, DLT, ET, Krg, OT, Özb, Tkm, Uyg *sürt-* [658].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
sürterge : 1. Bir şeyi ovarak gıcırdatmak, cilalamak. 2. Silmek. 3. Kırbaçlamak.	_____	sürt- : Sürtmek, dokundurmak.	sürt- : Sürtmek.

[655] Gülensoy, 2007:743
[656] Gülensoy, 2007:791
[657] Gülensoy, 2007:824
[658] Gülensoy, 2007:826

süt : Kadınların ve memeli dişi hayvanların yavrularını beslemek için memelerinden gelen, besin değeri yüksek beyaz sıvı. (~ Alt, DLT, ET, Krg, Kzk, Nog, OT, Özb, Tel, Uyg, *süt*. – Az *süd*. – Çuv *sət, sĕt.* –Yak *ӣt*[659].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
süt : Kadınların ve memeli dişi hayvanların yavrularını beslemek için memelerinden gelen, besin değeri yüksek beyaz sıvı. sütlü : Sütlü sütsüz : Sütsüz, sütü olmayan sütçü : Süt satan kimse	süt : Kadınların ve memeli dişi hayvanların yavrularını beslemek için memelerinden gelen, besin değeri yüksek beyaz sıvı.	süt : kadınların ve memeli dişi hayvanların yavrularını beslemek için memelerinden gelen, besin değeri yüksek beyaz sıvı sütlikaymak : tereyağı sütsiz : Sütsüz, sütü olmayan	süt : kadınların ve memeli dişi hayvanların yavrularını beslemek için memelerinden gelen, besin değeri yüksek beyaz sıvı

süyek : Kemik. (~ DLT, ET, OT *süngük*. – Kzk *süyek*. – Özb, Uyg *süyäk* [660].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	süyek : kemik	_____	süyek : kemik

Ş

şapır şupur, şıpır şıpır: Şıpırtı, şıpırdama sesi. (~ Az *şappıltı*. – Özb *çäpillätiş*. – TatK *çapıldatu, çupuldatu.* –Tkm *şapbıldı*. – Uyg *şapidaş*[661].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
şapıl şupul : Şıpırtı	_____	şıpır şıpır : Şıpırtı	şapır şupur : Şıpırtı

şaş-, şaşı-: 1. Şaşkın duruma gelmek, hayret etmek 2. Aklını kaçırmak, delirmek. (~Az, Krg, Uyg *şaş*-. – DLT, OT *saşur*-. – Kzk *sas*-. – Özb *şåş*-. – Tkm *çāş-, çāşı-* [662].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
şaşarġa : 1. Aklını kaçırmak, delirmek. 2. Şaşkın duruma gelmek, hayret etmek.	_____	şaş- : Şaşkın duruma gelmek, hayret etmek.	şaşı- : 1. Aklını kaçır-, delir- 2. Şaşkın duruma gelmek, hayret etmek.

şiş-, şişerge : Hacmi büyümek, genişlemek, şişmek (~ Alt *tiş*-. –Az, Özb *şiş*-. – DLT, OT *sış*-. – ET *şış-, şiş*-. – Krg *şişi*-. – Kzk, Yak *is*-. – Nog *sis*-. – Tkm *çīş*-[663].)

---

[659] Gülensoy, 2007:829
[660] Gülensoy, 2007:831
[661] Gülensoy, 2007:838
[662] Gülensoy, 2007:840

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
şişerge : Hacmi büyümek, genişlemek, şişmek. şişlik : Şişkinlik	_____	şiş- : Hacmi büyümek, genişlemek, şişmek. şişiçik : Şişkinlik, şiş, tümör.	şiş- : Hacmi büyümek, genişlemek, şişmek. şişik : Şişkinlik, şiş, tümör.

şo, şol, şu, şul : Yerde, zamanda veya söz zincirinde biraz uzak olanı belirten işaret sıfatı. (~ Krg *uşul.* – Kzk *sol*. – Tkm *şū*. – Uyg *şu*[664].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
şo : Yerde, zamanda veya söz zincirinde biraz uzak olanı belirten işaret sıfatı, şu.	şol, şul : Yerde, zamanda veya söz zincirinde biraz uzak olanı belirten işaret sıfatı, şu.	şu : Yerde, zamanda veya söz zincirinde biraz uzak olanı belirten işaret sıfatı, şu.	şo, şu : Yerde, zamanda veya söz zincirinde biraz uzak olanı belirten işaret sıfatı, şu.

T

tabarġa : Bulmak, keşfetmek.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tabarġa : Bulmak, keşfetmek. tabılırġa : Bulunmak, bulma işine konu olmak.	_____	tapal-, tapıl- : Bulunmak, bulma işine konu olmak. tapub olama- : Bulamamak, sağlayamamak, temin edememek. tap- : Bulmak, keşfetmek.	tabılmag : Bulunmak, bulma işine konu olmak. tab- : Bulmak, keşfetmek.

tabarġa, tab-, tap- : 1. Bulmak, keşfetmek, bir şeyin sonucuna ulaşmak. 2. Doğurmak. 3. Hücum etmek. 4. Sunmak, teslim etmek.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tabarġa : 1. Bulmak, keşfetmek bir şeyin sonucuna ulaşmak. 2. Sunmak, teslim etmek. 3. Hücum etmek	tap-, tab-: Bul-	tap- : 1. Bulmak, bir şeyin sonucuna ulaşmak. 2. Doğurmak.	tap- : 1. Bulmak, bir şeyin sonucuna ulaşmak. 2. Doğurmak.

tahta, takta, taxta : 1. Tahtadan oluşmuş yüzey. 2. Sınıflardaki yazı tahtası. 3. Düz, enlice kalın biçilmiş ağaç. 4. Taht. 5. Tabut. (~Alt, KKlp, Krg, Kzk, Nog, Sag Şor, TatK, Tel, *takta* – Tkm. *tagta*[665].)

---

[663] Gülensoy, 2007:846
[664] Gülensoy, 2007:848

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tahta : 1. Düz, enlice kalın biçilmiş ağaç 2. Sınıflardaki yazı tahtası. 3. Tabut. 4. Taht.	taxta : düz, enlice kalın biçilmiş ağaç	taxta : 1. Tahtadan oluşmuş yüzey. 2. Sınıflardaki yazı tahtası. 3. Düz, enlice kalın biçilmiş ağaç taxtalan- : tahta ile kapatılmak.	tagta : sınıflardaki yazı tahtası

tamak, tamaķ : 1. Ağız boşluğunun tavanı. 2. Boğaz, gırtlak. 3. Ses. 4. Yemek. (~Alt, Tel, Şor, Sag *tamak*. – OT *tamgak*. –Şor *tabak*. – Tkm *damak*. – Yak.*tamax*[666]; DLT, OT *tamak, tamġaķ*. –ET *tamaķ, tamġaķ*[667].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tamaķ : 1. Ağız boşluğunun tavanı. 2. Boğaz, gırtlak. 3. Ses.	tamak : Ağız boşluğunun tavanı.	_____	tamak : Ağız boşluğunun tavanı.

tamar, tamır, tamur: 1. Kök. 2. Damar. (~Az, Tkm. *damar*. – Alt, Krg ,Sag, Şor, TatK Tel, *tamır*. – Çuv *tımar*. – ET *tamar, tamır* –OT *tamur*. – Yak *tımır*[668] ; ~DLT *tamar, tamır, tamur*. – Uyg *tomur* [669].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tamır : 1. Kök 2. Damar	_____	tamar, tamır : 1. Kök 2. Damar	tamur : 1. Kök 2. Damar

tamçı, tamçi, tamla: Damla. (YUyg *tamçit- 'damlat-'* [670].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tamçı : Damla tamçılarġa : Damla-, tane tane düş-	tamçi: Damla	tamla- : Damla-, tane tane düş- tamla : Damla	tamçı : Damla tammag : Damla-, tane tane düş-

tan, taŋ : 1. Güneş doğmadan önceki alaca karanlık. 2. İyi, yahşi, anlamlı. 3. Sabah. (~ Az *dan*. – DLT, ET, KB, OT *taŋ, tang*. – Krg, Krm, Kzk, Uyg *taŋ*. – OT *tan*. – Özb *tän*. – Tkm *daŋ*[671].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tan : 1. Güneş doğmadan önceki	taŋ : Sabah	taŋ : Güneş doğmadan önceki alaca karanlık	taŋ : 1. Güneş doğmadan önceki

[665] Eren, 1999:391
[666] Eren, 1999:104
[667] Gülensoy, 2007:855
[668] Eren, 1999:105
[669] Gülensoy, 2007:264
[670] Gülensoy, 2007:855
[671] Gülensoy, 2007:855

alaca karanlık. 2. İyi, yahşi, anlamlı	alaca karanlık. 2. İyi, yahşi, anlamlı

tanı- : 1. Daha önce görmüş olmak, ilişkisi bulunmak. 2. Önceden bilinen bir şeyle karşılaşıldığında yeniden hatırlamak. 3. Bilip ayırmak, seçmek, ayırt etmek. 4. Tanışır durumda olmak, bir kimse veya şeyle ilgili detaylı bilgisi bulunmak (~Az, KKlp, Kzk, Nog, TatK *tanı-*. – Tkm *tana-* [672] ; DLT, ET, OT *tanu-*. – Özb *täni-*. –Uyg *tanu-*[673].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tanırġa : 1. Daha önce görmüş olmak, ilişkisi bulunmak. 2. Önceden bilinen bir şeyle karşılaşıldığında yeniden hatırlamak. 3. Bilip ayırmak, seçmek, ayırt etmek. 4. Tanışır durumda olmak, bir kimse veya şeyle ilgili detaylı bilgisi bulunmak. tanıtırġa : Tanınmasını sağlamak, tanıtmak. tanış : Tanıdık, bildik tanışırġa : Tanışmak, birbirini tanır duruma gelmek.	_____	tanı- : 1. Daha önce görmüş olmak, ilişkisi bulunmak 2. Önceden bilinen bir şeyle karşılaşıldığında yeniden hatırlamak 3. Bilip ayırmak, seçmek, ayırt etmek. 4. Tanışır durumda olmak, bir kimse veya şeyle ilgili detaylı bilgisi bulunak. tanış : Tanıdık, bildik tanış- : 1. Danışmak, o konu hakkında görüşünü almak. 2. Tanışmak, birbirini tanır duruma gel- tanıt- : Tanınmasını sağlamak, tanıtmak.	tanı- : Tanışır durumda olmak, bir kimse veya şeyle ilgili detaylı bilgisi bulunmak. tanış : tanıdık, bildik

tapta-: Basmak, ayakla ezmek, çiğnemek, ezmek. (*ayakla ez-* = Krg *taptoo*, Kzk *tapta-*, *tepsöö*, Özb *tepälä* [674].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	tapta-: basmak, ayakla ezmek, çiğnemek, ezmek	_____	tapta-: basmak, ayakla ezmek, çiğnemek, ezmek

tar : 1. Dar, geniş karşıtı. 2. Dar ve boğaz biçimindeki vadi, kanyon. (~ DLT, ET, Krg, Kzk, OT, Uyg *tar*. – Özb *tår*. – Tkm *dār*. – Yak *tār* [675].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tar : 1. Dar, geniş karşıtı. 2. Vadi, kanyon.	_____	tar : dar, geniş karşıtı	tar : dar, geniş karşıtı

[672] Eren, 1999:393-394
[673] Gülensoy, 2007:856
[674] Gülensoy, 2007:242
[675] Gülensoy, 2007:266

tara- : Tarakla tara-, karışıklığını gider- (~Az, Tkm *dara-*. – DLT *taral-*. – Kzk *tara-*. –OT *tar-*. – Özb *tärä-*. – Uyg *tari-*[676].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
taraḳlarġa : Tarakla tara-, karışıklığını gidermek.	_____	tara- : Tarakla taramak, karışıklığını gidermek. taral- : Taranmak, tarama işini yapılması	tara- : Tarakla taramak, karışıklığını gidermek.

tarak, taraḳ: 1. Tarak, saç taramak için kullanılan araç. 2. Kare, çerçeve. (~Az *daraġ*. – DLT, OT, ET, KT, Uyg *tarġaḳ*. – Krg, Kzk, Uyg *tarak*. – Özb *täråk*. – Tkm *darak*[677].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
taraḳ : 1. Tarak, saç taramak için kullanılan araç. 2. Kare, çerçeve.	_____	tarak : Tarak, saç taramak için kullanılan araç	tarak : Tarak, saç taramak için kullanılan araç

tarla, tarlav, tarlaw : Tarla, tarıma elverişli toprak parçası. (~ Az *tarla*. – Hak *tarlağ*. – Kzk, TatK *tarlau*. –Nog *tarlav*. – Sag *tarlağ*[678] .) ; ~ DLT, ET, OT *tarıġlaġ, tarlaġu*. – Özb *dälä*. –Tkm *tarlā*[679].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tarlav : Tarla, tarıma elverişli toprak parçası	_____	tarla : tarla, tarıma elverişli toprak parçası	tarlaw : Tarla, tarıma elverişli toprak parçası

tart-, tartarġa, tartmag : 1. Çekmek, sürüklemek. 2. Tartıda ağırlığını ölçmek (~ DLT, ET, OT *tart-* [680].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tartarġa : 1. Çekmek, sürüklemek. 2. Tartıda ağırlığını ölçmek.	_____	tart- : Çekmek, tartıda ağırlığını ölçmek.	tart- : 1. Çekmek,sürüklemek. 2. Tartıda ağırlığını ölçmek. tartmag : Ağırlığını ölçmek.

[676] Gülensoy, 2007:860
[677] Gülensoy, 2007:860
[678] Eren, 1999:395
[679] Gülensoy, 2007:862
[680] Gülensoy, 2007:862

taşı-, taşırġa :1. Bir şeyi bir yerden alıp başka bir yere götürmek. 2. Taşmak, akarsu yatağından çıkarak çevresini kaplamak. 3. Aşınmak, yıpranmak. 4. Sürüklemek. (~ Az *daşı-*. – DLT, ET, OT *taşu-*. – Krg *taşū*. – Kzk *tas-*. – Özb *täşi-*. – Tkm *daşa-*. –Uyg *toşu-*[681].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
taşırġa : 1. Bir şeyi bir yerden alıp başka bir yere götürmek. 2. Aşınmak, yıpranmak 3. Sürüklemek. taşıyçu : Postacı	taşla- : Taşımak, geri vermek, götürmek.	taşı- :1. Bir şeyi bir yerden alıp başka bir yere götürmek. 2. Taşmak, akarsu yatağından çıkarak çevresini kaplamak.	taşı- :1. Bir şeyi bir yerden alıp başka bir yere götürmek. 2. Taşmak, akarsu yatağından çıkarak çevresini kaplamak.

tatlı : 1. Güzel, hoş, insanı çeken, göze kulağa hoş gelen. 2. Lezzetli. 3. Şekerli. (~ DLT, OT *tatıġlıġ, tatlıġ*. – ET *tatıġlıġ, tataġlıġ*. – Krg *tatlū*. – Kzk *tätti.* – Uyg *tatlık, turum*[682].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tatlı : 1. Güzel, hoş, insanı çeken, göze kulağa hoş gelen. 2. Lezzetli. 3. Şekerli. tatlıçı : Tatlıya düşkün (kişi). tatlılıḳ : Arkadaşlık, iyilik, nezaket.	_____	tatlı : Güzel, hoş, insanı çeken, göze kulağa hoş gelen.	tatlı : Güzel, hoş, insanı çeken, göze kulağa hoş gelen. tatıwlu : İnsanı çeken, göze kulağa hoş gelen

taux, tavuk, tawuk : Tavuk, sülüngillerden, eti ve yumurtası için üretilen kümes hayvanı. (~Alt *taka*. – Blk *tawuk*. – ET *takığu*. – KKlp *tawık*. – Krg *tōk*. – Kzk *tauk*. – Nog *tavık*. – OT *takağu.* –Şor, Sag *tañak*. – TatK *tauk*. – Tkm *tavuk*[683] .) ; AH *taḳuḳ*. – DLT *ḳuḳluġ*. – EAT *dakuḳ, taḳuḳ, tagûḳ* [684].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	tavuk basdır- : Tuluçkaya yatır- taux, tavuk : Tavuk, sülüngillerden, eti ve yumurtası için üretilen kümes hayvanı	tawuk : Tavuk, sülüngillerden, eti ve yumurtası için üretilen kümes hayvanı

tauş, tawuş : Ses, hafif gürültü. (~ DLT, OT *tawış, tawuş* [685].)

---

[681] Gülensoy, 2007:966
[682] Gülensoy, 2007:869
[683] Eren, 1999:398
[684] Gülensoy, 2007:871
[685] Gülensoy, 2007:872

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	tauş : Ses tauşlan- : Ses çıkarmak	_____	tawuş : Ses

tavşan, tawşan: Tavşan, eti yenen, hızlı koşan, postundan yararlanılan bir memeli türü. (~Az. *dovşan*. – Tar *toşkan*. –Tkm *tovşan*. – Yak *tabısxān* [686] ; ET *tavşan, tabışġan, tabışķan*. – DLT, OT *tawışġan* [687].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	tavşan : eti yenen, hızlı koşan, postundan yararlanılan bir memeli türü	tawşan : tavşan

tay : 1. Üç yaşına kadar olan at yavrusu. 2. Küme. 3. Yaşıt. (~Alt, Tel, Şor, Kuğ, Say *tay*. – Az *day*. – Bşk *tay*. – Krg *tay*. –Kzk *tay*. – Özb *toy*. – Tar *tay*. – TatK *tay*. – Tkm *tay*. – Yak *tıy* [688] ; DLT, OT *tay* [689].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tay : Üç yaşına kadar olan at yavrusu	tay : Üç yaşına kadar olan at yavrusu	tay : Üç yaşına kadar olan at yavrusu	tay : 1. Üç yaşına kadar olan at yavrusu. 2. Küme. 3. Yaşıt

tayan-, tayandırırġa : Dayanmak, yaslanmak, dayamak (~ ET, OT *tayan-* [690])

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tayançaķ : Destek, korkuluk. tayandırırġa : Dayanmak, yaslanmak, dayamak.	_____	tayan- : Dayanmak, yaslanmak, dayamak.	tayan- : Dayanmak, yaslanmak, dayamak.

tegenek, tıkenek : Diken. (~DLT, OT *tiken, tikken*. – ET *tikän*. – Kzk *tikana* [691].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tegenek : diken	_____	tıkenek : diken	tegenek : diken

tek, ték: 1. Tek, sadece. 2. Ancak, olsa olsa. (~ Az *täk*. – DLT, OT *tek*. – ET *täg, täk*. – Tkm *täk* [692].)

---

[686] Eren, 1999:397-398
[687] Gülensoy, 2007:870
[688] Eren, 1999:398
[689] Gülensoy, 2007:872
[690] Gülensoy, 2007:269
[691] Gülensoy, 2007:283

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	ték : yalnız, yalnızca tek : 1. Tek, sadece. 2. Ancak, olsa olsa	tek : 1. Tek, sadece. 2. Ancak, olsa olsa

tel, tél : 1. Dikenli tel 2. Metalden yapılmış, kopmaya karşı bir direnç gösteren ince uzun nesne. 3. Telgraf. (~Az, Kmk, Nog *tel* [693] ; ~ DLT, ET, OT *tal* [694].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	tel, tél : Metalden yapılmış saz teli	tel : 1. Metalden yapılmış, kopmaya karşı bir direnç gösteren ince uzun nesne. 2. Telgraf.

ter : Ter, deriden çıkan sıvı. (~ Alt, KKlp, Krg,Kzk, Nog,Özb, Şor, Uyg *ter*. – Çuv *tar*. – OT *tēr*. –TatK *tir*. –Tkm *der*. – Tuv *der*[695] ; ~ DLT, ET *ter* [696].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ter : ter, deriden çıkan sıvı terlerge : Terle-, ter çıkar-, ter dök-	_____	ter : ter, deriden çıkan sıvı terle- : Terle-, ter çıkar-, ter dök-	ter : ter, deriden çıkan sıvı terle- : terle-, ter çıkar-, ter dök-

teren, téren: Derin, dip, dibi yüzeyinden veya ağzından uzak olan. (~ OT, Uyg *terių*. – Tkm *derīŋ*. – Yak *dirių* [697].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
teren : Derin, dip, dibi yüzeyinden veya ağzından uzak olan.	_____	téren : 1. Derin, dip, dibi yüzeyinden veya ağzından uzak olan.	teren : Derin, dip, dibi yüzeyinden veya ağzından uzak olan.

teri : Deri, insan ve hayvan vücudunu kaplayan tabaka. (~ Alt, Tel, Şor *tere*. – Az *dəri*. – Çuv *tir*. – KKlp, Krg, Kzk, Kzk, Nog *teri*. – OT *terī*. –TatK *tire*. – Tkm *deri*. – Yak *tärī, tirī*[698] ; ~ DLT, OT *teri*. – ET *täri* [699].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
teri : Deri, insan ve hayvan vücudunu kaplayan tabaka	_____	teri : Deri, insan ve hayvan vücudunu kaplayan tabaka	teri : Deri, insan ve hayvan vücudunu kaplayan tabaka

---

[692] Gülensoy, 2007:874
[693] Eren, 1999:400
[694] Gülensoy, 2007:877
[695] Eren, 1999:403
[696] Gülensoy, 2007:884
[697] Gülensoy, 2007:287
[698] Eren, 1999:109
[699] Gülensoy, 2007:278

ters : Gerekli olan duruma karşıt. (~ DLT, ET, OT *ters* [700].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ters : gerekli olan duruma karşıt	_____	ters : gerekli olan duruma karşıt	ters : gerekli olan duruma karşıt

teşerge, teşmek, tiş-: Deş-, yırt-, böl- (~ DLT, ET, OT *teş*-. – Kzk *tes*-. – Yak *täs*- [701].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
teşerge : Böl teşik : Delik, delikli.	tiş-: Deşmek, yırtmak. tişil-: Yırtılmak.	_____	teş- : Deşmek, yırtmak.

tınış, tiniş: Nefes.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	tiniş : nefes	_____	tınış : nefes

tırnak, tırnaķ, tuyak : 1. İnsanda ve birçok omurgalı hayvanda parmak uçlarının dış bölümünü örten boynuzsu tabaka 2. Tırmık, çiftlik işlerinde kullanılan tarak biçimindeki araç. (~Az *dırnax*. – Kuğ, Şor, Sag *tırbak*. – Kzk *tırgak*. –Nog, TatK *tırnak*. –OT *tırñak*. –Özb *tirnok*. – Tkm *dırnak*. – Tuv *dırbak, dırgak*[702] ; ~ Alt, Krg, Şor *tırmak*. – Az *dırnaġ, dırnah*. – Çuv *çĕrne*. –DLT, KB, OT *tırngaķ*. – ET *tırngaķ, tıngraķ, tırnak*. – Özb *tirnåk, tirnok*. – Tkm *dırnak*. – Uyg *tirmak, tiymak* [703].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tırnaķ : Tırnak, nsanda ve birçok omurgalı hayvanda parmak uçlarının dış bölümünü örten boynuzsu tabaka. 2. Tırmık, çiftlik işlerinde kullanılan tarak biçimindeki araç	_____	tırnak, tuyak: 1. Tırnak, nsanda ve birçok omurgalı hayvanda parmak uçlarının dış bölümünü örten boynuzsu tabaka. 2. Tırmık, çiftlik işlerinde kullanılan tarak biçimindeki araç	tırnak, tuyak: Tırnak, nsanda ve birçok omurgalı hayvanda parmak uçlarının dış bölümünü örten boynuzsu tabaka.

tız-, tiz-, tizerge : Dizmek, koymak, sıralamak, yerleştirmek (~ DLT, ET, OT *tiz-, tüz-* .[704])

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tizerge : Dizmek, koymak, sıralamak, yerleştirmek	_____	tız- : Dizmek, koymak, sıralamak, yerleştirmek.	tiz- : Dizmek, koymak, sıralamak, yerleştirmek.

[700] Gülensoy, 2007:886
[701] Gülensoy, 2007:279
[702] Eren, 1999:407
[703] Gülensoy, 2007:896
[704] Gülensoy, 2007:291

tierge, tiy-: 1. Dokunmak, temas etmek 2. İsabet etmek. 3. Dövmek, yenmek (~ DLT, OT *teg-*. – ET, Uyg *täg-* [705].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tierge : 1. Dokunmak, temas etmek. 2. İsabet etmek. 3. Dövmek, yenmek.	_____	tiy- : 1. Dokunmak, temas etmek. 2. İsabet etmek.	tiy- : Dokunmak, temas etmek.

tigerge, tik- : 1. Dikmek, bir bitkiyi toprağa yerleştirmek. 2. Sokmak. 3. Kurmak. 4. Dikiş dikmek. 5. Kazanmak (~ DLT, ET, OT, Uyg *tik-*. – Krg, Kzk *tig-*. –Tkm *tik-*[706].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tik : Yar, uçurum tigerge : 1. Dikmek, dikiş dikmek. 2. Kazanmak.	_____	tik- : Dikmek, bir bitkiyi toprağa yerleştirmek.	tik- : 1. Dikmek, bir bitkiyi toprağa yerleştirmek. 2. Sokmak. 3. Kurmak.

til : Dil, tat alma organı. (~Alt, KKlp, Krg ,Kzk, Nog, Özb, Şor, Tel *til.* – Az, Tkm *dil.* – ET, OT, Yak *tıl*. –TatK *tel.* – Tuv *dıl*[707]; Uyg *tıl, til* [708].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
til : dil, tat alma organı.	_____	til : dil, tat alma organı	til : dil, tat alma organı

tile- : Dilemek, dua etmek.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tilerge : Dilemek, dua etmek	tile- : Dilemek, dua etmek	_____	tile- : Dilemek, dua etmek

tilki, tülkü : Köpekgillerden, uzunluğu 90, kuyruğu 30 santimetre kadar, ırklarına göre çeşitli renklerde olan, ağız ve burnu uzun ve sivri, kümes hayvanlarına zarar veren, kürkü beğenilen bir memeli türü. (~Alt, Krg, Şor, Tel *tülkü.* – Çuv *tilĕ.* –Hak *tülgü*. – KKlp, Kzk, Nog *tülki.* – OT *tilkü.* –Özb *tulki.* – TatK *tölkö.* – Tkm *tilki*. – Tuv *dilgi*. – Uyg *tilkü*[709] ; ~Az *tülkü*. –ET*tilkü*[710].)

---

[705] Gülensoy, 2007:271
[706] Gülensoy, 2007:282
[707] Eren, 1999:112
[708] Gülensoy, 2007:284
[709] Eren, 1999:408
[710] Gülensoy, 2007:899

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tülkü : Köpekgillerden, uzunluğu 90, kuyruğu 30 santimetre kadar, ırklarına göre çeşitli renklerde olan, ağız ve burnu uzun ve sivri, kümes hayvanlarına zarar veren, kürkü beğenilen bir memeli türü.	_____	tilki : Köpekgillerden, uzunluğu 90, kuyruğu 30 santimetre kadar, ırklarına göre çeşitli renklerde olan, ağız ve burnu uzun ve sivri, kümes hayvanlarına zarar veren, kürkü beğenilen bir memeli türü.	tülkü : Köpekgillerden, uzunluğu 90, kuyruğu 30 santimetre kadar, ırklarına göre çeşitli renklerde olan, ağız ve burnu uzun ve sivri, kümes hayvanlarına zarar veren, kürkü beğenilen bir memeli türü.

tiri : Diri, canlı. (~Alt, Tel *türǖ*. –Çuv *çĕrĕ*. – KKlp, Kzk, Nog *tiri*. – Krg *türǖ, tiri*. – OT,Sag, Şor *tirig*. –Özb *tirik*. – TatK *tĕrĕ*. – Tkm *diri*. – Tuv *dirig*[711] ; Az *diri*. – ET *tirig*[712].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tiri : diri, canlı	tiri : diri, canlı	tiri : diri, canlı	tiri : diri, canlı

tirmen : Değirmen. (~DLT, ET, OT *tägirmän*. – Kzk *diyirmen, tīrmän*. – Özb *tegirmån*. – Tkm *tügmän* [713])

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tirmen : değirmen	tirmen : değirmen	_____	tirmen : değirmen

tiş : Diş, ağız içindeki öğütmeye yarayan organ. (~ Alt, Tel, Şor, Krg *tiş*. – Çuv *şăl*. – KKlp, Kzk, Nog, Sag *tis*. – Tar *çiş*. – Tkm *dīş*. –Yak *tīs*[714] ; ~ Az *diş*. –DLT, OT, Uyg *tış, ti:ş*. – Tkm, Özb *di:ş*[715].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tiş : Diş, ağız içindeki öğütmeye yarayan organ	_____	tiş : Diş, ağız içindeki öğütmeye yarayan organ	tiş : Diş, ağız içindeki öğütmeye yarayan organ

tişle-, tişlerge, tişne-: Dişlemek, bir şeyin bir parçasını ısırmak veya koparmak (~DLT, OT *tışla(t)-, tişle-* [716].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tişlerge : Dişlemek, bir şeyin bir parçasını	_____	tişle- : Dişlemek, bir şeyin bir parçasını	tişne- : Dişlemek, bir şeyin bir parçasını

[711] Eren, 1999:114
[712] Gülensoy, 2007:288
[713] Gülensoy, 2007:272
[714] Eren, 1999:115
[715] Gülensoy, 2007:289
[716] Gülensoy, 2007:290

ısırmak veya koparmak.		ısırmak veya koparmak.	ısırmak veya koparmak.

titirerge, titre- : Titremek, kaslar hızlı küçük kasılmalarla sarsılmak (~ Az, Özb *titrä-*. –DLT, OT *titre-*. – ET, Uyg *titä, titri-*. – Krg, Kzk *titir-*. – Tkm *titre-*. – Uyg *titri-* [717].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
titirerge : Titremek, kaslar hızlı küçük kasılmalarla sarsılmak.	_____	titre- : Titremek, kaslar hızlı küçük kasılmalarla sarsılmak.	titre- : Titremek, kaslar hızlı küçük kasılmalarla sarsılmak.

tiz : Diz, kaval, baldır ve uyluk kemiğinin birleştiği yer. (~Alt, Kzk, Şor, Tel *tize*. – Çuv *çĕr*. – KKlp *dize*. –Krg tize, *tiz*. – Nog, Özb, Tar *tiz*. – Tkm *dīz*. – Yak *tobuk* [718] ; DLT, ET, OT *tiz-, tüz-*.)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	tiz : Diz, kaval, baldır ve uyluk kemiğinin birleştiği yer. tızıné sızı én- : dizi ağrımak.	tiz : Diz, kaval, baldır ve uyluk kemiğinin birleştiği yer.

tob, top : 1. Top, küre şeklinde bir çeşit oyuncak. 2. Gülle veya şarapnel atan ateşli silah. (~ Az, ET, Krg, Özb, Tkm, Uyg *top*. – Az, Özb, Tkm, Uyg *top*. –Çuv *toβə*. – DLT, OT, *top, topık*[719].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tob : 1. Top, küre şeklinde bir çeşit oyuncak. 2. Gülle veya şarapnel atan ateşli silah.	_____	top : 1. Top, küre şeklinde bir çeşit oyuncak. 2. Gülle veya şarapnel atan ateşli silah.	top : 1. Top, küre şeklinde bir çeşit oyuncak. 2. Gülle veya şarapnel atan ateşli silah.

toblarġa, topla- : 1. Artırıp biriktirmek. 2. Bir araya getirmek, toplamak. (~Az, Tkm *topla-*. – Krg *toptoo*. – Kzk *topta-*. – Özb *toplä-*. – Uyg *top-*. – Uyg *topli-*. – Yak *tobō, toġo* [720].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
toblarġa : Bir araya getirmek, toplamak.	_____	topla- : 1. Artırıp biriktirmek. 2. Bir araya getirmek, toplamak.	topla- : 1. Artırıp biriktirmek. 2. Bir araya getirmek, toplamak.

[717] Gülensoy, 2007:901-902
[718] Eren, 1999:115-116
[719] Gülensoy, 2007:910-911
[720] Gülensoy, 2007:913

tok, toḳ : 1. Aç olmayan, tok 2. Şişman. 3. Tam, dolu. (~ Az *toh.* – DLT, ET, OT, Krg, Kzk, Özb, Uyg *tok.* – Tkm *dok* [721].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
toḳ : 1. Tam, dolu. 2. Şişman. toḳ adam : Şişman kişi, obez.	_____	tok : aç olmayan, tok	tok : aç olmayan, tok

tokı -, toxu- : Dokumak, örmek (~ Çağ *toka-.* – ET, OT *tokı-, toxı.* – Kzk *toku-.* – Şor *toġa-* [722].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	tokı- : Dokumak, örmek.	toxu- : Dokumak, örmek.

tokta- : Durmak, bir yerde bir süre oyalanmak, eğlenmek, eğleşmek, tevakkuf etmek. (~Krg, Kzk *tokta-.* – Özb *tohät-.* –Tkm *toğta-.* – Uyg *tohta*[723].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	tokta- : Durmak, bir yerde bir süre oyalanmak, eğlenmek, eğleşmek, tevakkuf etmek.	tokta- : Durmak, bir yerde bir süre oyalanmak, eğlenmek, eğleşmek, tevakkuf etmek.	tokta- : Durmak, bir yerde bir süre oyalanmak, eğlenmek, eğleşmek, tevakkuf etmek.

tolu : Dolu, içi boş olmayan, dolmuş durumda olan. (~ DLT, OT *tolu.* – ET *tolı* [724].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tolu : dolu, içi boş olmayan, dolmuş	_____	tolu : dolu, içi boş olmayan, dolmuş durumda olan	tolu : dolu, içi boş olmayan, dolmuş durumda olan

toprak : Toprak, yer kabuğunun canlılara yaşama ortamı sağlayan yüzey bölümü. (~Az *torpag.* – Çuv *tăpra.* – KKlp, Kzk *topırak.* –Krg *topurak.* – Özb *tuprok.* – TatK *tuprak.* – Tkm, Uyg, OT *toprak.* – Tuv *dovurak.* – Yak *toburax*[725] ; ~ DLT, ET, OT *toprak* [726].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	toprak : toprak	toprak : toprak

[721] Gülensoy, 2007:903
[722] Gülensoy, 2007:293
[723] Gülensoy, 2007:906
[724] Gülensoy, 2007:297
[725] Eren, 1999:412
[726] Gülensoy, 2007:914

torġay, torġayçık, turġay : Serçe kuşu. (~ET *torġaḳ*. – Kzk, KKlp, YUyg *torġay*. – OT *torıġa*. – Yak *tuyār* [727].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	turġay : Serçe kuşu	torġay, torġayçık : Serçe kuşu	_____

toy : Düğün, ziyafet, şölen, yemekli eğlence. (~ DLT, ET, OT *toy* [728].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
toy : düğün, ziyafet, şölen, yemekli eğlence	toy : düğün, ziyafet, şölen, yemekli eğlence	toy : düğün, ziyafet, şölen, yemekli eğlence	toy : düğün, ziyafet, şölen, yemekli eğlence

toy- : Doy**,** bir ihtiyacını yeteri kadar karşılamak (~ KT, OT, Uyg *toy-, toð-, toδ-* [729].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
toyarġa : Doy, bir ihtiyacını yeteri kadar karşılamak	_____	toy- : Doy, bir ihtiyacını yeteri kadar karşılamak	toy- : Doy, bir ihtiyacını yeteri kadar karşılamak

töbe, tepe, töpe : 1. Bir şeyin en üstteki bölümü (gök yüzü) 2. Tepe, tümsek. 3. Zirve, doruk. 4. Küme, yığın. (~ Alt, Tel *töbö.* – Az *təpə.* – Çuv *tüpe.* – ET, OT *töpö.* –KKlp, Kzk, Nog *töbe*. – Krg *döbö, töbö.* – Özb *tepa.* – TatK *tübe.* – Tkm *depe.* – Yak *tebe, töbö*[730] ; ~ Uyg *töpä, töpü, töpi* [731].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
töbe : 1. Bir şeyin en üstteki bölümü (gök yüzü) 2. Tepe, tümsek. 3. Küme, yığın.	_____	tepe, töpe : bir şeyin en üstteki bölümü (gök yüzü)	töbe : 1. Bir şeyin en üstteki bölümü (gök yüzü) 2. Tepe, tümsek. 3. Zirve, doruk. 4. Küme, yığın.

töle-, tüle- : Ödemek (~ Kpç *töle-* [732].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tölerge : Ödemek	tölemek : Ödemek tüle- : Ödemek	_____	tölemek : Ödemek

tuban, tuman : Duman, sis. (~Az *tuman* [733] ; ~ Çağ, DLT, Krg, Kzk, OT,Özb, Uyg, *tuman*. – Tkm *dumān*. – Çuv *tĔman* [734].)

---

[727] Gülensoy, 2007:922
[728] Gülensoy, 2007:921
[729] Gülensoy, 2007:300
[730] Eren, 1999:402
[731] Gülensoy, 2007:880
[732] Gülensoy, 2007:926

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tuban, tuman : Duman, sis	_____	tuman : Duman, sis	tuman : Duman, sis

tukum, tuxum: Tohum, meyve, evlat, nesil, soy. (~Çuv *tăhăm.* – KKlp *tukım.* –Krg, Kzk *tukum* . – Tkm *toxum*[735] ; ~ DLT, OT *toḳum, tuġum* [736].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
toġum : Maya	_____	tukum : Tohum, meyve, evlat, nesil, soy.	tuxum : Tohum, meyve, evlat, nesil, soy.

tukur-, tükür : Tükürmek (~ Az, Özb *tüpür-*. –Krg *tükür-*. –OT *tṻw-*. – Tkm *tṻykür-*. – Uyg *tükär-*[737].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	tukur- : tükürmek	tukur-, tükür : tükürmek

tumluk, tümlük, tünülük : Çatı, baca, boru.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	tumluk, tümlük : çatı, baca, boru	tünülük : çatı, baca, boru

turna : Turna kuşu, turnagillerden, Avrupa ve Kuzey Afrika'da toplu olarak yaşayan, göçebe, iri bir kuş. (~Az, Tkm *durna.* – Alt, Koy, Nog, OT, Sag, Şor, Tel *turna.* – Çuv *tărna.* –KKlp, Kzk *tırna.* – Krg *turuna.* – Özb . –TatK *torna*. –Tuv *duryā*. – Yak *turuya*[738]; ~ DLT, OT *turna.* –ET, Uyg *turuŋaya*[739].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
turna : turna kuşu	_____	turna : turna kuşu	turna : turna kuşu

tut-, tutarġa: 1. Elde bulundurmak, ele almak 2. Alıkoymak, bir yerde kalmasını sağlamak. 3. Hizmetine almak, yönetmek. 4. İş görebilmek. 5. Yapmak. 6. Gereğini yapmak, yerine getirmek. 7. Kullanmak. 9. Kayıt altına almak, not almak. 10. Avlamak, ele geçirmek, yakalamak. 11. Tutmak, korumak, 12. Geciktirmek. 13. Çekmek, almak.

---

[733] Eren, 1999:418
[734] Gülensoy, 2007:307
[735] Eren, 1999:410
[736] Gülensoy, 2007:903
[737] Gülensoy, 2007:942
[738] Eren, 1999:418-419
[739] Gülensoy, 2007:934

14. Korumak, muhafaza etmek 15. Avlamak, ele geçirmek, yakalamak. 16. Ortaya çıkarmak (~ Az, DLT, ET, KZK, OT, Özb, Tkm, Uyg *tut*-. – Çuv *tıt*- [740].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tutarġa : 1. Tutmak, korumak, 2. Geciktirmek. 3. Çekmek, almak. 4. Korumak, muhafaza etmek 5. Hizmetine almak, yönetmek 6. Avlamak, ele geçirmek, yakalamak 7. Ortaya çıkarmak	tut- : 1. Elde bulundurmak, ele almak 2. Alıkoymak, bir yerde kalmasını sağlamak 3. Hizmetine almak	tut- : 1. Elde bulundurmak, ele almak 2. Alıkoymak, bir yerde kalmasını sağlamak 3. Hizmetine almak. 4. İş görebil- 5. Yapmak 6. Gereğini yapmak, yerine getir- 7. Kullanmak 9. Kayıt altına almak, not almak. 10. Avlamak, ele geçirmek, yakalamak.	1. Elde bulundurmak, ele almak 2. Alıkoymak, bir yerde kalmasını sağlamak 3. Hizmetine almak. 4. İş görebilmek 5. Yapmak 6. Gereğini yapmak, yerine getirmek.

tuvar, tuwar: Davar, mal, büyükbaş. (~ DLT, KB, Tel *tabar*. – KKrg *tuwar*. – OT *tavar, tawar*[741].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	tuvar : davar, mal, büyükbaş	tuwar : davar, mal, büyükbaş

tuz : Tuz, yemeklere tat vermek için kullanılan mineral. (~Alt, Sag, Şor, Tel *tus*. – Az, KKlp *duz*. – Çuv *tăvar*. – Hal *tûz*. – Krg, Kzk *tuz*. – OT *tūz* . – Tkm *dūz*. –Tuv *dus*. – Yak *tūs*[742] ; ~Dlt *tuzġu*. –ET, OT *tuz*[743].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tuz : tuz, yemeklere tat vermek için kullanılan mineral	_____	tuz : tuz, yemeklere tat vermek için kullanılan mineral	tuz : tuz, yemeklere tat vermek için kullanılan mineral

tübek, tüfek, tüfenk : Tüfek, ateşli silah. (~ DLT, OT *tüwek*. – Kmk *tűbek* [744].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	tüfenk : tüfek, ateşli silah	tüfek : tüfek, ateşli silah	tübek : tüfek, ateşli silah

tün : Gece. (~ DLT, ET, OT, YUyg *tün* [745].)

---

[740] Gülensoy, 2007:935
[741] Gülensoy, 2007:268
[742] Eren, 1999:420
[743] Gülensoy, 2007:940
[744] Gülensoy, 2007:941
[745] Gülensoy, 2007:946

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	tün : gece	_____	tün : gece

tüs : 1. Renk. 2. Görüntü, resim.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tüs : Görüntü, resim	tüs : renk	tüs : renk	tüs : renk

tüş : 1. Düş, rüya, hayal, gerçekleşmesi istenen şey umut. 2. Öğle. (~Alt, Kaça,Krg, Küer, Şor, Tar, Tel *tüş*. – Çuv *tĕlĕk.* –KKlp, Kzk, Nog *tüs*. –Özb *tuş*. – Tkm *düyş*. – Tuv *düş*. – Sag, Koy, Kaça *tüs*. – Yak *tūl*[746] ; ~ ET *tüs, tüş* [747].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tüş : 1. Düş, rüya, hayal, gerçekleşmesi istenen şey umut. 2. Öğle	tüş : Düş, rüya, hayal, gerçekleşmesi istenen şey umut	tüş : Düş, rüya, hayal, gerçekleşmesi istenen şey umut	tüş : 1. Düş, rüya, hayal, gerçekleşmesi istenen şey umut 2. Öğle

tüş-, tüşerge: 1. Bulunduğu yerden dengesini yitirerek yukarıdan aşağıya düşmek 2. Tutunduğu yerden ayrılarak dayanağını yitirip düşmek 3. Vurmak, değmek 4. Olmak, olumsuz bir duruma düşmek 5. Bulunduğu yerden ayrılmak, gitmek 6. Yağmak 7. Girmek 8.Bulunmak 9. Aşağı inmek 10. Oluşmak, meydana gelmek 11. Kaçırmak, yakalamak, ele geçirmek (~ DLT, KT, OT, Uyg *tüş*- [748].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tüşerge : 1. Bulunduğu yerden dengesini yitirerek yukarıdan aşağıya düşmek 2. Bulunduğu yerden ayrılmak, gitmek 3. Aşağı inmek 4. Oluşmak, meydana gelmek 5. Kaçırmak, yakalamak, ele geçirmek tüşerge : 1. Düşmesine yol açmak, düşmesine sebep olmak 3. İndirmek	tüş- : düşmek, aşağı doğru inmek tüşür- : 1.düşmesine yol açmak, düşmesine sebep olmak 2.indirmek	tüş- :1. Bulunduğu yerden dengesini yitirerek yukarıdan aşağıya düşmek 2. Tutunduğu yerden ayrılarak dayanağını yitirip düşmek 3. Vurmak, değmek 4. Olmak, olumsuz bir duruma düşmek 5. Bulunduğu yerden ayrılmak, gitmek 6. Yağmak 7. Girmek 8.bulunmak tüşür- : 1. Düşmesine yol açmak, düşmesine sebep olmak 2. Getirmek	tüş- : Bulunduğu yerden dengesini yitirerek yukarıdan aşağıya düşmek tüşür- : 1.düşmesine yol açmak, düşmesine sebep olmak 2.İndirmek

[746] Eren, 1999:126
[747] Gülensoy, 2007:314
[748] Gülensoy, 2007:314

tüy- : 1. Dövmek 2. Doğramak (~ AH *töv-*. – Az *dey-*. – Çuv *tü-,tęv-*. –DLT *döv-, tög-*. – Krm *döy-*. – Kzk *tū-*. – Özb *tep-*. –Tkm *dev-*[749].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
töerge : 1. Dövmek 2. Örmek, bağlamak	_____	tüy- : Dövmek	tüy- : 1. Dövmek 2. Doğramak

tüz : Yüzeyinde girinti çıkıntı olmayan, düz. (~ Çağ, DLT, ET, OT Uyg,*tüz*. – Tkm *düz*. – Yak *tüs* [750].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
tüz : Yüzeyinde girinti çıkıntı olmayan, düz. tüzetirge : Düzeltmek tüzlerge : Birini haklı göstermek	_____	tüz : Yüzeyinde girinti çıkıntı olmayan, düz. tüzel- : Kötü bozulmuş bir durumda iken düzenli duruma gelmek tüzet- : 1. Düzeltmek, düzgün duruma getirmek, onarmak 2. Yanlıştan kurtulmak, olumlu yönde değişmek	tüz : Yüzeyinde girinti çıkıntı olmayan, düz

U

ucuz, uçuz : Fiyatı yüksek olmayan, pahası az, düşük fiyatlı. (~ Az *ucuz*. – DLT, ET, OT *uçuz*. – TatK *oçsız*. –Tkm *ucūz*[751].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
uçuz : fiyatı yüksek olmayan, pahası az, düşük fiyatlı	_____	ucuz : fiyatı yüksek olmayan, pahası az, düşük fiyatlı	uçuz : fiyatı yüksek olmayan, pahası az, düşük fiyatlı

uç, üç : Üç sayısı. (~ Az, Krg, Özb, Tkm, Uyg *üç*. – DLT, ET, OT *ūç*. – Kzk *üş*. – TatK *öç* [752].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
üç : üç sayısı	üç : üç sayısı	uç : üç sayısı	üç : üç sayısı

uç-, uçarġa : Uçmak, havada yol almak (~ Az, DLT, ET, KRg, OT, Tkm, Uyg *uç-*. – Kzk *uç-,uş-*. – TatK *oç-, ōç-* [753].)

---

[749] Gülensoy, 2007:300
[750] Gülensoy, 2007:315-316
[751] Gülensoy, 2007:953-954
[752] Gülensoy, 2007:985

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
uçarġa : Uçmak	_____	uç- : Uçmak, havada yol almak.	uç- : Uçmak, havada yol almak.

uçun : İçin, uğruna, yoluna. (~ ET *uçun, üçün*. – Krg, Özb, Uyg *üçün*. – Kzk *üşin.* – Tkm *üçi:n* [754].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	uçun : için, uğruna, yoluna	uçun : için, uğruna, yoluna

ufak, uwak, yifayix : 1. Ufak, çok küçük, 2. Yaşı küçük olan. (~Az *ufak*. – ET *ufşak, uvşak*. – Kzk *uvak*. – OT *ufşak, uwşak, uvşak*. – TatK *vak*. – Tkm *ovnuk*. – Uyg *uşşak* [755].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	ufak, yifayix : Ufak, çok küçük	_____	uwak : 1. Ufak, çok küçük, 2. Yaşı küçük olan

ulak : Keçi yavrusu, oğlak. (~ Alt, Krg, Özb, Nog *ulak*. – Az, Uyg *oğlaġ*. –DLT, ET, OT, Uyg *oġlaķ*. – KKlp, Kzk *ılak*. –Sag *ōlak*. –Tkm *ovlak*[756].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ulaķ : Keçi yavrusu, oğlak.	_____	ulak : Keçi yavrusu, oğlak.	ulak : Keçi yavrusu, oğlak.

ullu, ulu, uluġ : Büyük, ulu. (~ Az *ulu*. – Çağ *ulug, uluk*. – DLT, ET, OT *uluġ*. – Krg *ulū*. – Kzk, Tkm *ulı*. – Uyg *uluğ, uluğvar* [757].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ullu : Bbüyük, ulu	ulu, uluġ : Büyük, ulu	_____	ullu : Büyük, ulu

un : Un, öğütülmüş tahıl. (~ Alt, Tel, Şor, Sag *un*. –Blk, KKlp, Krg, Nog *un*. – Çuv *śănăx*. –Hal *hūn*. –TatK *on*. – Tkm *uvın*[758] ; ~ Alt, Az, DLT, Krg, Kzk, Nog, OT, Özb, Uyg *un*. – Tkm *ūn, uvın* [759].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
un : Un	_____	un : Un	un : Un

---

[753] Gülensoy, 2007:954
[754] Gülensoy, 2007:424
[755] Gülensoy, 2007:957-958
[756] Gülensoy, 2007:613
[757] Gülensoy, 2007:965
[758] Eren, 1999:423
[759] Gülensoy, 2007:968

unut- : 1. Unutmak, aklında kalmamak, hatırlamamak 2. Bir şeyi dalgınlıkla bir yerde bırak- (~ Az, Krg, Tkm *unıt-*. – DLT, ET, OT *unıt-*, *unut-*. – Kzk *umıt-*. – Nog *ımıt-*, *mıt-*. –Tkm *unud-*. – Uyg *unıt-*, *untu-*[760].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
unuturġa : Unutmak, aklında kalmamak, hatırlamamak	_____	unut- : 1. Unutmak, aklında kalmamak, hatırlamamak 2.bir şeyi dalgınlıkla bir yerde bırakmak	unut- : 1. Unutmak, aklında kalmamak, hatırlamamak 2.bir şeyi dalgınlıkla bir yerde bırakmak

urla-, urlarġa : Çalmak, hırsızlık yapmak

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
urlarġa : Çalmak, hırsızlık yapmak	urlamak : Çalmak, hırsızlık yapmak	_____	urlamak : Çalmak, hırsızlık yapmak

utan- : Utanmak, mahcup olmak (~ Az, DLT, ET, OT, UYg *utan-*. – Krg, Kzk, Uyg *uyal-* [761].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	utan- : utanmak, mahcup olmak utançax : sıkılgan, mahçup	utan- : utanmak, mahcup olmak

uy, ü, üy : Ev (~Alt, Kuğ, Tel *üy*. – Az *öv*. – Bar *ӣ*. – Hak *ib*. – Hal *häv*. – KKlp, Krg, Kzk, Nog *üy*. – Küer *ep*. –Şor *em*. –Şor, Alt *ӣ*. –TatK, Tkm *öy*[762] ; ~ DLT, OT *ef, ev, ew, öw, üv, üw* [763].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
üy : ev	üy, ü, uy : ev	_____	üy : ev

uyu-, yugla-, yuxla-, cuḳlarġa : Uyumak, uyku durumunda olmak (~ Az *uyu-*. – DLT, OT *ū(/o), ū(/o)đı(/u)-* . – Krg *-ukta-*. – Krg *uktō*. – Tkm *ūkla-*. – Uyg *uhli-*. – Yak *utuy-* [764] .)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
cuḳlarġa : Uyumak, uyku durumunda olmak	yukla-: Uyumak yuklat-: Uyutmak yuku : Uyku	uyu- : Durgun kalmak uyut- : Uyumasını	yuxla- : uyumak, uyku durumunda olmak

[760] Gülensoy, 2007:968-969
[761] Gülensoy, 2007:973
[762] Eren, 1999:141
[763] Gülensoy, 2007:1004
[764] Gülensoy, 2007:979

cuyanırġa : Uyanmak, uykudan kalkmak cuyandırırġa : Uyandırmak	yukuçan : Uykucu uyat- : Uyandırmak	sağla-, uyur duruma getirmek yuxla- : Uyumak, uyku durumunda olmak	uyan- : Uyanmak, uykudan kalkmak uyat-, uyandır- : Uyandırmak

uzak, uzaḳ, yırag, yırax, yirak: Yakın karşıtı, gidilmesi çok süren, çok ötelerde bulunan, uzak. (~ DLT, ET, Krg, Kzk, OT, Tkm, Uyg *uzak*. – Özb *uzåk* [765].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
uzaḳ : Yakın karşıtı, uzak.	uzak, yirak: Yakın karşıtı, uzak.	uzak, yırax: Yakın karşıtı, gidilmesi çok süren, uzak. uzaklık, uzaklıx: İki nokta arasındaki ölçüm, mesafe uzaktan : Uzak yerden	uzak, yırag: Yakın karşıtı, uzak. yıraklanmag : Iraklanmak, uzaklanmak. yıraglıg : Iraklık, aralık, mesafe

uzat- : Bir şeyi vermek için birine yöneltmek (~ Az, Krg, Tkm, Uyg *uzat-*. – DLT, OT *uzat-, uzut-*. – Kzk *uzartu-*. –Özb *uzät-*[766].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
uzatırġa : Bir şeyi vermek için birine yöneltmek	_____	uzat- : Bir şeyi vermek için birine yöneltmek	uzat- : Bir şeyi vermek için birine yöneltmek

uzun : 1. İki ucu arasında fazla uzaklık olan, kısa karşıtı. 2. Başlangıcı ile bitimi arasında fazla zaman aralığı olan, çok süren 3. İnsan için boyu uzun olmak. (~ Az, Krg, Özb, Uyg *uzun*. – Çuv *vərəm*. –ET *usun, uzun*. – Kzk *uzın*. – Tkm *uzīn*[767].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
uzun : 1. İki ucu arasında fazla uzaklık olan, kısa karşıtı. 2. Başlangıcı ile bitimi arasında fazla zaman aralığı olan, çok süren 3. İnsan için boyu uzun olmak.	_____	uzun : 1. İki ucu arasında fazla uzaklık olan, kısa karşıtı. 2. Başlangıcı ile bitimi arasında fazla zaman aralığı olan, çok süren 3. İnsan için boyu uzun olmak.	uzun : İki ucu arasında fazla uzaklık olan, kısa karşıtı.

Ü

üfür-, ür- : Üfürmek, şişirmek (~ Az *üflä-, üfür-*. – Tkm *üfle-*. – Özb *üflä* [768].)

---

[765] Gülensoy, 2007:982
[766] Gülensoy, 2007:983
[767] Gülensoy, 2007:983

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ürürge : 1. Üflemek 2. Havlama.	ür- : Üfürmek, şişirmek	_____	üfür- : Üfürmek, şişirmek

üleş-, üleşirge : Dağıtmak, paylaştırmak, bölüşmek (~ Çuv *vales*-. –DLT, OT, Tkm *üleş*-. – ET *üläş*-. – Krg *ülöş*-. – Kzk *üles*-. – Özb *üläşiş*-[769].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
üleşirge : Dağıtmak, paylaştırmak, bölüşmek	üleş- : Dağıtmak, paylaştırmak, bölüşmek,	_____	üleşmek : Dağıtmak, paylaştırmak, bölüşmek

üs, üst: 1. Bir şeyin yukarı doğru olan yanı 2. Bir şeyin dış yüzü, yüzey. 3. Kıyafet, giysi. 4. Vücut, beden. (~CC *üz*. – ET, Uyg *üzä*. – SUyg *üz, yüz* [770].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
üs : 1. Bir şeyin yukarı doğru olan yanı 2. Bir şeyin dış yüzü, yüzey. 3. Kıyafet, giysi.	_____	üst : 1. Bir şeyin yukarı doğru olan yanı 2. Bir şeyin dış yüzü, yüzey 3. Vücut, beden	üst : Bir şeyin yukarı doğru olan yanı, üzeri

V

vızılda-, wızıllamag, wızıllaw : Vız diye ses çıkarmak (~ Krg *bızıldo*-. – Kzk *ızılda*-. – Özb *vizillä*. – Tkm *vızılda*-. –Uyg *vijildi*-[771].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	vızılda- : vız diye ses çıkarmak	wızıllaw, wızıllamag : vız diye ses çıkarmak

Y

ya : 1. Seslenme ünlemidir 2. Bilinen, görülen hatırlanıp anlatılan bir olay sebebiyle sorulan başka bir konu için kullanılır. 3. Bir düşüncenin karşıtı düşünülürken kullanılan bir söz.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ça : 1. Seslenme ünlemidir 2. Bilinen, görülen hatırlanıp anlatılan bir olay sebebiyle sorulan başka bir konu için kullanılır	_____	ya : 1. Seslenme ünlemidir 2. Bilinen, görülen hatırlanıp anlatılan bir olay sebebiyle sorulan başka bir konu için kullanılır	ya : 1. Seslenme ünlemidir 2. Bilinen, görülen hatırlanıp anlatılan bir olay sebebiyle sorulan başka bir konu için kullanılır

---

[768] Gülensoy, 2007:987
[769] Gülensoy, 2007:989
[770] Gülensoy, 2007: 997
[771] Gülensoy, 2007:1017

yabık, yabik, cabıḳ : Kapalı.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
cabıḳ : Kapalı	yabik: Kapalı	_____	yabık: Kapalı

yabuş-, yapış-, cabışırġa : 1. Yapışmak, sıkıca yakalamak, tutmak 2. Ayrılmayacak bir biçimde bir yere tutunup kalmak 3. İyice yaklaşmak, sokulmak 4. Savaşmak, güreşmek 5. Yapıştırmak 6. Başlamak 7. Rahatsız etmek (~Az *yapış*-. – Çuv *śıpăś*-. –KB, OT *yapçur-, yapşur*-. – Krg *cabış*-. – Kzk *jabıs*-. – Özb *yåpış*-[772].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
cabışırġa : 1. Yapışmak, ayrılmayacak bir biçimde bir yere tutunup kalmak 2. Başlamak 3. Rahatsız etmek	yabuş- : Yapışmak	yapış- : 1. Yapışmak, sıkıca yakalamak, tutmak 2. Ayrılmayacak bir biçimde bir yere tutunup kalmak 3. İyice yaklaşmak, sokulmak yapışdır- : yapışkan bir maddeye bulayıp yapıştırmak	yabuş- : 1. Yapışmak, sıkıca yakalamak, tutmak 2. Savaşmak, güreşmek yabuşdur- : yapışkan bir maddeye bulayıp yapıştırmak

yaġ, yaw : 1. Bitkisel veya hayvansal ürün olan yağ 2. Savaş, vuruş. (~Alt, Tel *yū*. – Blk *cau*. –Sag *çağ*. – Tar *yağ*. – Tkm *yāğ*. –Tuv *çağ*. –Yak *sıa* [773] ; ~ Az, Uyg *yağ*. – DLT, OT *yāġ*. –ET *yaġ*[774].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	yaġ : bitkisel veya hayvansal ürün olan yağ	yaw : 1. Bitkisel veya hayvansal ürün olan yağ 2. Savaş, vuruş

yaġ-, yaw-: Yağmak, gökten düşmek (~ Az, Tkm, Uyg *yağ*-. – DLT, ET, OT *yaġ*-. – Kzk *ja*-. –Özb *yåğ*-[775].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	yaġ- : Yağmak, gökten düşmek	yaw-: Yağmak, gökten düşmek

yaga, yaġa, caġa: 1. Yaka , giyecek yakası 2. Kıyı, kenar, çevre. (~Alt *yakka*. – Az *yaxa*. – Çuv *śuxa*. –ET, Tar, TatK, Tkm *yaka*. – KKlp, Kzk *jağa*. – Koy, Sag, Şor

[772] Gülensoy, 2007:1065-1066
[773] Eren, 1999:437
[774]Gülensoy, 2007: 1024-1025
[775] Gülensoy, 2007:1025

çağa. – Krg *caka*. – Kuğ, Küer *yağa*. – OT *yakā*. –Yak *sağa*[776] ; DLT, Uyg *yaka*. – Özb *yåka* [777].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
caġa : 1. Yaka , giyecek yakası 2. Kıyı, kenar, çevre	_____	yaga : yaka , giyecek yakası	yaġa : 1. Yaka , giyecek yakası 2. Kıyı, kenar, çevre.

yaġla-, yawla- : Yağlamak (~ DLT, ET, KT, OT, Uyg *yagla-* [778].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	yaġla- : yağlamak yaġlan- : yağ sürülmek, yağlamak işi yapılmak	yawla- : yağlamak

yaġlıx, yavlık, yavluk, yawluk : 1. Baş örtüsü 2. Mendil, dokuma veya yumuşak kâğıt 3. Havlu. (~ Çağ, Tkm *yaġlık*. – Uyg *yaġlıḳ, yaġliḳ* [779].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	yaġlıx, yavlık, yavluk : mendil, dokuma veya yumuşak kâğıt	yawluk : 1. Baş örtüsü 2. Mendil 3. Havlu

yaġmur, yañur, canur : Yağmur, yeryüzüne düşen yağışın sıvı durumda olanı. (~Alt *yaŋmır*. – Çuv *śumăr*. –Hak, Kaça, Sag *naŋmır*. – Krg *camgır*. – Kzk *janbır*. – Nog *yamgır*. – Şor *nāğur, namır, namur*. – Tar *yamgır*. – Tel *yamgır*. – Tkm *yağmır*. – Yak *samīr, sabīr*[780] ; ~ Az *yagış*. –ET, OT *yaġmur, yamġur*. – Uyg *teğın*[781].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
canur : Yağmur, yeryüzüne düşen yağışın sıvı durumda olanı	_____	yaġmur : Yağmur, yeryüzüne düşen yağışın sıvı durumda olanı	yañur : Yağmur, yeryüzüne düşen yağışın sıvı durumda olanı

yak-, caġarġa : Yakmak, tutuşturmak (~ Az, TatK *yandır*-. – DLT, ET, OT, Tkm, Uyg *yak*-. – Krg *cağ*-. – Kzk *jağ*-. –Özb *yåk-, yåndİr*-[782].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
caġarġa : Yakmak, tutuşturmak	yak- : Yakmak, tutuşturmak	_____	yak- : Yakmak, tutuşturmak

[776] Eren, 1999:440
[777] Gülensoy, 2007:1039
[778] Gülensoy, 2007:1029-1030
[779] Gülensoy, 2007:1030
[780] Eren, 1999:439
[781] Gülensoy, 2007:1031
[782] Gülensoy, 2007:1033

yal, cal : 1. Yele. 2. Dinlenme. (~Alt, Az, Nog, Tkm, YUyg *yel*. – Çuv *śil.* –DLT, OT *yé:l*. – ET *yil*. – Kzk *jel*. –Uyg *yäl*. –Uyg *yél, yiil*[783].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
cal : Yele	yal : 1. Yele 2. Dinlenme	_____	yal : Yele yal almak : Dinlenmek

yala-, yala-, calarġa : Bir şeyin üzerinden dilini sürüp geçirmek (~ Çuv *śula-*. –DLT, OT *yalġa-,yalfa-, yalwa-*. – ET *yala-, yalġa-*. – Krg *calo-*. – Kzk *jala-*. – Özb *yälä*. – Tkm *yāla-*. – Uyg *yalġa-*. – Uyg *yali-*[784].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
calarġa : 1. Bir şeyin üzerinden dilini sürüp geçirmek 2. Rüşvet almak, dilenmek	yala- : bir şeyin üzerinden dilini sürüp geçirmek	yala- : bir şeyin üzerinden dilini sürüp geçirmek	yala- : bir şeyin üzerinden dilini sürüp geçirmek

yalagay, yalaġay : Yaltak, yaltaklanmayı huy edinen, dalkavuk. (~ DLT, OT *yalġak* [785].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	yalagay : yaltak	_____	yalaġay : yaltak

yalan, yalġan, calan: Yalan, doğru olmayan söz. (~ Az, Tkm *yalan*. – DLT, OT *yalġan*. – ET, Uyg *yalġan*. – Krg *calğan*. – Kzk *jalğan.* –Özb *yålğån*. – Uyg *yalğan*[786].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
calan : Yalan, doğru olmayan söz	_____	yalan : Yalan, doğru olmayan söz	yalġan : Yalan, doğru olmayan söz

yalanayak, yalınayax, calanayaķ : Ayağı çıplak. (~ Az *yalın ayag*. – Krg *cılaŋ ayak*. – Kzk *jalaŋayak*. – Özb *yälängåyåk*. – TatK *yalan ayak, yalanğaç ayak*. – Tkm *ayakyalaŋaç*. –Uyg *yalaŋ ayak, yalanğidak*[787].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
calanayaķ : Ayağı çıplak	_____	yalınayax : ayağı çıplak	yalanayak : ayağı çıplak

[783] Gülensoy, 2007:1111
[784] Gülensoy, 2007:1039
[785] Gülensoy, 2007:1048
[786] Gülensoy, 2007:1041
[787] Gülensoy, 2007:1045

yalbar-, yalvar- : Birinden ısrarla, kendine acındıracak sözlerle saygılı biçimde bir şey istemek (~ Az, TatK *yalvar-*. – DLT, OT *yalwar-*. – ET *yalbar-, yalvar- yalwar-*. – Krg *calbar-*. – Kzk *jalbarın-*. –Özb *yålvår-*. – Tkm *yalbar-*. – Uyg *yalvur-*[788].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
calbarırġa : Birinden ısrarla, kendine acındıracak sözlerle saygılı biçimde bir şey iste-	yalbar-, yalvar- : Birinden ısrarla, kendine acındıracak sözlerle saygılı biçimde bir şey iste-	yalvar- : Birinden ısrarla, kendine acındıracak sözlerle saygılı biçimde bir şey iste-	yalbar- : Birinden ısrarla, kendine acındıracak sözlerle saygılı biçimde bir şey iste-

yalġiz, yalġiz-ġina, yalıñız, yañız, canız: Yalnız, yanında başkaları olmayarak. (~ Az yalnız. – DLT, OT *yalnus*. – ET *yalanġus, yalanġuz, yalġuz, yalangġuz, yalnguz*. – Krg *calğız.* –Özb *yålğız*. – Tkm *yalŋīz*. – Uyg *yalaŋus, yalŋus*[789].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
canız : Yalnız, yanında başkaları olmayarak	yalġiz, yalġiz-ġina : Yalnız, yanında başkaları olmayarak	yalıñız : Yalnız, yanında başkaları olmayarak	yañız : Yalnız, yanında başkaları olmayarak

yälin, yelin, yelin, celin : Meme, hayvan memesi, atın memesi. (~Bar *yilin*. – Çuv *silĕ.* –KKlp *jelin*. – Krg *celin*. – Nog, Özb, Tar, Tkm *yelin*. – Tatk *cilim*. – Yak *silin*[790] ; ~ DLT, OT *yélin* [791].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
celin : Meme	yelin: Meme yelin, yälin : Hayvan memesi, atın memesi	_____	yelin : Hayvan memesi

yalpak, yalpax : Yassı, yayvan ve düz.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	yalpax : yassı, yayvanve düz	yalpak : yassı, yayvan ve düz	yalpak : yassı, yayvan ve düz

yama-, yamal-, camarġa : Yamamak, tamir etmek (~ DLT, OT *yama-* [792].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
camarġa : Yamamak, tamir etmek	_____	yamal- : Yamamak, tamir etmek	yama- : Yamamak, tamir etmek

yaman, caman : Kötü, fena, öfkeli. (~ ET *yaman*. – OT *yaman* [793].)

---

[788] Gülensoy, 2007:1049
[789] Gülensoy, 2007:1047
[790] Eren, 1999:449
[791] Gülensoy, 2007:1113
[792] Gülensoy, 2007:1050

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
caman: Kötü, fena, öfkeli	yaman: Kötü, fena, öfkeli	yaman: Kötü, fena, öfkeli	yaman: Kötü, fena, öfkeli

yan, curt : 1. Yan, taraf, ön, arka, alt ve üst dışında kalan bölümü. 2. Böğür. (~ Az, ET, TatK, Uyg *yan*. – DLT, OT *yān*. – Krg *can*. – Kzk *jan*. –Özb *yån*. – Tkm *yān* [794].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
curt : Yan, taraf, ön, arka, alt ve üst dışında kalan bölümü.	_____	yan : Yan, taraf, ön, arka, alt ve üst dışında kalan bölümü	yan : 1. Ön, arka, alt ve üst dışında kalan bölümü 2. Böğür

yan-, canarġa: 1. Kül durumuna geçip yok olmak 2. Mec. Çok üzülmek 3. Birini azarlamak (~ Az, DLT, ET, OT Tkm, Uyg, *yan*-. – Kzk *jan*-. – Özb *yån*-[795].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
canarġa : 1. Kül durumuna geçip yok olmak 2. Birini azarlamak	_____	yan- : 1. Kül durumuna geçip yok olmak 2. Mec. çok üzülmek	yan- : 1. Kül durumuna geçip yok olmak 2. Mec. çok üzülmek

yaŋa, yañı, yeñi, canı : Yeni, biraz önce, çok zaman geçmeden. (~ Az *yeni*. – DLT, OT *yangı, yengi*. – ET *yangı*. – Krg, Alt *caŋı*. – Kzk *jaŋa*. – Özb *yängi*. – Uyg *yeŋi*[796].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
canı : Yeni, biraz önce, çok zaman geçmeden.	yaŋa : Yeni, biraz önce, çok zaman geçmeden.	yeñi : Yeni, biraz önce, çok zaman geçmeden.	yañı : Yeni, biraz önce, çok zaman geçmeden.

yanaş-, cakşalırġa : Bir şeyin, bir kimsenin yanına gelmek (~ Az *yanaş*-. – Kzk *janasuv*-. – Özb *yåndäş*-. – Tkm *yānaş*-. – uyg *yandi*-[797].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
cakşalırġa : Bir şeyin, bir kimsenin yanına gelmek	_____	yanaş- : Bir şeyin, bir kimsenin yanına gelmek	yanaş- : Bir şeyin, bir kimsenin yanına gelmek

yañıl-, canılırġa : Yanıl-, tanımayarak, niteliğini iyi anlamayarak aldanmak (~Az *yanıl*-. – DLT, ET, OT *yangıl*-. – Krg *caŋılu*-. – Kzk *jaŋılu*-. – Özb *yängliş*-. – Tkm *yalŋış* [798].)

---

[793] Gülensoy, 2007:1050-1051
[794] Gülensoy, 2007:1052
[795] Gülensoy, 2007:1052-1053
[796] Gülensoy, 2007:1121
[797] Gülensoy, 2007:1054
[798] Gülensoy, 2007:1057-1058

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
canılırġa : Yanılmak, tanımayarak, niteliğini iyi anlamayarak aldanmak	_____	yañıl- : yanılmak, tanımayarak, niteliğini iyi anlamayarak aldanmak	yañıl- : yanılmak, tanımayarak, niteliğini iyi anlamayarak aldanmak

yañılış, yañlış, canılıç : Bir kurala, bir ilkeye, bir gerçeğe uymayan,aykırı olan,hatalı. (~ Az *yanlış*. – DLT, OT *yangluk*. – ET *yanglık, yangluk, yangılak, yangşak*. – Krg *caŋılış*. – Kzk *janılış*. – Özb *yängliş*. – Tkm *yalŋış* [799].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
canılıç : Bir kurala, bir ilkeye, bir gerçeğe uymayan,aykırı olan,hatalı	_____	yañılış : Bir kurala, bir ilkeye, bir gerçeğe uymayan,aykırı olan,hatalı	yañılış : Bir kurala, bir ilkeye, bir gerçeğe uymayan,aykırı olan,hatalı

yara-, cararġa: 1. Yararlı olmak, yarar sağlamak 2. Etkilemek (~Az, DLT, ET, OT, Tkm *yara-* [800].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
cararġa : 1. Yararlı olmak 2. Etkilemek	_____	yara- : yararlı olmak, yarar sağlamak	yara- : yararlı olmak, yarar sağlamak

yarat-, caratırġa : Allahın olmayan bir şeyi var etmek (~ Az, Tkm, Uyg *yarat-*. –DLT, ET, KT, OT, Uyg *yārat-*. –Krg *carat-*. – Kzk *jarat-*. – Özb *yärät-*[801].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
caratırġa : Allahın olmayan bir şeyi var etmek carathan : Yaradan, Tanrı	_____	yarat- : Allahın olmayan bir şeyi var etmek	_____

yasır, yesir, cesir : Esir, tutsak, köle.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
cesir : Esir, tutsak, köle	_____	yasır : Esir, tutsak, köle	yesir: Esir, tutsak, köle

yavaş, yawaş : Hızlı olmayarak. (~ Az *yavaş*. – DLT *yafaş, yawaş*. – OT, KB *yabaş*. – Tkm *yavaş, yuvaş* [802].)

---

[799] Gülensoy, 2007:1060-1061
[800] Gülensoy, 2007:1069
[801] Gülensoy, 2007:1072-1073
[802] Gülensoy, 2007:1090-1091

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	yavaş : hızlı olmayarak	yawaş : hızlı olmayarak

yay, yaz, caz : İlkbahar ile sonbahar arasındaki sıcak mevsim, yaz. (~Alt *yas*. – Az, Nog, Tar, TatK, Tkm, YUyg *yaz*. – Çuv *śur*. –KKlp, Kzk *jaz*. – Krg *caz*. – Özb *yōz*. – Tuv *ças*. – Yak *sās*[803] ; ~ DLT, ET, OT, *yaz* [804].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
caz : Bahar cay : İlkbahar ile sonbahar arasındaki sıcak mevsim caylarġa : Yazlamak, yazı geçirmek	_____	yaz : İlkbahar ile sonbahar arasındaki sıcak mevsim	yaz, yay : İlkbahar ile sonbahar arasındaki sıcak mevsim

yay-, cayarġa : Bir şeyi açarak, bir alanı örtecek biçimde düzelterek sermek (~ Az, Uyg *yay*-. – ET,OT *yađ*-. –Krg *cay*-. – Kzk *jay*-. – Özb, Tkm *yāy*-. – Tkm *yaz*- [805].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
cayarġa : Bir şeyi açarak, bir alanı örtecek biçimde düzelterek sermek	yay- : Bir şeyi açarak, düzelterek sermek yayel- : dağınık ve düzensiz bir biçimde dağılmak, yayılmak	yay- : 1. Bir şeyi açarak, düzelterek sermek 2. Bir şeyi bir alanı örtecek içimde sermek yayıl- : dağınık ve düzensiz bir biçimde dağılmak, yayılmak	yay- : Bir şeyi açarak, düzelterek sermek yayıl- : dağınık ve düzensiz bir biçimde dağılmak, yayılmak

yaz-, cazarġa : 1. Sözü, düşünceyi özel işaret veya harflerle anlatmak 2. Yazı ile bildirmek, haber vermek 3. Doğrultmak 4. Taramak 5. Dağıtmak (~ Az, DLT, ET, OT, Özb, TatK, Tkm, Uyg *yaz*-. – Krg *caz*-. – Kzk *jaz*- [806].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
cazarġa : 1. Yazı ile bildirmek, haber vermek 2. Sözü, düşünceyi özel işaret veya harflerle anlatmak	_____	yaz- : 1. Yazı ile bildirmek, haber vermek 2. Sözü, düşünceyi özel işaret veya harflerle anlatmak	yaz- : 1. Sözü, düşünceyi özel işaret veya harflerle anlatmak 2. Doğrultmak 3. Taramak 4. Dağıtmak

yazı, yazıw, caza : 1. Mec. Alın yazısı, yazgı. (~ET *yazuķ, yāsoķ* [807].) 2. Düşüncenin belli işaretlerle tespit edilmesi, yazmak işi 3. Harfleri yazma biçimi.

---

[803] Eren, 1999:446
[804] Gülensoy, 2007:1100
[805] Gülensoy, 2007:1093
[806] Gülensoy, 2007:1100

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
caza : 1. Alın yazısı, yazgı. 2. Ceza cazdırıy : Yazdırılan şey	_____	yazı : 1. Mec. Alın yazısı, yazgı 2. Düşüncenin belli işaretlerle tespit edilmesi, yazmak işi 3. Harfleri yazma biçimi	yazğan : Alın yazısı, yazgı yazıw : 1. Mec. Alın yazısı, yazgı 2. Düşüncenin belli işaretlerle tespit edilmesi, yazmak işi

ye-, yiy- : Ağızda çiğneyerek, yutmak (~ Az, Özb, Uyg *ye-*. – Çuv *śi-*. –DLT, OT *ye-, yi-*. – ET *yä-, yi-*. – Krg *ce-*. – Kzk *je-*[808].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
cem : Yiyecek cemlerge : (Kuşlara) Azar azar yemek vermek.	_____	yemek : Yenmek için pişirilip hazırlanmış yiyecek, aş ye- : Ağızda çiğneyerek, yutmak	yiy- : Ağızda çiğneyerek, yutmak

yedı, yedi, yetti, ceti : Yedi, altıdan sonra gelen rakamın adı. (~Alt, Kuğ, Tel, Tub *yetti*. – Az *yeddi*. – Bar *yidi*. – Çuv *śiççĕ, śiç, śiçĕ*. –Hak *çiti*. – Kklp, Kzk *jeti*. – Krg *ceti*. – Nog *yeti*. – OT *yeti*. –Özb *yetti*. – Sag *çetti*. – Tkm *yedi*. – Tuv *çedi*. – Yak *sättä*[809])

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ceti : Yedi ceti yüz : Yedi yüz cetinçi : Yedinci ceti adam : Yede kişi	_____	yedı, yedi : Yedi yedinci : Yedinci, yedi sayısının sıra sıfatı yedı yuz : Yedi yüz	yetti : Yedi yettilik : Yedilik yettinçi : Yedinci yettew : Yedi kişi yettewlev : Yedi kişi olup

yek-, yik- cegerge : Atı arabaya koşmak.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
cegerge : Atı arabaya koşmak cegiv : Koşum takımı	yek-, yik-: Arabaya koşmak yikken, yikken at : Arabaya koşulu at	yek- : Atı arabaya koşmak	yek- : Atı arabaya koşmak yegim : Koşumlu yegim at : Koşumlu at

[807] Gülensoy, 2007:1102
[808] Gülensoy, 2007:1105
[809] Eren, 1999:448

yel, yelçik, <u>c</u>el : 1. Rüzgar, yel. 2. Bağırsaktaki gazlar. 3. Romatizma. (~Alt, Tel *yel*. – Bar *yil*. – Çuv *śil*. –Hal *yāl*. – Krg *cel*. – Kzk *jel*. – Nog, Tkm *yel*. – Şor *çel*. –Tar *yel*. – TatK *cil*[810].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
<u>c</u>el : Rüzgar. <u>c</u>elbaş : Akılsız, hoppa. <u>c</u>eli : Rüzgarlı	yel: Rüzgar, yel yel ise: Yel eser	yel, yelçik : Rüzgar, yel.	yel : 1. Rüzgar, yel. 2. Bağırsaktaki gazlar. 3. Romatizma. yelli : Rüzgarlı yelpiw : Yelleme

yelke, yilke, yilki, <u>c</u>elke : Omuz, ense. (~ Krg *iyin*. – Kzk *ıyık*. – Özb *yelkä*. – TatK *cilkä* [811].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
<u>c</u>elke : Ense	yelke, yilke, yilki : Omuz, ense	_____	yekle : Omuz, ense

yeltirmen, yeĺtırmen : Yel değirmeni.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	yeltirmen : yel değirmeni	yeĺtırmen : Yel değirmeni	_____

yemiş, <u>c</u>emiş : Meyve. (~Alt, Nog, Özb *yemiş*. – Çuv *śimĕś*. – KKlp, Kzk *jemis*. – Krg *cemis*. – Şor, Tuv *çimiş*. –TatK *cimiş*. – Tkm *iymiş*[812] ; ~ DLT, OT *yemiş*. – ET *yimiş* [813].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
<u>c</u>emiş : Meyve	_____	yemiş : Meyve	yemiş : Meyve

yen, yeñ, <u>c</u>en : Elbise kolunun el üzerine gelen kısmı. (~ Alt, Tar *yeŋ*. – Çuv *śană*. – Krg *ceŋ*. – Nog *yeŋ*. – Özb *yeŋ*. – TatK *jiŋ*. – Tkm *yeŋ*. – Tuv *çeŋ*. – Yak *siex*[814] ; ~ DLT, OT *yeng*. – Uyg *yäŋ* [815].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
<u>c</u>en : Kol	_____	yen : Elbise kolunun el üzerine gelen kısmı.	yeñ : Elbise kolunun el üzerine gelen kısmı.

[810] Eren, 1999:448
[811] Gülensoy, 2007:624
[812] Eren, 1999:451
[813] Gülensoy, 2007:1117-1118
[814] Eren, 1999:453
[815] Gülensoy, 2007:1119

yen-, yeŋ-, yeñ-, yin, cenerge : 1. Savaş veya yarışmada üstünlük sağlamak, üstün gelmek 2. Yavaşlatmak (~ Az *yen-*. – DLt, OT, Özb *yeng-*. – Krg *ceŋ-*. – Kzk *jeŋ-*. – Tkm *yeŋ-*. – Uyg *yäŋ-*[816].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
cenerge : Yenmek, kazanmak cenilirge : Yenilmek	yen-, yeŋ-, yin-: Savaş veya yarışmada üstünlük sağlamak, üstün gelmek	yeñ- : Savaş veya yarışmada üstünlük sağlamak, üstün gelmek	yeñ- : 1. Savaş veya yarışmada üstünlük sağlamak, üstün gelmek 2. Yavaşlatmak yeñiw : Yeniş, yenme yeñil- : Yenilmek yeñiwçü : Yenici

yer, yir, cer : 1. Bir olayın geçtiği veya geçeceği bölüm, alan, mahal. 2. Otel, motel vb.nde kalınacak oda, yatak. 3. Gezinilen, ayakla basılan taban, alan. 4. Ekime el verişli toprak parçası, arazi, toprak. 5. Bulunulan, yaşanılan, oturulan bölge, ülke. 6. Kurum, kuruluş, müessese. 7. Vücut azaları. 8. Zemin kat. (~ Alt, Nog, Tkm *yer*. – DLT, OT *ér, yér*. – ET *yär*. – Krg *cer*. – Kzk *jer*. – Yak *sir* [817].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
cer : 1. Ekime el verişli toprak parçası, arazi, toprak. 2. Gezinilen, ayakla basılan taban, alan. 3. Bulunulan, yaşanılan, oturulan bölge, ülke. 4. Zemin kat.	yir: 1. Otel, motel vb.nde kalınacak oda, yatak. 2. Gezinilen, ayakla basılan taban, toprak. 3. Bulunulan, yaşanılan, oturulan bölge. yer, mevki, arazi.	yer : 1. Bir olayın geçtiği veya geçeceği bölüm, alan, mahal. 2. Otel, motel vb.nde kalınacak oda, yatak. 3. Gezinilen, ayakla basılan taban, alan. 4. Ekime el verişli toprak parçası, arazi, toprak. 5. Bulunulan, yaşanılan, oturulan bölge, ülke. 6. Kurum, kuruluş, müessese. 7. Vücut azaları.	yer : 1. Bir olayın geçtiği veya geçeceği bölüm, alan, mahal. 2. Otel, motel vb.nde kalınacak oda, yatak. 3. Gezinilen, ayakla basılan taban, toprak. 4. Bulunulan, yaşanılan, oturulan bölge.

yet-, yit-, ceterge : Yetmek, yeter olmak, kafi olmak (~ Az, ET, Özb, Tkm, Uyg *yet-*. – DLT, OT *yet-,yét-, çek-*. – Krg *cet-*. –Kzk *jat-* [818].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
ceterge : 1. Yetişmek, ulaşmak 2. Yetmek, yeter	yit-, yit-: Erişmek, ulaşmak, yetmek, elini uzatmak,	yet- : Erişmek, ulaşmak yeter : İhtiyacı	yet- : Erişmek, ulaşmak, yetmek, elini uzatmak,

[816] Gülensoy, 2007:1119
[817] Gülensoy, 2007:1124
[818] Gülensoy, 2007:1129

olmak, kafi olmak cetişirge : 1. Yetişmek, ulaşmak 2. Yetmek, yeter olmak, kafi olmak	varmak, yetişmek, ermek yitkir-: Yetiştirmek, getirmek, götürmek, yayımlamak, neşretmek	karşılayacak kadar olan, kafi yetış- : 1. Yardım etmek, yardımına koşmak 2. Bir işe başlamış olanlara veya gidenlere sonradan katılmak 3. Ulaşmak, ermek, vasıl olmak 4. Vaktinde varmak, vaktinde bulunmak 5. Yet-, yeter olmak, kafi olmak yetıştır-, yetişdir- : 1. Vaktinde hazır olmasını sağlamak 2. Sağlayıp vermek	yetişmek yetiş- : 1. Yetişmek, ulaşmak 2. Yetmek, yeter olmak, kafi olmak yetişdirilgen : Yetiştirilmiş

yetmış, yetmiş, cetmiş : Yetmiş. (~Az, Tkm *yetmiş*. – Çuv *śitmĕl*. –Krg *cetimiş*. – Kzk *jetpis*. –Nog *yetpis*. – TatK *citmiş*[819].)

Karaçay-Malkar cetmiş : Yetmiş cetmişinçi : Yetmişinci	Karayim _____	Kırımçak yetmış : Yetmiş yetmışbeş : Yetmiş beş	Kumuk yetmış : Yetmiş yetmişinçi : Yetmişinci

yez, yiz, cez : 1. Bal. 2. Bakırdan havan. 3. Sarı bakır.

Karaçay-Malkar cez : Bal cez taz : Bakır tas	Karayim yiz, yez : Bakırdan havan	Kırımçak _____	Kumuk yez : Sarı bakır

yıber-, yiber-: 1. Göndermek, yollamak. 2. Bırakmak (gönder- = Tkm *iber*-. – KRg *ciberǖ*. – Kzk *jiber*-. – Özb *yübår*- [820].)

Karaçay-Malkar _____	Karayim yıber-, yiber-: göndermek, yollamak	Kırımçak yıber-, yiber- : Göndermek, yollamak	Kumuk yiber-: 1. Göndermek, yollamak 2. Bırakmak

yığ-, yık-, yimer-, cığarğa : Yıkmak, yok etmek, imha etmek, ortadan kaldırmak, tahrip etmek (~ Az *yıh*-. – DLT, OT *yık*-. – ET *yıġ, yık*. – Krg *cığ*-. – Kzk *jığ*-. –Özb *yiķ-, yiķıt*-. – Tkm *yıķ*-[821].)

---

[819] Eren, 1999:453
[820] Gülensoy, 2007:381-382

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
cığarġa : Yıkmak, devirmek	yimer- : Yıkmak, yok etmek, imha etmek, ortadan kaldırmak, tahrip etmek	yığ- : Yıkmak yığıl- : 1. Düşmek, yıkılmak, kendini tutamayıp çökmek 2. Çok sayıda birikmek, toplanmak	yıkmag : Yıkmak yığıl- : Düşmek, yıkılmak, kendini tutamayıp çökmek

yığla-, yılamag, yila-, yila-, cıllarġa: Ağlamak (~ ET *ığla-*. – KT, Uyg *ığla-, yıgla-, yığla-*. – Tkm *āğla-* [822].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
cıllarġa : Ağlamak	yila-, yila-: Ağlamak yilaş- : Beraber ağlamak yilat-: Ağlatmak	yığla- : Ağlamak yiglaw : Ağlama	yılamag : Ağlamak yılawuç : Ağlamaklı yılamsıramag : Ağlamaklı olmak

yıl, cıl : Yıl, sene, başlangıç tarihi belli olmayan on iki aylık süre. (~ Az *il*. –DLT, ET, OT, Tkm *yıl*. – Krg *cıl*. – Kzk, Uyg *jil* [823].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
cıl : Yıl, sene, başlangıç tarihi belli olmayan on iki aylık süre. cıllıḳ : 1. Yıllık. 2. Yıl dönümü.	_____	yıl : Yıl, sene, başlangıç tarihi belli olmayan on iki aylık süre yıllık : Yılda bir yapılan	yıl : Yıl, sene, başlangıç tarihi belli olmayan on iki aylık süre yıllıg : Yıllık

yılan, cılan: Yılan. (~ Az *ilan*. – Krg *cılan*. – Kzk *jılan*. – Özb *ilån.* –Tkm *yılān*. – Uyg *jilan*[824].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
cılan : Yılan	_____	yılan : Yılan	yılan : Yılan

yıldız, yulduz, culduz : Bir çok kısa çizgi veya üçgenden oluşan şekil. (~ Alt *cıldız.* – DLT, OT, Özb *yulduz*. – ET, Uyg *yıldız, yıltız*. – Kzrg *cıldız*. – Nog *yuldız*. – Tkm *yıldus, yıldız*. – Uyg *jultuz, yıltız, yiltiz*. – Uyg *yūltuz*[825].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
culduz : bir çok kısa çizgi veya üçgenden oluşan şekil	_____	yıldız : bir çok kısa çizgi veya üçgenden oluşan şekil	yulduz : bir çok kısa çizgi veya üçgenden oluşan şekil

[821] Gülensoy, 2007:1136
[822] Gülensoy, 2007:56
[823] Gülensoy, 2007:1137
[824] Gülensoy, 2007:1138
[825] Gülensoy, 2007:1139-1140

yılı, yıllı, cılı : Sıcak, ılık. (~ Az *ılıg*. – DLT, ET, OT *ılıġ, yılıġ*. – Krg *cılū, ılık*. – Kzk *jılı*–Özb *ilık*. – Tkm *yılı*. – Uyg *illık*[826].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
cılı : Ilık, sıcak cılıtırġa : Isınmak, ılıtmak cılılık : Sıcaklık	_____	yıllı : Sıcak, ılık	yılı : Ilık yılılık : Ilıklık yılımag : Ilımak yılıtmag : Ilıtmak

yımırta, yımırtga, cumurtha : Yumurta. (~ Alt *cımırtka*. – Az *yumurta*. – DLT, OT *yımırtġa, yumurtġa*. – ET *yumurka*. – Krg *cumurtka*. – Kzk *jımırtka.* –Tkm *yumurtğa*[827].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
cumurtha : Yumurta	_____	yımırta : Yumurta yımırtaçık : Böcek yumurtası	yımırtga : Yumurta

yımışamag, yımşa-, cumuşarġa : Yumuşamak, hafiflemek (~ Az *yumşal-*. – DLT, ET, OT, Tkm *yumşa-*. – Krg *cumşō*. – Özb *yumşä-*. – Uyg *yumşi-*[828].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
cumuşarġa : Yumuşamak, hafiflemek cumuşatırġa : Yumuşat- cumuşaḳ : Yumuşak, katı karşıtı	_____	yımşa- : Yumuşamak yımşak : Yumuşak, katı karşıtı	yımışamag : Yumuşamak yımışag : 1. Yumuşak. 2. Yufka yımışaglıg : Yumuşaklık.

yıp, yip, yipçik, cib : İp. (~ Alt, Tar, Tel *yip*. – Çuv *śip*. – Krg *cip*. – Kzk *jip*. – Nog *yip*. – Ot *yıp*. –Özb *ip*. – Sag, Şor *çip*. – Tkm *yüp*[829])

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
cib : İp	yip : İp	yıp, yip, yipçik : İp	yip : İp

yıpek, yibek, yifek, yipek, cibek : İpek. (~Alt *yibek*. – Hak *çibek.* –Krg *cibek*. – Kzk *jibek*. – Nog *yibek*. – ÖzbA *ipak*. – Sag, Şor *çibek*. – Tkm *yüpek*[830].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
cibek : İpek	yifek: ipek yifekli, ġüfekli : İpekli	yıpek, yipek : İpek yıpek kuşan- : İpekten yapılmış elbise giy-	yibek : İpek

[826] Gülensoy, 2007:415
[827] Gülensoy, 2007:1177
[828] Gülensoy, 2007:1178
[829] Eren, 1999:192
[830] Eren, 1999:192

yırt-, yırtmag, yirt-, cırtarġa: Yırtmak (~ Az, DLT, ET, OT, TatK, Tkm *yırt-*. – Özb *yirt-*. – Kzk *jırt-*. – Uyg *jit-* [831].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
cırtarġa : Yırtmak cırtıḳ : Yırtık, dağınık	yirt-: Yırtmak yirtkiç : Yırtıcı hayvan yarti -yurtu : Yırtık pırtık	yırt-: Yırtmak yırtıb : Çekip ayırmak, parçalara ayırmak yırtıl- : Yırtmak işi yapılmak yırtık : Yırtılmış olan	yırmaç : Yırtmaç yırtıg, yırıg : Yırtılmış olan yırtmag: Yırtmak yırtğıç : Yırtıcı yırtılmag : Yırtılmak

yigirma, yigirmi : Yirmi. (~Alt *yīrme*. – Az *iyirmi*. – Blk *cıyırma*. – Çuv *śirĕm*. –Hak *çibirgi*. – KKlp *jigirma*. – Krg *cıyırma, cığırma*. – Kuğ *yegerbe*. – Küer *yigirbe*. – Kzk *jıyırma*. – Nog *yırma*. –Özb *yigirma*. – Şor *çegirbe*. – Tkm *yigrimi*. – Yak *sūrbä*[832].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	yigirmi : Yirmi	yigirma : Yirmi yigirmançı : Yirminci

yog, yoḳ, yok, yuk, yox, cok: 1. Bulunmayan, mevcut olmayan nesne , kimse, var karşıtı. 2. Hayır anlamında. 3. Geçmiş zamanda yapılanı inkar etmede kullanılır : söylegenim yok ; söylediğim yok vb. (~ Az *yoh*. – DLT, OT *yok*. – ET, KT, Uyg *yooḳ*. – Krg *cok*. – Kzk *jok*. –Özb *yoḳ*. – Tkm *yōk*[833].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
coḳ, yoḳ : 1. Bulunmayan, mevcut olmayan nesne , kimse, var karşıtı. 2. Gerçek olmayan. yoḳluḳ : 1. Yokluk. 2. Yoksulluk.	yog, yuk : Bulunmayan, mevcut olmayan nesne , kimse, var karşıtı. yoxsem : Yoksa, belki	yok, yok : 1. Hayır anlamında. 2. Bulunmayan, mevcut olmayan nesne , kimse, var karşıtı. yoksızlık : Yoksulluk, fakirlik yoxsam, yoksam : Yoksa	yog : 1. Hayır anlamında. 2. Bulunmayan, mevcut olmayan nesne , kimse, var karşıtı. 3. Geçmiş zamanda yapılanı inkar etmede kullanılır *"söylegenim yok, söylediğim yok"* vb. yögese : Yoksa yoglug : 1. Yokluk. 2. Yoksulluk.

[831] Gülensoy, 2007:1143
[832] Eren, 1999:454
[833] Gülensoy, 2007:1153

yogurt, yoġurt, yuwurt : Yoğurt, sütün mayalanmasıyla elde edilen hayvansal gıda. (~ Krg *cūrat*. – Nog *yuvırt*. –Sag *çōrt*. – Tkm *yoğurt*. – Yak *suorat* [834]; ~ Az *yoğurt.* –DLT, OT *yoġurt*. – ET *yoġurt, yorġurd, yoġrut, yorġut*[835].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	yoğurt, yogurt : yoğurt, sütün mayalanmasıyla elde edilen hayvansal gıda	yuwurt : yoğurt, sütün mayalanmasıyla elde edilen hayvansal gıda

yol, yul, cul : 1. Yol, yerleşim alanlarını bağlamak için açılmış ulaşım şeridi. 2. Davranış, tutum, gidiş veya davranış biçimi, uyulan ilke, sistem. 3. Bir yere gitmek için aşılan uzaklık, yolculuk, gezi, seyahat. 4. İçinden veya üstünden bir sıvının geçtiği, aktığı yer. 5. Mec. gaye, uğur, maksat. 6. Mec. bir amaca ulaşmak için başvurulması gereken çare, yöntem. 7. Defa, kez. (~ DLT, ET, OT, Az, Özb, Uyg *yol*. – Krg *col*. – Kzk *jol*. –Tkm *yōl*[836].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
col : 1. Yol, yerleşim alanlarını bağlamak için açılmış ulaşım şeridi. 2. Defa, kez. 3. Mec. gaye, uğur, maksat. 4. Davranış, tutum, gidiş veya davranış biçimi, uyulan ilke, sistem. colçu, coloyçu : Yolcu, gezgin. colçuluḳ, coloyçuluḳ : Yolculuk colsuz : 1. Yolu olmayan. 2. Sayısız. 3. Amaçsız	yol, yul : Yol, yerleşim alanlarını bağlamak için açılmış ulaşım şeridi.	yol : 1. Yol, yerleşim alanlarını bağlamak için açılmış ulaşım şeridi. 2. Davranış, tutum, gidiş veya davranış biçimi, uyulan ilke, sistem. 3. Bir yere gitmek için aşılan uzaklık, yolculuk, gezi, seyahat. 4. İçinden veya üstünden bir sıvının geçtiği, aktığı yer. 5. Mec. gaye, uğur, maksat. 6. Mec. bir amaca ulaşmak için başvurulması gereken çare, yöntem yolcı : Yolcu yolculuğa çıkmış kimse yoldaş : Arkadaş, dost	yol : 1. Yol, yerleşim alanlarını bağlamak için açılmış ulaşım şeridi. 2. Davranış, tutum, gidiş veya davranış biçimi, uyulan ilke, sistem. yolawçu : Yolcu, gezen yolawçulug : Yolculuk yoldaş : 1. Yol arkadaşı. 2. Arkadaş yolsuz : 1. Yolu olmayan. 2. Sayısız. 3. Amaçsız.

yolıx-, yoluġmag, coluġurġa : 1. İsabet etmek, karşılaşmak 2. Görüşmek 3. Karşılamak, tanışmak

[834] Eren, 1999:455
[835] Gülensoy, 2007:1152
[836] Gülensoy, 2007:1155

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
coluġurġa : Karşılamak, tanışmak coluġuv : Karşılaşma, buluşma. coluġuşurġa : Karşılaşmak, tanışmak	_____	yolıx- : İsabet, karşılaşmak	yoluġmag : 1. İsabet etmek, karşılaşmak 2. Görüşmek yoluġuw : Karşılaşma, görüşme yolugdurmag : Karşılaştırmak, görüştürmek

yomag, yomak, yumak, comaḳ : Hikaye, öykü, efsane. (~ Az *yumag*. – DLT, OT, ET *yumġak*. – Krg *comok*. – Tkm *yomak* [837].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
comaḳ : Hikaye, öykü, efsane. comaḳlarġa : Söylemek, anlatmak	yomak, yumak : Hikaye öykü	_____	yomag : Masal yomagçı : Masalcı

yonmag, conarġa: Yontmak (~ Az, Özb *yon*-. – Krg *con*-. – Kzk *jon*-. – Tkm *yōn*-. – Uyg *yonu*[838].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
conarġa : Budamak, yontmak conuy : Oyma, oymacılık	_____	yonġa : Yontulan eya rendelenen şeyden çıkan parça	yonmag : Yontmak yonuw : Yontma yonulmag : Yontulmak

yor-, yora-, yormax, coralarġa: Yormak, çözmek, tahmin etmek, açıklamak, yorumlamak, tabir etmek, göstermek, işaret etmek, ima etmek, anlam çıkarmak (~ Az, Tkm *yor*-. – DLT, OT *yor-, yör*-. – ET *yör*-. – Krg *coru*-. – Kzk *joru*-. – Nog *yorı*-. – Özb *yoy*-. – Uyg *cori*-. – Yak *süör*- [839] .)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
coralarġa : Yormak, tahmin etmek cora : Varsayım, dilek coralav : Dilek, arzu.	yora-: Yormak, çözmek, tahmin etmek, açıklamak, yorumlamak, tabir etmek, göstermek, işaret etmek, ima etmek, anlam çıkarmak	yormax : Yor, çözmek yorul- : Yorgun duruma gelmek	yorama : Yorma yoraw : Tahmin, dilek, umut. yoramag : 1. Tahmin etmek 2. Umut etmek, dilemek yorulmag : Yorulmak yoruluw : Yorulma

[837] Gülensoy, 2007:1174
[838] Gülensoy, 2007:1160
[839] Gülensoy, 2007:1161

yoymag, yuġalt-, coyarġa : 1. İmha etmek, yok etmek, ortadan kaldırmak, tahrip etmek 1. Birisine kalleşlik yapmak, onu satmak 3. Aşağılamak 4. Dalga geçmek, manevi yönden kötü duruma düşürmek

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
coyarġa : 1. Dalga geçmek, manevi yönden kötü duruma düşürmek 1. Birisine kalleşlik yapmak, onu satmak 3. Aşağılamak	yuġalt-: İmha etmek, yok etmek, ortadan kaldırmak, tahrip	_____	yoyulmag : 1. Yok etmek 2. Kovalamak yoyuw : 1. Yok etme. 2. Kovma yoymag : 1. Kovmak, kovalamak 2. Yok etmek

yuk, yük, cük : Yük, eşya. (~ Az, DLT, ET, OT, Özb, Tkm, Uyg *yük*. – Krg *cük*. – Kzk, Uyg *jük.* –TatK *yök*[840].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
cük : Yük, eşya cüklerge : Bir yere taşınması için belli ağırlıkta eşya araç gereç koymak	_____	yuk : Yüklük yük : Yük, eşya yükle- : Bir yere taşınması için belli ağırlıkta eşya araç gereç koymak	yük : Yük, eşya yükle- : Bir yere taşınması için belli ağırlıkta eşya araç gereç koymak

yuk-, cuġarġa : Bulaşmak, başkalarına çeşitli yollarla hastalık geçmesi işi.

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
cuġarġa : Bulaşmak	_____	yuk- : Bulaşmak, başkalarına çeşitli yollarla hastalık geçmesi işi	yuk- : 1. Bulaşmak, başkalarına çeşitli yollarla hastalık geçmesi işi 2. Yapışmak yuğuw : Bulaşma

yuku, yuxu, cuķu : Uyku, her türlü etkinliğin büyük ölçüde azaldığı dinlenme durumu. (~ ET *o, u, uđık*. – Krg *uyku*. – Kzk *uykı*. – OT *o, ođ, ođı*. –Tkm *ukı.* – Uyg *u, uu* [841].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
cuķu : Uyku, her türlü etkinliğin büyük ölçüde azaldığı dinlenme durumu.	yuku : Uyku, her türlü etkinliğin büyük ölçüde azaldığı dinlenme durumu.	yuku, yuxu : Uyku, her türlü etkinliğin büyük ölçüde azaldığı dinlenme durumu.	yuxu : Uyku, her türlü etkinliğin büyük ölçüde azaldığı dinlenme durumu.

yum-, cumarga : Sıkarak kapalı duruma getirmek (~ Az, Özb, TKm *yum*-. – DLT, ET, OT *yum-, yüm*-. – Krg *cum*-. –Uyg *jum*- [842].)

[840] Gülensoy, 2007:1188
[841] Gülensoy, 2007:978

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
cmarga : Sıkarak kapalı duruma getirmek. cummaḳ : Yumak, topak	yum- : Sıkarak kapalı duruma getirmek yumġak: Yumak, topak	yummak : sıkarak kapalı duruma getirmek	Yum- : 1. Sıkarak kapalı duruma getirmek 2. Yumak, topak

yumarla-, yuvarla- : Yuvarlamak (~ Az *yuvarla-*. – Kzk *domola-*. – Uyg *toğala-* [843].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	yumarla- : yuvarlamak	yuvarla- : Yuvarlamak yuvarlan- : dönerek hareket etmek	yumarla- : yuvarlamak

yumruk, yumuruk, yuduruk : Parmakların kapanmasıyla elin aldığı biçim. (~Az *yumruğ, dumrux*. – Çuv *śămăr*. –Nog *yumrık*. – Tkm *yumrık, yumırdık*[844] ; ~ Alt, Şor *nuzruk*. –DLT, OT *yuđruk*. – Et *yudruk*. – Kzk *cuduruk, judırık, jumırık*[845].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	yuduruk : parmakların kapanmasıyla elin aldığı biçim	yumruk : parmakların kapanmasıyla elin aldığı biçim	yumuruk : parmakların kapanmasıyla elin aldığı biçim

yun, cün : Genellikle koyundan elde edilen hayvan tüyü (~ Alt, AZ *yun*. – DLT, OT *yüng, yūng*. – ET *yüng*. – Krg, Özb *cün*. – Tkm *yüŋ*. – Uyg *jun* [846] .)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
cün : Genellikle koyundan elde edilen hayvan tüyü.	_____	yun : Genellikle koyundan elde edilen hayvan tüyü.	yun : Genellikle koyundan elde edilen hayvan tüyü.

yurġan, yuwurġan : Yorgan, yatakta örtünmeye yarayan, içi pamuk, yün vb. şeylerle doldurularak dikilmiş geniş örtü. (~ Az, Tkm *yorğan*. – DLT, ET, OT *yoġurḳan*. – Kzk *cūrkan*. – TatK *curgan*. – Uyg *yotkan*. – Yak *suorgan* [847].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	_____	yurġan : yorgan, yatakta örtünmeye yarayan, içi pamuk, yün vb. şeylerle doldurularak dikilmiş geniş örtü	yuwurġan : yorgan, yatakta örtünmeye yarayan, içi pamuk, yün vb. şeylerle doldurularak dikilmiş geniş örtü

[842] Gülensoy, 2007:1173-1174
[843] Gülensoy, 2007:1185
[844] Eren, 1999:458
[845] Gülensoy, 2007:1175
[846] Gülensoy, 2007:1193
[847] Gülensoy, 2007:1162-1163

yurt, curt : 1. İnsanın doğup büyüdüğü, yaşadığı yer, memleket. 2. Köy. 3. Ekonomi. (~Alt, Tel *yurt*. – Çuv *śurt.* –Hak *çurt*. – KKlp, Kzk *jurt*. – Krg *curt*. – Şor, Sag *çurt*. – TatK *yort*. – Tkm *yūrt*. – Tuv *curt*. – Yak *sūrt*[848] ; ~ DLT, ET, KB, OT *yurt*. – Özb, Uyg *yurt* [849].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
curt : 1. Yaşanılan yer, ev. 2. Yan, taraf.	_____	yurt : İnsanın doğup büyüdüğü, yaşadığı yer, memleket	yurt : 1. İnsanın doğup büyüdüğü, yaşadığı yer, memleket 2. Köy 3. Ekonomi

yut-, cutarġa : Ağızda bulunan bir şeyi yutağa geçirmek (~ Az *ud-*. –CC *yovut-*. – DLT, ET, KT, OT, Uyg *yut-*. – Krg *cut-*. – Kzk *jut-*. – Özb, Uyg *yut-*. – Tkm *yuvut-*[850].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
cutarġa : Ağızda bulunan bir şeyi yutağa geçirmek	_____	yut- : ağızda bulunan bir şeyi yutağa geçirmek	yut- : ağızda bulunan bir şeyi yutağa geçirmek

yutum, cutum : Yudum, bir içişte yutulacak miktar. (~Alt *cudum*. – Az *udum*. – Krg *cutum*. – Kzk *jutım*. – Özb *yütüm*. –Tkm *yuvudım*. –Uyg *jutum* [851].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
cutum : yudum, bir içişte yutulacak miktar	_____	yutum : yudum, bir içişte yutulacak miktar	yutum : yudum, bir içişte yutulacak miktar

yuvuk, yuwuk : Yakın, uzak olmayan. (~ Az *yah,ın*. – DLT, ET, OT *yaġın, yakın*. – Kzk *cakın, jakın.* –Özb *yaḳın*. – Tkm *yakīn*. – Uyg *yekın*[852].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	yuvuk : yakın, uzak olmayan	_____	yuwuk : yakın, uzak olmayan

yuz, yüz, cüz : 1. Yüz sayısı. 2. Yüzey, satıh 3. Çehre, surat 4. Yastığa geçirilen kılıf.5. Dünya. (~ Az *üz.* –DLT, ET, OT *yūz, yüüz*. – Krg *cüz*. – Kzk *jüz*. – Özb, Tkm *yüz*. – Yak *sȳs*[853].)

---

[848] Eren, 1999:461
[849] Gülensoy, 2007:1181
[850] Gülensoy, 2007:1182-1183
[851] Gülensoy, 2007:1170
[852] Gülensoy, 2007:1036-1037
[853] Gülensoy, 2007:1196-1197

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
cüz : 1. Yüz sayısı. 2. Yüzey, satıh. 3. Dünya.	_____	yuz : yüz sayısı yüz : 1. Yastığa geçirilen kılıf 2. Çehre, surat 3. Yüzey, satıh	yuz : yüz sayısı yüz : 1. Çehre, surat 2. Yüzey, satıh 3. Yüz sayısı

yuzuk, yüzük, cüzük : Yüzük, parmağa geçirilen halka şeklinde takı. (~Az *üzük*. – TatK *yözek* [854] ; ~ Çuv *śĕrĕ*. –DLT, OT, Tkm *yüzük*. – Kzk *düzük, jüzük*. – Nog *yözik*. – Yak *sūtük*[855].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
cüzük : yüzük, parmağa geçirilen halka şeklinde takı	_____	yuzuk : yüzük, parmağa geçirilen halka şeklinde takı	yüzük : yüzük, parmağa geçirilen halka şeklinde takı

yuzum, yüzüm, cüzüm : Üzüm, Asmanın taze veya kuru olarak yenilen ve salkım durumunda bulunan meyvesi. (~Az, Tar, Tkm *üzüm*. – Hal *hizim*. –KKlp, Kzk *jüzim*. – Krg *cüzüm*. – Nog *üzim*[856] ; DLT, OT *üzüm*. – ET *üsüm, üzüm*. – Özb, Uyg *üzüm* [857].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
cüzüm : Üzüm, asmanın taze veya kuru olarak yenilen ve salkım durumunda bulunan meyvesi.	_____	yuzum : Üzüm, asmanın taze veya kuru olarak yenilen ve salkım durumunda bulunan meyvesi.	yüzüm : Üzüm, asmanın taze veya kuru olarak yenilen ve salkım durumunda bulunan meyvesi.

yügürük : Çabuk giden. (~ DLT, OT *yügrük*. – ET *yügrük, yügürük* [858].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
_____	yügürük : çabuk giden	_____	yügürük : çabuk giden

yürek, cürek : 1. Bir kimsenin ruhsal yönü, gönül. 2. Kalp. (~Alt *yürök*. – Çuv *çĕre*. – KKlp *jürek*. – Krg *cürük*. – Kzk *jürik, cürök*. –Sag, Şor *çürek*. – Tel, Kuğ, Küer *yürek*. – Tkm *yürek*. –Yak *süräx*[859] ; ~ DLT, ET, OT *yüreg, yürek* [860].)

[854] Eren, 1999:462
[855] Gülensoy, 2007:1200
[856] Eren, 1999:431
[857] Gülensoy, 2007: 1008-1009
[858] Gülensoy, 2007:1187
[859] Eren, 1999:462
[860] Gülensoy, 2007:1193-1194

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
cürek : 1. Bir kimsenin ruhsal yönü, gönül. 2. Kalp.	yürek : 1. Bir kimsenin ruhsal yönü, gönül. 2. Kalp.	yürek : 1. Bir kimsenin ruhsal yönü, gönül. 2. Kalp.	yürek : 1. Bir kimsenin ruhsal yönü, gönül. 2. Kalp.

yürü-, cürürge : 1. Adım atarak ilerlemek, gitmek 2. Yayan gezmek, yayan gitmek 3. Kendisinden evvel bir isimle kullanıldığında sözü edilen işin sürdürülmesi anlamı verir. 4. Herhangi bir yere doğru sürekli yer değiştirmek (~ Az *yeri-*. – DLT *yoru-*. – ET, OT *yort-, yür-*. – Krg *cürü-*. – Kzk jürü. –Özb *yur-*. – TKm *yöre-*[861].)

Karaçay-Malkar	Karayim	Kırımçak	Kumuk
cürürge : 1. Adım atarak ilerlemek, gitmek 2. Kendisinden evvel bir isimle kullanıldığında sözü edilen işin sürdürülmesi anlamı verir.	yürü- : Yayan gezmek, yayan gitmek	yürü- : 1. Adım atarak ilerlemek, gitmek 2. Yayan gezmek, yayan gitmek 3. Kendisinden evvel bir isimle kullanıldığında sözü edilen işin sürdürülmesi anlamı verir. 4. Herhangi bir yere doğru sürekli yer değiştirmek	yürü- : Adım atarak ilerlemek, gitmek

Z

---

[861] Gülensoy, 2007:1194-1195

13. SONUÇ

Hazarların Yükselişi

Göktürk İmparatorluğu VII. yüzyıl sonlarındaki iç savaşlarla sarsılırken, İmparatorluğun batı kanadındaki tebaalar durumu değerlendirir. 630 yıllarında iki büyük kavim birliği meydana çıkar. Bulgarlar ve Hazarlar. Göktürk kökenli hanedanlara sahip bu kavimler arasındaki birlik, Batı Avrasya steplerine hâkim olma arzusu neticesinde, VII. yüzyılın son çeyreğinde bozulur. Bulgarların bozguna uğraması sonucunda Hazarlar üç, Bulgarlar beş cephede ilerlemeye başlar. Ancak en güçlü etnik yapıya sahip Hazarlar bir devlet oluşturmayı başarırlar.

Hazarlarda Dini İnanışlar

Hazarlar kakındaki Mevcut kaynakların çoğu onların din değişiklikleriyle ilgilidir. Museviliği, Hristiyanlığı ve İslamiyeti bünyesinde barındıran Hazarların hangi dinleri daha önce benimsediği konusunda açık bir bilgi yoktur. Yapılan tahminler Hazar kağanı Yusuf'un mektubunda Yahudiliğe geçiş konusuna değindiğinden Yahudilikten önce Hristiyanlığa geçildiği şeklindedir. Çünkü en başta Hazarlarda Tanrı Dini (Eski Türk Dini) hâkimdir. Bizans'la girdikleri ilişkiler neticesinde Hristiyanlığı, Araplarla girilen mücadeleler sonucunda İslamiyet'i kabul eden Hazar Devleti, Museviliği ise hakanlığın yıkılmasına yakın zamanlarda yöneten zümrece kabul etmiştir. Devletteki din serbestliği devlet içerisinde bu üç dine inanan farklı toplulukların var olmasına sebep olmuştur.

Hazar Etnik Yapısı ve Ekonomi

8. ve 9. yüzyıllarda Avarlar, Alanlar, On-Ogurlar, Kafkasların dağlı kavimleri, Kırım'da Gotlar, Volga Bulgarları, Volga civarındaki Fin-Ugorlar, Burtaslar, çeşitli Fin kolları, Slav boyları (Radimiç, Vyatiç, Severyan ve Polyanlar) ve Macarlar Hazar hâkimiyetindeki kavimlerdir. Hazarların ekonomisinde bu kavimlerden alınan vergiler de önemli yer tutar. Önceleri Terek havalisinde yaşayan sonra Aşağı Volga'da merkezileşme gösteren Hazarların yaşadığı bölge Don, Volga, Ural ve Kuban gibi dört büyük nehrin havzasıdır. Aynı zamanda burası devrin en önemli ticaret yollarının da kavşağıdır. Volga Nehri, İslam Dünyası, Çin ve İskandinavya arasında büyük bir ticaretin başlamasında vesiledir. Hārezm'den Volga boyuna oradan da Karadeniz

sahillerine giden büyük bir kervan yolu Aşağı Volga'dan geçer. Hazar topraklarından geçen her mal için onda bir vergisi vardır.

Hazarların Çöküşü

X. yüzyıl ortalarına kadar, Hazar Devleti Doğu Avrupa'nın en kuvvetli devleti olarak hüküm sürer. Hazar Devleti coğrafi sınırlarını batıda Kiev'e, kuzeyde Bulgar'a, güneyde Kırım ve Dağıstan'a, doğuda Hārezm sınırlarına kadar uzanan step bölgelerine kadar genişletir. Hüküm sürdükleri 400 yıla yakın zamanın içinde Museviliği kabul ederek bünyesindeki dinlere müsamaha göstermeleri, Güney Rus steplerinde varlıklarını hissettiren Peçenek ve Oğuz Türklerinin baskıları, sürekli genişleyen Rusların saldırıları, hakanlık bünyesindeki Kabarlar, Macarlar, Kalizler (Müslümanlar)'la Bulgar İskitlerinin bağımsız hareket etmeye başlayıp ayaklanmaları sarsılıp ihtişamlarını yitirmelerine sebep olur. Bu durum ekonomik bunalımlarla birleşince devletin içine girdiği çöküş hızlanır. Rusların 965 yılındaki büyük darbesi ile Hazar devleti yıkılır.

965 yılında Hazar İmparatorluğu yıkılmıştır fakat izleri birden bire silinmiş değildir. Nitekim Hazarların gerilediği yıllar, Rusların geliştiği ve yayıldığı yıllardır. Yaşadıkları bölgeler tarih boyunca sürekli Türklerin elinde kalmış olsa da bu gün etnik olarak Rus bölgesidir. Hazar Devleti'nin toprakları günümüzde batıda Ukrayna'dan doğuda Aral Gölü boylarına, güneyde Azerbaycan'dan kuzeyde Tataristan'a kadar uzanan bir alana denk gelir. Belencer, Derbent, İdil, Sarkel ve Semender o dönemdeki önemli şehir merkezleridir.

Hazar Bakiyesi Kavimler

Geçmişte Hazar Devletinin yaşadığı coğrafya bugün Kafkasya olarak isimlendirilmektedir. Bugün bölgede yaşayan Türk halklarına baktığımızda Hazar bakiyesi kavimler olarak Karaçay-Malkarlar, Karaimler (Karaylar), Kırımçaklar, Kumuklar ve Gürcülerin Berze olarak adlandırdıkları Urumlar çıkar. Bunlar Hazar devletinin geçmişte yaşadığı topraklarda bugün yaşayan Türk boylarıdır.

Hazar Türkçesi

Türk dili 6.-10. yüzyıl Eski Türkçe, 11.-16. yüzyıl Orta Türkçe, 17.-20. yüzyıl Yeni Türkçe ve 20. yüzyıl ve sonrası Modern Türkçe şeklinde dört tarihsel döneme ayrıldığından Hazar Türkçesini, Eski Türkçe Çağı içerisinde incelemek doğru olacaktır.

Baskakov'a göre Hazar Türkçesi Bulgar Türkçesi grubunda yer alan ölü bir dildir. Hazar Türkçesinin Bulgar Türkçesine olan yakınlığı ise ortak coğrafyalarda

bulunmuş olmalarının tabi bir sonucudur. Tarihte Hazarların Göktürk ve Yunan alfabelerini kullandığı net olarak bilinir.

Nevoçerkask Müzesi'ndeki Hazar eserleri arasında yer alan bir madalyon Hazarların Arap ve İbrani alfabelerini de kullandıklarını gösterir. 12 cm çapındaki bu madalyonun fotoğrafı müzenin arkeologu İgor Parisimoviç'den alınmıştır. 1914 yılında müzenin kurucusu Hariton Papovivanoviç tarafından bire bir ölçüde çekilmiştir. Müze yetkililerinin ifadesine göre eser depoda tutulmaktadır. Madalyonun bu yüzünde leopar, tavşan, tilki ve dağ keçisi (geyik) resimlerinin etrafında bir satır Arap alfabesiyle yazı bulunmaktadır.

Yapılan arkeolojik kazılarda ve bulunan kaplarda Göktürk yazılarıyla yazılan kelimeler de bulunur. *Kenize Hazar Mektubu*'nun sol alt köşesinde bulunan altı harfli '*hukurim (ben onu okudum)*' yazılı ifade ile Tmutorokan (Phanagon)'daki kazılarda bulunmuş Hazar soy damgaları birbiriyle örtüşmektedir. Dolayısıyla bu ifade Göktürk yazısının Hazar versiyonuna bir örnektir.

Hazar Türkçesi Ses Bilgisi

Bugün bunların dışında Hazar Türkçesiyle elimizde kabile, kale, 12 ayı gösteren hayvan isimleri kalmıştır. http://www.khazaria.com uzantılı sitede yer alan Kevin Alan Brook'a ait *Khazarian Names (Hazar İsimleri)* başlıklı İngilizce bir makalede atmış beş kelimelik Hazar Türkçesine ait erkek ve kadın isimleri yer alır. Yine Peter Golden'ın Hazar Çalışmaları isimli kitabında yer alan *"Hazar Sözcük Listesi"* başlığı altında elli üç kelimelik bir liste mevcuttur. Bu kelimeler Hazarların siyasi ilişkilerde bulunduğu Arapların, Bizansların ve Rusların yıllıklarından elde edilerek oluşturulmuştur. Bu kelimelerin ve bizim derlediğimiz kelimelerin ortak özellikleri şu şekildedir:

Kelime başında #b>#m değişimi söz konusudur. *mıyıg/mıyık/mıyıx/miyik (bıyık) ; min (bin) ; men (ben)* vb.

cibin/çibin/çibin (sinek) ; cuwmag/yuv- (yıka-) ; cayav/yayav/yeyev (yayn), "cayık/caşak/celke/cer/cetmiş (yatmiş)" örneklerinde olduğu gibi kelime başında mevcuttur ve *#c > #y* örnekleri görülür. c/ ve c# : bu durumdaki sesler Türkçenin genel karakterinin eğilimini gösterir ve ç olurlar.

d/>y/ : Kelime kökü palatal d/ sesi eldeki metnin içinde daha çok y/ olarak görülmektedir. "*ayrık/kıyrım/koyman/kuymug"* örneklerinde olduğu gibi.

Kelime başı #k sesi *kabar- ; kiyiz (keçe) ; kaburga, "kam / karacurt / kıyraç / kıyrım / koban / künelik"* şeklinde kelime başında k sesine rastlansa da genel eğilim

gobelek/göbelek/ göbelekke (kelebek) ; köl (göl) ; guzu/kozu (kuzu) ; guyrug (kuyruk) kelimelerinde görüldüğü gibi #k>#g şeklindedir.

Kelime başı #t sesi *tayan-, tayandırırġa (dayan-) ; tegenek, tıkenek (diken) ; til (dil) ; tiri (diri, canlı) ; tirmen (değirmen) ; tuban/tuman (duman)* şeklinde Eski Türkçenin bir özelliğini görmekteyiz. *"tarhan, tav, tökin, törezinde, tügelledik"* kelimelerinde görüldüğü gibi Kıpçak grubunda olduğu gibi #t korunur.

Hazarlara ait olduğu düşünülen metinde kelime başı #y sesinin #c'ye dönüştüğü görülür ki bu da genellikle Kıpçak grubunun özelliğidir. *yabuş-, yapış-, cabışırġa (yapış-) ; yemiş, cemiş (meyve) ; yibek, yifek, yıpek, yipek, cibek (ipek) ; yiz, yez, cez (bal, sarı bakır) "yer/cer, yaşak/caşak, yay/cay"* kullanımlarında olduğu gibi.

Hazarlardan kalma en somut yazılı eserler ise İbranice yazılmış üç adet mektuptan ibarettir. Birinci mektup İbranice yazılmış yirmi yedi satırdan oluşmaktadır. Endülüs (Güney İspanya) Halifesi III. Abdurrahman'ın dış işleri danışmanı olan Yahudi tabibi Hasdai bin Şaprut bu mektubu Hazar kağanı Yusuf'a Hazarlar hakkında duyduklarını doğrulamak için yazmıştır. Hasdai bin Şaprut aynı zamanda bir fizikçidir ve gümrük vergileri baş sorumlusudur. Mektupta tarih belirtilmemesine rağmen Endülüs (Güney İspanya) Halifesi III. Abdurrahman'ın 912-961 tarihinde görev alması sonucunda tarihi değerlendirme yapılmıştır.

İkinci mektup Hazar Kağanı Yusuf tarafından birinci mektuba cevaben yazılmıştır. Bu da İbranice yazılmıştır ve otuz dört satırdan oluşmaktadır. Bu mektuplar tarihçilikte "Hazar Muhaberesi" olarak bilinir ve ilk yayını 1577 yılında İstanbul'da İshak bin Abraham Akriş tarafından *Qōl Mebassēr* (Resûl'ün Sözü) adlı risaleyle yapılmıştır. 1879'da aynı mektubun uzun bir nüshası A. E. Harkavy tarafından *Measeph Nidahim* dergisinin 8. Sayısında yayınlanmıştır. En önemli ve kalıcı yayını ise Pavel Konstantinovich Kokovtsov yapmıştır: *Evreysko- Xazarskaya Perepiska v X veke*, Leningrad, 1932.

Üçüncü mektup ise 1912 yılında bilim dünyasına tanıtılan ve yayıncısının adıyla *Schechter Mektubu*, şimdi orijinalinin Cambridge Üniversitesinde muhafaza edilmesinden dolayı *Cambridge Belgesi* denilen ve içeriğinden ve Hazar kağanına yazılmış olmasından dolayı *Kenize Hazar Mektubu* olarak bilinir. Göndericisi ve alıcısı belirsiz bir mektuptur. Kahire'nin eski şehrini oluşturan Fustat'ta 882 yılında inşa edilen Ben Ezra sinagogunun mahzenindeki Yahudi arşivinden elde edilmiştir. 20 x 15 cm ebadında, dörde katlanmış bir sayfadan ibarettir. Sayfa tam kullanılmıştır ve 92 satırlık

İbranice yazıdan oluşmaktadır. Üzerinde yapılan çalışmalar mektubun aslının dört sayfadan oluştuğunu, hitap cümlelerini içeren birinci sayfanın ve sonuç cümlelerini içeren dördüncü sayfanın kayıp olduğunu gösterir.

Mektubun ilk yayınını onu bulan Schechter 1912 yılında yapmıştır. 1913'te Kokovtsov hemen bunu Rusçaya çevirmiş, *Evreysko-Xazarskaya Perepiska v X veke*, Leningrad, 1932. Adlı kitabına alarak tekrar yayınlamıştır. Batıdaki genişletilmiş yeni yayını ise N. Golb ve O. Pritsak 1982 yılında yapmışlardır. Aradan geçen zaman zarfında Schechter ve Kokovtsov'un okumalarında yapılan düzeltmeleri ve özellikle Pritsak'ın yeni önerilerini içeren bu çalışma, 1997 yılında V. Ya. Petruxin tarafından Rusçaya çevrilmiştir. Bu belge üzerine yapılan çalışmalar arasında Golden'ın Türkçeye çevrilen *Hazar Çalışmaları* kitabı da oldukça önemlidir. Türkiye'de Schechter ve Golb-Pritsak yayınlarındaki İngilizce metinler ile Kokovtsov'un Rusça yayınına dayanılarak 2008'de metin Türkçeye aktarılmıştır: Karatay, Osman. (2008) "Hazarların Musevîleşmesine Dair Bir Belge: Kenize Mektubu", *Karadeniz Araştırmaları*, Yaz-18.sayı, s.1-17

Sonuç :

Hazarların hiçbir iz ve eser bırakmadan tarih sahnesinden silinmiş olması mantıken mümkün değildir. Dolayısıyla onların devamı ve mirasçısı sayılacak bir topluluğun var olması gerekir. Yapılan araştırmalar sonucu *"Karay"* veya *"Karaimler"* olarak bilinen Musevi Türklerin Hazarların devamı olduğu fikri hüsnü kabuldür. Karaim Türkçesinin gramer özelliklerinin Eski Doğu Türkçesinin devamı olan Türk lehçelerinden faklılıklar göstermesi de bu fikri pekiştirmektedir.

Çalışmamızda Karaçay-Malkarlar, Karaimler (Karaylar), Kırımçaklar, Kumuklar ve Gürcülerin Berze olarak adlandırdıkları Urumların Türkçeleri esas alınmıştır. Maalesef Urumların henüz bir sözlüğü bulunmadığı için Urum Türkçesi incelememize doğrudan konu olamamıştır. Sonuç itibarıyla bilinenden bilinmeyene doğru mukayeseli metotla Hazar Türkçesinin dar anlamda ses, şekil ve anlam bilgisine dair ölçütlerini çıkardık. Hazar Türkçesinin ses, şekle ve kelime özelliklerinin yanında, Hazar bakiyesi olarak görülen Karaçay-Malkarlar, Karaimler (Karaylar), Kırımçaklar, Kumukların sözlüklerini eş zamanlı tarayarak sözlüklerdeki ortak kelimeleri tespit ettik. Hazar Türkçesi kelime hazinesine ait ortak 700 kelimeyi elde ettik.

Bütün bu değerlendirmeleri Hazar Türkçesine ait olduğu ilim âlemince genel kabul görmüş kilit kelimelerden yola çıkılarak oluşturduk. Bu kilit kelimelerin ortak özelliklerini ölçüt olarak kullandık. Bu ölçütler ışığında Hazar bakiyesi Türk kavimlerinin kelime hazinesini karşılaştırma yoluyla inceleyip yukarıda ayrıntılarıyla açıkladığımız gramer özelliklerini tespit ettik ve aşağıdaki istatistikî sonuçları elde ettik.

Grafik 1 : Kelimelerin Dağılımı

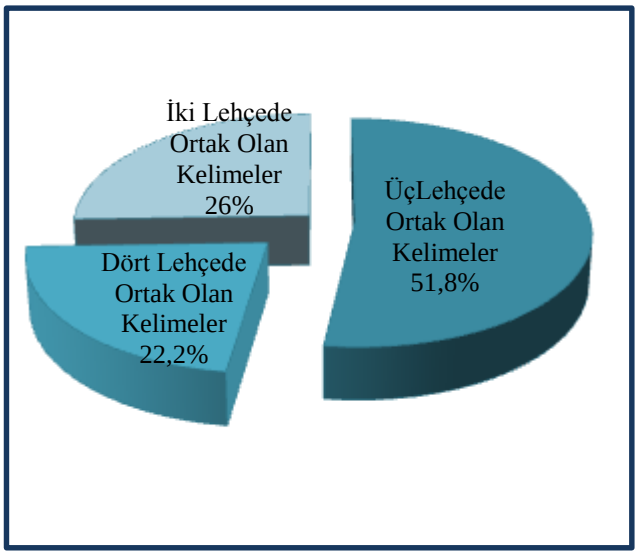

Grafikte de görüldüğü gibi yüzde yirmi altılık pay iki lehçede de ortak olan kelimelere, yüzde elli birlik pay üç lehçede ortak olan kelimelere ve yüzde yirmi ikilik pay dört lehçede ortak olan kelimelere aittir. Rakamlar da bize gösterir ki Hazar bakiyesi olarak görülen Türk boylarının dilleri arasındaki ortaklık oldukça yüksektir.

Çalışmamız bilinenden bilinmeyene mukayeseli metotla yapılmış ilk çalışma değildir. Daha önce Hat Dili, Sümer Dili ve İbrani Dili üzerine de benzer çalışmalar yapılmıştır. Aslında tüm bunlar bize aynı metotla Proto-Bulgar Türkçesi ve Hun Türkçesi üzerine de bu tarz çalışmaların yapılabileceğinin ipuçlarını verir.

14. KAYNAKÇA

Kitaplar:

Artamonov, M.İ. **Hazar Tarihi (Türkler, Yahudiler, Ruslar)** İngilizceden Çeviren: D. Ahsen Batur, Selenge Yayınları, İstanbul, 2004

Challaye, Felicien. **Dinler Tarihi,** İngilizceden Çeviren: Samih Tiryakioğlu, Varlık Yayınları:782, İstanbul, 1960

Dimitri Çitlov, **Tsalkintsi Deti Gruzii,** Tiflis, 1992

Doğan, İsmail, **Doğu Avrupa'daki Göktürk (Runik) İşaretli Yazıtlar,** Türk Dil Kurumu Yayınları Ankara, 2002

Doğan, İsmail, **Kafkasya'daki Göktürk (Runik) İşaretli Yazıtlar,** Türk Dil Kurumu, Ankara, (2000 b)

Dunlop, D. M., **Hazar Yahudi Tarihi,** İngilizceden Çeviren: Zahide Ay, *Selenge Yayınları,* İstanbul, 2008

George Orwel, **Bin Dokuz Yüz Seksen Dört,** İngilizceden Çeviren: Nuran Akgören, Can Yayınları, 2010

Golden Peter Benjamin, **Hazar Çalışmaları,** Selenge Yayınları, İstanbul, 2006

Golden Peter Benjamin, Zuckerman C. ve Zajaczkowski A, **Hazarlar ve Musevîlik**, İngilizceden Çeviren: Osman Karatay, Karam Yayınları Çorum, 2005

Golden, Peter Benjamin, **Türk Halkları Tarihine Giriş,** Çev. Osman Karatay, Karam Yayınları, Ankara 2002

Gumilev, Lev Nikolayeviç, **Hazar Çevresinde Bin Yıl,** *Çeviren: D. Ahsen Batur,* Selenge Yayınları, İstanbul, 2003

Johnson, Paul. **Yahudi Tarihi,** İngilizceden Çeviren: Filiz Orman, Pozitif Yayınları, İstanbul, 2000

Kafesoğlu, İbrahim, **Türk Milli Kültürü,** Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1988

Koestler, Arthur. **13. Kabile,** İngilizceden Çeviren: Belkıs Dişbudak Çorakçı, 4. Baskı, Plato yayınları, İstanbul, 2010

Koestler, Arthur. **Geliş ve Gidiş,** İngilizceden Çeviren: Esra Özpınar, Plato Film Yayınları, İstanbul, 2007

Koestler, Arthur. **Haçsız Haçlılar,** İngilizceden Çeviren: Samih Tiryakioğlu, Oda Yayınları [y.y.]

Kuzgun, Şaban, **Hazar ve Karay Türkleri (Türklerde Yahudilik ve Doğu Avrupa Yahudilerinin Menşei Meselesi),** 1. Baskı, Seda Yayınları, Kayseri, 1985

*Pletnjowa, Swetlana Alexandrowna, **Die Chasaren - Mittelalterliches Reich an Don und Wolga,** Verlag: Leipzig, Koehler & Amelang, 1978.*

Şeşen, Ramazan, **İslam Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri,** Türk Kültürünü Araştırma Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1998

Tavkul ,Ufuk, **Kafkasya Gerçeği,** Selenge Yayınları, 2009

Togan, A.Zeki Velidi. **Umumi Türk Tarihine Giriş,** İst. Ünv. Ed.Fak. Yay. No:1534, İstanbul, 1981

Uydu Yücel, M., **İlk Rus Yıllıklarına Göre Türkler,** Türk Tarih Kurumu Yayınları Ankara, 2007

Makaleler:

Albayrak, Osman. *Urumlar Üzerine Değerlendirmeler,* **Çukurova Sanat Dergisi, S.9-10-11,** 2010

Arık, Durmuş. *Buhara Yahudileri Üzerine Bir İnceleme*, **OAKA (Orta Asya Ve Kafkasya Araştırmaları)** Cilt:1, Sayı: 2, 2006 s.92

Doğan, İsmail. *Kırımçaklar,* **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt 20, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002

Doğan, İsmail. *Yeni Bilgiler Işığında Hazarlar ve Soy Kütükleri Üzerine Katkılar,* **Orkun Türkçü Dergi**, İstanbul, 30. Sayı, (2000 a)

Golden, P.B. *Hazar Dili*, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten (1971)** Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989

Gömeç, Saadettin. *Dokuz Oguz Problemi ve Hazarların Menşei* **(T.Senga), Bilge,** Sayı 23, Ankara 2000

Karatay, Osman, - Duranlı, Muvaffak. *Hazar Kağanı Yusuf'un Endülüs'e Mektubu,* **Yayımlanmamış Makale**

Karatay, Osman. *Hazarların Musevîleşmesine Dair Bir Belge: Kenize Mektubu*, **Karadeniz Araştırmaları,** Yaz-18.Sayı, 2008

Kuzmin-Yumanadi, Yakov - Kuleshov, Pavel. *Hazarlar*, İngilizceden Çeviren: Babür Turna, **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt II, 12. Bölüm, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002

Özdemir, Pınar. *Elimizdeki Hazar Dönemi Eserleri Nelerdir?* **İst. Kültür Üniveristesi – III. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi,** 20 – 22 Eylül 2010

Özdemir, Pınar. *Hazarlar Türkleri,* **Çukurova Aylık Fikir Sanat Edebiyat Dergisi**, Sayı 9-10-11,Eylül-Ekim-Kasım 2010, s.67-76

Özdemir, Pınar. *Yeni Bir Şan Kızı Destanı Mı? "Hazar Ellezi",* **III. Uluslar arası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu, 16-18 Aralık 2010,** Kanyılmaz Matbaası, İzmir, 2011, İzmir

Pase, Tuna. Erken Dönem Klezmer Müziği, **Müzik ve Sanat Dergisi, Sayı** 1, Mart 2004, s.70

S. Runciman, *Orta Çağların Başında Avrupa'da Türkler*, **Belleten, Cilt:7** - Sayı: 26, 1943 Nisan, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara

Türk, Fahri. *Yahudi Devleti'nin Demografik Temelleri: Birinci Dünya Savaşı'na Kadar Osmanlı Devleti'nin Filistin Siyaseti,* **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,** Cilt 9, Sayı 2, Aralık, 2007 s.93

Zuckerman, Constantine, Hazarlarda İkili Yönetimin Kökeni ve Yahudiliğe Geçiş Şartları **Türkler Ansiklopedisi, Cilt II,** *12. Bölüm,* Yeni Türkiye Yayınları*, Ankara, 2002*

Sözlükler:

Büyük Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, 10. Basım. Ankara: 2005

Doğan İsmail. **Kumuk Türkçesi Sözlüğü,** Yayımlanmamış Sözlük

Güllüdağ, Nesrin. - Aşkın Balcı, Hülya. **Karaim Türkçesi Sözlüğü,** Yayımlanmamış Sözlük

Güllüdağ, Nesrin. **Kırımçak Türkçesi Sözlüğü,** Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayımlanmamış Doktora Tezi Sözlük Bölümü, Elazığ, 2005

Karaçay-Malkar Türkçesi- Türkçe Sözlük, Moskova, 1989

Pala, İskender. **(Ansiklopedik) Divan Şiiri Sözlüğü,** 12. Basım, L&M Yayınları, İstanbul, 2003

Rusça-Türkçe Sözlük, Moskova, 1977

İnternet Adresleri:

http://english.pravda.ru/

http://tr.wikipedia.org/wiki/Arthur_Koestler

http://www.khazaria.com/turkce/hazartarih.html

http://www.lib.cam.ac.uk/cgi-bin/GOLD/thumbs?class_mark=T-S_12.122

http://www.ox.ac.uk/Oxford University, jewish research center